ANNIE
SAMUELLI

Gratiile despărțitoare

Fundația
Culturală
Memoria

Culegere şi tehnoredactare
Oana Matei
Viorela-Loredana Constantin

Prefaţa: *Micaela Ghiţescu*

© Copyright Annie Samuelli

ANNIE SAMUELLI

Gratiile despărţitoare

Traducere de Adina Arsenescu

Cu un *Cuvânt înainte* de Micaela Ghiţescu

Ediţia a II-a revăzută şi adăugită

VARIANTA V1.0
februarie 2025
steluş

Notă către cititor

Dat fiind că această carte a fost scrisă în timpul regimului comunist, anumite nume de persoane şi localităţi au fost schimbate sau omise din motive lesne de înţeles.

Dedic această carte:

In memoriam surorii mele Nora (Bobsie) şi prietenei noastre Eleonore zu Wied Bunea;

Feliciei (Doamna Adolf Leon), căreia familia mea şi cu mine îi datorăm libertatea;

mamei mele, Valerie, fratelui meu André şi soţiei sale Lydia, care au preferat să îndure persecuţie şi ostracizare decât să-şi condamne fiicele şi surorile;

Precum şi colegelor mele în decursul celor 12 ani de întemniţare.

Cu întreaga mea recunoştinţă,

CUPRINS

Cuvânt înainte 8

Introducere 11
Regulamentul închisorii 15
Pedepse pentru încălcarea regulamentului 17
Îţi mulţumim, Domnule Morse! 20
Alfabetul Morse 37
Luna, satelit al minţii 38
Vrăbii şi rândunele în război 51
Primul bărbat 59
Cât de multe zile de Vinerea Mare 65
Zâna haznalelor 72
O fi medic, oare? 79
Vampirul 87
Avertismente 93
Zile de post 104
„Dacă te opreşti, trag!” 131
Blestemul 143
Despre biciuiri şi dragoste 159
Prăjitura de Crăciun 169
Sunete de muzică 177
Dayyenu 181

Epilog 202

CUVÂNT ÎNAINTE

Pe urmele lui Annie Samuelli am fost deţinută la Securitate, Jilava, Mislea. La Miercurea Ciuc n-am ajuns, „beneficiind" de Decretul din 1955 care amnistia sau graţia pedepsele de sub 5 ani. Dar cât am stat la Mislea, mereu aflam câte ceva despre ea.

Surorile Samuelli! De văzut, nu le-am văzut niciodată, însă „mitul" lor depăşise zăbrelele „Secretului mare", ajungând până în curtea prin care ne târşâiam bocancii fără şireturi, de la dormitoare la ateliere, de la ateliere la dormitoare, de la dormitoare din nou la ateliere şi aşa mai departe, în acel du-te-vino de fiecare zi şi noapte, de fiecare săptămână, lună, an, viaţă...

Fereastra „Secretului mare" dădea spre un ţarc – curtea „lor" de plimbare – încastrat în curtea noastră mai mare, cu castani, ea însăşi înconjurând bisericuţa bătrânei mânăstiri de odinioară, dezafectată şi transformată în depozit de vechituri.

Din primele zile ale sosirii „transportului" nostru de la Jilava la Mislea, am aflat că dincolo de obloanele acelei ferestre se află „vieţaşele", „soţia mareşalului", condamnatele la pedepse de 20 de ani şi mai mult. De altfel, profesoara noastră atât de dragă, osândită pe viaţă, a fost şi ea imediat izolată de noi şi dusă la „Secretul mare". Aproape ca un tic, la fiecare ieşire în curte, ne aruncam privirile spre acea fereastră misterioasă. Uneori comunicam – în mare taină şi grabă – prin semne sau alfabetul muţilor, şi chiar (temeritate extremă!) prin bileţele scrise pe petice de pânză subtilizate de la atelierul de croitorie, lăsate apoi în locuri numai de noi ştiute, când zilele se scurtau şi eram scoase „la număr" în zorii încă întunecaţi sau înzăpeziţi, iar poarta spre ţarcul „lor" se afla, printr-un noroc, deschisă.

Prin hazarduri de noi niciodată descifrabile, unele deţinute de la „Secretul mare" erau, câteodată şi temporar, aduse printre noi şi lăsate să lucreze în ateliere: Maria Golescu, Eleonora Bunea (născută de Wied) ... Cât de bine mi le amintesc: forţa, cunoştinţele enciclopedice uimitoare, modestia şi timiditatea primei; delicateţea, fragilitatea, politeţea, modestia şi timiditatea celei de-a doua...

Atunci aveam ştiri mai concrete despre cele izolate la „Secret". Despre Annie şi Bobsie Samuelli întotdeauna se povestea câte ceva, încât aveam

impresia că le şi cunosc.

Când, la un moment dat, într-un grup de şase, am fost pedepsită cu o lună de izolare la „Secretul mic", celulă vecină cu „Secretul mare", nu am reuşit să văd pe nici una dintre ele, dar în bocancii lor, înşiraţi în faţa uşii – aceiaşi bocanci negri, scâlciaţi, crăpaţi, fără şireturi, şi care ne deveniseră atât de familiari – le strecuram pe furiş câte un semn, un petic de pânză, un gând, un dor. Căci are dreptate Annie Samuelli când spune că pentru noi comunicarea era atât de importantă, fiindcă reprezenta unica legătură cu o lume din care făcuserăm parte cândva. „Singura modalitate de a-ţi menţine echilibrul psihic şi acel pic de demnitate pe care ni-l mai lasă comuniştii este de a păstra o legătură cu ceea ce poate avea o contingenţă cu viaţa ta dinainte"... Comunicarea cu celelalte însemna acea verigă de legătură cu ceea ce avusesem şi pierdusem.

Gratiile despărţitoare a fost scrisă de Armie Samuelli la cinci ani de la eliberare, după ce ispăşise 12 ani dintr-o mai lungă condamnare ca «spioană anglo-americană». De fapt, aşa cum noi fusesem socotite «spioane franceze» pentru că frecventasem Liceul şi Institutul Francez din Bucureşti, acea denumire se aplică şi celor două surori care lucraseră la ambasadele respective, drept care avuseseră parte de un proces răsunător, publicat pe pagini întregi în SCÂNTEIA lui Silviu Brucan. Aşadar, cartea GRATIILE DESPĂRŢITOARE a apărut într-o primă ediţie în Statele Unite, în 1967. A doua ediţie a apărut în Anglia, după 30 de ani, în 1997. Între timp, a fost publicată o traducere în Spania, în 1974. A apărut în româneşte pentru prima oară în 1992.

În această carte, Annie Samuelli vorbeşte puţin despre ea şi mult despre colegele de detenţie. Dar felul cum s-a străduit şi a reuşit să le sprijine moral – şi chiar material, pe măsura precarelor posibilităţi de care dispunea – apare în filigran pe fiecare pagină. Annie prezintă faptele (adesea cutremurătoare), relatează întâmplările (uneori de neimaginat pentru cei „de dincoace"), povesteşte cu haz anecdote amare, dar nu se plânge şi nu plânge aproape niciodată. „Asta a fost, şi dacă o spun, e ca să se ştie, să nu se uite, şi să nu se mai repete", pare a clama Annie de la începutul până la sfârşitul acestui text excepţional. O dată, însă, a plâns sfâşietor. Este momentul memorabil când, în urma decretului mai sus pomenit, din celula de la Jilava fuseseră eliberate toate deţinutele, cu excepţia uneia: Annie Samuelli.

„Rămăsesem singură. Acea celulă în care fusesem atât de îngrămădite acum părea imensă, tavanul boltit era şi mai înalt, pereţii acoperiţi de mucegai şi mai siniştri. Paturile fără saltele şi pături, pătrate metalice, se

înşiruiau unele după altele la nesfârşit; şi li se mai adăugau pătratele formate de gratiile de la ferestre, transformând celula într-o imensă cuşcă.

Perspectiva atâtor ani viitori în celule similare mă strangula. Cum mergeam aşa de la un capăt la altul al celulei, pe pardoseala de piatră, ecoul paşilor mei răsuna în mod ciudat în spaţiul rămas gol, învăluit în tăcere. Amarul unor vise sfărâmate izbuti să disloce zăgazurile stăpânirii de sine. Am prins a plânge, aşa cum nu o făcusem niciodată înainte. Conştientă de ceea ce îmi lipsea, mă simţeam rănită în adâncul fiinţei mele. Eram roasă de invidie, gândindu-mă la celelalte care aveau să cunoască bucuria revederii celor dragi de care fuseseră despărţite atâta timp. Nici eu nu-i văzusem pe ai mei încă de mai mulţi ani… Oare nu meritam şi eu aceeaşi compensaţie pentru toate suferinţele prin care trecusem? Dar această nedreptate era de fapt la fel cu toate acţiunile regimului şi o ură arzătoare îmi uscă lacrimile ce-mi curgeau şiroaie." Dârzenia ei depăşeşte aşadar şi acele momente rare de slăbiciune!

Annie îşi dedică, printre alţii, cartea „colegelor mele în decursul celor 12 ani de întemniţare." Am văzut-o pentru prima oară în toamna anului 2000, la Casa Românească din Paris, unde ne dusesem amândouă să ascultăm conferinţa Nicoletei Franck despre Regii României. Fidelă ţării în care s-a născut, a trăit fericită – prea puţin – şi a suferit cumplit – prea îndelung, ţinuta ei, încă dinainte ca eu să aflu cine era, ţinuta maiestuoasă a unei doamne în vârstă ce părea de neclintit, m-a impresionat. M-am prezentat şi… şi-a amintit de mine, deşi nu ne văzusem niciodată „faţă în faţă" şi aproape ne trecuseră vieţile, amândurora.

Annie Samuelli face parte din ceea ce Alexandru Paleologu a numit „galeria marilor doamne ale rezistenţei anticomuniste în România, alături de Adriana Georgescu, de Elizabeta Rizea, de Aniţa Nandriş-Cudla" şi de atâtea mii de anonime.

Socotindu-mă o părticică din adresantele dedicaţiei de pe Gratiile despărţitoare, îi sunt recunoscătoare pentru onoarea de a-i putea prezenta cartea cititorilor din Ţara noastră.

Micaela Ghiţescu

INTRODUCERE

Între anii 1949 şi 1961 am făcut parte dintr-o mare comunitate de femei închise în temniţele politice ale României comuniste, toate având condamnări foarte aspre, nu pentru delictele lor, ci pentru ceea ce de fapt reprezentau.

După instaurarea comunismului, cetăţeni care aveau o credinţă, un sentiment al justiţiei şi principii democratice, de la foşti prim-miniştri până la simpli ţărani şi muncitori dezorientaţi, acum erau condamnaţi pentru trădare tocmai pe acest temei.

Libertăţile elementare de opinie, de exprimare, de mişcare, de religie, limitate prin decrete arbitrare ale guvernului, fuseseră virtual desfiinţate, orice încălcare fiind plătită prin lungi detenţiuni.

Boierimea şi burghezia erau deopotrivă persecutate. Acestea reprezentau în mod evident ţinta principală a luptei de clasă. Dar persecuţia era îndreptată de asemenea împotriva oricărei persoane, indiferent de origine, care conştient sau nu îşi manifesta o cât de neînsemnată opoziţie faţă de regim. Aşa, de exemplu, soţi, soţii, părinţi, copii erau, fără deosebire, incriminaţi ca părtaşi la o faptă, iar familii întregi au ajuns la închisoare fiindcă nu au denunţat sau fiindcă au adăpostit vreun fugar urmărit de justiţie pentru credinţele lui politice ori pentru a fi încălcat vreuna din legile comuniste atotcuprinzătoare.

Astfel, închisorile de femei erau pline de reprezentante ale tuturor păturilor societăţii, de la intelectuale până la agramate. Le-am împărtăşit viaţa zi de zi, noapte de noapte, de-a lungul a 12 ani, astfel că am avut prilejul să le observ îndeaproape. Ele constituie materialul de bază al acestei cărţi.

Nu este o autobiografie şi nici o descriere a închisorilor politice comuniste. Foşti deţinuţi aflaţi acum în Occident au făcut-o în mod măiestrit. Ceea ce aş vrea eu să subliniez este faptul că, în condiţii menite să ducă la o exterminare fizică şi morală treptată, această comunitate de femei nu s-a lăsat niciodată abătută. Nici bărbaţii nu au făcut-o, dar asta e o altă poveste, îi priveşte doar pe ei.

Prin relatările mele intenţionez să zugrăvesc reacţiile psihologice ale unor femei din generaţii diferite, de naţionalităţi, clase şi credinţe deosebite, care toate îşi duceau existenţa în aceleaşi condiţii, lungi ani de captivitate, apăsate de o frică permanentă. Ele s-au unit în hotărârea lor neclintită de a supravieţui. Noi am căutat şi găsit căile de a atenua, fie chiar şi pentru câteva clipe, iadul permanent al vieţii din închisoare. Căci a trăi în teroare 12 ani este într-adevăr infernal.

Frica în nenumăratele ei forme ne măcina mereu pe toate, mă măcina pe mine. Adormeam la ora prescrisă, la 10 noaptea, îngrozită la gândul că somnul îmi putea fi întrerupt în mod brusc, mă trezeam speriată la 5 dimineaţa, când şi o clipă de întârziere putea aduce o pedeapsă brutală. Orice mişcare la vizetă, ori deschidere de uşă, apariţia unui ofiţer necunoscut, fiecare ordin neobişnuit strecurau panica până şi în sufletul celor mai experimentate veterane ca mine.

Dar luptam contra acestei frici permanente, corozive, iar în lupta contra ei, o altă teamă predominantă devenea arma noastră principală: anume, teama de a nu fi în stare să supravieţuim până în clipa următoare, în ora următoare, în ziua care avea să vină, ce ar fi putut în mod cu totul neaşteptat să aducă libertatea şi tot ceea ce învăţaserăm că înseamnă aceasta.

În timp ce îngheţam iarna şi ne sufocam de căldură vara, această frică ne sădea în suflet dorinţa de a depăşi foamea. Stomacurile noastre micşorate se umflau cu supe apoase mereu aceleaşi, cu bucăţi de mămăligă mai mult tărâţe decât mălai; mestecam cu eroism măruntaiele dezgustătoare, raţia de carne săptămânală şi veşnicul arpacaş uneori mucegăit. Ne delectam însă cu feliuţa de pâine neagră şi linguriţa de marmeladă neîndulcită. Ştiam că, dacă nu am fi înghiţit această hrană, corpurile noastre ar fi ajuns la pieire. Şi cum imaginaţia nu mai funcţiona, nu ne dădeam înapoi cu scârbă în faţa conţinutului dezgustător al gamelelor de metal cu smalţul sărit.

Acel conţinut era combustibilul cerut pentru menţinerea flăcării vieţii; nimic altceva nu mai avea importanţă. Şi spre a compensa aceste lipsuri, rosteam diferite reţete culinare ce-ţi lăsau gura apă şi reprezentau o hrană pentru apetiturile noastre nesăturate.

Foamea mintală pricinuită de „trândăvia forţată", interpretarea comunistă a pedepsei cu munca silnică, era tot atât de rea ca şi cea fizică.

Aceasta făcea să încolţească frica de a nu înnebuni şi nici zeci de ani de întemniţare nu ne puteau determina să ne resemnăm în faţa unei asemenea primejdii.

Ingeniozitatea femeilor născocise înlocuitori pentru ace ca să poată ţine mâinile mereu ocupate, în timp ce setea de cultură ajunsese o obsesie. Deşi faptul de a vorbi o limbă străină era pedepsit cu multă severitate, curând celula noastră deveni un fel de Turn Babel.

Franceza, germana, rusa, ungara şi favorita numărul unu, engleza, limba eliberatorilor noştri presupuşi, erau studiate cu asiduitate, pe când noi stăteam cu supuşenie pe bănci de lemn fără spetează. Era interzis să dormi sau să te odihneşti în timpul celor 17 ore din zi. În imposibilitatea de a scrie, deoarece ustensilele necesare nu erau îngăduite, lecţiile rămâneau mute, memorizate la nesfârşit.

La început a fost greu, dar minţile noastre s-au obişnuit repede să asimileze lungi poezii străine şi texte în proză, cuvânt cu cuvânt şi fără eforturi. Această realizare, mândria noastră cea mai mare, avea mai târziu să se întoarcă asemenea unui bumerang împotriva noastră. Când sora mea şi cu mine am ajuns în lumea unde librăriile, bibliotecile, teatrele ne erau la îndemână, dorinţa de a profita de toate acestea a pălit. Numai râvna înnebunitoare de a ajunge la nivelul omului din apus ne-a îmboldit să izbutim să citim ziare şi reviste. Dar când eram întemniţate nu bănuiam că amintirea exactă a tuturor celor auzite şi învăţate acolo, care atunci ne erau de folos, avea să ne ducă la un asemenea rezultat.

Au existat perioade când chiar şi beneficiul studiului mi-a fost tăgăduit. În zilele de totală izolare, ca şi atunci când aveau loc frecventele transferuri de la penitenciarul de bază la puşcăriile însingurate ale anchetelor, sau când înduram privaţiunile şi mai mari din închisoarea subterană, Jilava, a trebuit să găsesc alte modalităţi de a scăpa de inevitabila agonie a frământărilor legate de cei dragi ai mei şi de lipsa acută de libertate ce mă înnebuneau.

Celelalte deţinute care aveau nevoie de sprijin moral au reprezentat atunci modalităţile pe care le-am avut la îndemână. Ajutându-le pe ele, mă ajutam pe mine, uitam să mă mai las cuprinsă de milă pentru persoana mea, făcându-le să întrezărească frânturi de lumină la marginea norilor întunecaţi ai disperării. Le ascultam uşurându-şi povara durerii, povestind amintiri din trecutul lor, ca şi întâmplările din

închisoare; acestea trezeau preocupări asemenea celor izvorâte din citirea absorbantă a unui roman emoţionant.

Mare parte din materialul cuprins în paginile acestei cărţi a fost adunat astfel. Am mai adăugat şi unele experienţe neobişnuite, personale. Singura modalitate de a le păstra amintirea era memorarea lor în pauzele dintre lecţii, ca şi de-a lungul lunilor de izolare totală. Cel puţin această ocupaţie nu implica nici o încălcare a Regulamentului. Oricât de aspre ar fi fost măsurile de securitate, oricât de vigilenţi s-ar fi dovedit paznicii, ei nu erau încă dotaţi cu acea calitate de a citi gândurile oamenilor. În timp ce mă concentram asupra subiectului meu cu multă intensitate, orele se scurgeau. Mintea mea şi-a menţinut astfel agilitatea, factor important în păstrarea echilibrului psihic.

Când, în cele din urmă, am ieşit din închisoare, am descoperit că izbutisem să câştig bătălia supravieţuirii şi, deşi cuprinsă de spaimă, mă simţeam gata să-mi iau locul în rândul oamenilor liberi.

Regulamentul închisorii

Este interzis:

1. Să stai în pat după ce a sunat deşteptarea sau să nu te culci când a sunat stingerea.
2. Să închizi ochii, să te întinzi sau să dormi între 5 dimineaţa şi 10 seara.
3. Să vorbeşti altfel decât în şoaptă sau să faci cel mai mic zgomot.
4. Să priveşti afară sau să stai sub fereastră ori în faţa uşii.
5. Să asculţi la uşă sau să te apropii de vizetă.
6. Să scrii cu tocul, creionul sau cu orice alt mijloc, pe hârtie ori pe un alt material ce înlocuieşte hârtia.
7. Să comunici în vreun fel cu deţinuţi din alte celule şi dormitoare ori cu persoane din afara închisorii.
8. Să citeşti, să studiezi, să predai lecţii, oricare ar fi subiectul.
9. Să posezi vreun obiect ce ar putea fi folosit pentru a tăia, a coase etc. (ace, foarfece, cuţite, cuie, cioburi de sticlă, cutii de conserve, tuburi de pastă de dinţi).
10. Să ai mai multe obiecte de îmbrăcăminte decât cele permise de Regulament, adică: zeghea şi fusta închisorii, două cămăşi de închisoare, două perechi de pantaloni de puşcăriaş, două perechi de ciorapi, o jachetă sau un pulover, un prosop mic, trei batiste.
11. Să ai în celulă o gamelă sau o lingură.
12. Să păstrezi în celulă hrană.
13. În timpul plimbării să vorbeşti sau să faci cel mai mic semn, să ridici sau să întorci capul, să te apleci. Trebuie să se meargă la o distanţă corectă una de cealaltă (aproximativ 2 m), mâinile, fără mănuşi, trebuie ţinute împreunate la spate, ori libere de o parte şi de alta a trupului.
14. Să fii îmbrăcat în mod neregulamentar (adică fără haina şi boneta de puşcăriaş), atunci când eşti scos din celulă. Să vorbeşti pe coridor, să te opreşti şi să te uiţi printr-o vizetă, să întorci capul sau să faci cel mai mic gest ori zgomot, să tuşeşti sau să-ţi dregi glasul.

15. Să vorbeşti cu personalul închisorii, inclusiv doctorul, dacă te afli la o distanţă mai mică de aproximativ 3 m. Personalului închisorii trebuie să i se spună „domnule", „domnişoară" urmat de rangul respectiv.

16. Să refuzi să duci la îndeplinire vreun ordin al închisorii.

17. Să răspunzi când eşti admonestat de personalul închisorii.

18. Să insulţi personalul închisorii.

O listă rezumativă a acestui Regulament era afişată şi în unele din închisorile unde se luau interogatorii.

Regulamentul nu era afişat în penitenciare şi urma să fie învăţat dintr-o experienţă amară.

Pedepse pentru încălcarea regulamentului

A. Pedepse individuale

1. Să stai nemişcat în picioare în faţa vizetei mai multe ore.
2. Trei până la şapte zile de izolare. Aceasta era o celulă goală foarte îngustă. La ora 10 seara se aducea o rogojină, care era luată la 5 dimineaţa. Două zile raţia era redusă la o bucată de mămăligă şi două gamele cu apă fierbinte. În a treia zi se revenea la raţia normală.
3. Bătaia cu un baston de fier peste faţă şi trup era rezervată celor care încălcau regulile în mod regulat şi pentru vini mari.
4. În anii 1957–1960 cătuşele erau la mare modă şi paznicii aveau permisiunea să le folosească după bunul lor plac. Cătuşele erau strânse foarte tare sub coate, cu braţele aduse la spate, fiind ţinute ore de-a rândul sau chiar zile. Dacă victimele se aflau într-un dormitor, li se scoteau la vremea mesei, dar nu şi când mergeau la tinetă. Vinovaţii erau de asemenea încătuşaţi de pat. În cazul a două persoane, erau încătuşate una de alta. Pentru încălcări grave, ca încercări de comunicare, posesia unui săpun scris, dacă i se răspundea unui paznic sau acesta era insultat, vinovaţii erau încătuşaţi şi li se punea o mască de gaze, ceea ce îngreuna respiraţia. Durata pedepsei era de la opt la cincisprezece ore, masca fiind scoasă numai în timpul mesei.

Pedeapsa maximă consta în izolarea timp de şapte zile cu cătuşe pe braţe, lanţuri la picioare şi masca de gaze. Această pedeapsă era administrată unui şef de celulă sau unui deţinut responsabil cu ordinea, care ar fi îngăduit să se oficieze o slujbă de Crăciun fără s-o raporteze, ba chiar luând parte la ea. Rugăciunile colective erau interzise pentru că produceau zgomot, fiind interpretate ca un fel de injurie colectivă adusă personalului închisorii şi deci constituiau „insulte".

B. Pedepse colective

1. Pentru vini minore, interzicerea plimbării şi a duşului.
2. Dacă se produceau certuri sau zgomote, toţi cei dintr-o celulă trebuiau să stea în picioare ore de-a rândul, uneori chiar o zi întreagă şi o noapte.
3. Când vina era gravă, ca, de exemplu, dacă se bătea în peretele celulei vecine, dacă se găseau săpun scris, ace etc. Şi cel care le deţinea nu mărturisea, atunci se scoteau toate paturile din dormitor, precum şi lucrurile personale, dormitorul fiind astfel transformat într-o celulă de izolare, cu raţii reduse, fără sarcini de îndeplinit, fără scoatere la aer. Nici bolnavele sau vârstnicele nu erau scutite. Ele trebuiau să doarmă pe rogojini ca toate celelalte în timpul celor şapte zile prescrise.

Interzicerea posibilităţilor de comunicare ne lipsea cu totul de ştiri din partea familiei, din lumea de afară în general, ne izola chiar şi de deţinuţii din celelalte celule. Încălcarea acestei interdicţii constituia mobilul principal al speranţelor noastre. Numai când erau asigurate comunicările în întreaga închisoare cu ajutorul bătăilor în perete se putea ajunge la un oarecare echilibru mintal. Această rutină regulată aducea un scop şi un interes în monotonia impusă a zilelor noastre şi stabilea între cei care băteau în perete, oameni care nu se văzuseră niciodată, o legătură ce se dezvolta într-o prietenie durabilă.

În felul acesta, membri ai unei aceleiaşi familii, ţinuţi în celule separate, puteau păstra un contact între ei. Nou-veniţii transmiteau ocazional informaţii perimate despre rude de afară, se trimiteau mesaje prin deţinuţi a căror eliberare era iminentă, se obţinea cu riscul unei pedepse severe o imagine deformată, inexactă a situaţiei locale şi internaţionale. Această încălcare a regulilor închisorii era penalizată în modul cel mai aspru.

Comunicarea între celule zăgăzuite a devenit posibilă numai datorită geniului unui mare american. Pentru a-l onora pe acesta, doresc să-mi încep cartea spunând, în numele a mii de deţinuţi din trecut, din prezent sau din viitor:

Îţi mulţumim, Domnule Morse!

Omagiu

New York, 26 septembrie 1962

Dragile mele Armie şi Nora.

Aceasta este a doua săptămână la New York şi mă simt tot atât de voioasă ca şi în prima zi când am pus piciorul pe pământ american!

Cu riscul de a mă repeta, trebuie să o spun din nou şi din nou că nici într-un loc din vest nu am încercat senzaţia de libertate în mod atât de deplin.

Este un mare contrast faţă de sentimentul de frică şi zăgăzuire de care eram oprimată acasă, de când s-a impus Cortina de Fier. Acolo eram de asemenea obsedată de gândul suferinţelor voastre în acele cumplite închisori politice din România. Acea cruzime de a refuza unei mame ca timp de doisprezece ani să comunice cu fiicele ei, doisprezece ani în care nu am ştiut absolut nimic despre voi, dacă sunteţi în viaţă sau nu, starea pe care am încercat-o nu o voi putea uita niciodată. Slavă Domnului că îngrijorarea cumplită de atunci nu mă mai apasă. Sunteţi sănătoase şi în siguranţă la Paris şi, cu toate că ne aflăm pe continente diferite, cel puţin pot primi o scrisoare în 24 de ore!

Cum s-au micşorat distanţele! Sunt mereu uimită de uşurinţa cu care oamenii se pot deplasa dintr-un loc în altul, iar libertatea cu care îşi exprimă părerile mă lasă fără grai: Nu ţi-ar veni să crezi ce citeşti în ziare aici. Nu există nici o ştire locală sau internaţională care să nu fie publicată şi comentată, nici chiar Preşedintele nu-i absolvit de critică. Îl ridiculizează oricât de mult, ca pe oricine.

Cât despre americani, aş vrea să fiţi aici să vedeţi cât de buni şi generoşi pot fi. Chiar dacă nu sunt de aceeaşi naţionalitate, nimeni nu mă tratează ca pe o străină – la drept vorbind nu sunt decât o femeie în vârstă, o refugiată, săracă, fără un ban. Mă simt copleşită de ospitalitatea lor şi dorinţa de a mă ajuta. Cred că aceasta constituie o parte a

extraordinarei importanţe pe care libertatea de comunicare o are pentru modul de viaţă american, chiar dacă nu-şi dau seama. Nu concep că pot exista oprelişti pentru a călători, a spune ce crezi, a aprecia oamenii indiferent de credinţele lor politice.

Stau mult de vorbă cu Florence şi Donald care au rămas aceiaşi prieteni loiali dintotdeauna. Au constituit un mare sprijin pentru mine în timpul tragediei arestării voastre. Când Donald a fost numit din nou într-un alt post în străinătate, chiar înaintea procesului, s-a văzut în imposibilitatea de a vă ajuta şi a avea ştiri directe, ceea ce l-a costat foarte mult. Le-am povestit în amănunt tot ce s-a întâmplat după plecarea lor. Evident le-am vorbit despre viaţa voastră în închisoare, cum aţi reuşit să supravieţuiţi îngrozitoarelor privaţiuni şi cât aţi suferit pentru că eraţi total rupte de lumea din afară, chiar şi de celelalte celule ale închisorii. Ei urmăreau cu emoţie fiecare cuvânt, când le descriam lupta voastră pentru supravieţuire şi ajutorul nepreţuit pe care l-aţi avut pentru a vă păstra mintea întreagă datorită codului Morse.

Florence şi Donald erau foarte doritori să afle amănunte privind folosirea codului Morse. Le-am spus în cele din urmă că mi-aţi cerut să aflu cât mai multe despre omul pe care-l numiţi „dascăl şi binefăcător prea iubit", căci nu ştiaţi nimic, decât doar că era inventatorul Codului.

Donald care păstrează o imagine vie a secretarei lui active, atât de dotată pentru cercetări, a întrebat imediat de ce nu ai căutat să afli tu singură, Nora, doar la Paris există atâtea biblioteci. Aşa că am fost obligată să-i spun cu durere că nici una dintre voi nu eraţi în stare să faceţi faţă efortului unei lecturi susţinute, acesta fiind unul din efectele închisorii. Au înţeles că minţile voastre se deprinseseră să asculte şi să memoreze ceea ce auzeaţi şi se impunea o lungă perioadă de reeducare pentru a vă adapta la mijloacele obişnuite privind dobândirea cunoştinţelor.

Le-am arătat că m-aţi rugat să merg la mormântul lui Samuel F.B. Morse. O persoană ca Florence, atât de documentată, când a auzit aceasta, a pornit imediat la acţiune. După ce a cercetat cu amănuntul, în zadar, toate enciclopediile de acasă, s-a dus la biblioteca publică din New York. Ea a descoperit o seamă de date, pe care vi le voi aduce când mă întorc. Unele din ele sunt însă atât de palpitante, încât aş vrea să vi le transmit imediat.

În primul rând, vă veţi bucura să aflaţi că Samuel F.B. Morse era un om întocmai după placul inimilor voastre, cu o imaginaţie bogată şi preocupări multiple. În anii tinereţii s-a ocupat de pictură. Avea 22 de ani şi studia în Anglia Artele Plastice, când a izbucnit războiul între englezi şi americani. Acum, luaţi aminte la aceasta: El auzise despre situaţia grea a unui prizonier de război american aflat în Anglia şi se străduia să facă tot posibilul pentru eliberarea lui, cu ajutorul unor prieteni sus-puşi, membri ai Parlamentului. Deşi încercările lui au eşuat, el dorea cel puţin să uşureze situaţia prizonierului. Cu generozitate i-a acordat un ajutor bănesc, ceea ce cu greu îşi putea permite, căci abia avea cu ce trăi din vânzarea celor câteva tablouri comandate de unii şi de alţii.

Nu-i extraordinar? Ca acest bărbat atât de afectat de gândul unui compatriot lipsit de libertate să inventeze un sistem care avea să ajute, o sută cincizeci de ani mai târziu, nenumăraţi deţinuţi?

Când Florence mi-a explicat cum a reuşit Morse să-şi creeze codul, mi-am amintit cele ce mi-aţi povestit voi cu privire la încercările de a găsi un sistem de comunicare cu ceilalţi deţinuţi din alte celule prin bătăi în perete. Cum, la început, ai reuşit să tragi o liniuţă scrijelind peretele, folosind coada unui pieptene fără dinţi ori o aşchie de lemn; dar apoi, datorită faptului că acele linii lăsau urme pe peretele văruit, iar punctele nu, ai folosit două puncte pentru a înlocui linia. Cât i-ar fi plăcut aceasta lui Morse! Întocmai cum şi tu te-ai văzut nevoită să trudeşti din greu pentru a te versa în folosirea codului, după ce în cele din urmă te învăţase cineva, lui Morse i-au trebuit 12 ani pentru a-şi perfecţiona invenţia. La drept vorbind el era obligat să se ţină de pictat pentru a-şi asigura traiul. În acele zile nu existau manufacturi de obiecte electrice. Elementele esenţiale cele mai simple lipseau şi se vedea silit să realizeze totul lucrând cu mâna.

Morse a murit la 81 de ani. Am fost mâhnită că un geniu atât de mare nu s-a bucurat de faima inventatorului pe care o merita. Cum în toate biografiile pe care le-a consultat Florence nu era menţionat unde se află mormântul său, în cele din urmă ea s-a adresat muzeelor şi a aflat că este înhumat într-un cimitir situat într-un loc izolat. Fiind informată că statuia sa se află în Parcul Central, am ajuns la concluzia că nu veţi obiecta dacă ne vom duce acolo, în loc să mergem la mormântul său.

Era o după-amiază senină de vară, cu un cer fără nori când am pornit

în pelerinajul nostru de mulţumire. Din fericire ni se dăduseră toate informaţiile cu privire la locul unde se află statuia, dat fiind că Parcul Central este enorm. În pofida traficului din parc, în jurul statuii, pe terenul de joacă pustiu domnea liniştea. Statuia este aşezată pe un piedestal înalt, un bărbat de statură impozantă, cu o figură inteligentă, sensibilă, purtând o redingotă după moda acelui timp. În jur zburau sute de porumbei, urcându-se când pe capul lui, când în cutele hainei. Porumbeii, mesageri de-a lungul secolelor, păreau că nu dădeau atenţie celorlalte statui, simţindu-se atraşi în mod instinctiv de către bărbatul care a facilitat pentru omenire posibilitatea de a comunica.

Am dus un simplu buchet de flori de câmp cu o panglică în culorile româneşti, pe care Donald şi Florence o păstraseră cu sfinţenie de-a lungul anilor. Am pus buchetul la picioarele statuii şi cu degete tremurânde am bătut mesajul pe care mi l-aţi scris în codul Morse: „Îţi mulţumim, domnule Morse, pentru întregul ajutor dat".

Dragile mele, ştiţi prea bine ce mamă sentimentală aveţi, aşa că nu vă veţi mira că nu am putut să-mi stăpânesc lacrimile. Florence a plâns şi ea. Ne-am gândit la voi amândouă şi la miile de deţinuţi care ar fi vrut să se alăture omagiului nostru. Am încercat sentimentul că oriunde s-ar fi aflat Samuel F.B. Morse, ar fi fost fericit să ştie binefacerile atât de întinse pe care codul său le procură încă. Nu numai că telegraful său este folosit zilnic, dar codul său pune la îndemâna deţinuţilor singura lor sursă de comunicare.

Şi voi două puteţi fi fericite. În lumea noastră contemporană, în care numele lui Morse reprezintă un cod, iar omul care l-a inventat a fost de mult uitat, voi prin omagiul vostru l-aţi adus din nou în actualitate.

În ziua următoare, Donald trebuia să vorbească despre valoarea automatizării şi a tehnologiei moderne unui mare grup de oameni de afaceri veniţi din toate statele Americii. El a folosit această poveste pentru a arăta că deşi scopul telegrafului electric este de timp îndelungat dat uitării datorită radioului, televiziunii etc., totuşi mai serveşte intenţiilor sale iniţiale de a înlesni comunicarea în acele locuri unde celelalte mijloace de transmisie sunt interzise şi penalizate. Atenţia celor prezenţi a fost cu totul captivată de această introducere, iar Donald a primit nenumărate felicitări. Toţi au declarat cât de mândri se simţeau că Samuel F.B. Morse, un american, a fost acela care a adus mângâiere celor

din închisorile de dincolo de Cortina de Fier, oameni aflaţi în suferinţă tocmai datorită principiilor apărate întotdeauna de America.

Astfel, dragile mele, mi-am îndeplinit misiunea. De fapt eu trebuie să vă mulţumesc. Nici nu vă închipuiţi cât am câştigat. Cunoscând activitatea lui Samuel Morse am reuşit să înţeleg mai bine experienţele voastre şi în felul acesta m-am apropiat mai mult de voi.

A voastră mamă care vă iubeşte

Când am citit scrisoarea mamei, mi-am amintit cumplitele zile mute şi surde, înainte de a învăţa alfabetul Morse. Cum am putut supravieţui acei trei ani în închisoare, fără nici o posibilitate de comunicare, fără cărţi, ziare, ştiri de nici un fel? Mă întreb dacă a fi înmormântat de viu se deosebeşte foarte mult de zăgăzuirea din aceste temniţe oarbe şi cufundate în tăcere.

Câţi ani aş mai fi putut rezista dacă acel radiotelegrafist nu ar fi fost arestat şi nu ar fi început să-i înveţe pe cei din închisoare alfabetul Morse? Îmi amintesc activitatea frenetică, când în cele din urmă a ajuns în celula noastră. Exersam oriunde, pe pat, pe fierăria patului, pe braţele noastre, pe genunchi, pretutindeni, iar când nu puteam ciocăni, murmuram: A punct-liniuţă, B punct, liniuţă, liniuţă, liniuţă etc. Dar chiar şi asta nu era suficient. Cât de greu era să prinzi loviturile slabe prin zidurile groase! Devenea aproape imposibil să te concentrezi asupra semnalelor şi în acelaşi timp să fii atent dacă paznicii, strecurându-se prin coridoare, nu trag cu urechea.

* * *

Am pus noile mele cunoştinţe la încercare în ziua de Crăciun a anului 1952. Scoasă brusc din celulă, am fost urcată într-un camion ce aştepta la poarta penitenciarului. Mi-am închipuit că mă transferau la o altă închisoare. În acel camion se aflau doi bărbaţi în haine vărgate de puşcăriaşi. Între noi stătea un soldat cu arma pe genunchi. Era interzis să mi se vorbească, dar din cele ce sporovăiau cei doi bărbaţi mi-am dat seama că nu erau deţinuţi politici, ci de drept comun; executaseră o lucrare de izolare la un generator electric. Acum erau transferaţi la altă închisoare pentru o activitate similară.

La gară am fost duşi în sala de aşteptare golită de pasageri. Trenul era în întârziere. Unul dintre cei doi tineri se tot uita la mine stăruitor, dar, deşi santinela părea că dormitează, mă temeam să deschid gura.

Dintr-odată tânărul începu să-şi târşâie picioarele, ca şi cum ar fi vrut să se încălzească, lovindu-le uşurel în mod ritmic de pardoseala de ciment. El semnaliza în Morse, atâta lucru ştiam şi eu, dar eram prea inexperimentată pentru a înţelege ce voia să spună; deşi am ridicat din umeri pentru a-l face să-şi dea seama că nu pricepeam, încetă doar când

sosi trenul. În timp ce eram împinşi spre vagonul-dubă, tânărul reuşi să-mi spună: „Dă-mi un mesaj pentru familie, voi fi probabil eliberat curând". Mi-am luat inima-n dinţi şi i-am şoptit numele şi adresa fratelui meu: „Spune-i că sunt în viaţă şi sănătoasă".[1]

Furioasă pe mine că nu am fost în stare să înţeleg semnalele acelui tânăr, m-am jurat să nu mai scap din nou o asemenea ocazie. La întoarcerea la penitenciar, împreună cu celelalte deţinute ne-am apucat din nou să învăţăm codul Morse. Când în celula vecină se aflau deţinute încercam să comunicăm, nu atât pentru ştiri, cât mai mult ca să ne familiarizăm cu sistemul şi cu toate riscurile.

Era o duminică după-masă, în iunie 1955. Un nou transport de deţinute fusese ţinut în carantină severă timp de două săptămâni, iar în acea zi trimis la ateliere.

Eu şi altele ca mine, acuzate de spionaj pentru Occident, eram considerate elementele cele mai periculoase din închisoare. Am fost închise într-o celulă la etajul al II-lea, aşa-numita „Celulă secretă". Fereastra fusese astupată cu un oblon din lemn. Cu foarte multe eforturi izbutisem să facem o gaură într-una din şipci. Când nu o foloseam, o acopeream cu un amestec de săpun şi cenuşă ce se îmbina perfect cu şipca. Prin această gaură puteam vedea foarte bine o porţiune din curtea penitenciarului şi în special un castan bătrân cu ramuri mari, sub care celelalte deţinute stăteau în timpul liber.

Daşa, o tânără ţărancă sârboaică, isteaţă, care stătuse la secret mai mulţi ani, fusese bine învăţată de noi să adune şi să răspândească ştiri. Deşi transferată la atelier de câteva luni, loialitatea ei faţă de noi rămăsese neclintită.

În acea după-masă se afla sub castan şi se uita pe furiş în sus spre fereastra noastră. Coboram şi ridicam capătul unei sfori prin gaură, ca semn că eram la post şi-mi aţintisem ochiul în acel loc pentru a-i urmări mişcările. Să ne semnalizeze cu batista ar fi însemnat să atragă atenţia asupra ei, aşa că şi-a atins cu palmele obrajii, şi-a aranjat sprâncenele şi a făcut o seamă de alte asemenea gesturi inocente, care de fapt erau simboluri Morse. Dat fiind că în acea curte roiau informatoarele, Daşa era

---

[1] La eliberarea mea, după nouă ani, am aflat că mesajul fusese transmis.

înconjurată de prietene care stăteau de veghe, pentru a o preveni dacă vreo informatoare sau vreun paznic s-ar fi aflat prin apropiere.

Desluşirea semnalelor prin acea gaură era o sarcină grea şi foarte laborioasă. Când nu înţelegeam, mişcăm sfoara din nou şi ea repeta cuvântul. Daşa făcea aceasta cu foarte mari riscuri, dar nu prea se sinchisea. Pentru noi toate, încălcarea interzicerii comunicărilor genera o solidaritate, dat fiind scopul urmărit. Chiar şi informatoarele erau foarte avide să afle ştiri şi arareori raportau despre această activitate.

Daşa era atât de emoţionată, încât la început semnaliza cu neregularitate, iar sfoara noastră se mişca continuu. În cele din urmă am înţeles că găsise o bucăţică dintr-un ziar, aruncată cu o totală lipsă de vigilenţă de către o paznică la toaletă, în care era scris că fusese semnat Tratatul de Pace cu Austria, iar trupele sovietice părăsiseră Austria. Mai spunea de asemenea că femeile din carantină confirmaseră, căci primiseră ştiri asemănătoare la închisoarea de provincie de unde fuseseră aduse.

Nici nu ne venea să credem. Dacă sovieticii se retrăseseră din Austria, nu exista nici o raţiune să mai rămână în ţara noastră. Mai mult încă, faptul părea să indice că Apusul avea preponderenţă. Eram sigure că va urma în curând Tratatul de Pace cu Germania şi eliberarea noastră. Acest gând făurit de dorinţele noastre ne-a înaripat speranţele şi toată lumea jubila.

Tocmai în acea clipă trecea o informatoare, care observă ce se petrecea. Dar şi ea auzise ştirile şi s-a comportat în consecinţă. A zâmbit către Daşa, ba chiar a făcut un semn prietenesc cu mâna spre fereastra noastră oblonită. Totuşi Daşa, cu prudenţă, a încetat pe moment.

Datorită dezgheţului internaţional, supravegherea într-o oarecare măsură mai slăbise. Personalul închisorii şi-a dat seama că putea avea loc o schimbare şi multe dintre noi puteam să fim eliberate. De altfel, primiseră instrucţiuni că deţinuţii politici nu erau toţi „bandiţi" care nu puteau fi consideraţi demni de a fi redaţi societăţii, ci erau doar fiinţe omeneşti, greşiseră şi oricând puteau fi iertaţi astfel că trebuia să li se dea o şansă. Această nouă îndoctrinare era în aşa măsură în contradicţie cu ce le fuseseră îmbibate urechile timp de atâţia ani, încât nu mai ştiau ce să creadă. Trecuseră de la o extremă la alta, aşa că acum încetaseră să fie agresive, ba mai mult chiar, ne lăsau în pace ore de-a rândul.

Am căutat cât mai repede să folosim aceste împrejurări. Comunicaţiile erau în floare şi toate devenisem experte în semnalizările Morse. Deşi unele dintre noi ar fi putut să fie eliberate, fără îndoială, multe aveau să rămână mai departe închise, aşa că am continuat cu încăpăţânare să ne exersăm, sperând, în taină, că nu va fi necesar să ne folosim cunoştinţele.

După trei luni de la semnalizările Daşei s-a anunţat o amnistie, prima şi singura din numeroşii ani ce aveau să urmeze. Celula noastră nu beneficie de această amnistie, astfel că înfrigurarea ce ne cuprinsese de a ne exersa, vai, fusese justificată.

Când gardienii au aflat că nu făceam parte dintre cele care urmau să fie eliberate, şi-au reluat comportarea oribilă de dinainte şi supravegherea a fost intensificată. De fapt, situaţia a devenit încă şi mai rea după câteva luni.

Asta s-a întâmplat când a avut loc faimoasa „grevă a arpacaşului". Timp de trei săptămâni, deţinutele cu regim restrictiv (care părăseau celula numai pentru a ieşi la aer doar douăzeci de minute) au primit un arpacaş gros la prânz şi unul apos seara. O dată pe săptămână acesta era asezonat cu oase goale afumate. La capătul a trei săptămâni nu am mai fost în stare să ne forţăm să înghiţim fiertura acea cenuşie, lipicioasă, mai ales că depozitul unde se ţinea orzul fusese stropit cu DDT. Aburii ce se ridicau din gamele, încărcaţi cu miros de DDT, pur şi simplu ne întorceau stomacurile pe dos.

Celula nr. 8, cu 30 de deţinute, a luat iniţiativa şi a refuzat să aducă la prânz hârdăul, în pofida faptului că aceasta însemna să rămână flămânde. Au explicat paznicei că nu făceau greva foamei şi au luat doar bucăţile de mămăligă ce reprezentau raţia noastră de pâine. Au adăugat că vor accepta masa de seară dacă nu va fi tot arpacaş. A fost arpacaş şi au refuzat din nou.

Celelalte trei celule cu regim restrictiv şi celula noastră, aflate toate la acelaşi etaj, habar nu aveam de aceasta. Totuşi deţinutele din celula 8 au reuşit să comunice prin alfabetul Morse hotărârea lor şi la timpul cuvenit toată lumea a fost informată prin acelaşi sistem.

În ziua următoare, celula 8 a acceptat arpacaşul de la prânz, dar l-a refuzat pe cel de seară, în timp ce celulele 9 şi 10 l-au refuzat la fiecare masă, cum am făcut şi noi. În interval de 4 zile toate celulele au refuzat arpacaşul, iar hârdaiele stăteau la rând în faţa uşilor, împrăştiind un

miros apăsător. Comandantul închisorii tuna şi fulgera, încercând să găsească instigatorii a ceea ce numea el „rebeliune organizată". În cele din urmă până şi mintea lui îngustă a trebuit să recunoască faptul că una sau două persoane nu puteau fi responsabile pentru acţiunea întreprinsă de peste o sută, care preferau foamea hranei.

Datorită bătăilor din perete între celule, greva arpacaşului a durat zece zile. Formula folosită pentru a respinge mâncarea era aproape identică: imposibil să se mănânce mereu arpacaş poluat cu DDT. În cele din urmă comandantul a cedat şi la prânz a apărut o supă de cartofi apoasă, care a fost înghiţită cu lăcomie, ca şi arpacaşul de seară. Această aşa-numită victorie însemna că ni se dădea arpacaş numai de 6 ori pe săptămână în loc de 14 ori. Mai târziu, când una dintre bucătărese a fost trimisă ca pedeapsă într-o celulă cu restricţii, s-a aflat prin bătăile din pereţi că Ministerul de Interne avea un surplus de orz. Cea mai simplă soluţie pentru a-l consuma era să fie hrăniţi cu el deţinuţii politici.

Curând după greva arpacaşului, reţeaua noastră de informare ne-a adus la cunoştinţă că toate aveam să fim transferate la o altă închisoare. Cea în care ne aflam era considerată ca prea confortabilă pentru deţinute politice şi urma să fie folosită pentru hoţi şi criminali. Aceasta s-a întâmplat, fără nici o prevenire oficială, în decurs de trei zile. Abia am avut timpul să ne organizăm şi să stabilim semnalele de comunicare pentru viitorul nostru local.

Cu acest transfer începea, în 1956, o altă perioadă de viaţă în închisoare. Noul nostru penitenciar se afla în munţii din nord. Deşi puţinul aer ce pătrundea prin obloane era pur şi curat, clima era aspră. Iarna siberiană dura şapte luni, urmată de veri scurte şi reci.

Toate deţinutele se aflau în celule cu regim aspru, fără drept de muncă. Regulamentul se aplica în mod foarte strict, o supraveghere severă făcea extrem de anevoioasă comunicarea. Poate tocmai datorită acestei severităţi setea noastră de informare devenise mai mare ca oricând. Bătăi în perete din ce în ce mai experte ne satisfăceau ocazional.

În timpul lunii noiembrie a anului 1956, foarte friguroasă, am binecuvântat memoria lui Samuel F.B. Morse. Revoluţia din Ungaria – despre care aveam să aflăm abia după patru luni – fusese înăbuşită. Bătăi disperate şi grăbite din celula alăturată ne-au alertat că deţinutele dintr-o altă celulă fuseseră duse jos, în biroul comandantului, unde ofiţerul

politic împreună cu două paznice au percheziţionat lucrurile lor cu o cruzime metodică. S-a confiscat de la toată lumea îmbrăcămintea mai groasă, le-au lăsat în fuste şi cămăşi subţiri şi în zeghile zdrenţăroase ale închisorii. Cât de recunoscătoare am fost în acea iarnă geroasă pentru ciorapii de lână şi zdrenţele pe care am reuşit să le ascundem sub pat, până când ne-a venit rândul la percheziţie!

Folosirea alfabetului Morse constituia acum parte din viaţa mea de zi cu zi, nu m-aş fi putut lipsi de el, cum nu mă puteam lipsi de felia de pâine zilnică. Titlul meu recunoscut de telefonistă a celulei a fost o singură dată disputat în timpul unei perioade de mare agitaţie, datorită prezenţei unor neaşteptaţi vecini de sex masculin.

Într-o zi, la începutul verii, s-a iscat o zarvă nemaipomenită pe coridor: se auzeau strigătele gardienilor, zgomotul produs de cizme grele, zăngănitul familiar al lanţurilor. Ascultând cu atenţie, am reuşit să numărăm şase bărbaţi care au fost vârâţi în celula de lângă a noastră. Ei înjurau şi protestau contra pedepsirii lor nemeritate. Aparţineau desigur grupului de hoţi şi criminali care făceau toate corvezile privind instalaţiile, diferite reparaţii, ca şi gătitul pentru noi, femeile.

După plecarea pazniculuí, când bărbaţii s-au liniştit, m-am aşezat lângă perete, fiind ascunsă de vizetă de către o prietenă. Îmi forţam urechile pentru a putea prinde zgomotul de cealaltă parte. Mă întrebam ce or fi comis oare acei bărbaţi ca să fie astfel pedepsiţi. Arareori se întâmpla să se dea o asemenea pedeapsă.

Bărbaţii cunoşteau mişcările paznicilor şi întreaga lor rutină mult mai bine decât noi. Mai târziu după masă, când paznicii erau ocupaţi cu echipele de corvoadă care duceau tinetele, s-a auzit o uşoară bătaie în perete. Orice discuţie a încetat. Da, era semnalul familiar – V, dovadă că cel care bătea avea experienţă cu deţinuţii. Am avut oarecare ezitări să răspund, căci s-ar fi putut să existe şi pericolul unei provocări din partea unui paznic.

Semnalul a fost repetat de mai multe ori, încât eram sigure că nu putea fi nici un paznic prin apropiere, iar tentaţia devenise irezistibilă. După persistente îndemnuri de „hai, telegrafist, lucrează", în cele din urmă am cedat.

Ghicisem după abilitatea lui, după obişnuitele abrevieri, că nu putea fi un paznic, ci un om adevărat. S-a recomandat imediat. Porecla pe care i-

am dat-o a fost Chimpy. Fusese contabil într-un mic oraş de provincie şi executa o pedeapsă de trei ani pentru o greşeală în registrele sale. Mi-am dat seama că era acel om cu suflet bun care ne ajutase din când în când, strecurând câte o bucată de pâine ori câte o bucată de mămăligă în celulele cu regim sever. Tusea lui prietenească pe care o auzeam când trecea prin faţa uşii ne înveselea foarte mult.

Când celelalte au auzit cine era, s-a produs o întreagă învălmăşeală pentru a-l saluta. Alice, o mare cochetă, care niciodată nu se ostenea să bată în perete, declară că şi ea doreşte să-i vorbească. Mai întâi şi-a pieptănat părul, şi-a umezit sprâncenele cu salivă până când străluceau, şi-a aranjat cămaşa albă şi şi-a legat o panglică neagră sub guler.

— Dragă Alice, nu te poate vedea; la ce bun să te împopoţonezi?

— Întotdeauna vreau să arăt cât mai bine, când vorbesc cu un bărbat, gândeşte-te că nu am mai făcut asta de şase ani, o viaţă întreagă. Am râs toate când s-a dus la perete. Doar la un semnal de pericol a încetat să mai bată. Când s-a întors spre noi, am privit-o uimite. Îi străluceau ochii, faţa îi era îmbujorată, surâdea fericită.

— Ei bine, ce ţi-a spus?

— Nu prea multe, răspunse ea vag.

— Când se întoarce acasă? am întrebat-o eu.

— Nu ştiu.

— Nu l-ai întrebat?

— Nu, am uitat.

— Ce ştiri politice ţi-a dat?

— Nu am discutat politică.

— Atunci despre ce aţi putut vorbi mai bine de 20 de minute?

— Despre noi. Are 39 de ani, nu este căsătorit şi nu a fost niciodată îndrăgostit cu adevărat.

— Vrei să spui că ai riscat să ţi se pună cătuşe şi să fii pedepsită cu izolare pentru a afla doar dacă a fost vreodată îndrăgostit?

Am rămas toate uluite.

— Ce altceva a mai spus?

— Că-i plac blondele cu ochi albaştri, ne-a informat luându-şi locul pe banchetă.

Alice este blondă cu ochi albaştri! Natural, nu i-a spus că părul ei începuse să încărunţească şi că îşi ţinea în buzunar majoritatea dinţilor.

Multe dintre noi eram în aceeaşi situaţie jalnică, dar nutream speranţa că, în timpul „absenţei" noastre, se produsese cine ştie ce miracol în domeniul stomatologiei, aşa că ne păstram dinţii în nădejdea că ar putea fi puşi la loc.

Chimpy şi prietenii lui au fost vecinii noştri în decursul uneia dintre cele mai tulburătoare săptămâni din anii mei în închisoare. Comunicările „telefonice" erau atât de frecvente, încât a trebuit să organizăm un program de lucru. Organizatoarele ajunseseră să se ciorovăiască cu celelalte. Deţinutele care se temeau să bată în perete se înghesuiau acum toată ziulica pentru a vorbi cu bărbaţi adevăraţi. Dar vedeta principală era Alice. Lungile şi misterioasele ei convorbiri cu Chimpy nu ne-au fost niciodată dezvăluite.

Deşi Chimpy era telegrafistul şef, ne-au mai vorbit şi alţii. S-au ivit chiar şi gelozii. Pedeapsa bărbaţilor a luat apoi sfârşit şi ei au fost curând mutaţi. Îmi este frică parcă să mă gândesc la ce ar fi putut duce tensiunea în care trăiam.

Bineînţeles, nimeni dintre noi nu a zărit niciodată pe vreunul. Îi ştiam doar din descrierile lor inexacte. Dar când eram scoase pentru plimbarea zilnică în curtea cu pereţi înalţi înconjurători ai închisorii, ne aranjam pe cât puteam înainte, sacrificam chiar şi batistele ca să ne punem părul pe moaţe. Cine ştie, poate Chimpy va fi găsit pe undeva o crăpătură prin care să se uite în curte la noi. Într-o după-masă foarte călduroasă, în timp ce mergeam încet, tăcute, cu privirea în jos, una după alta, cu mâinile la spate conform Regulamentului, Alice tuşi încetişor. Ne-am uitat în sus pe furiş: patru bărbaţi purtând pantaloni vărgaţi de puşcăriaşi şi cămăşi albe curăţau coşurile bucătăriei. Paznicul nostru aşezat confortabil pe un scaun la soare moţăia. Atunci ne-am uitat în sus cu mai mult curaj. Am simţit ca un curent electric trecând prin noi la gândul că unul dintre ei ar putea să fie Chimpy.

Bărbaţii încercau să ne atragă atenţia. Cel mai tânăr, un băiat chipeş de vreo 25 de ani, şi-a scos şapca de puşcăriaş şi ne-a salutat. El ţinea în mână un ciocan şi bătea cuie în coş. Am înţeles imediat că semnaliza cuvintele magice ce precedau întotdeauna vreo ştire bună.

„Ne întoarcem toţi acasă". Apoi: „În august amnistie." Am suspinat adânc, cu amărăciune. Armistiţiul din al doilea război mondial a avut loc în august şi de atunci, în fiecare an, în august, erau zvonuri despre

amnistie. Numai după semnarea Tratatului de Pace cu Austria asemenea zvonuri s-au concretizat pentru deţinuţii politici. Omul ciocăni mai departe: „Mâine carne".

Aşa ceva era concret şi putea fi crezut. Deşi erau măruntaie de oaie, pe care nici o pisică din lumea occidentală nu le-ar fi mâncat, pentru noi însemnau proteine şi când goleam gamela eram mai puţin flămânde decât atunci când începeam să mâncăm. I-am trimis un surâs de mulţumire prietenului nostru de pe acoperiş. Ciocanul şi-a încetat bătăile ritmice. Paznicul s-a trezit din moţăiala lui şi când a dat cu ochii de bărbaţi a sărit în picioare, a strigat că trecuse timpul şi ne-a dus în grabă înapoi în celulă. Habar nu avea de cele petrecute, singurul lucru de care şi-a dat seama a fost doar că unul dintre colegii lui făcuse o greşeală, îngăduindu-le bărbaţilor să lucreze pe acoperiş în timp ce noi ne aflam în curte. Îi venise apa la moară, la următoarea şedinţă politică avea să arate această greşeală. Spiritul lui de observaţie avea să fie răsplătit, în timp ce celălalt paznic urma să fie penalizat, tăindu-i-se leafa pe două săptămâni sau chiar mai mult.

Dacă mi-ar fi spus cineva că va veni o zi când voi regreta că învăţasem codul Morse i-aş fi râs în faţă. Acea zi a fost 1 octombrie, pe la ora patru dimineaţa. Prin obloanele bine închise nu pătrundea nici o rază de lumină. Vântul ce părea că jeluieşte şi nu ne lăsase să dormim toată noaptea bătea în ferestrele noastre. Şi cum stăteam aşa întinse ascultându-l, un alt sunet acoperi tânguirea vântului, era un dangăt de clopot. Clopotul cel mare al bisericii, care se afla la câteva sute de metri depărtare de noi, prinse a dăngăni ca de prohod. Ne-am ridicat uimite şi un frison ne cuprinse, mai mult în semn de smerenie decât de frig, şi ne-am rugat în tăcere pentru acela sau aceea care era înmormântat. Clopotul bătea mai departe.

În tăcerea împietrită ce învăluia celula, o femeie şopti: „Ce timp ciudat pentru a trage clopotul. Trebuie să fie vreun episcop sau vreun înalt demnitar al bisericii".

— Ei, bine! cu câţiva ani în urmă, când a murit un comunist, au tras clopotul toată noaptea, zise o alta. Sunt ei atei, dar o fac pentru a fi în siguranţă, în cazul în care...

Dangătul clopotului era mai ciudat decât vuietul vântului. M-am bucurat când o oră mai târziu a răsunat clopotul penitenciarului şi ne-am

sculat toate în grabă. În acea seară, în timp ce ploaia biciuia geamurile noastre, iar tunetul bubuia, celula de alături a semnalizat un pericol. M-am îndreptat în grabă spre perete, spunându-le celorlalte: „Poate au descoperit care comunist a murit". Dacă era vreun şef, lucrurile s-ar putea schimba în bine. Nu prea aveam încredere în asta, moartea unui om nu ar fi putut modifica ceva, eram însă foarte abătute.

Am semnalizat că ascultăm. Femeia de partea cealaltă semnaliza foarte prost, părea tare emoţionată. În cele din urmă am desluşit: „a murit sâmbătă" şi am şoptit bucuroasă celorlalte: „a murit un şef mare". Dintr-odată totul deveni fără nădejde. Numele persoanei care murise era repetat mereu, dar mintea mea refuza să înregistreze. L-am auzit din nou şi din nou, nu aveam nici o putere să răspund. Rămăsesem cu urechea lipită de perete, mâinile îmi atârnau de o parte şi de alta a trupului, eram incapabilă să le mişc. Celelalte deţinute m-au tras la o parte, alta a preluat comunicarea. A scos un şuierat înăbuşit, apoi s-a îndepărtat de perete şi s-a apropiat de mine mută. Celelalte s-au adunat în jur, cuprinse de panică: „Pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a întâmplat?" De îndată ce am putut să-mi stăpânesc vocea, am spus cu amărăciune: „Nu-i un comunist". Asta mă va învăţa să nu mă bucur la gândul morţii unui om, fie el şi cel mai vajnic duşman. „Este una dintre noi. Eleonora".

Am închis ochii pentru a fi singură cu mine însămi şi cu ea, prietena mea cea mai apropiată. Scurta ei căsătorie, unica perioadă fericită din viaţa ei, se încheiase repede din pricina arestării. Inteligentă, suprasensibilă, amabilă, ea a suportat mult mai greu închisoarea decât multe alte deţinute. A pătimit cu demnitate şi curaj, gata mereu să ajute pe tăcute, cu discreţie. Din păcate, a fost luată din celula noastră, smulsă prieteniei noastre. După o stare maladivă de scurtă durată, dar acută, a fost dusă în grabă la spital şi operată. Aveam să aflăm în cele din urmă că murise tot atât de curajoasă cum trăise.

Suspine disperate, înăbuşite umplură încăperea. Una dintre femei umbla de colo, colo, murmurând: „Aşa o să ni se întâmple la toate. Nu mai există nicio speranţă, nicio speranţă".

Alta întrebă: „Cum de au aflat? Sunt sigure?"

„Nici urmă de îndoială. Elena s-a întors tocmai de la izolare. Un bărbat din echipa de lucru a fugit la uşă şi i-a spus în şoaptă întreaga poveste. El împreună cu alţi doi au primit ordin să-i sape groapa şi au îngropat-o

înainte de revărsatul zorilor; spunea că era înfăşurată doar într-un cearşaf vechi. Clopotul dăngănea vestea morţii". Mi-am ridicat uşurel capul şi am spus cu violenţă: „Sunt bucuroasă că cel puţin în moarte nu a fost întinată de atingerea bestiilor de paznici! S-ar fi simţit şi ea fericită că semenii noştri de suferinţă, oameni cumsecade, care atunci când pot ne ajută, au fost cei care au dus-o la locul de odihnă. Aş vrea să le ştiu numele pentru a le putea mulţumi într-o zi, aşa cum îi voi mulţumi şi preotului pentru curajul său de a fi tras clopotul".

Bărbatul care i-a spus vestea Elenei şi-a dat numele şi adresa. El era Chimpy.

Bunul, onestul Chimpy! O nouă verigă, cea mai puternică, fusese făurită în legătura dintre noi. În faţa ochilor prinse a se contura imaginea lui, purtând-o spre acea groapă a săracilor, aruncând apoi pământ peste trupul ei, ce nu avusese parte nici măcar de un coşciug. Acea imagine mă cutremura. Niciodată nu mi se păruse temniţa atât de întunecoasă, niciodată până atunci nu văzusem viitorul atât de pustiu, atât de ameninţător. La început eram înverşunată, furioasă. De ce învăţasem oare alfabetul Morse? De ce nu am rămas neştiutoare? De ce nu eram în stare să mă gândesc la ea ca şi cum ar fi fost în viaţă?

Câtva timp am plâns în tăcere, căutând pe cât îmi stătea în putere să privesc lucrurile cu fermitate şi, chiar în chinul meu sufletesc, îmi dădeam seama că Eleonora ar fi condamnat gândurile mele. Tot aşa cum posibilitatea de comunicare era vitală pentru mine, era şi pentru ea.

Se arăta atât de dornică întotdeauna să afle ştiri, să le transmită mai departe. Ar fi fost mulţumită că aflasem despre stingerea ei din viaţă.

După moartea Eleonorei, ori de câte ori auzeam semnalul de primejdie rămâneam împietrită. Eram frământată de teamă că mesajul ce va urma avea să fie pentru mine personal. Ce ştiri groaznice putea să-mi aducă despre vreo prietenă sau despre familia mea? Deşi am fost cuprinsă de această spaimă tot restul anilor mei în închisoare, setea mea de informare nu s-a domolit. Oricât m-ar fi costat, până în cele din urmă am ajuns la concluzia că merita.

În acea perioadă atât de dureroasă după moartea Eleonorei am făcut jurământ: Dacă „Dumnezeu va orândui" să ajung vreodată în Apus, voi căuta mormântul lui Samuel F.B. Morse, ca omagiu pentru ştirile bune şi rele pe care eu ca şi multe mii asemenea mie le-am primit şi trecut mai

departe. Şi în timp ce priveam spre Occident cu speranţe din ce în ce mai slabe că ne vom recăpăta libertatea, Samuel F.B. Morse, de peste veacuri, printr-un punct şi o linie, ne ajuta să ne păstrăm echilibrul mintal.

Codul Morse

Alfabetul

A	.—	J	.———	S	...
B	—...	K	—.—	T	—
C	—.—.	L	.—..	U	..—
D	—..	M	——	V	...—
E	.	N	—.	W	.——
F	..—.	O	———	X	—..—
G	——.	Q	——.—	Y	—.——
H	....	P	.——.	Z	——..
I	..	R	.—.		

Numere

1	.————	6	—....
2	..———	7	——...
3	...——	8	———..
4	....—	9	————.
5	.....	0	—————

Semnale celebre

... ——— ... SOS = AJUTOR!

...— V = Semnalul victoriei în al doilea război mondial

Dragostea, nevoie vitală, evident, ne era tăgăduită. Dar aceasta nu o împiedica să existe, simbolic, cu aceleaşi valuri de bucurie şi de disperare, ca şi în realitate. Feţe zgâriate, păr smuls, lucruri şi mai rele încă decurgeau de aici, dar, spre deosebire de realitate, nici bărbatul şi nici femeia nu puteau fi învinuiţi.

Luna, satelit al minţii

Paris, septembrie 1961

Nu pot încă să cred pe deplin că am fost scoasă din acea lume îndepărtată a tăcerii, a groazei şi a durerii, iar acum să mă văd cufundată în această lume a Apusului, tot atât de diferită şi de ciudată ca şi cum ar fi pe o altă planetă.

Agitaţia şi zarva mulţimii aferate care mişuna într-un infern de mişcare febrilă mă speriau. Forfota marelui oraş, urletul difuzoarelor, al radiourilor, zgomotul miilor de automobile gonind nebuneşte de-a lungul marilor bulevarde mă asurzeau. Amestecul de praf cu gazele automobilelor, diferite miresme de mult uitate de mine îmi gâdilau nările îmbibate încă de duhorile din închisoare, transpiraţie, urină şi alte asemenea deşeuri umane. Iar ochii mei obişnuiţi cu feţe veştejite, cu părul tăiat scurt, figuri trase, umblând cu zgomot de colo, colo, tropăind în încălţări prea mari, erau orbiţi de frumuseţea şi supleţea femeilor care treceau pe stradă. Deşi poate mai slabe decât cele pe care le lăsasem în închisoare, oasele lor nu erau proeminente, burţile lor nu erau umflate, trupurile împuţinate. Le urmăream purtându-şi paşii ritmic pe tocuri înalte, părul lor era strălucitor, adesea prins într-o plasă argintie sau arămie, feţele le erau umbrite de gene anormal de lungi, cu buze, ai zice, emailate; îmi apăreau asemenea unor creaturi dintr-o lume a viselor, mlădioase, foarte subţiri, în timp ce cămăşile viu colorate şi pantalonii strâmţi ai însoţitorilor lor ascetici, cu bărbi, îmi aminteau de costumele pe care le poartă ţăranii în ţara mea.

Era către sfârşitul după-mesei, iar soarele se lăsase spre asfinţit şi puterea îi slăbise. Oraşul părea învăluit într-o lumină lucioasă de către Zeiţa Electricitate şi adjunctul ei principal, Neonul. Din locul unde mă aflu, la o cafenea pe un trotuar, imensa Place de la Concorde pare a se undui asemenea unei mări nesfârşite, presărată cu nenumărate luni artificiale, galbene. Sunt mai puţin mişcată de acest spectacol, decât eram atunci când încercam să privesc pe furiş luna prin zăbrelele şi obloanele celulei mele, bucurându-mă de strălucirea ei, nutrind credinţa că şi cei pe care îi iubeam se bucurau amintindu-şi momentele când gustam împreună asemenea privelişti.

Acolo, în acea lume a tăcerii şi a tristeţii, luna juca un rol vital, ne era prietenă şi alinătoare în multe momente groaznice.

Îmi amintesc de o zi friguroasă de februarie, într-o închisoare, în nord, sus în munţi, unde temperatura, iarna îndeobşte, era de minus 20°C. Dis-de-dimineaţă au dat buzna în celulă infirmiera şi ofiţerul de serviciu, poruncindu-ne să ne pregătim pentru o radiografie a plămânilor. Regula era ca să ni se facă o radiografie o dată pe an, dar de cele mai multe ori se făcea la doi ani. Ni s-a ordonat să ne scoatem rufăria uzată de corp şi să rămânem în cămaşa subţire a închisorii, fusta uzată, ciorapi şi bocanci, fără nimic de lână, fără nici o haină, cu capetele descoperite. Orele treceau, celula era ca o gheţărie, aşteptam, dar rândul nu ne venea. Începusem să ne punem pe noi lucrurile noastre, dar, de fiecare dată când paznicul se uita prin vizetă, urla să le scoatem, iar după zgomotul ce se auzea, al generatorului din camion, numit „Caravana", ne-am dat seama că examenul nu fusese contramandat.

Era târziu după-masă, când în cele din urmă am fost scoase pe coridor, împinse jos pe scări spre uşa principală, unde ofiţerul de serviciu şi doi gardieni au făcut apelul, ne-au aşezat în ordine alfabetică şi ne-au trimis să stăm în curte la rând, escortate de soldaţi cu puşti.

Închisoarea avea forma literei U, curtea fiind cuprinsă între cele trei laturi. Deschiderea literei U ducea într-o a doua curte, cu atenanse pentru bucătării, duş, un atelier de reparat încălţăminte. Ieşirea din închisoare se făcea printr-o poartă solidă, boltită, într-o mică grădină cu doi arbori fructiferi ce dădea în stradă. „Caravana" se afla în aceasta din urmă. În timp ce stăteam în prima curte, deţinutele dintr-o altă celulă erau radiografiate şi apoi duse în grabă printr-un gang aflat pe o latură a

literei U. Dat fiind că geamurile erau văruite din belşug, nici un grup nu putea să-l vadă pe celălalt. O tăcere absolută învăluia totul, nici măcar să tuşeşti nu era îngăduit, tocmai pentru a împiedica cea mai mică posibilitate de comunicare între cele două grupuri.

De mai bine de 30 de minute gerul ne ardea feţele, ne crăpa buzele şi ne înţepenea trupurile slăbite. Să baţi din picioare sau să faci cea mai mică mişcare era interzis, să tremuri însă nu era.

Contururile munţilor acoperiţi cu zăpadă se proiectau dincolo de zidurile închisorii şi treptat dispăreau în întunericul amurgului ce se lăsa, până când izbucni o strălucire stranie, uimitoare, care îi scăldă din nou în lumină. Ne-am dat seama că dincolo de munţi răsărea luna. După viteza cu care îşi răspândea lumina, părea a se grăbi în mod frenetic spre bolta cerului, mare şi cuprinzătoare, căutând parcă să hrănească ochii noştri însetaţi de frumuseţe cu întreaga splendoare revărsată de gloria ei atât de plină de delicateţe, mai înainte ca noi să fim din nou azvârlite în bezna celulei noastre.

Uitasem să mai tremurăm, nu mai simţeam că oasele ne erau amorţite. Tonalităţi calde învăluiau dealurile, transformând lumea noastră rece, mohorâtă, într-o ţară fantomatică a minunii, în care umbrele, jucând pe crengile despuiate ale copacilor înşiruiţi în depărtare, le făceau să pară asemenea unor braţe întinse, ce căutau să ne îmbrăţişeze şi să ne încălzească prin strălucirea lor.

O scenă de demult, adânc îngropată în trecut, prinse a se contura în faţa ochilor mei, făcând să dispară ambianţa de puşcărie în care mă aflam. Era o seară de august sufocantă. Îmbrăcată în şort, cu o bluză subţire, cu bocanci cu ţinte în picioare, urcam din greu o potecă îngustă, pietroasă, pe munte, lângă o cădere de apă secată. Ziua fusese atât de călduroasă, încât prietenul meu hotărî să începem urcuşul după asfinţit, aveam destul timp ca să ajungem până la miezul nopţii la cabana unde se afla grupul nostru. Bateria lanternei se consumase şi, împovăraţi cu rucsacuri grele, ne căţăram prin pădurea deasă, în beznă, împiedicându-ne de pietroaie, stânci, bolovani, crengi de brazi. Tufe sălbatice ne zgâriau genunchii şi braţele. Ne întrebam, dacă... vom izbuti să dăm peste primul nostru punct de reper, un mic ochi de apă, fără a cădea în el. Eram foarte tineri, lipsiţi de griji, veseli, şi nici nu ne păsa dacă ne-am fi trezit în apă. În timp ce înaintam anevoie, gâfâind şi transpirând, ne-am dat

seama că nu mai era tot atât de întuneric în jurul nostru. Ne închipuiam că ni se obişnuiseră ochii, dar am înţeles apoi că de fapt răsărea luna undeva şi strălucirea ei încă tăinuită ne ajuta să ne tăiem drum. Dintr-odată peisajul se modifică. Un cer ca de catifea, plin de stele, se deschise deasupra capetelor noastre. O briză uşoară trecu printre frunze, acestea prinseră a foşni, întrerupând tăcerea adâncă, în timp ce umbre fantastice puneau în mişcare forme ciudate. Prietenul meu şi cu mine ne-am oprit, ne-am apropiat unul de altul, ca şi cum ne-ar fi fost teamă să pătrundem în misterul marii păduri ce se întindea înaintea noastră.

Cum stăteam acolo, ezitând, o lună uriaşă, albă, apăru maiestuoasă pe cer deasupra luminişului, împrăştiind parcă frica noastră prin măreţia sa luminoasă, dezvăluindu-ne întinderea de apă a eleşteului, la câţiva metri în faţă. Voioşi ne-am pus costumele de baie şi ne-am aruncat în apa îmbietoare. Pentru început, primul contact cu răceala apei ne-a tăiat respiraţia. Râzând de bucurie sub strălucirea binevoitoare a planetei ce ne conducea, am înotat unul în braţele celuilalt. „Luna în munţi îmi va aminti întotdeauna de tine", a spus el.

Al doilea război mondial şi tot ce a urmat au şters din mintea mea această aventură din trecut. O altă lună în munte, în împrejurări cu totul diferite, a reînviat-o cu forţă. Odată ascensiunea-i împlinită, înscăunată cu mândrie sub un nor în mişcare, luna, de după creste de munte, părea că priveşte spre noi, biete muritoare îngheţate, învăluindu-ne în mantia sa de culoare strălucitoare, aşa cum făcuse cu mai bine de 20 de ani în urmă, îngăduindu-mi acum, în momente de tortură, o clipă de uşurare, pentru a-mi aminti şi a mă întreba ce o fi devenit partenerul acelui episod din primii ani ai adolescenţei.

Mi-am adus aminte şi de o întâmplare, când vraja lunii nu domolise nenorocirea, ci năruise iluziile şi visele unora dintre cele cu care împărtăşeam închisoarea.

Pe Profira luna o îmboldea să trăiască. Ea era întemniţată pentru a doua oară, după ce executase o pedeapsă de patru ani, în timpul războiului, pentru că se răzvrătise în contra partidului fascist de la putere.

La încetarea ostilităţilor a fost eliberată şi s-a retras împreună cu maică-sa la mica lor proprietate situată pe undeva între şes şi păduri, aproape de Bucureşti. La acea vreme, Profira era o fată grăsuţă de 26 de

ani, cu ochi mari căprui, un păr negru des care încadra o faţă rotundă cu obraji roşii. Profund religioasă, era loială în mod fanatic unui grup de dreapta ce se intitula „Purtătorii stindardului lui Hristos", foarte activ în propagandă subversivă anticomunistă. În decursul a trei ani, cea mai mare parte a membrilor fuseseră arestaţi sau urmăriţi. Casa de la ţară a Profirei servea adesea de refugiu.

Unul dintre cei urmăriţi, Ion Constantinescu, a stat mai multe luni ascuns la ea. Chipeş, bine făcut, cu un deosebit farmec fizic, preezenţa lui reprezenta o schimbare luminoasă în trista singurătate a Profirei. Şi apropierea avea să-i ducă la inevitabila concluzie. S-au îndrăgostit unul de altul. Cum Ion poseda acte false, nu putea fi vorba de o căsătorie civilă. Un preot, prieten, i-a căsătorit în secret. Şi-au dus existenţa împreună timp de un an.

„A fost asemenea unei lungi luni de miere, spunea Profira, cu chipul luminat de surâsul unei amintiri. Toată ziua eram pe câmp la lucru, iar în serile lungi de iarnă împleteam coşuri, îndemânare ce o deprinseserăm amândoi în închisoare, în timpul războiului. Vânzarea acestor coşuri ne aducea ceva bani, căci din pământ nu scoteam mai nimic. Din fericire puteam trăi din ce produceam, aveam de asemenea o vacă şi un porc. Pământul meu era prea mic pentru a mă teme de naţionalizare".

Apoi, mama Profirei muri. La înmormântare au venit prieteni şi rude. Ion apăruse puţin la biserică, dar a fost recunoscut şi faptul a fost imediat raportat Securităţii. La scurt timp au fost arestaţi şi condamnaţi la închisoare pe termen lung.

Biata Profira, credinţa ei religioasă şi politica s-au îngemănat cu dragostea pentru Ion, până când întreaga ei viaţă s-a axat pe el. Închisoarea a aruncat-o din nou în existenţa ei sumbră dinainte, mai greu de suportat acum, de vreme ce gustase din fericire. Într-un moment de destăinuire şi-a ridicat vălul reţinerilor şi mi-a povestit cum găsise sprijin în acea fericire prin încrederea în soţul ei iubit.

Ion o sărutase prima oară noaptea, pe câmp, sub razele lunii. Şi-au jurat credinţă şi şi-au făgăduit unul altuia că, dacă vreodată vor fi separaţi, luna plină va fi călăuza pasiunii lor. Profira era pe deplin convinsă că dragostea ce o nutrea pentru el era purtată de razele lunii şi avea să întâlnească dragostea pe care Ion i-o trimitea pe aceeaşi cale. Venerând luna, dobândea reunirea cu Ion, în ciuda sutelor de kilometri şi

a zidurilor ce-i despărţeau.

Cum ea nu era o deţinută cu regim sever, ţesea covoare, cosea cămăşi şi fuste şi ajuta pe acele deţinute care nu reuşeau să-şi îndeplinească norma. Deşi era o bună camaradă sub toate aspectele, ducea o viaţă solitară, consacrată rugăciunii şi meditaţiei. Toată lumea învăţase că în serile cu lună plină nu trebuia să o tulbure.

Anii treceau. Puţine ştiri pătrundeau despre „băieţii noştri", cum îi numeam noi pe bărbaţii deţinuţi politici. Următorul episod despre ea mi-a ajuns la urechi târziu, printr-un martor ocular.

Într-o perioadă când deţinutelor, care nu erau supuse unui regim sever, li se tăgăduise favoarea de a lucra şi fuseseră înghesuite prin celule, a apărut şi în celula Profirei o nouă deţinută: Tincuţa, o fată blondă, drăguţă, de vreo 24 de ani, radiotelefonistă, arestată pe stradă pentru că închiriase o cameră unui bărbat despre care nu ştia că era urmărit de poliţie. Fusese condamnată la 7 ani.

Starea ei fizică şi morală atât de proastă trezi bunăvoinţa Profirei. A luat-o să doarmă cu ea în pat, i-a dat ceva din îmbrăcămintea ei şi asculta cu simpatie răbufnirile ei de amărăciune pentru nedreapta-i întemniţare.

Într-o noapte, luna îşi trimitea razele drept în celulă. Profira, trează pentru obişnuita ei veghe, observă că Tincuţa se strecurase lângă fereastră şi privea afară printre şipcile oblonului. Profira a îndemnat-o să plece de acolo. Tincuţa a ascultat-o, fără tragere de inimă, şoptind supărată că Profira o oprea să-şi ţină promisiunea făcută logodnicului ei.

În dimineaţa următoare, Profira îi arătă ce consecinţă putea avea o asemenea comportare, căci o astfel de încălcare a regulilor putea aduce o pedeapsă de cinci zile de izolare şi reducerea raţiei. Tincuţa replică imediat că, oricare ar fi pedeapsa, comunicarea pe calea lunii cu logodnicul ei merita.

Mioara, o blondă drăguţă, în vârstă de 28 de ani, cu o sentinţă de opt ani pentru a fi dactilografiat manifeste, a auzit discuţia.

— Ai o întâlnire cu omul din lună? remarcă ea cu sarcasm.

— Nu-ţi bate joc! ripostă Tincuţa furioasă. Ne iubim şi ne vom căsători de îndată ce se eliberează.

— O, este închis?

— Da, bineînţeles, acolo ne-am întâlnit.

— Vrei să spui că ai cunoscut un bărbat după ce ai fost arestată şi te-ai

îndrăgostit de el? Aş vrea să fiu şi eu într-o închisoare, unde bărbaţii şi femeile nu sunt separaţi.

— Ştii prea bine că nu există aşa ceva, ripostă Tincuţa. Ar trebui să mă compătimeşti, căci ne adorăm, şi Dumnezeu ştie cât timp nu vom putea fi împreună. Dragul, dragul meu Ion, rosti ea cu o voce emoţionată. Cum voi avea puterea şi răbdarea să rezist fără tine?

Mioara râse pe înfundate:

— Nu râde de Tincuţa, Mioara, zise Profira cu blândeţe, gândindu-se la Ion al ei.

— Hai, Tincuţa, înveseleşte-te! interveni Doina, şefa celulei[2], o femeie încântătoare, de vreo 30 de ani, condamnată la zece ani pentru că nu denunţase un preot ortodox. Dacă nu-i secret, povesteşfre-ne despre dragostea ta. Pare a fi interesantă, nu trebuie să te temi, nimeni în închisoare nu râde de o poveste de dragoste.

— Nu-i secret, dar nu trebuie să ajungă mai departe de celula asta, s-ar putea să ne facă rău atât lui cât şi mie. M-aş bucura să vă povestesc, este într-adevăr tulburător, cel puţin pentru mine.

Avusese opt luni regim de carceră. Verigă neimportantă a procesului în care era implicată, după primele două luni nu a mai fost supusă la nici un interogatoriu. Singurătatea şi lipsa de ocupaţie erau atât de cumplite, încât a răspuns cu aviditate bătăilor stăruitoare din peretele de lângă ea.

— Vecinul meu era un bărbat, închis de şase ani, ca şi tine Profira, şi fusese transferat la închisoarea unde aveau loc interogatoriile, pentru un supliment de anchetă. S-a descris pe sine atât de bine, încât îl puteam vedea aievea: în vârstă de 35 de ani, cu ochi de culoarea cărbunelui, sprâncene stufoase, păr şi barbă negre. Asemenea unui Hristos medieval. Sănătatea lui perfectă reuşise să învingă toate greutăţile închisorii şi, deşi scheletic, era în formă. Mi-a povestit cum a fost torturat, cât de îngrozitoare erau condiţiile din penitenciar, inima îmi sângera pentru el. Am descoperit că aveam multe în comun: nu putea să sufere orzul dezgustător, dar îi plăcea fasolea, cât privea plăcerile vieţii gusturile noastre erau tot asemănătoare: filme, cărţi, grădinărit, viaţa în aer liber.

---

2 În fiecare celulă, conducerea închisorii desemna o deţinută care răspundea de curăţenie, ordine şi disciplină.

— Cât de emoţionant, spuse Mioara în batjocură.

— Închipuiţi-vă, continuă Tincuţa, ignorând-o pe Mioara, nu văzuse şi nu vorbise cu o femeie de şase ani. Asta reprezentase pentru el una din cele mai mari încercări, şi stând de vorbă cu mine s-a simţit, din nou, ca un bărbat adevărat. Cum aş fi putut să rămân indiferentă faţă de ceea ce dorea el, mai ales că mă făcuse să mă simt mai feminină ca oricând!

Celelalte zâmbeau. Gigi, în vârstă de 23 de ani, care era în închisoare de cinci ani, şopti:

— Înţeleg perfect, aşa mi s-a întâmplat şi mie, exact în acelaşi fel. Bărbaţilor le lipseşte compania femeilor tot atât de mult cât ne lipseşte şi nouă prezenţa lor.

— Natural, s-a îndrăgostit de mine. Se manifesta cu atâta pasiune şi într-un fel atât de poetic, încât încercările mele de a mă apăra se năruiră. Aş fi fost fără inimă să nu mărturisesc că şi eu mă îndrăgostisem de el. De fapt, era chiar adevărat! Să nu râdeţi, dacă vă spun că am încercat o experienţă minunată! Plină de primejdii, a fost mai deplină decât oricare altă situaţie reală. Bătăile în perete reprezentau o cale perfectă. Fiecare nerv răspundea atât de puternic, ca şi cum ne-am fi atins unul de altul. Mă frământam foarte mult că până în cele din urmă ne vom despărţi şi vom pierde acest mijloc unic de legătură. Dar Ion îmi arătă că nu trebuia să fiu îngrijorată.

În închisoare, continuă Tincuţa, rupt total de lumea de afară, fără cărţi, fără a avea de lucru, lipsit de ocupaţii, sensibilitatea şi percepţia se intensifică rapid, încât telepatia înmugureşte, ducând la ceea ce Ion numea „lungimile de undă ale minţii ce acoperă mari distanţe".

Nimeni nu o întrerupse. Pentru vechile deţinute era un teren familiar, în timp ce nou-venitele urmăreau povestirea pline de curiozitate.

— Ion mi-a cerut să cultiv singurătatea, tocmai pentru a îngădui acestei facultăţi să se dezvolte. Cum pentru moment nu putea fi vorba de o căsătorie, în înţelesul propriu al cuvântului, el a propus să ne unim spiritual. La anumite ore din zi şi din noapte, să ne vedem cu ochii minţii, fiecare comportându-ne ca şi cum am fi într-adevăr căsătoriţi. Dacă ne vom concentra cu intensitate, vom reuşi să simţim fizic mâinile noastre apropiindu-se, ca şi buzele noastre. Receptivitatea atinge gradul cel mai înalt în perioadele când este lună plină. Am experimentat asta într-o noapte când razele lunii se reflectau prin fereastra coridorului în celulele

noastre.

Nu mă aştept ca cineva să mă creadă, dar vă asigur, în mod solemn, că, sub pleoapele închise, pe globul ochilor, îl vedeam întins de cealaltă parte a peretelui, care părea că nici nu mai există, şi simţeam cum mă cuprinde în braţe. Trăiam intens fiecare senzaţie, ar fi putut să fie noaptea nunţii noastre, încheie ea cu un aer triumfător.

— Poate că eu sunt singura persoană care te înţeleg cu adevărat, glăsui Profira încetişor.

— Ei bine, zise Mioara, cred că ai o imaginaţie foarte bogată, te felicit pentru felul practic în care ştii să o foloseşti. Desigur că ceea ce ajuta foarte mult era faptul că el se afla acolo în carne şi oase, de cealaltă parte a peretelui.

— Da, aşa m-am gândit şi eu, continuă Tincuţa, dar am încercat momente similare extraordinare, în alte nopţi cu lună plină, când mă aflam la Jilava, iar el dispăruse în necunoscut, în lumea temniţelor „băieţilor noştri". N-am idee unde este acum. Nu are nici o importanţă. La ore fixe, în anumite zile şi când este lună plină, suntem amândoi într-o comunicare adevărată, senzitivă.

(Povestea nu m-a uimit, lungimile de undă ale minţii pe mari distanţe nu reprezentau aberaţii ale deţinuţilor care fuseseră mulţi ani în izolare. Nu au servit numai la experienţe senzuale, dar ne-au ajutat şi în alte feluri.)

— Ion este un nume obişnuit. Care este numele de familie, poate am auzit de el? întrebă Doina.

— La fel de obişnuit, Constantinescu. Ion Constantinescu. Nu cred că-l ştiţi, nu s-a interesat niciodată de vreo femeie din închisoare.

— Sigur că nu, chicotiră fetele.

— Are o condamnare de 20 de ani, aşa că va mai sta în închisoare încă 14 ani, anunţă Tincuţa pe un ton tragic. Dar sunt sigură că va fi în curând o amnistie şi vom trăi restul vieţii noastre împreună.

— 20 de ani! O sentinţă grea! Ce a făcut?

— A fost membru al unei organizaţii subversive, dar nu a făcut nimic, decât doar că s-a ascuns la o femeie.

Mioara sări în picioare cu un strigăt înăbuşit.

— Tincuţa, câţi ani spuneai că are?

— 35, a fost răspunsul surprins al Tincuţei.

— Şi ţi-a spus când a fost ridicat?

— Sigur, şi mi-a dat ziua exactă a arestării lui, 5 iulie 1949.

Înroşindu-se toată, Mioara urlă:

— Târfa! şi se repezi la Tincuţa, vârându-şi degetele în părul ei scurt, creţ, cu o scuturătură violentă. Reacţionând repede, Tincuţa ridică genunchiul şi o lovi pe Mioara în stomac. Urlând, Mioara nu-i dădu drumul până când patru femei nu izbutiră să le despartă.

— Mioara! Ce-i cu tine, ai înnebunit? Ce te-a apucat să te repezi aşa la Tincuţa? zise Doina, în timp ce cele două îşi aruncau priviri fioroase.

— Stricata, cum de poate să acorde atâta importanţă unei convorbiri prosteşti prin bătăi în perete? Probabil că a înţeles toate pe dos, chiar numele lui. Ion al meu nu putea să-i dea ei niciodată o întâlnire prin razele lunii. Făgăduiala asta am făcut-o noi doi cu ani în urmă: o ţine cu mine! Să o ia naiba de nemernică, diavoliţă, depravată, mincinoasă, spuse Mioara abia trăgându-şi sufletul.

Profira nu luase parte la zarva generală. Rămăsese ca o stană de piatră. Aşa cum stătea acolo, privirea ei înecată în durere nu era aţintită asupra Tincuţei, ci a Mioarei. Doina, observând paloarea cadaverică a Profirei, se aşeză extenuată lângă ea.

— Nu fi atât de supărată, Profira! Mioara a făcut o criză de isterie, vino-ţi în fire, eşti gata să leşini. Dintr-odată, Doina avu o străfulgerare. Vai, Doamne, Profira, numele soţului tău nu-i tot Ion Constantinescu?

Disperarea din ochii Profirei i-a dat răspunsul.

— Crezi că i-a făcut declaraţii de dragoste şi făgăduieli Tincuţei? Draga mea, nu pune la inimă o asemenea trăncăneală prostească.

— Nu ştiu, şi nici că ar fi avut vreun legământ cu Mioara. Dar cum a putut să le spună... Stăpână cum era pe sine, nu a lăsat să se audă decât un geamăt, iar mai apoi cuvintele păreau a fi extrase cu durere din străfundurile fiinţei ei. Cum de a putut dori să comunice cu ele pe calea lunii? A uitat oare legământul nostru? După proces, când aştepta duba, a rămas lângă mine o clipă şi a riscat o pedeapsă teribilă, numai pentru a-mi aminti că luna plină va fi calea noastră viitoare de apropiere. Dacă nu ar fi fost el cel care să le înveţe, Tincuţa şi Mioara nu ar fi încercat să jefuiască, asemenea unor piraţi, această împărăţie celestă a noastră. Dar a făcut-o. Cum aş putea să suport asta? suspină ea.

— Ce vrei să spui, Profira? ţipă Mioara, care prinsese tocmai sfârşitul

discuţiei lor. Cum îndrăzneşti să mă faci jefuitoare? Ai căutat să pui mâna pe un bărbat, de ce să năzuieşti la al meu?

— Minţi, Ion Constantinescu nu s-a însurat niciodată cu tine, zise Profira.

Mioara o privi cu uimire:

— De unde naiba ştii tu?

Doina interveni repede:

— O, Mioara, ţine-ţi gura, cu cinci minute în urmă o trăgeai de păr pe Tincuţa, acum cauţi ceartă cu Profira. Noi toate ne-am povestit destul de deschis amorurile. Tu n-ai mărturisit nimic despre vreo dragoste – şi nici că ai fost măritată.

— De ce trebuia să spun ceva? Nu e treaba voastră, reluă Mioara cu dispreţ, dar, după aventura cu totul ridicolă inventată de Tincuţa, nu vreau să vă las să vă închipuiţi că Ion Constantinescu e un nemernic. Oricum, totul nu este decât un ghem de minciuni depănate de Tincuţa pentru a se pune ea în lumină.

— O, chiar aşa, zise Tincuţa cu o atitudine războinică, îţi voi dovedi că spun adevărul, oricât nu ţi-ar plăcea să recunoşti. Are Ion al tău un semn distinctiv, ori o cicatrice?

Mioara se făcu albă ca varul. Profira, care asculta cu ochi îndureraţi strâns închişi, îi deschise cu îngrijorare.

— Da, bolborosi Mioara cu neplăcere, are o cicatrice de la...

Tincuţa nu mai aşteptă sfârşitul frazei, că prinse privirea Profirei şi cuvintele ei şoptite pe jumătate: „de la o furcă pe când avea 14 ani”.

— De unde ştii, Profira? întrebă ea, uitând de Mioara, l-ai întâlnit şi tu?

— Bine, bine, compania Ion Constantinescu pare a avea un număr nelimitat de acţionari, mă întreb cine va mai apărea? declară Gigi cu o ironie răutăcioasă.

Profira înţelese că nu se mai putea eschiva:

— Ion Constantinescu şi cu mine am fost căsătoriţi de un preot. Nu port numele lui, pentru că el atunci se ascundea fiind urmărit şi nu ne-am putut duce la ofiţerul stării civile. În faţa lui Dumnezeu suntem soţ şi soţie.

— Asta-i o altă minciună, strigă Mioara, total uimită de apariţia unei noi rivale, mai de temut decât Tincuţa. El era ascuns în apartamentul meu şi ne-am logodit.

— A venit să se ascundă la ferma mea cu aproape doi ani înainte de arestarea noastră, declară Profira pe un ton defensiv. S-a căsătorit cu mine pentru că mă iubea. Dacă a fost ceva între voi înainte, până la acea vreme se terminase.

— Poţi fi sigură că nu se terminase deloc, ripostă Mioara. Am continuat să păstrez legământul în privinţa lunii, şi tot aşa a făcut şi el. Îl simţeam, trăiam cu acest legământ. Era atât de puternic, încât m-a împiedicat să mă mărit cu un bărbat care îmi oferea nu numai dragostea lui, dar ar fi constituit şi un sprijin financiar şi politic în acelaşi timp. Cum nu puteam să-l întâlnesc pe Ion, care era ascuns, i-am fost credincioasă.

— I-ai fost credincioasă, dar el nu ţi-a fost, preciză Doina cu răutate. Faptul că în acea perioadă s-a căsătorit cu Profira o dovedeşte pe deplin.

— Ba deloc, zise Mioara cu disperare. Probabil că s-a însurat cu ea pentru proprietatea pe care o avea, şi securitatea pe care o reprezenta pentru el. Pe mine m-a iubit, cu mine a păstrat legământul în faţa lunii, nu cu ea.

— Greşeşti, replică Profira, am avut acelaşi legământ pe care l-am reînnoit la sfârşitul procesului.

— Da, Mioara, greşeşti, a adăugat Tincuţa cu amărăciune. Eu nu am avut nimic să-i ofer, de ce s-a comportat în acelaşi fel şi cu mine? De ce să-mi ceară să făuresc planuri de viitor? Voi părăsi închisoarea cu mult înaintea lui şi, aşteptând să se elibereze, aş putea şi eu să renunţ la o seamă de ocazii, aşa cum ai făcut tu, Mioara. Câtă fericire mi-au adus întâlnirile mele cu el în lumina lunii, până când tu, Profira, mi-ai spulberat iluziile şi încrederea în bărbaţi! Dar mai bine acum decât atunci când va fi prea târziu, conchise ea în mod practic.

Dar vai, pentru Profira şi Mioara nu era vorba de iluzii spulberate, ci de vieţi distruse. Pentru Profira legăturile cu ajutorul razelor lunii erau resortul principal al existenţei ei, pentru a doua constituiau temelia speranţei.

În acel moment uşa celulei fu deschisă cu forţă şi două paznice dădură buzna: „Ce-i zgomotul ăsta?" ţipară amândouă la unison.

Înlăturând repede slabele explicaţii ale Doinei privind o mică ceartă în legătură cu apa, una dintre ele zise cu o voce spartă: „Prostii, voi cele trei, de acolo, vă certaţi din pricina unui bărbat, am auzit totul, la veniţi mai bine încoace să vă răcoriţi puţin". Le făcu semn Profirei, Mioarei şi

Tincuţei să o urmeze. Au fost mânate în subsol. Cu obişnuitul umor pervers, paznica le-a împins într-o celulă mică de izolare, cu ciment pe jos, fără ferestre, unde nici un fir de lumină, nici o rază a lunii nu pătrundeau vreodată.

Chiar dacă razele lunii ar fi îngăduit fiecăreia dintre cele trei femei care-l iubeau pe Ion Constantinescu să-şi manifeste mesajele de dor, ele nu ar fi fost în stare să o facă. Încrederea lor în el, singura baterie ce ar fi putut acţiona lungimile de undă pe mari distanţe ale minţii, fusese sfărâmată.

Posibilitatea de a comunica încununa lista lucrurilor care ne lipseau cel mai mult. În al doilea rând venea natura. Era interzis să te apropii de fereastra celulei şi se luaseră măsuri ca natura să fie exclusă din plimbarea de 20 de minute. În timpul primei primăveri la penitenciar, temnicerii observaseră marea noastră admiraţie în faţa teilor în floare. În câteva luni un gard înalt îi ascundea privirilor şi orice încercare de a culege vreo buruiană ce creştea printre pietre ducea la o pedeapsă rapidă şi aspră. Totuşi, natura, ce nu ţinea seama de restricţii, făcea uneori bogată în întâmplări plimbarea noastră zilnică, atât de anostă.

Vrăbii şi rândunele în război

Jeepul care m-a adus de la închisoarea unde fusesem ţinută după proces s-a oprit în faţa tristei intrări a penitenciarului politic pentru femei de la Mislea. Teama de necunoscut, ce-mi sfâşiase nervii în timpul drumului de două ore, încă mai dăinuia când mi-am dat seama că asta era probabil destinaţia mea. Dintr-odată am fost cuprinsă de dorinţa să memorez cât mai multe caracteristici ale locului. La drept vorbind, acest locaş avea să fie sălaşul meu pentru mulţi ani. Primul contact cu peisajul rural după un an de zăgăzuire solitară îmi dădu o senzaţie de ameţeală. Nori cafenii de vrăbii se împrăştiau de pe crengile copacilor unde stăteau liniştite, când zăvorul metalic a fost tras pentru a deschide porţile, tulburând pacea acelor palide zori de mai. Dar se vede că erau mai mult curioase decât speriate, căci s-au adunat la un loc şi au poposit lângă jeep, ochii lor ca nişte mărgele privindu-mă cu îndrăzneală. În cele din urmă, când puternic escortată mi-am început drumul spre celulă la capătul celălalt al lungii curţi a penitenciarului, păsărelele cercetătoare ţopăiau în urma mea, la o oarecare distanţă, ca şi cum ar fi vrut să facă o primire prietenească deţinutei nou-sosite în lumea pe care singure şi-o

aleseseră.

Nu mai aveam regim de carceră. La început am fost 7, iar mai târziu 16 femei îngrămădite într-o mică celulă lipsită de aer. Toate eram etichetate drept „spioane periculoase”, din punct de vedere politic nedemne de „favoarea” de a lucra. După primele luni în care ne-am mai apropiat unele de altele şi am mai schimbat câte o ştire, tensiunea din intimitatea noastră forţată începu să crească.

Deşi orice formă de activitate era interzisă, încercam să întreprindem o seamă de lucruri pentru a ne ţine mâinile şi mintea ocupate. Dar orice am fi făcut, nu aflam nici o modalitate să nu ne mai călcăm pe nervi. Nici cei mai îndrăgostiţi soţi nu stau împreună 24 de ore zi după zi. Activităţile pe care le desfăşoară, distracţiile, cărţile şi ziarele alimentează conversaţia lor cu subiecte mereu noi.

Pentru noi nu exista o asemenea scăpare. Fereastra rămânea singura deschidere către lumea din afară, dar să stai la fereastră şi să priveşti printre gratii era interzis. Deţinutele care se bucurau de un regim nerestrictiv puteau trece prin curte, dar noi nu trebuia să ştim nimic despre existenţa lor. Totuşi, datorită ferestrei, am izbutit să găsesc unele momente de destindere, ce mă ajutau să mai uit de greutăţile şi ciorovăielile zilnice.

Penitenciarul era situat într-o vale înconjurată de dealuri mici, ca şi cum ar fi fost în adâncul unui găvan. În timpul iernilor aspre, câmpurile se acopereau cu zăpadă, iar crengile despuiate ale copacilor, îndoite de vânturi, păreau că se luptă pentru a-şi găsi libertatea, încolo, departe peste dealuri. Păsările nu aveau alt refugiu decât penitenciarul. Aici, cum existau 600–700 de deţinute, puteau găsi hrana care în alte părţi nu exista. Le presăram pe pervazul ferestrei firimituri de care cu greu ne lipseam. Oricâtă teroare ar fi domnit asupra noastră, ea nu stânjenea vrăbiuţele prezente peste tot.

Ajunsesem să le recunosc, după cum şi ele mă recunoşteau pe mine. Observasem chiar asemănări surprinzătoare între obiceiurile lor şi cele ale oamenilor. Apariţia a câte unui vrăbioi atotputernic, care dădea la o parte vreo vrăbiuţă pentru a apuca el bucăţica cea mai mare, mă făcea întotdeauna să râd. Îl urmăream cum se învârtea repede împrejur, făcând curte vrăbiuţei celei mai dolofane, apoi se lupta cu alţi concurenţi ca să păstreze pentru aleasa lui bucăţelele cele mai bune, pe care le

şterpelise de sub ciocul unei vrăbiuţe mai puţin atrăgătoare.

Mă uitam cum zburau repede, se lăsau jos, iar se înălţau în jurul fostei bisericuţe, transformată acum într-un depozit. Cu mult timp înainte, închisoarea fusese o mănăstire şi, cu toate că strălucirea de altă dată dispăruse, aceiaşi castani bătrâni se înălţau maiestuoşi de o parte şi de alta a bisericii. Simbolurile religioase fuseseră îndepărtate, dar deasupra intrării mai dăinuiau nişte medalioane reprezentând arhanghelii. Feţele lor deveniseră locurile de întâlnire ale vrăbiilor. Un vrăbioi înfoiat şi chipeş stătea adesea foarte confortabil pe umărul arhanghelului Mihail, în timp ce vrăbiuţa pe care o admira fâlfâia din aripi în mod cochet pe nasul bine conturat al arhanghelului Gabriel.

Când soarele cobora la asfinţit, vrăbiuţele se agitau încoace şi încolo grăbite, ciripind zgomotos pentru a-şi aduna puii rătăciţi. În cele din urmă zburau la locurile de odihnă, pe frunzele late mereu în mişcare ale castanilor sau sub florile lor roşii ori albe, cu o lungă ciripire înnebunitoare, ca şi cum ar fi fost foarte grăbite să-şi spună toate câte aveau de povestit, înaintea tăcerii lor bruşte, când amurgul se topea în beznă.

Vrăbiuţele ne mai prilejuiau spectacole şi în timpul plimbării noastre zilnice de 20 de minute într-o porţiune îngrădită din marea curte pavată a închisorii. Plimbarea era un adevărat chin, în pofida plăcerii pe care o încercam. Eram obligate să mergem una după alta în cerc, cu mâinile împreunate la spate sau atârnând de o parte şi de alta a trupului. Era interzis să scoatem vreun cuvânt, să ne ridicăm privirile sau să facem cel mai mic gest. Dacă voiam să ne tragem un ciorap ce aluneca (nu erau permise jartierele), trebuia să cerem permisiunea paznicei.

Din noiembrie până în iulie, butoaie cu varză murată înşiruite de-a lungul gardului exalau o duhoare oribilă. Asta îmi era răsplata. Nu am putut suferi niciodată mirosul de varză, până într-atât încât, cândva, am refuzat să intru în apartamentul nostru pentru că aveam carne cu varză la dejun, iar mirosul persista în toate încăperile. Mirosul de atunci, amintit acum, în comparaţie cu aceste îngrozitoare exalaţii, era mai dulce decât orice parfum. Când ne aflam acolo, această parte împrejmuită era interzisă oricui. Regula însă nu putea fi aplicată vrăbiilor. Erau atât de blânde, încât prezenţa noastră nu le tulbura şi nu le stingherea obiceiurile.

Într-o zi fierbinte de iulie, după ce în urma unei ploi torenţiale apăruse soarele, am intrat împreună cu celelalte deţinute în curtea plină de noroi. Vrăbiile stăteau ciorchine la soare, curăţându-se cu ciocurile şi înfoindu-şi penele.

Dintr-odată, un mic grup se lăsă în jos, desigur părinţi cu puişorii lor. Au sărit puţin nehotărâte şi apoi s-au aşezat lângă o băltoacă mai adâncă. Tatăl a intrat în apă, a rămas locului ca într-o baie, după care a început să-şi cufunde capul şi să stropească în jur. Îi plăcea foarte mult. Când s-a considerat probabil suficient de curat, a ieşit afară şi s-a scuturat cu toată puterea.

Privi în jur să vadă dacă odraslele îi urmau exemplul, dar acestea se uitau la el speriate şi uimite. Ciripiturile lui supărate păreau a le porunci să intre în apă şi să se scalde. Au zburat repede de acolo, mama urmându-şi puii îndeaproape. Ea i-a obligat să se oprească lângă băltoacă şi a împins fără milă pe unul mic şi speriat care a şi căzut pe spate cu căpşorul în apă. Tatăl a făcut aceeaşi figură cu frăţiorul. Puii se poticneau disperaţi, fără a fi în stare să scape de acolo, pentru că picioruşele lor subţiri alunecau în noroi, iar apa le trăgea în jos aripile fragile. În cele din urmă tatălui i s-a făcut milă, a intrat în băltoacă şi i-a scos afară. Cu penele zbârlite, plini de apă, puii stăteau tremurând îngroziţi, probabil convinşi că se înecaseră.

Părinţii începură să-i ciugulească, să le scuture apa din pene şi în câteva secunde şi-au ridicat aripioarele la soare ca să se usuce. Vocea răguşită a paznicului a pus capăt vrăjii. Vrăbiile s-au împrăştiat imediat pe deasupra capetelor noastre. Picături de apă din penele lor căzură pe capul meu.

În primăvara următoare s-a petrecut ceva mult mai emoţionant. Începură să sosească rândunicile, după iernarea lor în ţări mai calde. Cum le mai aşteptam! Vesteau apropierea verii. Cu cât veneau mai devreme, cu atât erau mai aproape zilele călduroase. Oasele mele, după îndelungata iarnă, puteau să se dezmorţească şi să adune oarecare forţă, pentru a suporta gerul cumplit ce ne aştepta.

Rândunicile se întorceau întotdeauna la vechile lor cuiburi aflate sub streşini sau lângă uluci. Acestea erau ca nişte jumătăţi de cupă bine construite din tină, căptuşite cu iarbă, paie şi pene; cuiburile vrăbiilor, pe de altă parte, erau făcute la întâmplare, din paie, sfoară, pene, pe câte o

creangă.

Existau trei cuiburi de rândunici sub streaşină clădirii care dădea tocmai pe porţiunea noastră de curte. Unele vrăbii se instalaseră acolo şi, cum vremea clocitului la ele era mai timpurie decât la rândunici, avuseseră timp să-şi crească puii înainte ca ocupanţii cei adevăraţi să apară.

Într-o zi, paznica noastră ne-a încuiat în curte şi a plecat să-şi spună păsurile inimii unei prietene care păzea intrarea la atelierul vecin. Această paznică avea o viaţă amoroasă foarte plină, iar frânturile din povestirile ei pe care am putut să le aud erau foarte amuzante. Acum avea ca iubit un ofiţer oribil pe care îl ştiam prea bine noi toate. Individul era foarte brutal şi cu ea. La cea mai mică aluzie a ei că ar fi cocoşul întregii comunităţi femeieşti, o ardea peste spate cu cravaşa şi o burduşea de o lăsa plină de vânătăi. În timp ce ascultam atentă descrierile celor petrecute în noaptea precedentă, am auzit dintr-odată un ciripit disperat şi un şuier ce despica văzduhul.

Trei perechi de rândunici ce se întorceau la cuiburi încercau să gonească vrăbiile instalate în locul lor; acestea erau mai numeroase şi rezistau cu înverşunare. Rândunicilor nu le rămăsese decât să se retragă, ceea ce au şi făcut în mijlocul ciripitului victorios al vrăbiilor. Totuşi nu a fost decât o retragere strategică pentru a-şi asigura ajutoare. Între timp, vrăbiile şi-au adunat şi ele susţinători. Au ridicat o adevărată baricadă vie în faţa cuiburilor, de unde au atacat pe neaşteptate escadroanele de rândunici ce se apropiau făcând să se audă zgomote aspre, stridente şi strigăte de război.

Deşi eram de partea micilor prieteni aflaţi acolo de mult timp, dar cam lipsiţi de onestitate, nu am putut decât să admir curajul oponenţilor lor. Pierderile lor au fost mari, multe au căzut cu aripi frânte, cu beregate sfârtecate pe pavajul acoperit cu pene. Dar au continuat să se lupte cu îndârjire. Alte şi alte păsări se alăturau unei tabere şi celeilalte. În cele din urmă au ajuns cred la câteva sute. Şi umbrele împrăştiate ale acestei bătălii aeriene întunecau pământul alb, prăfos.

Nici una dintre noi nu se mai mişca. Rămăsesem locului şi urmăream această luptă a voinţelor, ca şi cum ar fi fost un meci emoţionant de fotbal. Slavă Domnului că paznica noastră era aşa de preocupată să-şi verse păsurile, încât nu a observat nimic, nici măcar faptul că cele 20 de

minute trecuseră de mult.

În cele din urmă, apăru un escadron, fără îndoială elita armatei rândunicilor, care făcu prăpăd printre ocupanţi şi susţinătorii lor. Era acum rândul vrăbiilor să zboare în grupuri răzleţe, spre locuri sigure, în timp ce forţele curajoase izgoneau ocupanţii. Ciripind şi dând din aripi, proprietarii îşi reluară locuinţele. Au scos afară puii de vrabie morţi, au început să cureţe cuiburile şi să le căptuşească cu cele aduse de nenumăraţii lor prieteni.

În timp ce zgomotele bătăliei se stingeau, soarele ce scăpăta spre asfinţit chemă paznica la datorie. Cum întotdeauna deţinutele sunt vinovate pentru toate, paznica ne-a certat furioasă că nu o anunţasem că trecuse timpul, adăugând că, drept pedeapsă, nu va avea loc nici o plimbare în ziua următoare. De data asta spusele ei ne lăsară total indiferente, eram prea impresionate de cele văzute. Neînţelegerile dintre noi dispărură pentru câteva zile. Acum aveam ceva nou de discutat.

Deşi voi rămâne întotdeauna recunoscătoare vrăbiilor pentru că mi-au făcut cunoscută lumea fascinantă a păsărilor, nutresc totuşi un sentiment special pentru rândunici, de când mi-au devenit mai apropiate la închisoarea de triaj Jilava.

Această închisoare a fost cândva un fort subteran, acoperit de păşuni pe care păşteau vaci şi oi. Oricine trecea pe drumul ce o mărginea nu ar fi bănuit că dedesubt erau vreo patru mii de deţinuţi politici, care urmau să fie trimişi la judecată sau transferaţi în alte temniţe. Celulele erau boltite, cu pardoseli din piatră, ferestrele zăbrelite dădeau spre curţi săpate în subteran, înconjurate de parapete de pământ. Tufe, copaci, iarbă ce creşteau din plin le dădeau înfăţişarea unor grădini obişnuite, tocmai pentru a înşela vreun avion ce ar fi zburat pe deasupra.

Apa şiroia de-a lungul pereţilor, în special în timpul verilor calde şi lipsite de aer. Nimic, nici măcar o pereche de pantofi nu putea fi lăsată pe podea, fără a nu mucegăi. Locul îşi merita pe deplin denumirea: Jilava. Privaţiunile aici erau mai grele ca oriunde, dar în anumite perioade aveam distracţii ce ne făceau să le uităm. Deasupra uşii înalte, groase, se afla un bec electric vârât într-o cuşcă din sârmă; partea de sus forma o bază perfectă pentru un cuib de rândunică. Păsările isteţe îşi găsiseră locuri asemănătoare şi sub bolţile coridorului.

Rândunicile au reapărut pe la începutul primăverii. Nesinchisindu-se

de faptul că le urmăream continuu şi nici de comentariile noastre, îşi duceau traiul ca şi cum ar fi fost singurele vieţuitoare din acea celulă. Ne minunam de eficienţa cu care îşi făureau cuiburile şi cât de amănunţit se spălau. Ascultam cu veneraţie viersul lor, eram emoţionate, mişcate de frumuseţea împerecherii lor şi de stricteţea cu care îşi creşteau puii.

Când primii deţinuţi ai regimului comunist au intrat la Jilava, rândunicile erau în celule pentru a-i saluta. Nu-i trecu prin minte nimănui să le mute cuiburile. Într-o dimineaţă de primăvară, în 1957, tocmai când femeiuştele cloceau, două paznice au apărut cu nişte prăjini mari şi, fără milă, au distrus cuiburile, iar ouăle s-au spart pe duşumea într-o masă cleioasă. Mamele se roteau nebuneşte, ciripeau şi-şi fâlfâiau aripile într-o uimire plină de groază, în timp ce paznicele le goneau din celule şi coridoare. Jelitoare cernite cu plastroane albe se cocoţaseră sus pe firele electrice unele peste altele, în faţa ferestrei noastre, cu aripile lăsate în jos. Îşi mişcau capetele tremurând, ca şi cum ar fi exprimat în graiul lor groaza şi durerea în faţa cataclismului care le nimicise puii şi cuiburile.

Tragedia păsărilor o amintea în mod izbitor pe a noastră. Vieţile şi căminele noastre fuseseră distruse de aceeaşi teroare, copiii noştri, chiar dacă nu muriseră, rămăseseră orfani şi fără un acoperiş. Uitasem de orice prudenţă şi ne-am manifestat sus şi tare indignarea. Pentru această neobrăzare a noastră, paznicele ne-au pedepsit şi ne-au obligat să stăm în picioare 12 ore.

Luni de zile mai târziu am aflat, printr-un zvon din închisoare, motivul acestei cruzimi. După eliberarea sa de la Jilava, cu doi sau trei ani înainte, un tânăr a scris poeziile pe care le compusese aici... într-una din aceste poezii descria viaţa unei perechi de rândunici din celula sa. Când a fost arestat din nou sub o altă acuzare, s-a găsit, la percheziţie, manuscrisul care a fost categorisit drept „propagandă împotriva regimului" şi pentru asta i s-au mai adăugat la sentinţă câţiva ani în plus. Orice subiect ce ar fi putut să constituie o inspiraţie poetică sau să aducă oarecare plăcere deţinuţilor era interzis. În primăvara următoare, numai un număr foarte mic de rândunici s-au mai întors la Jilava.

Întâmplarea s-a petrecut cu zece ani în urmă. Acum, de când am fost de curând eliberată şi trăiesc în Apus, nu mai am răgaz să observ păsările, aşa cum o făceam atunci. Dar, dacă aş trăi şi o sută de ani, voi

nutri întotdeauna acelaşi sentiment de gratitudine faţă de rândunici şi vrăbii, pentru că au reprezentat una dintre puţinele surse de plăcere ale îndelungatei mele detenţii.

Separarea sexelor pentru o lungă perioadă, regulă de închisoare cu aplicaţie universală, are efecte ciudate. În fiecare celulă a femeilor se poate spune că există şi un număr egal de bărbaţi invizibili, ale căror calităţi fizice şi morale, mereu amplificate, constituie subiectul ce absoarbe întreaga conversaţie. La sfârşitul primei zile într-o nouă celulă, ajungeam să cunosc nu numai adresele, dar toate amănuntele soţilor, iubiţilor, prietenilor. O femeie divorţată de 15 ani este un exemplu. Soţul ei se recăsătorise, ea însă nu, amintiri emoţionante ale căsătoriei ei fericite(?) şi ale calităţilor remarcabile ale soţului infidel erau evocate zilnic.

Oricât de chipeşi puteau fi aceşti crai absenţi, stârnind chiar şi în mod indirect curiozitatea, nimic nu putea fi comparat cu accentele de emoţie pline de invidie pe care le-am provocat povestindu-le că, după doi ani petrecuţi într-o societate strict feminină, avusesem privilegiul să întâlnesc un bărbat în carne şi oase.

Primul bărbat

Paznicul deschise uşa celulei în care mă aflam zăgăzuită de una singură şi zbieră: „Strânge-ţi boarfele, pune-ţi ochelarii[3], grăbeşte-te". Mă urmărea nerăbdător, în timp ce-adunam, agitată şi plină de îngrijorare, cele câteva lucruri pe care le aveam. Se repezi apoi şi-mi puse ochelarii pe nas şi mă trase afară din celulă. Inima-mi prinse a zvâcni tare de parcă-mi trecuse prin ea un fier ars. Tremuram din cap până în

[3] Ochelarii erau asemănători, ca format, cu cei ai motocicliştilor, lentilele dintr-un plastic opac, negru, erau înrămate în cauciuc care se mula perfect în jurul ochilor, orbindu-l total pe cel care îi purta.

picioare de spaimă şi mă întrebam în sinea mea ce avea să se întâmple cu mine? Unde eram dusă? Cu câteva luni mai înainte fusesem adusă aici, la închisoarea de la Bucureşti a Securităţii, unde se luau interogatorii. Executam de doi ani, la penitenciarul pentru femei dintre dealuri, o pedeapsă de 20 de ani, fiind acuzată de spionaj. A urmat o lungă perioadă de interogatorii, privind chestiuni despre care nu ştiam absolut nimic. Am fost ţinută izolată în celulă, în timp ce foloseau metodele lor obişnuite pline de succes ca să mă convingă că deţineam informaţii importante pentru ei. Totuşi, „ceea ce nu ştii nu poţi spune" şi de câteva săptămâni fusesem lăsată în pace. Dar ce putea însemna această nouă strămutare a mea?

Paznicul m-a îmbrâncit într-o cameră de aşteptare. Aveam ochelarii în continuare pe nas. Nu puteam vedea nimic, dar auzeam paşii târşiţi ai altor deţinuţi trecând încoace şi încolo. După un răstimp ce-mi păru o eternitate, dar de fapt nu fusese decât o jumătate de oră, am fost dusă de ofiţerul de serviciu pentru verificare, asta însemna că urma să fiu mutată în altă parte. Dar unde, înapoi la penitenciar sau la o altă închisoare, în vederea unor noi interogatorii?

Un locotenent de Securitate în haine civile m-a luat în primire. Ne-am urcat într-un jeep, ochelarii negri mi-au fost din nou puşi la ochi. De data asta, banda de cauciuc nu s-a fixat prea bine, aşa că puteam privi lateral pe sub ochelari şi reuşeam să recunosc străzile pe unde treceam. Ne îndreptam spre gară. Când am ajuns, locotenentul, un tânăr scund de statură, îndesat, cu umeri şi figură de boxer, mi-a smuls ochelarii. Mi-a poruncit să nu mă uit şi să nu vorbesc absolut cu nimeni şi să mă comport ca un călător obişnuit.

Complet ridicol. Bocancii mei ponosiţi, crăpaţi, nu aveau şireturi şi în acea zi de vară foarte călduroasă purtam o haină de iarnă uzată. Un prosop zdrenţuit legat ca un turban îmi acoperea părul ud (când am fost luată din celulă mă întorsesem tocmai de la duşul săptămânal). Nici măcar pentru a da o iluzie de adevăr acestui simulacru, escorta mea nu s-a ostenit să-mi ducă bocceaua mizeră. Apucându-mă de braţ mă luă la goană de-a lungul peronului spre locomotivă. Era un tren ce mergea către est. Mă întrebam dacă mă va duce cumva la frontiera rusească. Simţeam de-a lungul şirei spinării o transpiraţie rece. Eram atât de speriată încât am cutezat să-l întreb care ne era destinaţia. Râse:

„Pregăteşte-te pentru o călătorie lungă, o să fim pe drum zile de-a rândul”. Minciuna era evidentă. El era îmbrăcat într-un costum subţire. Nu avea nici măcar acel clasic trencicot, iar servieta sa era prea mică pentru a putea conţine altceva decât hârtii. Mi se luase parcă o piatră de pe inimă, dar totuşi mă simţeam încă plină de teamă.

Era într-o sâmbătă, prin iulie 1951, şi mai tot oraşul pleca în vacanţa de vară. Grupuri de şcolari şi studenţi, mame cu copii mici năpădiseră toate vagoanele. Nu mă gândeam că nu vom găsi locuri, de vreme ce Securitatea avea prioritate întotdeauna. Totuşi nu am găsit. Compartimentul rezervat pentru noi era ocupat de o oficialitate cu mulţi copii. Escorta mea, la început încurcat de această situaţie delicată, nu-şi mai ţinu firea când conductorul declară cu încăpăţânare că nu răspundea de greşelile făcute de casa de bilete şi refuză să-i scoată pe ocupanţi. El îi propuse câteva alternative, dar ofiţerul refuză să intre într-un compartiment împreună cu alţi călători. În cele din urmă, conductorul, hărţuit, sugeră să ne ducem în vagonul de poştă unde însoţitorul avea o cabină a sa. După o discuţie înfierbântată, locotenentul îmbufnat, nemaiavând încotro, cedă şi strigă la mine să mă urc în vagon.

Era un locşor foarte mic, însoţitorul vagonului stătea de o parte, iar eu de cealaltă în faţa unei măsuţe, lângă fereastra deschisă. Locotenentul nu avea de ales decât să rămână în picioare alături de mine, fierbând şi căutând să-şi domolească furia în faţa acestei încălcări a regulilor Securităţii, care îi dăduse peste cap planurile şi îi rănise mândria.

Dintr-odată se produse zarvă. Şi alţi călători şi-au amintit de vagonul poştal. Ei încercară să intre în cabină, dar dulăul meu de pază închise cu hotărâre uşa de sticlă. O ţărancă grasă cu un coş cu raţe, foarte iscoditoare, un lucrător de la căile ferate mai în vârstă cu o cutie plină de scule, doi băieţi slăbănogi cu rucsacuri s-au văzut obligaţi să se îngrămădească bodogănind pe platforma mică dintre uşă şi scări. În ultimul moment apăru un tânăr care sări din mers. El nimeri în braţele ţărăncii. Aceasta începu să râdă şi deschise uşa de sticlă pentru a-i face loc în spaţiul îngust. Locotenentul nu mai putu să obiecteze din nou. Ceferistul îl mustră pentru că nu dăduse dovadă de spirit tovărăşesc şi-l critică, numindu-l un burghez egoist, care mai credea că timpurile bune de altă dată dăinuia încă. Cum el nu putea dezvălui că făcea parte din Securitatea atât de detestată şi păzea o deţinută politică, „o spioană

imperialistă", trebui să înghită în sec.

Tânărul îşi recăpătă suflul, privi în jur, zâmbi de înfrângerea escortei mele în faţa tiradei ceferistului. Pe când îşi ştergea transpiraţia de pe faţă, privirea i se opri asupra picioarelor mele. Zâmbetul de pe faţă îi dispăru cât ai clipi din ochi.

Nu-i voi uita niciodată expresia. Ochii lui de un cenuşiu închis dintr-odată se împietriră, îşi încreţi fruntea cu o expresie de nedumerire. Apoi îşi ridică şapca, ca şi cum ar fi vrut să mă salute. Mă făceam că nu văd nimic, dar nu-mi scăpa nici cea mai mică mişcare a sa. Eram sigură că nu-l mai întâlnisem înainte. Totuşi, în pofida faptului că purta haine ieftine, de-a gata, şi că avea obişnuitul trencicot şi o mulţime de pachete, era din aceeaşi categorie cu mine, îşi dăduse şi el seama că eram de a lui.

Escorta mea îşi mai slăbise vigilenţa pentru o clipă şi, cu spatele la mine, vorbea cu însoţitorul vagonului despre orele de sosire. Nu mi-am mai ciulit urechile să prind ceea ce vorbeau. Eram prea preocupată de acel tânăr. El mă privea mereu fix, probabil uimit de paloarea mea, cât eram de trasă şi de slăbită, de felul ridicol în care eram îmbrăcată. Întorcându-se spre ţărancă, îi spuse încet, cu o voce cultivată: „Cât de atrăgător poate fi un turban alb?" Dar ochii lui revărsau atâta milă, încât nici nu puteam să-i privesc.

Era pentru prima oară de la arestarea mea că un bărbat mă privea în felul acesta, fără dispreţ, fără silă, fără a avea dorinţa să mă mintă, să mă ameninţe, să mă lovească. Bărbatul acesta înţelesese situaţia grea în care mă aflam şi dorea să mă ajute. Mi-a cerut cu politeţe permisiunea să pună pe masă o sacoşă plină cu ziare şi reviste, deoarece în locul strâmt în care se afla nu avea unde să le ţină. I-am făcut un semn din cap în tăcere, în timp ce câinele meu de pază îi aruncă o privire pentru că îndrăznise să-mi vorbească.

Dintr-una din reviste ieşea afară capătul unui creion, de parcă mă invita să scriu vreun mesaj. Ar fi fost o încercare inutilă, decât doar dacă se găsea vreo modalitate ca escorta mea să nu-şi mai îndeplinească rolul de câine de pază. Pentru a-mi fi într-un fel de ajutor, tânărul încercă să-i vorbească, dar acesta îi răspunse scurt, căci nu voia să-i fie sustrasă atenţia în niciun fel. Apoi se adresă celorlalţi debitând tot soiul de glume stupide, făcându-i să râdă în hohote. Escorta mea rămânea neclintită, nu se abătea de la atitudinea sa de dulău de pază.

Parcă tânărul întruchipa un cavaler al Mesei Rotunde[4], cred că Sir Galahad.[5] În ochii lui strălucea lumina milei şi a cavalerismului. Dar, vai, nu puteam să-i răspund în nici un fel. Eram lipsită de orice putere. Cea mai mică mişcare din partea mea l-ar fi adus probabil în situaţia în care mă aflam eu.

Locotenentul prea credincios pregătirii sale ar fi conchis în mod automat că era un complice al meu, un alt spion care nu fusese încă prins, şi l-ar fi arestat pe moment. Pentru el şi nu pentru mine trebuia să fiu extrem de precaută. Mai bine să pierd o ocazie de a-mi anunţa familia că eram în viaţă, decât să risc să-l vâr pe el în cine ştie ce necaz pentru bunăvoinţa sa.

M-am forţat din răsputeri să nu-mi ridic ochii, să-i ţin departe de creionul ispititor. Întreaga mea făptură era în tensiune, gata să încerce să-i spună în tăcere, folosind undele simpatiei ce plecau de la unul la altul, că trebuia să-şi strunească atitudinea cavalerească instinctivă. Din fericire trenul ajunse curând într-o staţie. Vraja se risipi; tânărul îşi dădu seama că sosise la destinaţie. Îşi luă sacoşa de pe masă, creionul căzu jos. Paznicul meu îl ridică şi i-l dădu. Coborî şi rămase chiar sub fereastra mea. Buzele lui formară cuvintele: „Numele şi adresa lor". Escorta se apropie şi-l urmărea peste umărul meu. Nu puteam să spun şi să fac nimic. Trenul porni încet din staţie.

Sir Galahad al meu, cu părul lui castaniu mişcându-se uşurel în briza ce adia, îmi făcu semn cu batista, se înclină ca şi cum mi-ar fi sărutat mâna. Dulăul meu de pază tocmai se întorcea să-i răspundă ceva însoţitorului trenului şi nu observă. M-am aplecat peste fereastră repede şi surâzând i-am făcut şi eu un semn.

O oră mai târziu coboram la gara penitenciarului. După formalităţi absurde şi înjositoare, am fost dusă în celula pe care o părăsisem cu

---

[4] Legendarul Rege Arthur al celţilor primise în dar de nuntă o masă rotundă, în jurul căreia puteau să se aşeze 150 cavaleri, toate locurile fiind egale. Masa Rotundă este menţionată în romanele cavalereşti ale secolului al XIII-lea.

[5] Personaj legendar din cartea lui Malory (1470) *Mort d 'Arthur*, predestinat prin puritatea sa de a duce la bun sfârşit căutarea Sf. Graal (pocalul folosit de Iisus la Cina cea de Taină).

câteva luni înainte. Camaradele mele m-au întâmpinat cu strigăte de bucurie rostite în surdină şi un puhoi de întrebări şoptite: „Unde ai fost?” „Ce veşti ne aduci?”

Înainte de a răspunde, am dus degetul la buze şi pe un ton dramatic ce abia se auzea am spus: „Fetelor, am întâlnit un bărbat, un BĂRBAT adevărat, un bărbat atrăgător... PRIMUL în DOI ANI!”

Religia le unea pe toate cele care credeau în Dumnezeu. Oricare ar fi fost credinţa noastră, era foarte important să o practicăm cel puţin la sărbătorile mari ale anului. Acest lucru era însă interzis cu stricteţe. Deţinutele nu aveau voie să îngenuncheze sau să-şi facă semnul crucii. Cu toate acestea nu ţineam seama de reguli şi ne făcea mare plăcere să le încălcăm pe toate. Când creştinele posteau, celelalte le ajutau ca temnicerii să nu observe.

Cât de multe zile de Vinerea Mare

Unul dintre necazurile cele mai mari pe care le încercam din pricina faptului de a fi complet tăiate de lumea din afară era necunoaşterea datei Paştelui. Înainte, aveam obiceiul ca, de îndată ce apărea noul calendar, să ne uităm să vedem când cade Paştele, dar niciodată nu ne-a trecut prin minte să aflăm cum se calculează această dată. Şi, ca lucrurile să fie şi mai complicate, Paştele arareori este sărbătorit în acelaşi timp de către ortodocşi şi catolici sau protestanţi. Nu exista acces la vreun calendar, almanah, Biblie ori o bibliotecă de referinţă. Paznicii nu aveau voie să dea nici o informaţie şi, chiar dacă o dădeau, era falsă. Singura soluţie era să-şi stoarcă creierii deţinutele cu o pregătire religioasă.

Printre numeroasele călugăriţe catolice, o stareţă germană avea educaţia teologică cea mai serioasă şi, când ei i s-a alăturat o eminentă arheologă ortodoxă, şi-au răscolit amândouă amintirile şi au reuşit să ajungă în cele din urmă la anumite concluzii ce au satisfăcut ambele tabere creştine. După Scriptură, Iisus Hristos a fost răstignit în săptămâna Paştelui evreiesc, care de obicei cade la sfârşitul lui martie. Primii creştini sărbătoreau învierea atunci, dar, Biserica fiind persecutată, data exactă diferea de la o regiune la alta

Când împăratul bizantin Constantin cel Mare a extins creştinismul în imperiul roman, una dintre problemele dezbătute de Conciliul ecumenic

de la Niceea, în 325, a fost fixarea datei Paştelui. La acea vreme Biserica bizantină avea astronomi de vază, iar calculele lor au influenţat hotărârea Conciliului.

Paştele ortodox avea să fie stabilit după următoarele principii:

Paştele va cădea întotdeauna într-o duminică.

Va fi în prima duminică după prima lună plină în timpul sau după echinocţiul de primăvară.

Dacă luna plină este într-o duminică, Paştele va fi sărbătorit în duminica următoare.

Paştele nu va trebui niciodată să coincidă cu sau să preceadă Paştele evreiesc. Dacă coincide va trebui să fie celebrat în duminica de după următoarea lună plină după Paştele evreiesc.

Astfel era rezolvată problema pentru Paştele ortodox. Dar se mai cerea o altă explicaţie: de ce Paştele catolic cade la o dată diferită?

După separarea de Biserica bizantină (greco-ortodoxă), catolicii şi mai târziu protestanţii au decis să nu mai ţină seama de hotărârile Conciliului de la Niceea, anume că Paştele nu trebuie să preceadă sau să coincidă cu cel evreiesc.

În felul acesta au fost simplificate calculele, dar astfel lumea creştină sărbătoreşte învierea la două date diferite.

După ce am reuşit să ne lămurim în felul acesta, au mai apărut trei factori. Paştele depindea de echinocţiul de primăvară, de luna plină şi de Paştele evreiesc. Dar când era lună plină? Iată o altă problemă extrem de înşelătoare.

A stabili data exactă a lunii pline presupunea să stăm de veghe în fiecare seară lângă ferestrele oblonite şi să ne străduim să privim printre şipci. Aşa ceva era contrar Regulamentului, iar cine îl încălca primea o pedeapsă aspră. Apoi, luna nu răsărea chiar întotdeauna în faţa ferestrei noastre. A aştepta până când ajungea la fereastra noastră însemna să ne părăsim paturile, căci putea fi târziu în noapte, ceea ce reprezenta o altă încălcare a Regulamentului.

Totuşi, pentru că în celulă erau reprezentate religiile principale, preocuparea rămânea la fel de mare pentru toată lumea. După Crăciun am stat de veghe până când data lunii pline a fost stabilită în fiecare lună. Tensiunea ajungea la culme în timpul echinocţiului de primăvară.

Singura posibilitate de verificare a calculelor noastre era Săptămâna

Mare a ortodocşilor. Clopotele bisericilor bat într-un anumit fel pentru deniile din fiecare seară. Joi se citesc 12 evanghelii şi dangătul clopotului vesteşte o nouă evanghelie. Dar dacă vântul sufla într-o altă direcţie eram pierdute. Uneori se aducea în celula noastră o deţinută care venise în contact cu o persoană de curând arestată şi aceasta putea să ne spună data exactă. Ce uşurare simţeam atunci!

Unui cititor pentru care data Paştelui este cunoscută de toată lumea în mod public, îngrijorarea şi preocuparea noastră în faţa unei posibile pedepsiri poate părea ciudată, în special în lunile crude ale iernii. Un motiv îl constituia dorinţa noastră de a sărbători cea mai mare zi sfântă a anului, însufleţite şi de faptul că reprezenta un act de opunere; un altul era de o natură mai practică. Creştinele luau în Postul Paştelui o seamă de hotărâri bune, iar în Vinerea Mare ajunau. Dacă data nu era corectă, practicarea hotărârilor bune putea începe prea curând şi atunci Postul ar fi trebuit repetat fără rost. Începutul Postului constituia un mare eveniment, momentul când se dădea startul pentru aducerea la îndeplinire a hotărârilor luate de ortodoxe şi de catolice. Aceste hotărâri căpătau forme diferite. Cea mai obişnuită era renunţarea o dată sau de două ori pe săptămână la hrana cea mai apreciată, ca de exemplu linguriţa de marmeladă sau minuscula raţie de carne, ce era dată unei alte deţinute care nu făcuse o făgăduinţă de renunţare şi pe care donatoarea nu o putea suferi. Sacrificiile cele mai grele erau de a ajuta pe alte deţinute mai mult decât de obicei sau mai mult decât era necesar, ca şi făgăduinţa de stăpânire de sine.

Postul aducea bucurie pentru „oile negre", nume date deţinutelor mai afurisite. Cea mai nesuferită era o femeie, mare meşteră în a urzi ciorovăieli, enervări, în a denatura lucruri. Unica ei plăcere era să ne aţâţe pe unele împotriva celorlalte, spunând minciuni pentru a strica prietenii. Numită pe drept cuvânt *Pacostea,* ea putea trăncăni ore de-a rândul asupra aceluiaşi subiect. Legându-se de lucrurile cele mai mici, fără nici o importanţă, înflăcărându-se de una singură în pasiuni imaginare, faţa îi devenea din ce în ce mai roşie, în timp ce de o manieră teatrală îşi mişca mâinile osoase sau îndrepta un deget acuzator către persoana căreia i se adresa. Soţul ei fusese ridicat la rangul de „cel mai sfânt dintre soţi", pentru că reuşise să o suporte 20 de ani. Totuşi, la eliberare, el având o pedeapsă mai mică, a divorţat pe dată, dovedind un

curaj ce-i lipsise când îl ţinea sub papuc.

Pacostea avea o artă deosebită să o scoată din fire pe Patricia, o tânără călugăriţă, inteligentă, bună şi încântătoare. Aceasta declara adesea cu mâhnire: „Tatăl meu irlandez nu mi-a lăsat moştenire numai părul roşu şi pistruii, dar şi temperamentul irascibil". Atât timp cât stătea departe de ea îi era uşor să se controleze, dar *Pacostea,* dându-şi seama de asta, se apropia să bârfească cu o plăcere răutăcioasă pe prietenele cele mai bune ale maicii.

Atunci, călugăriţa îşi astupa urechile şi căuta adăpost la una dintre inamicele *Pacostei,* dar aceasta o urmărea cu neîndurare trăncănind continuu, mişcându-şi degetele lungi, osoase, fără înduplecare. Pentru a preveni certurile, o bună samarineancă intervenea, căutând să-i sustragă atenţia cu vreo nouă intrigă. Dar o asemenea manevră nu reuşea întotdeauna. Odată, biata călugăriţă, nemaiputând răbda, şi-a ieşit din fire şi, în timpul teribilului scandal ce s-a iscat, paznicul a intrat în celulă şi le-a pedepsit pe amândouă pentru faptul că încălcaseră legea tăcerii.

Cu un pervertit simţ al umorului, le-a legat una de alta cu cătuşe, spate la spate, şi le-a poruncit să meargă de la un capăt la altul al celulei. Neîmblânzită nici de durerile cătuşelor prinse strâns sub cot, *Pacostea* a continuat să profereze insulte şi blesteme care nu numai că erau o grea încercare pentru călugăriţa pedepsită, dar au şters orice urmă de milă pe care noi, observatoarele, o simţeam pentru chinul *Pacostei.*

O altă figură urâtă, plină de răutate, era să se văicărească persoanei aşezată pe tinetă, în ciuda deţinutei din faţa tinetei, cu braţele întinse, ţinând o haină lungă. *Pacostea* avea obiceiul să se uite insistent peste umărul acesteia şi să presare din când în când trăncăneala ei cu remarci despre felul cum se comporta persoana care se afla acolo. O astfel de apariţie neplăcută, când intimitatea era imperativă, dădea naştere la o adevărată furtună de proteste şi arareori *Pacostea* scăpa fără să fie lovită.

Într-un an, agresările verbale adresate Patriciei i-au călcat atâta pe nervi acesteia, încât şi-a pierdut cumpătul şi a recurs la violenţă. Cum simţi remuşcări faţă de o acţiune atât de opusă menirii ei de călugăriţă, Patricia a făcut un legământ de penitenţă: timp de şase săptămâni, până la Paşte, nu va adresa nici un cuvânt *Pacostei* şi nu va face nici un fel de gest împotriva ei.

Retrasă în colţul său, călugăriţa îşi petrecea cea mai mare parte a zilei rugându-se sau învăţând lecţiile de engleză pe care i le predam – acestea constituiau pentru ea cel mai mare ajutor, deşi lecţiile, fiind interzise, puteau duce la pedepsire.

Dacă *Pacostea* încerca pe furiş şi în şoaptă să profereze torente de reproşuri şi insulte, călugăriţa continua să bolborosească textul pe care-l memora. Iar când, hotărâtă să o facă să nu-şi ţină promisiunea, recurgea la figura cu tineta, cea mai murdară acţiune din repertoriul ei atât de bogat, călugăriţa se stăpânea cu mult curaj şi niciodată nu cădea în cursă.

Dârzenia ei şi-a primit în cele din urmă răsplata. Curând după Paşte, călugăriţa a fost mutată din celula noastră. Un an mai târziu am descoperit că nu fusese transferată pentru interogatorii suplimentare, ca în alte dăţi, ci beneficiase de un schimb de deţinuţi şi s-a întors la căminul ei îndepărtat din Germania de Vest. Cu o bucurie diabolică, *Pacostea* a declarat triumfătoare că noi celelalte nu fusesem iertate pentru că ne-am comportat atât de rău faţă de ea.

Pacostea făcea de asemenea obiectul faptelor bune ale unor deţinute, într-un târg cu Divinitatea. Mărturisesc că, la început, nu am înţeles şi eram destul de şocată văzând femei care duseseră o viaţă total necreştinească, care habar nu aveau de nici o formă de rugăciune, cum dintr-odată se întorceau către Dumnezeu, îl rugau să le elibereze şi drept compensaţie înălţau rugăciuni, refuzau să mănânce carne vinerea şi făceau ceea ce ele considerau fapte bune. Era un târg: dacă îşi ţineau făgăduiala, şi Dumnezeu avea să o ţină pe a Sa şi le va elibera.

Călugăriţele le îndemnau să asiste la servicii religioase, oficiate în secret de către una dintre ele, le învăţau rugăciuni şi chiar le ajutau din punct de vedere material din puţinul lor.

Am întrebat pe o prietenă, o călugăriţă deosebit de inteligentă, cu totul remarcabilă, de ce o făcea, când îşi dădea seama prea bine cât de nesinceră şi interesată era persoana respectivă. Îmi răspunse zâmbind: „Bineînţeles că este egoistă şi rea, dar rugăciunea o face să nu se mai gândească la altceva şi, când se străduieşte să se comporte în mod caritabil, nu mai are răgazul să pună la cale răutăţi. Chiar atunci, când va începe să se plângă că Dumnezeu nu-şi îndeplineşte partea Sa din învoială, îi va fi frică să renunţe la făgăduielile făcute. Şi dacă ajunge să se deprindă să fie bună, va uita poate să se comporte cu răutate, aşa cum o

făcea înainte".

Fiecare nou venită considera de datoria ei să încerce această metodă cu *Pacostea,* dar curând se descuraja. Dumnezeu nu putea cere atât de mult chiar şi pentru răscumpărarea celui mai greu păcat.

Postul şi-a urmat cursul, atingând culmea în Vinerea Mare. Conform tradiţiei, pe masa fiecărui creştin la Paşte sunt ouă fierte tari înroşite şi un cozonac mare. În închisoare nu putea să existe aşa ceva, dar obiceiul era păstrat în mod simbolic.

Pentru sărbătoarea Paştelui, femeile care sufereau de tuberculoză şi aveau un regim alimentar special adunau pâinea şi laptele din întreaga săptămână, ca şi raţia de marmeladă. Şi celelalte contribuiau cu marmelada şi bucăţile lor de mămăligă. Toate acestea erau amestecate, dându-li-se forma unor mici ouă ce se mâncau în ziua de Paşte, după masa de prânz. Acestea constituiau pentru noi o delicioasă desfătare, mai ales după postul din Vinerea Mare.

În acea zi, administraţia închisorii, experimentată în cruzime şi viclenie, ne dădea cea mai bună mâncare din tot anul. Într-o Vineri Mare, zi de neuitat, în loc de oase goale şi zgârciuri într-o ciorbă apoasă de varză, bucăţi mari de carne de porc şi costiţă încununau mâncarea de varză, pregătită în bătaie de joc. Când a fost adus în celulă hârdăul, paznicul ne aruncă o privire semnificativă. „Sper că o să vă placă mâncarea asta excelentă şi nu o veţi privi cu neplăcere, aşa cum faceţi cu arpacaşul. Comandantul (un maior) va fi foarte supărat dacă nu o veţi mânca".

Aluzia rămase fără efect. Oare cele şase deţinute care nu posteau, dintre care una eram şi eu, puteau mânca 28 de porţii în plus? Absolut imposibil, dar absolut vital.

Am sugerat ca cea mai mare parte din carne să fie pusă deoparte pentru masa de Paşte. Cum vremea era destul de rece, carnea nu se va strica. A reţine gamele cu mâncare în celulă era strict interzis, aşa că repede am spălat săculeţele de săpun şi perie de dinţi pe care le făcusem din zdrenţe şi le-am uscat de pereţii fierbinţi ai hârdăului, în timp ce una dintre noi veghea la uşă, gata să dea alarma dacă paznicul s-ar fi apropiat. Am ales bucăţelele cele mai bune de carne şi săculeţii umflaţi atârnau sub un pat lângă fereastră.

Rămăsese multă varză grasă. Cele 34 de gamele au fost umplute ochi.

Dacă paznicul s-ar fi uitat prin vizetă, ar fi putut să fie satisfăcut, căci fiecare ne pregăteam să mâncăm.

Deşi era contrar principiilor mele să accept daruri în hrană, situaţia acum era excepţională. Am terminat porţia mea rapid şi i-am trecut gamela uneia care postea, iar ea mi-a dat-o pe a ei. Am terminat şi a doua porţie tot atât de repede. Era într-adevăr o varză foarte bună. La a treia gamelă m-am văzut obligată să mănânc mai încet, stomacul meu neobişnuit cu mâncare multă începea să protesteze, iar când numai am văzut pe a patra şi a cincea mi s-a făcut greaţă, totuşi m-am străduit să înghit şi conţinutul acestora.

Când paznicul deschise uşa, bucăţile de mămăligă se aflau sub pat. El se uită în jur, cu o privire aprobatoare.

„Azi, nimeni nu se poate plânge că a rămas flămând. Nu aţi fi putut avea o masă mai bună nici într-un restaurant". M-am dus, clătinându-mă pe picioare, cu hârdăul la uşă şi am observat că şi în celelalte celule se mâncase tot. Mă întrebam cum s-a putut realiza aşa ceva. Erau puţine evreice în celelalte celule, dar poate se aflau mai multe atee. În acea după-amiază am tot bătut celula în lung şi în lat, stomacul meu era atât de umflat, încât am fost obligată să-mi deschei fusta la talie. Să vomit aşa cum au făcut altele ar fi fost o risipă de neiertat!

Poate că Dumnezeu avea să aprecieze efortul nostru cum trebuia. Nu lăcomia ne-a făcut să înfulecăm cinci gamele pline ochi cu varză, ce reprezentau de cinci ori cantitatea mesei noastre de prânz, insuficientă, ci dorinţa de a ajuta pe celelalte deţinute, cu care împărţeam celula, să aducă la îndeplinire ceea ce credeau cu atâta fervoare că era corect să facă.

Zbătându-mă în chinurile indigestiei, mă întrebam cu cinism cum a apreciat socotitorul cerurilor şi ce a scris în dreptul fiecărui nume în registrul său şi dacă, de data asta, acţiunea noastră pozitivă nu a primit aprecieri egale cu cele cuvenite colegelor noastre pentru pioasa lor abnegaţie.

Cele mai multe femei în închisoare devin curând palide, trase la faţă, un fel de spectre şovăitoare ale făpturii lor de altă dată. Dar o figură radioasă, o frumuseţe surâzătoare, care a fost în stare nu numai să înfrunte asprimea închisorii, dar chiar să-i placă, aducea o notă luminoasă în mizeria sumbră a vieţilor noastre.

Zâna haznalelor

Întotdeauna, la vremea când trebuia să aibă loc plimbarea de 20 de minute, izbucneau certuri. Deşi regulile prevedeau zilnic o ieşire la aer, conducerea închisorii o zădărnicea, invocând tot felul de scuze neconvingătoare. Iar aşteptarea făcea să crească tensiunea mai mult ca oricând.

Într-o zi, o deţinută care suferea de mania persecuţiei, poreclită „SS" (soţul ei făcuse parte din serviciile SS ale naziştilor), ţipă, acoperind vocile celor care se certau: „Cine produce un miros atât de oribil, din nou, chiar sub nasul meu? Şi de ce trebuie să mi-o facă mereu mie?" Pălăvrăgeala încetă, fiind înlocuită de strigăte înfundate de uimire. Sursa mirosului nu putea fi confundată, era clar, se curăţau canalele. Acestea se înfundau, ori de câte ori trebuia să se scape repede de vreun articol interzis. Odată, mai multe sculuri de lână şterpelite de la atelierul de covoare au fost băgate în closetul de afară. Cum era interzis să se primească pachete de acasă, multe deţinute nu aveau ciorapi şi au luat pentru ele lâna aceea aspră folosită la ţesutul covoarelor. Sculurile au fost redobândite, când s-au curăţat canalele, teama de ierni friguroase a făcut să se şteargă orice urmă de scârbă. Lâna a fost spălată cu grijă şi din ea s-au împletit ciorapi.

Canalele înfundate constituiau o adevărată pacoste pentru întreaga închisoare. În timp ce se întreprindeau operaţiile de vidanjare, tinetele a şase sute de deţinute trebuiau duse o bucată bună de drum la hazna, în capătul cel mai îndepărtat al curţii din spate a penitenciarului.

Celula noastră nu era obligată să îndeplinească această corvoadă. În calitatea noastră de deţinute cu regim special nu aveam voie să traversăm curtea, astfel că celor cu un regim mai puţin sever li se poruncea să ia şi tineta noastră. Aş fi preferat de o sută de ori s-o duc kilometri de-a rândul decât să suport duhoarea ce exala pe sub ferestrele noastre şi să îndur ciorovăielile iscate din cauza posibilităţii de a fi lipsite de plimbarea zilnică.

Acei câţiva paşi pe care îi făceam erau singurul mijloc de a scăpa de claustrofobia provocată de „Celula secretă", o încăpere mică, în care 16 dintre noi, aşa-numite „răufăcătoare periculoase", fusesem îngrămădite de ani de zile, călcându-ne tot timpul pe bătături din punct de vedere fizic şi moral. Plimbarea aducea singurele momente de răgaz, când scăpăm de fricţiuni, intrigi, clevetiri, de privirile celor care sufereau de mania persecuţiei şi căutau cu aviditate noi motive imaginare de jignire.

Mie îmi dădea posibilitatea să contemplu în libertate natura, nu pe furiş, de la fereastra interzisă, şi, mai presus de orice, constituia un refugiu neîntrerupt de meditaţie în timpul a 20 de minute de linişte.

Prietena mea, Florica, pictoriţă, care fusese trimisă recent de la atelier în celula noastră, observă cu filosofie: „Ei bine, trebuie să ne considerăm norocoase că SS nu are la îndemână material pentru vreunul din atacurile ei pline de venin. Poate ne vor scoate când se va lăsa înserarea şi va înceta lucrul, şi atunci vom putea privi cerul înstelat".

Atunci, uşa fu deschisă cu forţa şi paznica zbieră: „Ce-i zarva asta? Nu sunteţi gata pentru aerisire? Hai, mişcaţi-vă repede". Tensiunea dispăru, în timp ce ne puneam în grabă hainele şi ieşeam afară din celulă într-un şir mut.

Florica şi cu mine ne-am aruncat priviri ce exprimau gratitudine faţă de divinitatea care va fi brodit astfel lucrurile încât să fie de serviciu tocmai această paznică. Era nouă şi habar nu avea ce imensă încălcare a regulamentului comitea scoţându-ne pe noi, deţinute cu regim restrictiv, într-o curte plină de deţinute fără restricţii. Evident, nu era treaba noastră să-i atragem atenţia.

Deşi ne aflam spre sfârşitul toamnei, zăpada nu căzuse încă, vremea era rece, dar plăcută. În timp ce-mi purtam paşii în sus şi în jos prin faţa bisericii vechi dezafectate, ascultam foşnetul frunzelor de castan ce cădeau şi urmăream pe furiş activitatea din jurul meu.

Între noi şi clădirea pe care tocmai o părăsiserăm se săpase un şanţ. Acolo, un şir de femei scoteau găleţi pline de excremente vărsându-le în hârdaie de lemn aşezate pe marginea şanţului. Când le aruncau în hârdaie, săreau stropi în jur. Un abur rău mirositor se ridica, asemenea unei cortine, între noi şi cele care lucrau.

De după un nor apăru încetişor soarele de un galben palid, razele-i asemenea unui reflector, luminau obosite, slăbite. Majoritatea erau femei de bună condiţie, care nu făcuseră niciodată în viaţa lor asemenea munci: pe lângă ele, câteva ţărănci vânjoase formau echipa de corvoadă a penitenciarului.

Privirea îmi căzu asupra unei femei mai tinere decât celelalte. În pofida faptului că mânecile răsucite de la bluza ei, ce fusese cândva albă, erau împroşcate cu murdărie, iar mici cocoloaşe de excremente pătaseră despicătura dintre sânii ei pietroşi, puşi în evidenţă de decolteul rupt în formă de V, că buclele părului ei castaniu adunate pe fruntea transpirată erau prăfuite, iar obrajii roşii împroşcaţi de murdărie, aşa cum apărea acolo, în lumina aurie evanescentă, era într-adevăr o frumuseţe de fată.

Râdea veselă, iar ochii ei reflectau albastrul basmalei ce-i aluneca de pe cap şi strălucea asemenea safirelor. Buzele roşii cărnoase lăsau să se vadă dinţi albi sclipitori, în contrast evident cu mizeria din jur. Braţele ei bine formate, mânjite de mâl, aşa cum ridicau lopata, aveau graţia statuilor Greciei antice. Arăta fericită, ca şi cum ar fi purtat cea mai bună rochie, stropită cu parfumul ei preferat, şi ore de-a rândul nu ar fi făcut altceva decât s-ar fi gătit, iar acum îşi aştepta iubitul pentru a o duce la o petrecere.

Paznica era la cişmea şi bea apă din mâinile făcute căuş, cu spatele spre mine. I-am şoptit Floricăi: „Cine este făptura aceea atât de încântătoare? Mi-ar plăcea dacă ai avea pensule şi vopsele să o pictezi. Ce tablou minunat ar fi pe acest fundal de mizerie". „Nu ştii? Didi. E faimoasă".

Paznica ridică repede privirile. Mergeam în tăcere, cu ochii în jos, aşa că nu avea nici o pricină să ne dojenească. Florica îmi istorisi, mai târziu, povestea lui Didi.

În timpul celui de al doilea război mondial, Didi, o evreică de 16 ani, fusese deportată dintr-un mic sat, împreună cu întreaga ei familie. Părinţii şi şapte fraţi şi surori mai mici fuseseră gazaţi. Cum era voinică şi

sănătoasă, a devenit şefa echipei de muncă a lagărului. Această calitate îi îngăduia să se bucure de anumite favoruri, o mâncare ceva mai bună, uneori câte o ţigară, ca şi atenţia gărzilor SS. O asemenea situaţie i se urcă la cap şi găsea în mod special pricini femeilor deportate ca să le brutalizeze şi să le forţeze să îndeplinească o muncă grea pentru care ele nu aveau forţa necesară. După război, aceste femei au făcut o plângere în privinţa comportării ei. A fost judecată pentru crime împotriva umanităţii şi condamnată la trei ani.

— Femeia asta, un tiran? Nu pot crede. E atât de plină de farmec şi veselie, nu arată deloc capabilă de cruzime.

Am rămas foarte uimită de această relatare a trecutului lui Didi.

— Nu a recunoscut niciodată că a fost brutală. Ea mi-a subliniat că, punându-le la lucru pe acele femei, de fapt le-a salvat viaţa. Dacă nu ar fi îndeplinit corvezile respective, ar fi fost gazate. Aşa că ele au supravieţuit ca să o dea în judecată.

— Unde ai cunoscut-o?

— La Jilava. Şederea ei acolo e o întreagă poveste.

— De ce, s-a comportat şi acolo prost?

— O, nu, dimpotrivă. Când a sosit la Jilava era foarte grasă. Avea o burtă mare, care rapid a devenit şi mai mare. Burţi umflate datorită mâncării proaste şi apoase erau ceva general. Ciclul ei încetase, aşa cum se întâmpla cu fiecare, nimeni nu s-a gândit să profite de o asemenea împrejurare. Dar nu Didi. Ea anunţă că aştepta un copil şi ceru să fie consultată de medic.

La acea vreme toţi paznicii erau bărbaţi şi firea veselă a lui Didi şi glumele ei decoltate o făcuseră foarte populară. Ca să fie consultată de un doctor, era însă altă socoteală. Cerusem adesea asistenţă medicală, apa era impură, mâncarea veche şi dizenteria nu cruţa pe nimeni, dar nu a apărut niciodată vreun medic. Didi a pus în mişcare toate forţele ei de a cuceri un tânăr paznic, iar individul, vrăjit, a adus imediat doctorul. Acesta era tânăr şi neexperimentat. Cum Regulamentul nu permitea o examinare aprofundată, el căzu victimă farmecelor lui Didi. Ea a lăudat hrana, dar a subliniat că cele 800 de calorii prevăzute de Regulament erau pentru o singură persoană, dar nu puteau fi suficiente pentru două, căci ea trebuia să hrănească şi pruncul pe care-l purta. Femeile însărcinate aveau dreptul la un regim special şi asta de fapt dorea Didi. Ei

bine, l-a avut. În timpul celor trei luni cât am fost împreună, Didi împărţea raţia ei de carne, pâine, lapte şi morcov în fiecare zi cu o altă deţinută. Era foarte generoasă şi loială şi ne convinsese şi pe noi că se găsea într-o „situaţie specială" şi ne simţeam teribil de prost să acceptăm din hrana ei.

Când am sosit la penitenciar a trebuit să ne supunem unui examen medical amănunţit, după cum ştii. Nimeni nu a fost mai surprins decât Didi când doctorul i-a spus că nu este însărcinată şi nici nu a fost vreodată.

— Câtă iscusinţă din partea ei, să înşele atâta timp.

— Da, ea înşela pe toată lumea.

— De ce nu a fost trimisă la atelier?

— Asta se datorează simţului pervertit al umorului administraţiei. Cum avea o sentinţă uşoară şi era perfect sănătoasă, au pus-o să conducă echipa de corvoadă a penitenciarului.

— Aşa că îndeplineşte aceeaşi muncă aici ca şi la Auschwitz! Cât e de îngrozitor pentru ea.

— Didi nu prea are imaginaţie, dar posedă mult bun simţ. O asemenea muncă îi convine. Are puţine interdicţii, este în contact cu paznicii şi în special cu deţinuţii de drept comun, bărbaţii care construiesc atenansele.

— L-ai întâlnit?

— Am reuşit să vorbesc cu inginerul şi mi-a spus ce fac aici.

— Ai avut noroc la atelier! Aici nu te vei întâlni cu astfel de ocazii. Cine este acest inginer?

— L-ai văzut probabil pe fereastră. Este adesea în curte, un tip scund, dar vânjos, cu păr creţ şi ochi căprui. Are o condamnare de un an pentru că nu a terminat de construit o clădire la data fixată în contract. E divorţat, dar familia îl vizitează regulat, îi aduce pachete cu lucruri bune. El trimite adesea ştiri prin vizitatorii săi. Odată, mi-a dat pe ascuns o portocală şi un pachet de ţigări.

— Ce om cumsecade! Ce riscuri îşi ia!

— Da, dacă ar fi fost prins ar fi fost judecat pentru că a ajutat un duşman al poporului, iar ca inculpat politic ar fi avut o sentinţă mult mai grea. Ei bine, am aflat curând că Didi şi cu el s-au împrietenit imediat. Ea îi ducea lui şi echipei cu care lucra mâncarea şi le lua hainele de puşcăriaşi pentru spălătorie. Cum amândoi se bucurau de oarecare

libertate în închisoare, nu le era greu să se întâlnească.

— Vrei să spui că se desfăşura o idilă chiar sub nasul paznicilor?

— Didi are curaj şi noroc. Au găsit cele mai ciudate locuri pentru a face dragoste. Elena de la brutărie i-a văzut sărutându-se cu foc în spatele unor saci cu făină, iar când Maria a fost pedepsită într-una din acele celule reci, s-au dus într-o celulă alăturată. Biata Maria s-a încălzit ascultându-i! Până în cele din urmă îndrăgostiţii şi-au găsit un adăpost sigur în cripta de sub biserică. Paznicii, ca toţi ţăranii şi ţiganii superstiţioşi, sunt îngroziţi de acel loc şi pentru nimic în lume nu s-ar apropia de el nici chiar în plină zi.

— Cum de ai aflat? Sunt sigură că Didi nu ar fi mărturisit nimănui un asemenea secret.

— Sigur că nu, este mult prea înţeleaptă. I-am văzut chiar eu. Într-o seară, vara trecută, după ce fusesem închisă în celulă pentru noapte, i-am urmărit furişându-se în jos pe scările ce duc la criptă. (Nu uita că echipa de corvoadă are ora de stingere mai târziu decât noi.) Cam după vreo jumătate de oră, Didi a ieşit în grabă cu părul răvăşit, obrajii roşii, râzând foarte fericită. Inginerul o urmă curând, arătând tare sfios. Au repetat figura de mai multe ori.

— Nu-i de mirare că Didi arată veselă şi când este la vidanjare. A învăţat să se acomodeze cât mai bine în orice situaţie.

— Da, în special am admirat-o azi. Toată lumea ştie cât aleargă după săpun şi apă. Are o pasiune să se spele şi să folosească mai multă apă decât oricine, păcate de neiertat când apa este atât de puţină şi greu de avut. Ea este întotdeauna ferchezuită şi nu are mirosul acela îngrozitor de închisoare pe care îl avem noi toate.

Dacă o persoană care iubeşte atât de mult curăţenia este în stare nu numai să depăşească o silă naturală, când curăţă excremente, dar are chiar şi forţa să transforme întreaga operaţie atât de sordidă într-o glumă, aceasta merită tot respectul. O femeie cu atâta curaj şi simţ al umorului nu ar fi putut să se comporte cu cruzime într-un lagăr de concentrare.

Epilog.

Când Didi a părăsit închisoarea, l-a întâlnit din nou pe inginerul ei. S-au căsătorit, iar Didi, nemaifiind singură în bătălia ei contra lumii, a

început să-şi clădească o nouă familie.

Deţinuţii era separaţi după sex, temnicerii nu. Bărbaţi şi femei deopotrivă ne anchetau, ne torturau, ne judecau şi ne păzeau. Vigilenţa lor nu era abătută de goliciunea trupurilor noastre în timpul duşului şi nici jena noastră nu era trezită de privirile lor. Ar fi fost o insultă pentru părinţi, fraţi, soţi, iubiţi să-i considerăm de acelaşi sex. Aşa că inamicul era etichetat cu dispreţ ca „Genul neutru", pe când bărbaţii, deţinuţi politici, indiferent de vârstă, erau numiţi cu afecţiune „Băieţii". Oricât de emoţionantă a fost întâlnirea mea cu „Băieţii" în vagonul-dubă care mă ducea înapoi la penitenciar, în martie 1958, contrastul izbitor dintre ei şi un bărbat liber care se pretindea doctor este ceea ce mi-a rămas în mod foarte viu în minte.

O FI MEDIC, OARE?

Într-un început de martie friguros stăteam în picioare în cabina vagonului-dubă, avidă să zăresc cât puteam prin oblonul de lemn format din plăci strâns legate între ele; în plus, bare groase de fier şi o plasă de sârmă în cadrul ferestrei opreau deţinuţii să vadă sau să fie văzuţi şi să arunce mesaje sau obiecte afară. Cabina era minusculă, având câte o banchetă îngustă pe o parte şi alta. Cea de lângă fereastră avea un capac, ce acoperea o mică gaură de latrină. Spaţiul era atât de redus, încât genunchii deţinuţilor care stăteau faţă în faţă se atingeau.

Uşa era zăvorâtă cu nădejde şi paznicii mă urmăreau prin vizetă la fiecare câteva minute. Regulile erau tot atât de severe ca şi cele din închisoarea propriu-zisă. Nu aveai voie să închizi ochii în timpul celor 17 ore, zgomotul, cântatul, lucrul de mână erau interzise, după cum nu aveai voie să te uiţi prin fereastră. Totuşi, paznicii vagonului erau ocupaţi cu alte probleme şi supravegherea slăbise puţin.

Din fericire eram singura femeie deţinută şi aveam o cabină pentru

mine. Cabinele erau ticsite cu bărbaţi, purtaţi de la un capăt al ţării la celălalt pentru anchete suplimentare, cum era şi cazul meu, sau erau duşi la spitalul principal al închisorii, ori veneau de acolo sau pur şi simplu erau transferaţi fără nici un motiv special la alte penitenciare.

În pofida vigilenţei paznicilor, ei nu au avut totuşi în vedere curiozitatea femeiască şi lăsaseră în cabina mea bagajele bărbaţilor, unele peste altele: rucsacuri uzate, boccele de haine în zdrenţe, legate cu sfoară. După numele înscrise şi aspectul mizer mi-am dat seama că bagajele aparţineau unor deţinuţi politici cu mulţi ani de puşcărie în urma lor. Dorinţa de a comunica şi obţine ştiri despre oameni pe care i-am ştiut altă dată prinsese fiinţă în mine în mod imperativ.

Cabinele erau separate prin paravane de lemn care produceau un ecou strident şi făceau ca folosirea alfabetului Morse să fie periculoasă. După vreo două ore de drum, urechile mi se obişnuiseră cu zgomotul roţilor de tren. Frânturi de conversaţie treceau de la bărbaţii care fără îndoială stăteau la fereastra de alături şi, când întorceau capul, făceau peretele să vibreze. Din felul cum îmi vorbiseră paznicii, ştiau că tânăra femeie pe care o văzuseră apropiindu-se de vagon la una din staţiile de la începutul călătoriei era acum vecina lor, şi auzeam foarte distinct diferite remarci privind identitatea mea.

Vagonul fusese ataşat la un tren rapid. Viteza şi zgomotul trenului erau garanţii pentru paznici că nimeni nu va încerca să comunice sau să fugă. Îmi ajungea la nas un miros de usturoi, semn că probabil înfulecau un prânz întârziat.

Am semnalizat prin placaj. Imediat se auzi un răspuns vorbit prin fereastră. Pentru ei nu era periculos să vorbească, fiindcă puteau pretinde că se adresau unii altora. Cât despre mine, nu aveam o asemenea scuză şi, de s-ar fi auzit vocea mea, paznicii ar fi fost imediat pe picior de alarmă. Totuşi, cum aveam destulă experienţă pentru a aprecia mişcările paznicilor, m-am dus şi eu la fereastră, mi-am spus numele, pedeapsa şi penitenciarul. Unul dintre bărbaţi deveni purtătorul de cuvânt. El se recomandă pe sine şi pe ceilalţi, cu amănuntele obişnuite, nume, prenume, adresă, profesie, pedeapsa, timpul ispăşit, penitenciarul. Erau reprezentate practic toate profesiunile: un preot ortodox, doi ingineri, un doctor, un funcţionar de bancă, un avocat, ultimele menţiuni se refereau la studenţi în filosofie. Pedepsele lor

mergeau de la zece la douăzeci de ani şi începuseră în urmă cu patru până la zece ani.

Aşadar, în acea cabină de dimensiunile celei în care mă aflam, erau opt bărbaţi. Ion, purtătorul de cuvânt, adăugă că unul dintre ei se întorcea de la spital, unde fusese tratat pentru şira spinării rănită din cauza multor biciuiri. Cum el nu putea sta decât întins, ceilalţi şapte se aşezau cu rândul. Erau extenuaţi în urma unei călătorii de trei zile în aceste condiţii, cu raţii de hrană rece (o bucată de pâine neagră veche, o feliuţă de slănină, o linguriţă de marmeladă şi o fărâmă de brânză uscată). „Deşi flămânzi, suntem mai norocoşi decât dumneata, glumi el, încălzirea funcţionează numai cât trenul circulă, dar căldura animală, combinată cu lipsa de aer, face ca gerul să fie mai suportabil".

Am aflat apoi că au stat prin aceleaşi celule cu mulţi dintre prietenii mei. Cea mai mare parte a ştirilor lor erau tragice, unii din cei cu care fuseseră împreună între timp muriseră, alţii se aflau la capătul puterilor. Numai câţiva cu sentinţe mai mici reuşiseră să-şi ducă pedeapsa până la sfârşit.

Au urmat întrebări şovăitoare, pline de teamă, despre femeile lor. Până la urmă acestea au suportat greutăţile închisorii mai bine. O constituţie care poate purta o sarcină şi da naştere unui copil şi, oricum, are nevoie de mai puţină hrană (cura de slăbire este o pasiune femeiască) contribuie la aceasta. Raţiile nu erau date după sex, iar ceea ce poate fi suficient pentru o femeie este prea puţin pentru un bărbat.

Ion începu apoi să-mi vorbească despre sine. El îşi luase tocmai diploma de medic când a fost ridicat. Nu mai ştia nimic despre familia sa de zece ani. „Negrileşti, satul meu, trebuie să fi rămas aceeaşi văgăună adormită, dacă nici comuniştii nu au reuşit să găsească pe nimeni de acolo ca să-l aresteze şi care să-mi aducă şi mie vreo ştire despre familia mea", spuse el.

Ce coincidenţă ciudată! Negrileşti era un loc pierdut, undeva departe, despre care nu auzisem nimic. Totuşi, o ţărancă care ajunsese în celula mea la penitenciar, cu puţin timp înainte de a pleca, locuise acolo toată viaţa ei, iar arestarea lui Ion fusese un eveniment atât de important, încât ea ne povestise cu multă înflăcărare întreaga lui istorie, mândră să ne arate că şi ea avea unele legături cu lumea îndepărtată a închisorii noastre. Numele lui nu-mi spunea nimic, abia acum mi-am dat seama

cine era.

Conform regulilor închisorii, ştirile proaste sunt mai bune decât lipsa totală de ştiri. Astfel, Ion a aflat că soţia lui divorţase şi se recăsătorise, iar tatăl său se stinsese din viaţă în urma unui atac de cord, datorită şocului, când a fost forţat să intre în colectivă cu bucăţica de pământ pe care o avea.

Orice conversaţie în cabina alăturată încetă pe dată. Apoi Ion îşi manifestă uşurarea că Maria, soţia sa, a fost în stare să-şi refacă viaţa, era frumoasă şi total neajutorată fără sprijinul unui bărbat.

„Bietul tata! Asta înseamnă că mama îşi duce singură lupta pentru existenţă şi nimeni nu-i împărtăşeşte singurătatea...” Vocea lui se pierdu, acoperită de fluieratul unui alt tren ce trecu în viteză pe lângă noi.

Acei deţinuţi, destul de norocoşi de a avea încă o mamă, puteau simţi că legătura lor spirituală cu lumea din exterior nu era distrusă. Chiar dacă erau acuzaţi că şi-au năruit căminele, şi-au risipit averile, puteau totuşi găsi alinare în faptul că ştiau că există undeva cineva care nu încetează de a le duce dorul şi care, când şi dacă se întorc, îi va primi ca pe soldaţii reveniţi din război.

Probabil că Ion nu-mi va ierta niciodată că tocmai eu am fost purtătoarea ştirilor rele. Totuşi, faptul făuri o legătură între noi. El deveni conştient de prezenţa mea, nu numai ca o voce fără chip, ci ca o făptură omenească.

Nu ne puteam vedea unul pe altul cu ochii noştri, aşa cum fac oamenii normali, dar ne puteam simţi unul pe altul prin undele suferinţei noastre comune ce se propagau de la unul la altul şi ne învăluiau.

Bocceaua lui era perna mea, o alesesem mai înainte de a sta de vorbă cu el, pentru că era mai moale. Nu conţinea încălţăminte, ci doar câteva cămăşi peticite, pantaloni uzaţi şi şorturi.

L-am felicitat că nu avea bagaje multe. Zicea că pusese pe el toate hainele pentru a-i ţine de cald, zeghea era ruptă şi nu avea nimic de lână.

Paznicii băteau în uşi, era vremea stingerii. M-am ghemuit pe saci şi boccele cu boţuri, de cealaltă parte a peretelui despărţitor se auzeau voci în surdină, educate, atât de diferite de vocile poruncitoare, aspre, ale „Sexului neutru”. Am scos un suspin adânc.

Ca răspuns se auzi un altul asemănător, dar era prea periculos să vorbim. Zgomotul roţilor de tren în liniştea nopţii nu putea să ne acopere

vocile, iar paznicii vorbeau în faţa uşii mele. Gemetele celui bolnav, zgomotele produse de cei care-l mişcau, frecându-şi picioarele amorţite, ajungeau până la mine prin fereastra deschisă. Trenul se opri la o haltă pustie. Paznicii coborâră să-şi cumpere de mâncare, am profitat de ocazie şi am sărit la fereastră.

„Spune-i că mâini moi de femeie îi masează cu blândeţe spatele, îndepărtându-i durerea, luând-o în trupul ei. Îi doresc să se relaxeze, să uite suferinţa, să se simtă mai puţin singur." Se auziră murmure, apoi o voce slabă: „Mulţumesc, mulţumesc, mi se pare că durerea se uşurează, continuă să-mi faci asemenea urări..."

Ion murmură: „Ce gând minunat inspirat de mila unei femei de a noastre! I-a făcut mult bine să ştie că nu-şi poartă singur suferinţa şi că o femeie se gândeşte la el. Nu are decât 25 de ani şi îi lipseşte foarte mult mama. Te rog, nu te simţi jignită, nu am nici cea mai mică idee câţi ani ai, dar spune că i se pare că dragostea mamei sale este cât mai aproape de el".

Trenul porni. „Noapte bună", „Curaj", am răspuns eu. Ar fi fost o bătaie de joc să le doreşti noapte bună unor bărbaţi forţaţi să stea în picioare îngrămădiţi unii în alţii în acea cabină mică, unde nu puteau avea nicio şansă să doarmă. Datorită cine ştie căror motive, vigilenţa paznicilor crescu. Ei se uitau mereu înăuntru. Orice posibilitate de conversaţie era terminată.

Târziu, în după-masa următoare, trenul opri la Aiud, oraş vestit pentru marele penitenciar de deţinuţi politici bărbaţi. Vagonul a fost tras pe o linie lăturalnică, lângă un drum ce ducea spre şoseaua principală. Probabil că avea să rămână acolo ore de-a rândul, aşteptând un tren de noapte, deoarece călătoriile deţinuţilor politici se făceau noaptea pentru a fi ferite de ochii pasagerilor şi ai celor care umblau prin gări.

Paznicii patrulau în jos şi în sus în faţa trenului. Se apropiau înserarea şi despărţirea, n-am mai reuşit să le vorbesc din nou „Băieţilor".

Dintr-odată sosi un camion mare pe drumul de ţară şi trase lângă vagon. Mai mulţi ofiţeri săriră jos, împrăştiindu-se în spaţiul pustiu şi, cu mitralierele în mână, formară un gard viu. Câţiva luară poziţie în faţa vagonului.

Din spatele acestuia apăru un civil. O clipă rămase în raza mea vizuală, se uită la camion, apoi la vagon.

Razele soarelui ce se lăsa spre asfinţit luminau părul lui blond, des, şi ochii albaştri. Avea faţa proaspăt bărbierită, dinţii albi străluceau plini de îndrăzneală în lumina aceea stranie. Se vedea că era un bărbat căruia nu i-au lipsit niciodată curăţenia, hrana, dragostea. A mers până în mijlocul spaţiului, a scos un carnet. Nu puteam să-mi închipui cine era. Deşi nu avea nici un rang vizibil, ofiţerii, asemenea unor roboţi, îl salutau cu respect.

Totul părea împietrit, învăluit în aşteptare. Tăcerea fu dintr-odată întreruptă când, ascultând parcă de un semnal neauzit, un paznic intră buzna, aruncă toate bagajele afară, îmi strigă să nu stau la fereastră şi apoi trânti uşa. Şi alte uşi au fost descuiate şi încuiate. Zgomote înăbuşite, paşi grei, zăngănit de lanţuri, ordine zbierate îmi umpleau urechile, pe măsură ce deţinuţii coborau din vagon. Vagonul era înalt şi puteam număra de câte ori săreau unul după altul. Din locul unde mă aflam, în dreptul unei găuri din oblon, cu vederea redusă, spectacolul mă făcea să mă cutremur de groază: un convoi de umbre, bărbaţi în haine subţiri, zdrenţuite, fără palton, ţinând cu degetele osoase boccele informe, picioarele goale în pantofi sau sandale uzate. Feţele lor nebărbierite erau albe ca varul, pomeţii ieşiţi, părul părea fără culoare, un păr ce demult nu mai ştiuse ce înseamnă pieptenele. Mergeau în coloană, unul câte unul, făcând paşi mici, împiedicaţi de lanţuri grele, sudate de cătuşe de fier în jurul gleznelor. Ţinuta lor era demnă, plină de mândrie, ca şi cum zgomotul ritmic al lanţurilor ar fi reprezentat surlele şi tobele triumfului. Nici unul nu şi-a întors capul, deşi probabil că îşi dădeau prea bine seama că îi observam. Numai unul ridică o mână scheletică pentru a-şi aranja o şuviţă de păr ce părea mişcată de vânt şi am înţeles că era un semn de bun rămas din partea prietenului meu Ion.

Bărbatul în civil îi privea cu nepăsare, aşa cum mergeau în şir spre un loc cât mai îndepărtat de camion. Apoi ochii lui ca de piatră s-au fixat asupra ultimului grup. Doi duceau un fel de targă rudimentară din lemn pe care era întins un bărbat, având sub cap o boccea. Era probabil cel cu şira spinării rănită. Faţa lui tânără părea mai puţin scofâlcită, dar ar fi stârnit mila în inima cea mai împietrită. Cu un gest imperativ, civilul opri grupul, făcu o însemnare în carnetul său, întrebă, după câte se părea, ceva, scrise răspunsul şi făcu semn grupului să înainteze spre ceilalţi. Vagonul îşi aruncase încărcătura omenească. Vălul tăcerii se lăsă din nou

pentru a marca sfârşitul acestei prime părţi a dramei ce se desfăşura sub ochii mei. Un ofiţer strigă un ordin, scena se animă din nou. Camionul îşi descărcă ocupanţii. Aceştia stătuseră întinşi pe jos, pentru a nu fi văzuţi.

Bărbaţii coborau unul câte unul, aşa cum făcuseră şi cei care se aflau acum cu spatele de cealaltă parte a gării de triaj. Ei au pornit spre vagon, cu acelaşi pas împiedicat. Un ofiţer le controla numele pe o listă, în timp ce intrau în vagon, unde paznicii îi îmbrânceau în cabinele recent golite.

Ultimul grup era format din trei tineri. Doi conduceau pe un altul, evident orb, care purta ochelari din lemn ciopliţi grosolan. Era probabil de vreo 22 de ani şi stângăcia cu care păşea şi trăsăturile încordate ale chipului său demonstrau că nu era obişnuit cu această infirmitate recentă. Auzisem zvonuri în închisoare despre cazuri de orbire ca urmare a bătăilor în cap, care au produs tumori la creier şi au afectat nervul optic, dar nu le-am luat în serios, considerându-le exagerări. Zvonurile s-au dovedit a fi un adevăr cumplit.

Cu aceeaşi nepăsare civilul şi-a scos carnetul şi a scris un ordin. Mi-am dat seama că era medicul închisorii. Aceasta explica respectul de care se bucura, acel respect plin de teamă primitivă pe care îl inspiră vrăjitoarea satului sau tămăduitorul care poate aduce o uşurare a durerii.

Contrastul dintre el şi deţinuţi, chiar dintre el şi securişti era atât de izbitor, încât îmi făcea rău. Soarta celor doi oameni schilodiţi se afla în mâinile unuia care ducea viaţa pe care ar fi dus-o şi ei, dacă ar fi fost liberi. Şi ei fuseseră cândva bine hrăniţi, ferchezuiţi, mulţumiţi.

Nici o urmă de milă nu s-a schiţat pe chipul doctorului. Arogant, înfumurat, era doar conştient de puterea pe care o avea.

Dacă un doctor refuza să prescrie un regim alimentar sau un tratament pentru un deţinut bolnav, nimeni, nici măcar ofiţerul politic, nu ar fi putut să-l forţeze să o facă. Doctorii îşi exercitau adesea această prerogativă pentru a înlătura orice bănuială privind ura lor de clasă sau dispreţul lor pentru deţinuţii politici. Numai cei care se comportau în acest fel puteau să-şi păstreze slujbele bine plătite şi să-şi satisfacă ambiţiile. Uneori mergeau atât de departe, încât semnau certificate de deces în alb. Era evident că civilul aparţinea acestei categorii, nu numai prin atitudinea sa, dar şi prin dezgustul abia mascat faţă de deţinuţi.

Am strâns cât am putut cu mâinile marginile băncii de lemn şi lacrimi de mult uscate mi-au umplut ochii. Incapacitatea de a ajuta devenea o

durere fizică. O amintire mă înveseli. În fiecare boccea sau sac strecurasem câte ceva din lucruşoarele adunate de mine. O bucăţică mică de săpun parfumat, o batistă brodată, o panglică roz (o bretea de altă dată), un capăt de elastic, nasturi (comori nepreţuite) şi mucuri de ţigări găsite în cursul călătoriilor mele, pe care le păstram cu mare risc pentru a le duce fumătoarelor inveterate din celula mea de la penitenciarul unde speram să mă întorc.

„Băieţii" vor ghici bineînţeles sursa şi vor aprecia darurile, semnul reconfortant că, în iadul în care trăiam, o femeie a fost preocupată de ei, astfel că s-a lipsit de puţinele ei bunuri de dragul lor.

Acum, când întregul grup fusese îmbarcat, bărbaţii aflaţi la capătul îndepărtat al gării urmau să fie urcaţi în camionul ce avea să-i ducă la închisoarea pe care ceilalţi o părăsiseră. În timp ce se urcau, fiecare părea că face un gest nesemnificativ, rămasul său bun adresat unei femei nevăzute, de care erau toţi siguri că se uita la ei de dincolo de ferestrele oblonite.

Camionul, în aparenţă gol, cu bărbaţii întinşi sau aşezaţi pe podea, dispăru, când sosi o maşină mică. La volan, o femeie cu părul proaspăt coafat. A claxonat o dată. Doctorul şi-a întors capul, a surâs şi s-a îndreptat spre automobil. Înainte de a se urca i-a sărutat mâna întinsă. Au pornit discutând veseli în timp ce locomotiva începu să remorcheze vagonul pentru a-l ataşa la trenul de noapte.

Bărbaţii formau subiectul cel mai atrăgător al conversaţiilor noastre, dar orice ar fi putut să ne îndepărteze gândurile de la vieţile noastre zilnice monotone, sordide, era bine venit. Unele povestiri erau dramatice, altele comice, dar nu ne-am aşteptat niciodată că, acolo în închisoare, pe lângă şobolani, şoareci, gândaci, care ne sâcâiau aproape tot atât de mult ca şi temnicerii noştri, va trebui să facem faţă şi duhurilor rele ale forţelor supranaturale.

Vampirul

Stăteam sub duş şi aşteptam cu răbdare să curgă mai cu presiune apa rece ce abia picura. Partenera mea de duş era doamna Popescu; ea fusese recent transferată în celula noastră şi acum avea prima ocazie să vadă anatomia „spioanelor şi banditelor" cărora li se alăturase. Nu era surprinzător că ne cântărea din ochi pe fiecare, dar privirea ei stăruia cu o deosebită atenţie mai ales pe părţile din spate şi pe fese. O asemenea comportare din partea unei femei mature, educate, părea de neaşteptat. Dar când am văzut-o cum se uită cu atenţie la aceste părţi ale trupului meu gol, m-am enervat şi am murmurat cu blândeţe:

— Am rămas cumva murdară pe spate, dragă doamnă Popescu? Oricât te-ai spăla de mult cu apă rece, şi ai observat că azi dimineaţă am consumat mai multă apă decât raţia mea, rezultatul nu-i niciodată satisfăcător.

Doamna Popescu se înroşi din cap până în picioare. Am văzut-o bine cum s-a înroşit de tare. Ea izbucni:

— Nu e ceea ce crezi, iartă-mă te rog că am fost nepoliticoasă, este doar un prost obicei pe care l-am deprins în dormitorul 2 unde toată lumea vâna vampiri!

Apa fierbinte ţâşni dintr-odată din ţeava spartă. În următoarele zece minute am fost prea ocupată să-mi fac toaleta fără a mă opri, încât nu m-am mai gândit la doamna Popescu.

Mai târziu, când ne-am întors în celulă, s-a apropiat de mine nervoasă şi din nou şi-a cerut scuze pentru comportarea ei.

— Deşi sunt speriată în privinţa implicaţiilor transferului meu în această celulă, nici nu pot să-ţi spun cât mă simt de fericită că am scăpat de dormitorul 2.

— De ce, erau atât de mulţi vampiri?

— Nu glumi, spuse ea cu seriozitate, nu-i de râs.

— Dragă doamnă Popescu, dumneata, o profesoară de ştiinţe naturale, o femeie echilibrată, crezi în existenţa vampirilor!

— Cred sau nu cred, nu ştiu nici eu. Dar ultimele două luni au fost diabolice. Voi toate de aici, deşi aveţi sentinţe mari şi un tratament mai greu, o duceţi mult mai bine decât cele din dormitorul 2.

Doamna Popescu mi-a vorbit despre dormitorul 2, unde se afla o mulţime pestriţă, vreo 25 de persoane, în general cu sentinţe uşoare, cuprinzând ţărănci, studente, gospodine.

Acolo erau numai intrigi şi flecăreli, aşa se întâmplă când femeile nu au de lucru. Ţinta principală era Fanny, o fată de vreo 20 de ani, bine crescută, destul de ştearsă, pe care nu aveai cum să o categoriseşti, cam bolnăvicioasă. Tatăl ei era un mic funcţionar la căile ferate, cu un salariu modest, iar ea o ajuta pe maică-sa la gospodărie şi la creşterea mai multor fraţi şi surori mai mici. Această origine de mic burghez nu a ferit-o de a primi o sentinţă de trei ani pentru că avea legături cu un grup de studenţi, membri ai partidului interzis, Garda de Fier, care fuseseră arestaţi pe acuzaţii neîntemeiate de propagandă anticomunistă.

Şi biata Fanny chiar de la început a avut de tras ponoasele, nu pentru conduita ei, căci era o bună camaradă, ci pentru un motiv fizic, pentru o diformitate specială, coccisul ei ieşea în afară la capătul şirei spinării, asemenea cozii tăiate a unui câine. În loc să inspire milă sau indiferenţă, a trezit curiozitate şi apoi chiar teamă.

— Dar pentru ce? O asemenea diformitate nu înseamnă nimic!

— A, dar nu o cunoşti pe Tuşa Sofia, o ţărancă dintr-un îndepărtat sat de munte, care se mândreşte cu cele ştiute de ea în privinţa prevestirilor şi semnelor rele, a explicaţiei viselor; ea crede cu tot dinadinsul în superstiţii şi legende. După ce a văzut la duş şira spinării a lui Fanny, a făcut următoarea profeţie: „Fanny are coadă, acesta este semnul caracteristic al vampirului omenesc". Când alte femei educate şi cu mine

am râs cu dispreţ şi am subliniat că Fanny nu suge sânge omenesc, că mănâncă aceeaşi mâncare ca şi noi şi că a dus viaţa obişnuită a unei fete de seama ei, Tuşa Sofia a replicat: „Dar cum puteţi dovedi?"

Iată dintr-o dată o dificultate. Nu puteam. Nimeni nu ştia nimic despre Fanny înainte de a veni la închisoare. Era absurd ca Securitatea să aresteze şi să condamne vampiri, când existau atâţia oameni obişnuiţi buni de trimis la închisoare. Tuşa Sofia ne-a răspuns că vampirii pot să înşele chiar şi Securitatea. Ea avea un răspuns la oricare obiecţiune a noastră.

Viaţa deveni foarte grea pentru Fanny. Nu putea nici să se dezbrace, nici să facă duşul săptămânal, fără ca celelalte să nu se apropie de ea şi, nejenându-se, să nu privească îndelung diformitatea ei. Chiar şi cele ca mine, care râdeam de poveştile Tuşei Sofia, nu ne puteam opri să nu aruncăm priviri când se culca. Din fericire closetul se afla într-o despărţitură separată. Era singurul loc unde putea avea puţină izolare. Ajunsese să se spele şi să se îmbrace acolo şi pierdea până şi duşul pentru a scăpa de privirile iscoditoare şi pline de răutate.

Asemenea acţiuni secretoase erau ca mana cerească pentru imaginaţia bolnăvicioasă a Tuşei Sofia. În octombrie a anunţat că va sta de veghe în ziua de 30 noiembrie, de Sf. Andrei. După spusele ei, la acea dată vampirii, luând forma bufniţelor sau a liliecilor, se adunau prin cimitire pentru o petrecere. Oriunde s-ar fi aflat şi oricare ar fi fost identitatea lor, îşi părăseau sălaşurile şi se alăturau celorlalţi în acea noapte.

Dar fiindcă veni vorba de lilieci, ai ştiut că vara trecută un liliac s-a încurcat în părul unei deţinute? Ca să scape de el a trebuit să-şi taie părul. De altminteri, această clădire, o veche mănăstire, este bântuită de şobolani, de bufniţe şi lilieci prin coşuri. Un cadru ideal pentru teoriile Tuşei Sofia.

Ea a stăruit că cea mai bună testare pentru a descoperi natura adevărată a lui Fanny era să observe dacă în noaptea Sf. Andrei avea să-şi părăsească patul.

— Dar cum ar putea admite paznicii ca, după stingere, cineva să-şi părăsească patul?

— Nu uita că asta se întâmplă când luminile sunt stinse, iar paznicii ne lasă în pace până la ora deşteptării.

— Da, e adevărat, dar nu dormeaţi câte două într-un pat, cum facem şi

noi aici? Chiar şi în această celulă e greu să ştii în întuneric cine se află într-un pat sau altul, în special când toate suntem înfofolite în şaluri şi pături pentru a ne ţine de cald.

— Asta era problema principală şi i-am subliniat-o cu toată severitatea Tuşei Sofia. Dacă s-ar fi putut convinge în felul acesta că Fanny nu era un vampir, că într-adevăr nu a lipsit din pat, ar fi dispărut toată agitaţia şi i s-ar fi făcut fetei un mare serviciu. Dar n-am fi putut să acceptăm cu uşurinţă ceea ce Tuşa Sofia ar fi pretins că a văzut. S-a ivit o discuţie nemaipomenită. Eram împărţite între faptul că nu doream să stăm de veghe toată noaptea degeaba şi posibilitatea de a pierde aspecte ale unei drame picante. În cele din urmă am tras la sorţi şi am pierdut sau am câştigat, cum vrei să consideri. Nu-mi păsa, căci eram una dintre cele mai serioase susţinătoare ale lui Fanny şi doream foarte mult să dovedesc că Tuşa Sofia nu avea dreptate.

În fine sosi şi data fatală. Era o noapte foarte rece, afară sufla un vânt sinistru. Toate ferestrele erau bine închise, cu excepţia celei de la closet, care nu avea geam, singura noastră aerisire.

Când sună stingerea, fiecare se urcă repede în pat, Fanny printre primele, deoarece ea nu se dezbrăca complet. Tuşa Sofia şi cu mine ne-am ghemuit sub nişte piei de oaie împrumutate. După câteva minute nu se mai auzea nimic decât respiraţia ritmică a unora, sforăitul altora, iar din când în când câte un ţipăt al cuiva care avea un coşmar. Vizitele la closet arareori începeau înainte de miezul nopţii. Nu scoteam nici un cuvânt de teamă să nu trezim pe cineva. Pe măsură ce se făcea mai frig, ne era tot mai greu să adormim. Tuşa Sofia declarase că dănţuiala vampirilor începea la miezul nopţii, aşa că Fanny ar fi trebuit să-şi părăsească patul mai înainte şi să se întoarcă la primul cântat al cocoşilor, în jurul orei 1. Singura modalitate de a şti cât putea fi ceasul era să ascultăm bătăile orologiului din turla bisericii, dar din cauza vuietului vântului şi acestea erau greu de auzit.

Curând după ora 11, prima figură fantomatică se strecură la closet. Tuşa Sofia şi-a ridicat repede capul. Nu era Fanny. Ea îmi şopti: „Mă duc să văd dacă Fanny este în pat". „Nu-ţi mai bate capul să te duci, o văd foarte bine de aici, de unde stau eu şi o aud cum bolboroseşte în somn". Tuşa Sofia se relaxă uşurel.

Vântul vuia şi mugea ca şi cum ar fi fost duhurile neliniştite ale tuturor

celor care muriseră între aceste ziduri sinistre. Crengile despuiate de frunze ale plopului din dreptul ferestrei noastre se încovoiau şi se îndoiau cu furie ţinând la distanţă furtuna, în timp ce o lună plină plutea printre pâlcuri de nori cenuşii. Duşumelele vechi şi cercevelele ferestrelor scârţâiau amarnic, făcându-ne să tresărim de cum ne fura somnul.

Când orologiul bătu miezul nopţii, Tuşa Sofia se sculă în picioare, bolborosind furioasă: „Trebuie că a plecat fără să o fi văzut. Să mergem să controlăm dacă este în pat". Am ascultat-o, abia mişcându-mă, toate încheieturile îmi erau înţepenite din cauza frigului. Ne-am strecurat în vârful picioarelor printre priciurile înşiruite la rând, căci nu era loc pentru două alături.

Culcuşul lui Fanny era gol. „Ţi-am spus, zise Tuşa Sofia triumfătoare. A plecat să se întâlnească cu ceilalţi vampiri". „E probabil la closet", a fost răspunsul meu logic, imediat. „Trebuie să mergem să vedem", declară Tuşa Sofia în mod peremptoriu. Uşa de la closet era închisă. „Ţi-am spus că e acolo", am rostit eu cu satisfacţie.

Totuşi, nu avea de gând să cedeze chiar aşa de uşor. „Trebuie să urmărim cine iese afară", răspunse ea şi rămase lângă closet pentru a-l vedea cât mai bine pe ocupant. În cele din urmă uşa se deschise repede, dar mai înainte ca Tuşa Sofia să poată desluşi bine întunecata siluetă care păşea pragul, un liliac enorm, orbit de lumina lunii ce umpluse dintr-odată closetul, se repezi spre capul Tuşei Sofia. Ea se împiedică, apoi căzu, ţipând cât o ţinea gura: „M-au atacat vampirii, ajutor, AJUTOR, AJUTOR!"

Dintr-odată se iscă o adevărată nebunie, toată lumea trezită în panică se repezi spre a o salva. Ca totul, parcă, să fie şi mai rău, luna se ascunse în spatele unui nor întunecat, aşa încât întreg locul era din nou cufundat în beznă totală. Cineva aruncă o jachetă peste liliacul ce se prinsese în şalul păros ce acoperea capul Tuşei Sofia şi se zbătea nebuneşte. Numai când paznicul aprinse lumina şi deschise uşa pentru a vedea cui se datora gălăgia şi liliacul a fost aruncat pe coridor, Tuşa Sofia începu să-şi revină din şocul suferit.

După ce uşa a fost încuiată şi lumina stinsă, Tuşa Sofia, foarte supărată, se apropie de patul lui Fanny.

Biata fată stătea întinsă pe pat, pe spate, moartă de teamă, cu ochii

larg deschişi, fixaţi asupra Tuşei Sofia. Aceasta, cuprinsă de o criză de isterie, o acuza pe Fanny că a părăsit ospăţul vampirilor sub formă de liliac pentru a se răzbuna pe ea.

Era inutil ca Fanny să mai explice că liliacul zburase înăuntru, în timp ce ea ieşea de la closet. Tuşa Sofia, şuierând printre dinţi, o învinuia de toate opăririle, zgârieturile, loviturile: pentru tot ce se întâmplase în dormitor, Fanny era pricina, prin încercările ei de a suge sângele victimelor.

Nimeni nu a mai închis ochii în noaptea aceea. Teama de lilieci era încă şi mai mare decât cea de vampiri. Mi-am tras pătura peste cap. Eram foarte speriată. Niciodată zorile nu au fost mai bine venite. Fanny avu o criză nervoasă, plângea fără încetare, tremura toată, îi clănţăneau dinţii. Paznicul a dus-o la dispensar. Diagnosticul doctorului a fost tuberculoză în formă acută şi a izolat-o într-o încăpere a dispensarului, până când avea să fie transferată la spital.

— Ce noroc pe biata Fanny. Nu ar mai fi putut niciodată să aibă linişte după scandalul din noaptea Sf. Andrei.

Doamna Popescu spuse cu oarecare sfială: „Deci nu crezi că era vampir? Nici eu nu am crezut. Dar în noiembrie liliecii sunt atât de rari!”

De-a lungul celor 12 ani de întemniţare a trebuit de nenumărate ori să îndur interogatorii nimicitoare. În 1958 mă aflam din nou la închisoarea unde aveau loc anchetele, de data asta având o colegă de celulă sub o grea povară de remuşcări. Era îndreptăţită pentru că nu ţinuse seama de...

Avertismente

Mă aflam de o săptămână împreună cu Tanţa într-o mică celulă cu două priciuri, la închisoarea pentru anchetă. A fost adusă după ce eu petrecusem două luni în regim de carceră. M-am bucurat să nu mai fiu singură în această perioadă de anchetă, lăsată „să fierb în propriul meu suc". Mai mult chiar, ea ar fi putut fi şi o sursă bună de ştiri pe care să le duc celorlalte deţinute de la penitenciar la întoarcerea mea acolo.

Ţinând seama de ciorapii şi de pantofii ei, Tanţa fusese arestată de puţin timp. Numai dacă ar fi vrut să se deschidă şi să fie naturală, în loc să vorbească sentenţios în sloganuri comuniste, eram sigură că ar fi putut să-mi dea o imagine mai bună a ceea ce în jargonul din închisoare se numeşte „situaţia de afară". Dotată cu o inteligenţă vie, simplul fapt al prezenţei ei în această închisoare pentru anchetă, rezervată celor mai periculoşi inamici ai regimului, era o dovadă că avea o personalitate bine conturată.

Am reuşit să aflu că avea 23 de ani, era chimistă şi lucra în secţia de cercetări a unui Institut de chimie, având o origine socială impecabilă. Părinţii ei erau învăţători într-un oraş de provincie, fiind prea săraci pentru a-şi putea permite să-şi trimită copiii la şcoli bune. Tanţa s-a văzut silită să lupte din greu pentru a putea obţine burse. Anii studenţiei prin cămine mizere, obligată fiind să îndeplinească diferite munci neînsemnate pentru a-şi completa bursa, nu au fost uşori. Sora ei făcuse o partidă bună, căsătorindu-se cu directorul unei întreprinderi de electricitate.

Tanţa punea cu toată convingerea vina în privinţa greutăţilor

întâmpinate în educaţia ei pe seama sistemului capitalist, dar de vreo două ori şi-a dat în petic. Dorinţa ei din copilărie fusese să studieze medicina. Consiliul universitar a îndreptat-o spre chimie, disciplină mult mai puţin populară. Cu situaţia ei socială, o carieră medicală i-ar fi fost perfect accesibilă. Faptul că nu a fost admisă însemna că existaseră motive politice.

Apoi, când i-am spus că am o soră mai mică şi un frate care îmi lipsesc foarte mult, m-a aprobat: „Da, nici un prieten nu poate lua locul unui frate", a zis cu înflăcărare. Era evident că avea şi ea un frate, deşi nu pomenise nimic despre el.

Era prima persoană crescută sub regim comunist pe care o întâlneam şi mă interesa să văd reacţiile ei, ale celor aflaţi „afară", dincolo de gratiile despărţitoare. Comparativ, se părea că suferise puţin şi profitase de pe urma regimului.

Dar nici după o săptămână neîntreruptă petrecută împreună, atitudinea ei rezervată nu se schimbă deloc. Nici un cuvânt despre cauza pentru care se afla în închisoare şi nimic nu mai fusese adăugat scurtei sale biografii.

Singura concluzie pe care puteam să o trag în privinţa acestui specimen de tânără comunistă era teama de informatori, un element structural al societăţii actuale, ce o făcuse pe Tanţa să fie asemenea unui arici, cu ţepii mereu scoşi în afară, ţepi ce în mod permanent formau protecţia contra unei lumi hâde, în care în mod conştient sau nu eram inclusă şi eu.

La duşul săptămânal s-a schiţat o oarecare justificare a reţinerii ei. Urme roşii de lovituri puternice îi acopereau corpul slab şi tălpile picioarelor. Nu observasem aceste semne mai înainte, căci când se culca nu-şi scotea decât fusta şi pantofii. În mod obişnuit, Securitatea nu practica pe propriii săi oameni asemenea metode; dacă o făcea, era pentru motive speciale.

Pe măsură ce trecea timpul şi nu mai fusesem chemată la interogatorii şi nici tratată mai bine decât ea, rezerva ei se mai relaxă şi adesea mai renunţa la jargonul comunist atât de iritant pentru mine.

Datorită paznicilor se ivi o împrejurare, când i-am putut face un mic serviciu. Arpacaşul zilnic, cleios, o dezgusta şi de cele mai multe ori restituia gamela neatinsă. Ofiţerul de serviciu o certă de două ori cu

asprime şi o ameninţă cu o pedeapsă dacă avea să se mai repete.

Într-o zi, coji ciudate cenuşii pluteau în arpacaş, dându-i un aspect cu totul dezgustător. Crescută la ţară, Tanţa recunoscu măruntaie de oaie putrede al căror miros i-a produs greaţă pe loc. Puse gamela jos. Eu am luat bucăţile acelea şi le-am aruncat repede sub pat, pentru a uşura înghiţirea lichidului fierbinte. Era singura hrană nutritivă pe care o primeam şi mă învăţasem să nu pierd nici o calorie din insuficienta raţie de la închisoare.

Vizeta se mişcă. Gamelele noastre erau toate pe podea. Paznicul deschise uşa şi urlă: „Aşa, nici azi nu ai mâncat! Faci greva foamei, hei?" Asta era sperietoarea lor obişnuită.

Faţa Tanţei era albă ca varul şi ea începu să tremure, căutând un răspuns.

Am răspuns atunci eu, cu supuşenie: „Îmi pare rău, dar mi-am deranjat stomacul azi. Aţi fi ştiut dacă aţi fi fost de serviciu mai devreme. A trebuit să fiu dusă la closet de trei ori, şi asta s-a întâmplat tocmai când era arpacaş cu carne, mâncarea mea favorită".

„Cere să te duci la medic, mâine dimineaţă", bolborosi el, închizând uşa.

Mă privea plină de gratitudine: „Cum de ai făcut asta pentru mine? Era un risc foarte mare".

— O, nu, nu era nici un risc; şi apoi eu am experienţă şi sunt dintre cele care mănâncă bine. Tu ai fi spus că nu-ţi este foame, evident o minciună, în timp ce eu am lăudat mâncarea, aşa încât a crezut că într-adevăr îmi este rău.

— Cum să-ţi mulţumesc că m-ai salvat de bestia de ofiţer de serviciu? Paznicul l-ar fi chemat şi aş fi fost pedepsită.

— Probabil că aşa s-ar fi întâmplat. Mulţumirile cele mai bune pe care mi le-ai putea aduce ar fi să mănânci mâncarea asta scârboasă, aşa cum fac şi eu. Nu te aştepta să capeţi un regim mai bun dacă te plângi anchetatorului. Numai informatorii lor capătă un regim diferit, ca răsplată pentru că au pricinuit necazuri celorlalţi deţinuţi.

Sări în picioare şi începu să bată celula în lung şi în lat, cu ochii plini de mânie.

— Lecţia asta am învăţat-o pe seama coapselor şi feselor mele, poate ai observat?

— Te rog, nu-mi spune nimic din ce nu ai discutat cu anchetatorul, s-ar putea ca paznicul să asculte la uşă şi o să mă învinovăţeşti apoi pe mine şi nu pe el dacă raportează.

— Nu aş face aşa ceva şi voi vorbi în şoaptă şi nu se va auzi mai departe de urechile tale. În orice caz, anchetatorul este perfect informat. Va fi o mare uşurare pentru mine să pot vorbi cu cineva care înţelege. Nici nu-ţi închipui cât de greu mi-a fost să pretind că admir regimul ăsta oribil.

Povestea ei, aşa după cum bănuiam, era legată de acel frate pe care nu-l menţionase. La venirea comuniştilor, Nicu, mai vârstnic cu patru ani decât ea, studia dreptul. Deşi nu era membru activ al vreunei organizaţii studenţeşti subversive, foarte numeroase la acea vreme, fusese condamnat la 5 ani închisoare pentru că transmisese o scrisoare unuia dintre conducători.

— Era chipeş şi puternic ca un brad, oftă Tanţa, dar în mai puţin de un an de torturi a făcut tuberculoză la şira spinării.

În timp ce-şi continua povestirea, îi curgeau lacrimile şiroaie pe obraji.

— Îl iubeam mai mult decât pe oricine pe lumea asta. Inteligent, vesel, nu se îndoia că binele avea să triumfe în cele din urmă.

Supărarea o maturizase foarte mult. Ea riscase, încercând să-i strecoare lui Nicu hrană şi medicamente. Şoaptele ei erau acum şi mai în surdină. Mi-am dat seama că situaţia lui se înrăutăţise.

— Am reuşit o dată, Dumnezeu m-a ajutat, şi Nicu le-a primit.

Eliberat la 25 de ani, Nicu a trebuit să fie internat într-un spital de tuberculoşi. Boala îi prinsese şi plămânii. La acea vreme Tanţa avea un salariu bun şi putea să-şi permită să cumpere la negru medicamentele străine care îi trebuiau. Nu avea cine să aibă grijă de el: părinţii locuiau prea departe, iar cealaltă soră nu era dispusă să pericliteze situaţia soţului ei vizitând prea des un fost puşcăriaş, aşa că Tanţa îl avea pe Nicu numai pentru ea în fiecare duminică.

— Despărţirea întărise legătura dintre noi. Acum eram atât de fericiţi să fim împreună! Ascultându-l am reuşit să am o nouă perspectivă asupra vieţii.

Numărul mare de prieteni de nădejde pe care îi avea Nicu o impresionase foarte mult pe Tanţa. Suferinţele îndurate împreună cu ei au dat naştere la legături ce au continuat şi după eliberare.

Cel mai bun prieten al lui Nicu era Ion. Aveau aceeaşi vârstă şi aceeaşi proveniență. Şi Ion suferise de plămâni, dar libertatea părea că-i dăduse o nouă şansă de a-şi croi o altă viaţă. Reuşise să fie angajat de probă la căile ferate cu un salariu rezonabil: până când avea să se afle despre dosarul său, putea să-şi strângă ceva bani pentru a-şi asigura existenţa în perioadele când nu va lucra.

Ion îşi consacrase după-amiezile de duminică lui Nicu. Deşi stătuseră cinci ani împreună în puşcărie, aveau încă destule de discutat. Tanţa era uimită că experienţele lor îngrozitoare din închisoare, în loc să-i fi înrăit, au accentuat şi mai mult în ei bunătatea şi umilinţa.

Înţelesesem că Tanţa se simţea foarte atrasă de Ion. îl descria visătoare, un bărbat înalt, cu ochi albaştri ca şi ai ei, cu trăsături regulate. Uneori plecau împreună de la spital şi el o conducea acasă. Dintr-odată, vizitele lui Ion de duminică încetară. La început, Nicu era necăjit. Apoi Tanţa descoperi că Ion venea în timpul săptămânii, când ea era la birou. Se simţea îndurerată şi se întreba dacă nu cumva Ion o ocoleşte. Când, timp de trei săptămâni, nu-l mai întâlni niciodată, Tanţa îl întrebă pe Nicu direct ce se întâmplase. Nicu îi răspunse că într-adevăr Ion o evita. Se îndrăgostise de ea, dar era prea mândru ca s-o ceară în căsătorie. Ea avea o situaţie mult mai bună decât orice situaţie la care ar fi putut aspira el şi nu voia să-i pună în pericol cariera. O căsătorie cu un bărbat care fusese închis desigur că ar fi dus la aşa ceva.

Nicu, vulpoi viclean, nu vorbea despre Ion decât arareori. Tanţa, furioasă pe Nicu pentru că nu-i dezvăluia nimic, era hotărâtă să se întâlnească cu Ion. I-a spus lui Nicu că duminica următoare trebuia să stea cu copilul surorii ei, aşa încât Ion putea să rămână cu Nicu toată după-masa, fără a se teme că o va vedea pe Tanţa.

— Bineînţeles că nu aveam nici o intenţie să fac pe dădaca, zise Tanţa cu dispreţ. În acea dimineaţă am preparat o prăjitură ce le plăcea foarte mult lui Nicu şi Ion, am cumpărat o sticlă de vin de calitate superioară şi m-am dus pe neaşteptate după-masa la spital. Ion era foarte încurcat, căuta să-şi mascheze această stare printr-o politeţe glacială şi o comportare reţinută. A fost necesară întreaga bunăvoinţă a lui Nicu pentru a sparge gheaţa. În cele din urmă acesta spuse glumind că nu iar plăcea deloc să vadă că sora lui rămâne fată bătrână, iar Ion ar fi un cumnat foarte potrivit; şi mai adăugă că, dacă nu ne căsătorim înainte de

a muri el, nu ne va lăsa în pace în vecii vecilor.

Pe chipul Tanţei se schiţă un surâs plin de reminiscenţe; continuă:

— Ion se înroşi tot şi se îndreptă spre uşă. Dar i-am barat calea spunându-i că, în ciuda faptului că aparţin sexului aşa-numit slab, refuz să accept ca soarta mea să fie hotărâtă de doi bărbaţi. „De ce nu mă întrebi dacă sunt de acord cu ideea lui Nicu de a avea un cumnat?", am spus eu, ţinând mâinile lui Ion pentru a-l împiedica să o ia din loc.

Nicu dispăru sub plapumă. În cele din urmă, Ion cedă.

Avea şi el mândria lui şi puse două condiţii: să nu se căsătorească până când slujba lui nu va fi confirmată şi până când nu va avea destui bani ca să cumpere mobila necesară camerei lor. Tanţa era în termeni buni cu proprietarul, care probabil nu s-ar fi împotrivit să-i cedeze ei camera cea mare, când se va căsători.

— Cât de fericiţi am fost în acea primăvară! Nicu se alătură şi el planurilor noastre cu mult bun simţ şi haz. El ne trimitea acasă mai devreme, astfel încât puteam să ne cunoaştem mai bine, căci Ion avea foarte puţin timp liber în cursul săptămânii.

Dar nimic nu durează, adăugă Tanţa cu tristeţe. Câteva săptămâni mai târziu, Nicu se îmbolnăvi de gripă şi făcu în curând o tuberculoză galopantă ce-i grăbi sfârşitul. A fost o lovitură teribilă.

Tanţa se învinuia că-i transmisese ea virusul lui Nicu fără să-şi dea seama, căci, la Institutul unde lucra, toată lumea fusese bolnavă de gripă. Ea căzu pradă unei puternice depresii. I s-a acordat un concediu de o lună pe care l-a petrecut la vila de la munte a Institutului de chimie. O îngrijire medicală excelentă, aerul bun şi, mai presus de orice, scrisorile zilnice pasionate ale lui Ion au contribuit la restabilirea ei, astfel că a putut să se întoarcă la lucru.

Ion o lua de la Institut în fiecare seară şi, când nu era de serviciu, stătea cu ea până noaptea târziu. Perioada de probă pentru care fusese angajat luă curând sfârşit, el primi şi o majorare a salariului, aşa că nu mai exista nici o scuză pentru a amâna căsătoria. Aceasta urma să aibă loc după ce Ion termina o lucrare pe care o avea într-un alt oraş. Tanţa, cum era singură serile, îi tricota o jachetă lui Ion, îşi broda lenjeria şi îşi pregătea trusoul.

— În acea perioadă, lucrurile luară o altă întorsătură, spuse ea în şoaptă. Era noaptea târziu, tocmai terminam jacheta lui Ion, când am

simţit în cameră o prezenţă. M-am gândit că intrase pisica în lipsa mea. Am aprins toate luminile, am căutat peste tot, dar nu era nimic. Când m-am suit în pat, sentimentul că nu eram singură se intensifică. Candela ce ardea în faţa fotografiei lui Nicu atenua bezna din jur dar, extenuată după o zi lungă de lucru, am căzut imediat într-un somn profund. Dintr-odată însă m-am trezit auzindu-mi numele rostit de Nicu, acel nume cu care mă alinta. Am aprins lampa. Lumina cădea pe Nicu, el stătea lângă pat în hainele pe care le purta când a părăsit închisoarea. Visam oare, era unul din coşmarurile care m-au frământat după moartea sa? M-am frecat la ochi. Nicu se afla acolo, în continuare, surâzând, acel surâs al său blând, dar cu o nuanţă tragică în el. Apoi mi-a vorbit: „Nu te speria, surioară, ştii că nu o să-ţi fac nimic rău, ia-mă de mână şi fii liniştită". I-am apucat mâna. Pe cât de rece fusese ultima dată când o atinsesem, acum strângerea lui era caldă şi puternică. „Surioară, am venit să-ţi cer un lucru teribil: rupe logodna cu Ion. Este vina mea că v-aţi cunoscut. Eu trebuie să fiu învinuit pentru că am stăruit ca el să aibă grijă de tine după moartea mea. Acum ştiu că am greşit. Dacă rămâi cu el va urma un dezastru. Promite-mi că nu vei mai avea de a face cu el timp de trei luni nici într-un fel, iar după acea perioadă, nu-l mai întâlni, nu te căsători cu el". Cum aş fi putut rezista în faţa unei asemenea rugăminţi? I-am promis. Candela s-a stins, el a dispărut în întuneric, iar eu am leşinat.

Ziua următoare s-a comportat ca un automat, complet năucită, prinsă într-un văl de visuri. Nicu părea a fi mereu lângă ea, ţinând-o de braţ, călăuzind-o pe stradă, vocea lui dictându-i scrisoarea către Ion, în care îi arăta că şi-a schimbat părerea şi că nu credea că ar fi fost potriviţi unul pentru celălalt.

O asemenea poveste din gura unei fete foarte echilibrate, cu o pregătire ştiinţifică, m-a uimit. Era genul de întâmplări pe care doar ţărăncile agramate le povesteau. Dar sinceritatea totală a Tanţei era foarte convingătoare. Am crezut imediat că povestea ei era un fapt real şi nu o fantezie, produsul unei imaginaţii bogate, confuză în urma şocului primit prin moartea fratelui. Dragostea ei pentru Ion era adevărată şi nici măcar în subconştient nu i-ar fi încolţit vreun gând că fratele ei era contra unei căsătorii pe care de fapt chiar el o pusese la cale.

Ion nu i-a răspuns la scrisoare. Tanţa încerca să urmeze sfatul lui Nicu şi să-l uite. Din fericire, lucrări urgente pe care trebuia să le ducă la

îndeplinire o absorbiră complet. Avu şi satisfacţia de a fi promovată în slujbă şi de a primi o decoraţie, un ordin al muncii pentru iscusinţă în activitatea de cercetare. Colegii ei de la Institut atribuiau ruperea logodnei unei ambiţii atotcuprinzătoare şi dispreţului pentru un om care nu avea nici situaţia şi nici titlurile ei academice.

Diferiţi cunoscuţi comuni îi mai aduceau din când în când câte o ştire despre Ion. Îşi pierduse slujba, nu din cauză că fusese arestat, ci pentru că dăduse în patima beţiei şi nu-şi mai vedea de treabă. Îşi putea imagina cum toate aceste bârfeli îl jigneau în mândria lui şi cât de mult îl rănise faptul că ea îl părăsise. Dacă nu ar fi simţit în permanenţă prezenţa invizibilă a lui Nicu, ea şi-ar fi dat frâu liber dragostei şi s-ar fi întors la Ion.

Trei luni mai târziu, într-o seară de decembrie, pe când se întorcea acasă pe trotuarele pline de gheaţă, Tanţa alunecă şi căzu într-un troian imens. În timp ce se lupta să se ridice, simţi că o mână puternică o ajută. Privi în jur pentru a mulţumi. Era Ion. S-au uitat unul la altul în tăcere. El murmură o scuză şi se îndepărtă.

— Simţeam cum mi se frânge inima pentru el. Sfrijit, asemenea unei sperietori de ciori, în haine uzate, tuşea cu intermitenţe, l-am spus: „Ion, condu-mă acasă. S-ar putea să mai dau peste un alt troian şi cine mă va salva atunci?"

Tanţa râse şi apoi continuă:

— A trebuit să insist, să-i mărturisesc cât de mult mi-a lipsit şi să-i spun că doresc să-i explic totul, până se hotărî să mă ia de braţ.

Când intră în camera caldă, amintirile parcă i se reflectau pe chip. Se aşeză în fotoliul în care şedea de obicei şi rămase tăcut, până i-am făcut o omletă şi i-am adus o ceaşcă de lapte cald şi cafea. Era atât de înfometat încât a mâncat tot ce i-am pus în faţă. Numai când îşi aprinse o ţigară, chipul i se înăspri. Aştepta explicaţia mea.

I-am povestit despre Nicu. Mi-am ţinut promisiunea trei luni. Nu s-a întâmplat nimic. Dar Nicu mă prevenise să-l evit şi după această perioadă. Mă simţeam sfâşiată între promisiunea făcută lui Nicu şi dragostea mea pentru Ion – Ion care ajunsese în starea aceasta atât de jalnică din cauza mea.

Mă ascultă foarte atent. Închisoarea îl învăţase că legături puternice afective puteau da naştere unui fel de telepatie, un al şaselea simţ,

rădăcinile unei premoniţii. Ion declară că eu trebuia să hotărăsc, nu el. Nicu nu era un alarmist, el acum ştia mai multe despre noi şi ce avea să se întâmple, decât am fi putut şti chiar noi: el nu ar fi rostit în zadar un asemenea avertisment.

Tanţa tăcu.

— Şi ce ai hotărât? nu m-am putut abţine să nu o întreb.

— Eram gata să împărtăşesc cu Ion toate riscurile. În cele din urmă fu de acord. Nunta trebuia să aibă loc înaintea Postului. Până atunci el urma să-şi caute o slujbă potrivită ca să ne începem viaţa pe picior de egalitate.

Într-o zi Ion sosi cu o cutie cu podoabe pentru pomul de Crăciun pe care un prieten al lui şi al lui Nicu, ieşit recent din închisoare, le vindea pentru a-şi câştiga existenţa. Le făcea singur din tot felul de bucăţele de vată şi de resturi. Tanţa cumpără câteva pentru micul ei pom şi-l invită la masă.

Acesta era un adevărat artist. Sculpta broşe şi figurine din os şi făcea din coji de ouă, cutii decorate cu reproduceri după picturi celebre. Dosarul său de închisoare îi luase în mod automat orice posibilitate de a ocupa o slujbă. Purta un nume cunoscut, nu obişnuit ca al lui Ion, şi antecedentele sale erau imediat verificate.

— Şi când te gândeşti că anchetatorii noştri ne spun că vom obţine slujbe la eliberare şi chiar o pregătire adecvată dacă am fost întemniţaţi pe perioade mai lungi! am spus eu cu amărăciune.

— E o minciună. Cei mai mulţi dintre prietenii lui Nicu şi ai lui Ion nu au fost în stare să-şi păstreze slujbele când s-a descoperit că fuseseră arestaţi.

Şi Tanţa continuă:

— Câteva zile mai târziu, totul în jurul meu se nărui. Ion şi prietenii lui au fost arestaţi pentru că au purtat discuţii împotriva regimului. Câtva timp m-au lăsat în pace, până când s-a descoperit prima mea logodnă cu Ion. La o percheziţie a camerei mele s-au găsit podoabele pentru pom, dovadă că păstram legături cu ei. Am fost arestată imediat.

Aşadar, avertismentul lui Nicu nu fusese în zadar. Dacă şi-ar fi ţinut promisiunea şi nu ar fi reluat legătura cu Ion, nu s-ar fi găsit nimic compromiţător în camera ei.

La început anchetatorul fusese binevoitor şi simpatic. Ea era apreciată pentru activitatea ei profesională şi considerată nepericuloasă din punct

de vedere politic, până când s-a împrietenit cu Ion şi prietenii săi. „Cine se aseamănă se adună", menţionă el. Era de datoria ei să raporteze numele unor asemenea duşmani notorii ai regimului care constituiau un pericol pentru Republică. Cum nu a procedat aşa, înseamnă că şi-a manifestat acordul în privinţa părerilor lor şi avea să le împărtăşească soarta.

Tanţa regreta amarnic faptul că nu ţinuse seama de avertismentele lui Nicu. Puterea lui acţionase în timpul anilor când era în închisoare, atunci în momente cruciale din viaţa ei simţise dragostea, înţelepciunea şi sprijinul lui. Iar influenţa magnetică sau telepatică a lui Nicu nu încetase odată cu moartea sa. Dar de când fusese şi ea arestată, pierduse contactul.

— Eram prea obsedată de Ion, prea nenorocită pentru a fi mai atentă la visele şi sentimentele mele.

— Şi atunci te-au torturat ca să spui tot ce ştiai despre grupul lui Ion.

— Nu, răspunse ea pe un ton aspru. Pentru asta trebuie să-i mulţumesc unei foste camarade de celulă. Când m-au arestat, m-au dus într-o celulă unde se afla o fată fermecătoare, atrăgătoare. Îmi dădea sfaturi pe care eu, în inocenţa mea, le consideram utile pentru desfăşurarea anchetei, îmi oferea lapte şi pâine din regimul ei alimentar. Deşi ar fi trebuit să fi învăţat ceva din experienţa mea în privinţa societăţii comuniste, m-am încrezut total în ea. Cum eram încă sub puternica impresie a avertismentelor fratelui meu, nu am putut rezista să nu-i istorisesc cele petrecute.

Câteva zile mai târziu aveam să aflu că raportase absolut totul. Şi-au bătut joc de aspectele supranaturale ale povestirii mele şi le-au interpretat ca pe o reprezentare abilă a unor informaţii ce scăpaseră de la cartierul general al Securităţii. Erau ferm hotărâţi să mă oblige să le dezvălui sursa şi au făcut apel la patriotismul meu, precizând că planurile privind arestarea noastră fuseseră extrem de secrete, doar unul sau doi dintre ei poate că ştiau de ele.

A fost imposibil să-i conving că nu fusese vorba de nici o scurgere de informaţii şi că spusesem adevărul. M-au bătut şi torturat până când am făcut mai multe crize de inimă. În cele din urmă au fost obligaţi să admită că, dacă sub o asemenea presiune nu au reuşit să mă facă să mărturisesc, spusesem probabil adevărul.

Cât despre fata aceea, nu-i voi uita niciodată chipul sau numele. Te rog să mă ierţi că m-am purtat atât de prost cu tine la început, deşi nu mai avea nici un rost să fiu precaută acum, când era prea târziu.

1955 a fost un an luminos, marcat de prima mare amnistie în decursul a zece ani. Pentru mine rămâne de asemenea memorabil datorită privilegiului pe care l-am avut să întâlnesc la Jilava o femeie, exemplu strălucit de totală credinţă şi abnegaţie.

Zile de post

Într-o noapte, după ce toate ne culcasem, paznica introduse în celulă o ţărancă. Un şal mare, cenuşiu îi acoperea capul şi umerii şi tăinuia în parte o faţă zbârcită. Un cojoc uzat, lung, atârna în jurul unui trup mărunţel, împuţinat. Nici unul dintre paturile pe trei etaje nu era liber. Nimeni nu o pofti să împartă patul, probabil datorită unor îndoieli înnăscute în privinţa curăţeniei ţărăncilor. Într-un acces de milă faţă de tristeţea şi disperarea ce se desprindeau de pe chipul ei, am sărit din pat şi i-am spus să se urce alături de mine. A dat din cap în tăcere şi s-a suit prin spaţiul îngust dintre capul patului meu şi cel de deasupra. Şi-a scos încet cojocul, s-a întins şi s-a acoperit cu el, apoi a oftat adânc. De vreme ce să vorbim noaptea era interzis, a trebuit să amân întrebările obişnuite până a doua zi dimineaţa.

Se numea Fira Voina: avea doi copii, un băiat şi o fată. Ultima se născuse la două săptămâni după ce soţul ei fusese ucis pe frontul rusesc, în timpul celui de-al doilea război mondial. Nu avea chef să-mi mai dea şi alte amănunte. Părea a fi tare primitivă şi cu limba legată. Eram curioasă să văd cum avea să se conformeze regulamentului celulei.

Şefa celulei era Stasia, o femeie drăguţă, binevoitoare, fostă profesoară, în vârstă de vreo 35 de ani; ispăşise şase ani din condamnarea de opt ani pentru că tăinuise armele logodnicului ei. Ca şi mine, ea aştepta la Jilava, după un interogatoriu suplimentar, să fie trimisă la penitenciarul politic pentru femei, în nordul ţării. Ca fiind cele mai vechi acolo (eu eram de şase ani), stabilisem o serie de reguli ca să putem menţine anumite standarde privind igiena, factor vital pentru a ne păstra moralul. Regula cea mai inflexibilă era obligaţia ca fiecare să se

spele zilnic în ciuda cantităţii mici de apă disponibilă şi a umezelii pătrunzătoare răspândită peste tot. Deşi era târziu la sfârşitul verii, celula îşi păstra frigul din iarnă, iar pe pereţi dăinuiau pete de mucegai verzui. Ferestrele ferecate, oblonite, nu îngăduiau să se usuce vreodată.

În acest anotimp nu era prea greu să aplici regulile. Dar cum ţărăncile nu erau bucuroase să se spele pe orice vreme, am rămas uimită când Nana Fira, cu şalul strâns în jurul capului, a urmat-o cu supuşenie pe şefa celulei în despărţitura unde se afla tineta, parfumând aerul din jurul aşa-zisei albii alăturate.

Stasia turnă treptat două căni de apă în mâinile făcute căuş ale Nanei Fira, cum stătea acolo, dezgolită până la brâu în faţa albiei de lemn. Când termină de săpunit cu săpunul oribil al închisorii cu miros de peşte, ultima cană a fost turnată peste umeri şi spate. Aşa ceva era bine venit în august, dar cum ţi se strângea carnea în timpul iernilor reci! Oricum, experienţa noastră îndelungată ne învăţase, pe Stasia şi pe mine, că ştersul viguros cu prosopul ne ajuta să devenim imune la frig şi umezeală, duşmanii cei mari ai deţinuţilor.

În timp ce Nana Fira se îmbrăca, Stasia îmi surâse: „Credeam că tovarăşa ta de pat are peste 60 de ani, nici n-ai crede că pielea ei este tot atât de moale ca cea a unei femei cu patruzeci de ani mai tânără!"

Nana Fira avea să ne mai facă o surpriză la duşul săptămânal, chiar în aceeaşi zi. Acest eveniment plăcut venea întotdeauna pe neaşteptate, fie că ne pierdeam rândul, fie că se pretindea că duşurile nu funcţionau. În acea zi, în timp ce ascultam furtuna bătând în obloane, primul semnal al apropierii toamnei, întrebându-ne, flămânde cum eram, dacă nu se făcuse ora prânzului, paznica năvăli în celulă, strigând: „Pregătiţi-vă pentru baie. Grăbiţi-vă, grăbiţi-vă, de ce nu sunteţi aliniate?" Nu avea nici un rost să spunem că ne luptam îmbrăcându-ne cu zeghile şi căutam bonetele vărgate ce mereu se pierdeau şi nu le găseam şi încercam să tăinuim pe furiş lenjeria pe care nu aveam voie să o spălăm acolo. Ne-ar fi trântit uşa în nas cu zgomot şi ne-ar fi lipsit de un duş pe care îl aşteptam cu nerăbdare de o săptămână întreagă.

Duşurile se aflau la celălalt capăt al închisorii. Am fost duse în mare goană, orbite de ploaia ce cădea din plin, ofiţerul de serviciu ne mâna prin lovituri cu bâtul, iar paznica urla la noi neîncetat. Ajunse acolo, ne-am înghesuit într-o încăpere mică, cu pereţi spoiţi şi pământ pe jos, unde

ne dezbrăcăm şi ne puneam îmbrăcămintea pe o bancă mică, îngustă. Apoi, în pielea goală, tremurând, păşeam de-a lungul grătarului de lemn cu şipci rupte, ce acoperea duşumeaua camerei duşului.

Existau 24 de duşuri, dar numai cinci funcţionau. Cum aveam dreptul la 20 de minute, inclusiv drumul până acolo, totul se petrecea într-o adevărată zăpăceală. După ani de repetiţie, carnea de pe mine nu se învăţase să nu se strângă cu repulsie, atunci când căutam să prindem apa fierbinte, iar trei sau patru trupuri, între care şi al meu, se atingeau unele de altele. Regula duşului cerea ca fiecare să stea sub duş pe rând, să se ude, apoi să se retragă pentru a se săpuni. Dar această regulă nu era păstrată aproape niciodată. Corpurile acelea adunate la un loc păreau asemenea unei caricaturi cinice a frumoasei statui a lui Laocoon[6] cu fiii săi, cu braţele prinse în îmbrăţişarea mortală a şarpelui. Picioarele noastre umflate, burţile dilatate, rănile datorite scorbutului, devenite roşii la căldură, nu ar fi inspirat nici un sculptor al timpului de altă dată.

I-am cerut Nanei Fira să-mi fie parteneră, dar a refuzat, căci voia să se spele pe cap. S-a alăturat unui grup aflat la un duş folosit în acest scop, deoarece era imposibil să te speli pe cap şi pe trup în aceeaşi şedinţă scurtă.

În timp ce-mi săpuneam cu furie picioarele, în speranţa să le pot şi clăti mai înainte să se închidă robinetul, una dintre partenerele mele îmi şopti pe un ton dramatic: „Ia te uită la aia!" În prag stătea o femeie al cărei spate părea în flăcări prin strălucirea arămie a părului lung ce-i cădea în valuri până mai jos de brâu. „Cine mai e şi asta?" „Asta, răspunse tovarăşa mea, e baba care doarme cu tine în pat".

Era într-adevăr Nana Fira. Terminase să se spele pe cap şi îşi descâlcea cu degetele părul ud. Duşurile s-au oprit dintr-odată brusc, picioarele mele erau încă săpunite şi probabil aveau să mă mănânce toată noaptea. Dar acea clipă de frumuseţe în acel mediu jalnic mă compensa pe deplin.

Am fost împinse în cămăruţa de alături, picioarele noastre murdărindu-se, în timp ce bâjbâiam după pantofi, zăpăcite de strigătele

furioase ale paznicei: „Grăbiţi-vă”. Se iscă o nebunie şi o harababură de nedescris. Îmbrăcămintea noastră se amestecase acolo pe bancă, eram obligate să punem pe noi orice fustă sau bluză care ne cădea la îndemână. Bluza mea era tocmai ultima din teancul respectiv, aşa că am legat-o la talie pe sub zeghea pe care am încheiat-o direct pe piele.

Ofiţerul de serviciu era furios pe noi, căci depăşiserăm timpul alocat. Nu era vina noastră. Paznica nu manipulase bine robinetele. În timp ce alergam înapoi, cu capetele plecate, privirea în pământ, am observat totuşi că Nana Fira avea o problemă: galenţii ei cu curele peste degetul mare erau mult prea largi şi se scufundaseră în noroiul de pe potecă. Luptând să iasă, abia respirând, a rămas în urmă. Am încetinit pasul şi am apucat-o de braţ. Tot ce am reuşit a fost doar să tropăim şontâc, şontâc, amândouă împreună.

Ofiţerul de serviciu urlă: „Hei, unde credeţi că sunteţi, la plimbare în parc? Hai, daţi-i drumul, luaţi-o la goană”. Era interzis să vorbeşti când te aflai afară din celulă, apoi la ce ar fi servit să-i explic? Orice s-ar fi întâmplat, era totdeauna din vina noastră. Înaintam cu greu, abia trăgându-ne sufletul, noroiul se lipise de picioarele noastre. Îmi arse vreo două cu bastonul lui peste picioare şi fese. Şi cu cât rămâneam mai în urmă, cu atât mă lovea mai tare. În disperare, m-am aplecat şi i-am scos galenţii Nanei Fira, căci aceştia o încurcau foarte tare. În fine, am putut să o luăm la goană şi am reuşit să le ajungem din urmă pe celelalte. Pe când ne îmbrâncea în celulă, ofiţerul de serviciu, cu o mutră plină de dispreţ, mi-a mai tras una peste picioare: „Asta o să te înveţe să mai încerci să o faci pe deşteapta! Nu poţi să mă duci pe mine!” Era obsesia lor permanentă, ce izvora dintr-un complex de inferioritate, datorită faptului că aveau autoritate asupra unor oameni mai educaţi decât ei.

Pentru a uita umilinţa suportată şi durerea usturătoare, i-am oferit Nanei Fira pieptenele meu cu nouă dinţi:

— Nu vrei să-ţi piepteni părul?

— Am făcut-o cu degetele.

— Lasă, foloseşte pieptenele, îl ţin sub pernă pentru oricine are

---

6 Preot al lui Apolo, din Troia, sugrumat împreună cu fii săi de şerpii trimişi de zeiţa Atena drept pedeapsă pentru că s-a opus introducerii calului troian în cetate. Grupul statutar elenistic îl înfăţişează pe Laocoon şi fiii săi în lupta cu şerpii.

nevoie. E natural ca toată lumea să împărtăşească norocul meu de a avea un pieptene.

L-a primit fără a mai scoate vreun cuvânt, aruncându-mi o privire plină de recunoştinţă. Ce contrast izbitor între roşul arămiu atât de frumos al părului şi paloarea cenuşie a chipului ei brăzdat. Nu am putut să nu o întreb câţi ani are. La început nu mi-a răspuns, preocupată să-şi privească părul, dacă era bine spălat. Când am întrebat-o din nou, mi-a spus că are 37 de ani. Eram de aceeaşi vârstă, dar munca şi necazurile o îmbătrâniseră înainte de vreme.

Maria, o studentă la filosofie, plină de viaţă, care ocupa patul de deasupra mea, interveni:

— Când te eliberezi, Nană Fira, ar trebui să-ţi tunzi şi să-ţi vinzi părul. La drept vorbind, nimeni nu-l vede sub şalul acela pe care-l porţi. Mai ales că am auzit că acum statul exportă păr în Apus pentru perucile femeilor din ţările capitaliste, chicoti ea.

Nana Fira nu-şi mai bătu capul să răspundă. Şi-l împleti în două cozi groase, făcu un coc pe care-l prinse cu două sfori pe cap. Bineînţeles că sfoara era strict interzisă, dar din pătura zdrenţuită ieşeau fire care, răsucite, puteau foarte bine să fie folosite.

Curiozitatea noastră în privinţa trecutului Nanei Fira rămânea nesatisfăcută. Sfiala ei era neclintită, iar pe măsură ce treceau zilele nu dispărea deloc. Stătea singură în colţul cel mai îndepărtat al patului, total absorbită în gândurile ei, refuzând cu încăpăţânare să răspundă la întrebările celorlalte deţinute în privinţa sentinţei şi motivelor pentru care se găsea la Jilava.

În cele din urmă am aflat că venea dintr-un mic sat din Moldova, Izvoarele, pe care nu-l părăsise niciodată până la arestarea ei. Era înconjurat de câmpuri întinse, departe de orice oraş sau comunitate. Când cu timiditate am întrebat-o dacă avea pământ, faţa i se lumină şi îmi răspunse cu mândrie:

— Sunt atât de bogată, toată lumea mă invidiază!

Avea o căsuţă şi un grajd pentru cal şi capră.

— Singurul izvor de apă din sat este în grădina mea. Sătenii vin cu găleţi şi ulcioare să ia apă pentru ei şi animale.

— Şi cât îţi plătesc pentru asta? am întrebat-o plină de curiozitate.

— Nimic.

— Atunci, cum de spui că eşti bogată? Dacă nu ai pământ şi nici un venit, eşti săracă.

— O, nici gând. Dumnezeu m-a ales să potolesc setea oamenilor, aşa că sunt bogată, spuse ea cu siguranţă.

Umilinţa ei mă uimi. Chiar şi după cele mai de jos standarde ale ţăranilor, era săracă. Cocea pâinea pentru „Ziua sfântă a duminicii". În timpul săptămânii mâncau mămăligă, brânză, lapte de capră, ciorbă de urzici şi varză. Carnea era greu de găsit şi scumpă, vitele şi porcii trebuiau predaţi statului în cadrul cotelor obligatorii. Ea împreună cu cei doi copii (de 14 şi 12 ani) ajutau la lucratul pământului vecinului şi în schimb primeau ovăz, mălai şi fân. Mi-au fost necesare mai multe zile ca să reuşesc să extrag de la ea aceste câteva amănunte şi am ajuns la concluzia că viaţa ei însingurată, de trudă, iscase în ea o rezervă naturală ce o făcuse atât de inflexibilă.

Într-o seară, comandantul închisorii, un maior, însoţit de întregul personal, a făcut apelul. Nana Fira nu era în spatele meu, ca de obicei. În acea după-masă, când am cărat găleata cu apă împreună, mergea anevoie, împiedicându-se, şi aproape leşină. Speriată de paliditatea ei şi de respiraţia grea, Stasia şi cu mine am convins-o pe paznică să-i îngăduie să stea culcată.

Maiorul urlă cu severitate: „De ce nu eşti în rând?"

Tremurând de frica pe care vederea unei uniforme i-o stârnea întotdeauna, încercă să se ridice şi, respirând din greu, zise:

— Nu pot, mă doare pieptul.

Maiorul se încruntă, spunând:

— Asta nu-i o scuză, ridică-te imediat, o să fii pedepsită.

Am observat că sanitarul îi şoptise ceva maiorului.

Acesta îşi îndreptă privirea spre nana Fira:

— Ai fost în spital, nu-i aşa? Bine, stai acolo.

Dar apoi, ca şi cum i-ar fi părut rău că fusese prea bun, adăugă pe un ton aspru:

— Dacă ţi-ai fi văzut de treabă nu ai fi aici pentru cinci ani şi dacă nu ai fi minţit nu te-ar durea pieptul.

Făcu stânga împrejur şi ieşi urmat de iubiţii săi subalterni.

Înainte de a închide uşa, paznica îi dădu Stasiei o sticluţă, spunându-i: „Dă-i ţărăncii zece picături şi, dacă nu-i e bine, încă alte zece în timpul

nopţii". Era un sedativ pentru atacuri severe de inimă.

La început, Nana Fira schiţă un uşor protest. Era foarte puţin medicament pe fundul sticlei, poate altcineva va avea mai multă nevoie decât ea. Apoi acceptă cu oarecare reticenţă, când i se spuse că ar putea cere o altă sticluţă la următoarea vizită medicală.

Până dimineaţa starea ei nu se îmbunătăţi. Cum nu aveam ceasuri, i-am luat pulsul, măsurându-i-l după al meu. Era foarte slab, abia i-l puteam simţi. Înghiţise ultimele zece picături când, printr-un noroc neaşteptat, am fost chemate de asistentul medical. El ar fi trebuit să vină de două ori pe lună, dar de fapt nu-şi făcea apariţia decât cam o dată la două luni. Inspecţia maiorului i-a reamintit probabil obligaţia lui.

Vizita avea loc într-o mică încăpere pe coridor, unde stătea la o măsuţă pe care îşi înşiruia sticluţele şi cutiile cu pilule. Paznica ne introduse şi închise uşa. Înaintam una câte una până la doi metri şi jumătate depărtare de masă, aşa cum cerea regulamentul. Cum întreg spaţiul era de vreo 3 x2 m, celelalte dintre noi se lipeau de perete.

Nici nu apuca bine o deţinută să spună de ce suferea, şi el dădea din cap, scria ceva în registru şi striga: „Următoarea". Eram ultima şi i-am spus că Fira Voina se simţea atât de rău, încât nu a putut să vină şi am adăugat că este ceva în neregulă cu inima ei.

— Ce, eşti doctor? întrebă el pe un ton batjocoritor. Chiar dacă ai fi, aici eşti o deţinută şi nu ai dreptul să pui diagnostic. Cum de îndrăzneşti să vorbeşti în numele altcuiva? Nu eşti nici avocat, nu-i aşa?

Comportarea lui îmi era prea bine cunoscută pentru a mă împiedica să continui, calmă:

— Noaptea trecută comandantul i-a îngăduit să stea la pat, eraţi acolo când i-a spus.

— A, vorbeşti despre ţăranca aceea care a fost la spital? îi spuse ceva la ureche paznicei şi dădu ordin să fie adusă celula următoare.

O femeie care avea răni din cauza scorbutului păşi înainte.

— Domnule doctor, mi-aţi dat o doză de vitamina C pentru trei zile. Ce să fac apoi?

— O să capeţi mai multe la vizita următoare.

— Tot aşa mi-aţi spus şi la vizita trecută, când mi-aţi dat două.

— Ei bine, de data asta ai căpătat mai multe, aşa că de ce te plângi? râse el batjocoritor.

Paznica o trase de mână:

— Cum de îndrăzneşti să răspunzi? Ar trebui să ştii cum să mulţumeşti că un guvern atât de generos dă medicamente unor răufăcătoare ca voi. Hai, mişcaţi-vă toate mai repede.

Când am ajuns în celulă, paznica spuse:

— Şefa, ţăranca asta (conştiinţa de clasă fusese abolită) este scutită să care greutăţi. I s-au prescris trei picături din sticluţa asta dimineaţa şi trei seara. Ai grijă să le ceri regulat. Şi, uitându-se cu maliţiozitate la mine: „Te fac răspunzătoare pentru tovarăşa ta de pat. Dacă i se întâmplă ceva, o să ştim că ai uitat să-i dai medicamentul pentru că voiai să ai din nou patul numai pentru tine".

Nana Fira, necăjită de invidia celorlalte care se străduiau fără succes să scape de corvezi, obiectă în mod stăruitor să nu fie scutită pentru a nu face să crească şi mai mult sarcina celorlalte. De îndată ce se simţi mai bine, căută într-un fel să ne uşureze corvezile.

În „zilele sfinte de duminică" Nana Fira era şi mai puţin comunicativă decât în timpul săptămânii. Îmi dădeam seama că acele lungi tăceri ale ei erau consacrate rugăciunilor şi mă miram că ştie atât de multe. Dar într-o duminică dimineaţa am auzit-o rostind de sub cojocul de oaie tras peste cap: „Fă Doamne ca nu cumva calul să se despotcovească şi nici acoperişul grajdului să se strice şi ploaia să nu umezească fânul, căci ce vor face atunci copiii". De fapt nu se ruga, ci îşi încredinţa grijile lui Dumnezeu, simţindu-se mult mai la îndemână cu el decât cu semenii ei, oamenii.

În seara aceea, după ce am înghiţit cu lăcomie arpacaşul apos, am întrebat-o:

— Cine are grijă de copii în absenţa dumitale?

Zbârciturile de pe faţa ei se adânciră.

— Sunt singuri.

— Nu ai rude?

— O soră şi un văr.

— Poţi fi sigură că au grijă de ei, am căutat eu să o reconfortez şi am reuşit să-mi controlez un impuls şi să nu adaug că vor duce calul la potcovar, dacă îi va cădea vreo potcoavă şi va şchiopăta. Ea repetă cu un aer trist:

— Sunt singuri.

— Nu-ţi face griji, am spus eu pentru a o alina. Fiica dumitale e mare, are 12 ani, nu-i aşa? Pariez că poate găti. Ştie cum să aprindă maşina de gătit?

O urmă de zâmbet îi luminã faţa întunecată.

— Nu avem maşinã de gătit, dar ştie să facă o mămăligă bună.

— Dar pe ce găteşte?

— Un ceaun mare atârnă deasupra vetrei.

Grija ce o rodea o trădă.

— Nădăjduiesc că au închiriat calul şi cu banii luaţi pot să-şi cumpere mălai să le ajungă întreaga iarnă.

Tanda, care avea patul lângă al nostru, surprinsă, auzind vocea Nanei Fira se aplecă să asculte.

— Cal? Vatră? Nu-ţi închipui poate că ar fi acasă copiii?

Nana Fira îi aruncă o privire absentă.

— Nu ai fost condamnată şi la confiscarea proprietăţii?

— Nu ştiu.

— Nu ţi-au citit sentinţa?

— Da, dar omul acela a vorbit atât de repede încât nu am putut pricepe.

— Bineînţeles că a fost confiscată. Toate bunurile mele au fost şi eu am primit cu doi ani mai puţin decât dumneata, spuse Tanda pe un ton batjocoritor.

Nana Fira lăsând să se audă oftaturi pline de durere îşi trase şalul peste cap şi peste faţa brăzdată de durere.

Mă temeam că şocul i-ar pricinui un atac de inimă, am sărit din pat şi m-am dus la Stasia.

— Nu ai cerut în seara asta picăturile pentru Nana Fira?

— Da, aşa e, nu le-am cerut, dar ea e bine acum.

— Nu, nu e bine, e la pământ. Te rog, bate în uşă şi cere-le.

— Paznica o să urle la mine pentru că o fac să descuie uşa din nou.

— Nu are importanţă, e urgent.

Stasia bătu în uşă, fără tragere de inimă. Nu e plăcut să suporţi furia unei paznice iute de mână. Dar nu a pălmuit-o prea tare pe Stasia când i-a înmânat sticluţa. Am numărat picăturile în lingură şi i le-am dat Nanei Fira imediat.

Între timp paznica, iritată din cauza efortului suplimentar de a descuia

uşa, găsi pricini. Tanda scotea fire dintr-un prosop ca să aibă rezerve pentru cârpit. Paznica i le smulse din mână.

— Ştii foarte bine că nu e voie să fie aţă în celulă, nu ai decât să scoţi fire când se dau ace pentru reparaţiile lunare.

— Dar cum nu suntem niciodată informate mai dinainte, nu avem destul timp să scoatem fire atunci, iar îmbrăcămintea mea este în zdrenţe, mormăi ea.

— Cum îndrăzneşti să răspunzi? zbieră paznica şi îi trase una peste ureche. Şefa, ce păzeşti aici? De ce nu i-ai spus să înceteze sau de ce nu mi-ai raportat? Ca să vă fie învăţătură, o să staţi amândouă în faţa vizetei cu braţele ridicate deasupra capului.

Când vocea paznicei fu auzită strigând într-o altă celulă, Stasia spuse cu tristeţe:

— Nana Fira este mută în toate privinţele. Dacă şi-ar fi amintit să ceară medicamentul când am scos afară hârdăul de mâncare, scena asta ar fi fost evitată.

— Nu mai vorbi prostii, atunci se simţea bine. Şi apoi, întorcându-mă spre Tanda, i-am zis furioasă: Oricum, este vina ta. Pentru ce trebuia să-i spui că i-au rămas copiii fără casă? Nu-i destul că sunt obligaţi să aibă singuri grijă de ei?

— Şi de ce să nu-i spun? replică Tanda în derâdere. Doar pentru că un vecin a raportat despre mine că am declarat că ofiţerii americani sunt ca vedetele de cinema, iar ai noştri ca nişte vagabonzi, nu numai că am fost condamnată la trei ani închisoare, dar şi două rochii de seară, un inel cu rubin şi o jachetă nouă de blană mi-au fost confiscate.

— Nana Fira avea o casă prăpădită, un cal şi o capră. Singura ei mângâiere aici, în închisoare, constă în aceea că îşi închipuie că amândoi copiii ei au un acoperiş deasupra capetelor şi posibilitatea de a se hrăni; pur şi simplu i-ai năruit această credinţă.

Nu aveam prea multă milă pentru Tanda. În vârstă de 19 ani, crescută într-o şcoală comunistă, ura de clasă i-a fost pur şi simplu inoculată într-o asemenea măsură, încât a făcut-o să nu simtă nici cea mai mică milă pentru cei cu care împărtăşea suferinţa. După figura ei îndrăzneaţă şi comportarea vulgară am putut deduce cu uşurinţă cum reuşise să posede un inel şi o haină de blană. Probabil că generozitatea pe care o aştepta de la vreun soldat cu care era în vorbă nu a ajuns la standardul dorit şi, fiind

dezamăgită, l-a comparat cu glas tare cu un american.

În cele din urmă sună stingerea (de fapt stingerea nu reprezenta decât o ficţiune, lumina electrică nefiind niciodată stinsă). Dezgustată, m-am suit în pat. Nana Fira trase pătura peste umerii mei, mâna ei noduroasă îmi mângâie capul cu blândeţe. Spre marea mea uşurare se simţea mai bine şi mi-am dat seama, după cât era de liniştită, că habar nu avea că fusese cauza pedepsirii noastre.

Disperarea ei la gândul că cei doi copii rămăseseră fără un acoperiş o făcu şi mai reticentă şi mai închisă în sine. Mai înainte, când îi întâlneam privirea, ochii ei aveau un licăr de surâs, acum erau ca de piatră, fără vedere. Se legăna tot timpul şi tot învârtea între degete franjurile şalului ce păreau a substitui mătăniile. Nu găseam nimic reconfortant a-i spune, căci şi cea mai uşoară sentinţă politică cuprindea şi confiscarea bunurilor.

Cam o săptămână mai târziu, grefierul închisorii aduse nişte formulare. După ce am terminat de completat pe al meu şi pe al ei, Nana Fira fiind analfabetă, am încercat pe lângă grefier să-i spun că Fira Voina îl roagă să-i citească sentinţa. Deprins cu noi toate, o căută din ochi, acolo unde se cuibărise, în colţul ei.

— Ce vrea să ştie? Are cinci ani, asta nu e mult.

— Nu, domnule grefier, dar fiind văduvă este îngrijorată în privinţa copiilor, dacă i-au fost confiscate bunurile?

— Bineînţeles că i-au fost, nu-i nici o urmă de îndoială. La urma urmelor, dacă a primit în casa ei pentru o noapte pe un fugar, la ce se putea aştepta?

Deci pentru asta era Nana Fira în închisoare. Funcţionarul continuă să vorbească. „Copiii, dacă nu au rude apropiate, sunt într-un orfelinat de stat".

Groaza de pe chipul ei se reflectă pe feţele noastre ale tuturor celorlalte. Într-un astfel de loc copiii sunt crescuţi ca nişte roboţi comunişti, învăţaţi să-şi urască părinţii, clasa din care fac parte, totul.

— Nu există vreo posibilitate să aflăm exact cum stau lucrurile? am stăruit eu.

Grefierul cam încurcat îşi târşâi picioarele. Durerea mută exprimată de umerii încovoiaţi ai Nanei Fira şi fata pe care se zugrăvea disperarea treziră o oarecare milă ce exista latentă în el. Încercă să o tăinuiască şi

atunci mormăi:

— Ei bine, Voina, e vina dumitale. De ce l-ai ascuns?

Am desprins din bolboroseala ei:

— Era doar vărul meu.

— Şi ce dacă era? Şi nici măcar nu a fost prins. Dacă ai fi spus unde putea fi găsit, Curtea ar fi fost îndurătoare. Dar să te comporţi aşa cum ai făcut-o, înseamnă că eşti o inamică a statului şi a poporului!

Dintr-odată, amintindu-şi ceva, întrebă brusc:

— Ai spus că eşti văduvă?

Ea a dat din cap afirmativ.

— Casa era zestrea dumitale?

— Nu, era a *lui.*

Grefierul, care şi el provenea din acelaşi strat social, nu avea nevoie de nici o interpretare pentru a afla că *El,* ca pentru toţi ţăranii, însemna soţul.

— Asta schimbă situaţia, casa aparţine copiilor, declară el sentenţios. Ea îl privi fără a înţelege ceva.

— Explică-i dumneata că cei doi copii au moştenit proprietatea tatălui. Probabil că ea era, împreună cu alţi membri ai familiei, tutore. Nu te mai îngrijora, copiii sunt acasă. Dându-şi seama că statul interzicea să se transmită ştiri bune deţinuţilor politici, inamicii acestuia şi ai lui, continuă imediat:

— Dar nu o să-i vezi timp de patru ani, poate şi mai mult, dacă nu te comporţi cum trebuie.

Nana Fira era total buimăcită, ca şi cum cuvintele lui ar fi fost un roi de ţânţari care bâzâiau nebuneşte în jurul capului ei. Pentru o dată un tertip al justiţiei acţiona în favoarea ei. M-am simţit atât de uşurată încât am uitat să mai fiu prudentă, şi am spus:

— Apelul ei este în curs de judecare. S-ar putea să i se reducă din ani.

— Sau să i se adauge, replică el. Râsul de rigoare întovărăşi gluma răsuflată.

Nu cred că Nana Fira a înţeles mare lucru, decât doar că fata şi băiatul aveau un cămin. Cuprinsă de o mare bucurie, nu mai putea să scoată nici un cuvânt, iar gratitudinea ei pentru că am întrebat grefierul şi-o manifesta strângându-mi mâinile şi mângâindu-mă. Apoi se urcă în pat şi îşi reluă comunicarea obişnuită cu Dumnezeu, singurul ei prieten.

Săptămâna ce a urmat vizitei grefierului a început rău. În timpul nopţii nu m-am simţit bine, iar dimineaţa am adormit până când Nana Fira m-a trezit brusc. M-am ridicat în timp ce paznica striga de la vizetă:

— Hei, tu, din patul de la mijloc.

Şefa celulei i-a răspuns că mi-a fost rău toată noaptea, dar că voi fi la locul meu pentru apel.

— Asta nu-i o scuză. Când sună clopotul, toată lumea trebuie să se scoale, poate rămâne cineva în pat numai dacă i-a permis doctorul sau a murit, spuse ea râzând, încântată de gluma ei vulgară, şi întrebă: Cum o cheamă? Mi-am luat zeghea şi m-am apropiat de ea.

— Ah, tu erai. Cea mai rea dintre toate. Ai avut până acum timp să citeşti Regulamentul pe dos şi pe faţă de nenumărate ori. Pentru asta, bineînţeles că vei fi pedepsită, conchise ea cu răutate.

— Regret, dar m-am simţit rău toată noaptea.

— Dacă îmi este rău noaptea, asta nu mă opreşte să fiu la datorie, la timp. Dar voi, cucoanelor, sunteţi deprinse să trândăviţi în pat şi să fiţi servite de slujnice, iar dacă acestea ar fi fost bolnave şi ar fi întârziat la serviciu, le scădeaţi ziua din leafă, nu-i aşa?

Aruncă plină de venin ultimele cuvinte şi apoi, pe un ton diferit, reluă:

— Aliniaţi-vă pentru apel.

Am dat fuga să-mi fac patul, căci cea mai mică şi neînsemnată cută a cearşafului sau a păturii mi-ar fi adus încă o pedeapsă. Nana Fira, draga de ea, avusese grijă să aranjeze patul.

După câteva minute, îşi făcu apariţia ofiţerul de serviciu urmat de schimburile de zi şi de noapte. Ascultă cum şefa celulei anunţa numărul de ocupante al acesteia şi îşi roti ochii peste noi. Să ne numere în gând ar fi fost peste puterea lui mintală. Apoi, în loc să mă batjocorească şi să anunţe pedeapsa ce mi se cuvenea pentru că dormisem prea mult, pur şi simplu ieşi din celulă.

În jur, surâsuri uimite păreau că-mi transmit calde felicitări. Şi de îndată ce pericolul trecu şi la orizont nu se mai zărea nimic, au început să se audă aprecieri vesele: „Ei, poftim, să nu te pedepsească, să ştii că ne trimit acasă", îşi dădeau cu părerea celelalte deţinute.

Am surâs cu amărăciune, de mai bine de şase ani cel mai neînsemnat gest de oarecare clemenţă făcea să încolţească, în sufletele noastre, speranţa că vom fi eliberate. Şi totuşi continuam să ne aflăm acolo.

Nepedepsirea mea se datora mai curând faptului că probabil paznicei i-a fost lene să scrie raportul. S-a mai întâmplat şi altă dată. Acum am avut eu noroc.

În dimineaţa aceea, Nana Fira mi-a trecut gamela ei cu terci şi mi-a şoptit că trebuie să mănânc şi celelalte două porţii ale zilei. Când i-am arătat că-i va dăuna dacă nu mânca, şi-a tras şalul pe faţă şi nu a mai scos nici un cuvânt. Am înţeles că se ruga şi probabil postea drept mulţumire pentru ştirea despre copiii ei. Nu s-a mişcat şi nu a scos nici un cuvânt toată ziulica.

Luni seara, după o săptămână, mi-a cerut să mănânc porţia ei din ziua următoare. Am protestat cu energie. Mâncarea era atât de nesubstanţială şi insuficientă, încât nu ne puteam permite să pierdem nici o singură masă. Dar Nana Fira mi-a spus că, dacă s-ar atinge de mâncare sau de un vas cu mâncare, ar săvârşi un păcat, şi m-a rugat să primesc.

Pentru a-mi linişti conştiinţa i-am dat toată mâncarea Stasiei. Când i-a mulţumit, Nana Fira a rămas în continuare aşezată ca un Buddha din lemn. Nu i se mişcă nici o încreţitură de pe faţă, iar ochii ei ficşi erau aţintiţi spre perete. Stasia plecă furioasă, simţindu-se jignită de nepoliteţea Nanei Fira.

Marţea următoare, seara, Nana Fira a profitat cu abilitate de interzicerea de a vorbi după stingere şi şi-a repetat cererea când s-a auzit clopotul. Deşi ştiam că nu-mi pot manifesta enervarea, aceasta nu slăbea. I-am raportat Stasiei, cerându-i sfatul. Cu boala ei cardiacă şi starea de slăbiciune generală, nu putea fi supusă la un asemenea regim de abstinenţă.

Partenera de pat a Stasiei, doamna Popescu, o vânzătoare mai în vârstă, condamnată la patru ani pentru că asistase la şedinţe de spiritism, trase cu urechea la discuţia noastră. Revoltată, declară:

— Femeia asta e nebună, dacă va descoperi paznica o să spună că avem prea multă mâncare şi o să ne reducă raţiile. Trebuie să o facem pe Nana Fira să înţeleagă datoria ei faţă de deţinutele cu care împarte celula şi să renunţe la o asemenea prostie.

Rosti cuvintele acestea cu o vehemenţă ce dezvăluia un resentiment faţă de ţăranca aceea care avea mai multă tărie pentru atingerea unui scop decât ea. Doamna Popescu se afla în închisoare de şase luni, aşa că nu o înfometare adevărată o determina în mod regulat să înfulece gamela

cu supa cea mai groasă, ci un instinct foarte dezvoltat de autoapărare, pe care nu avea nici o dorinţă să-l stăpânească. Dacă ar fi ştiut că avea posibilitatea să capete hrana Nanei Fira, nu ar mai fi protestat. Dar cum numai eu, singura de acolo, mă preocupam de Nana Fira, în mod firesc îşi închipuia că aveam să beneficiez de mâncare şi aceasta o irita enorm.

Ea se îndreptă spre Nana Fira. Aceasta, liniştită şi fără a da nici o atenţie torentului de cuvinte, se întoarse cu spatele la intrusă. Doamna Popescu se urcă în pat, rostind cu glas tare vorbe de ocară şi astfel întreaga celulă află că Nana Fira postea pentru a treia oară. Situaţia dădu naştere la o înflăcărată discuţie pro şi contra postului în închisoare. Majoritatea erau contra postului. Deoarece se dovedea cu totul inutil să discuţi cu Nana Fira, care, în acel moment de încăpăţânare, era complet surdă, atacul a fost amânat pentru a doua zi dimineaţă, după apelul nominal.

Mi se ceruse să o informez despre dezlegarea patriarhului de a nu se posti în închisoare, dar ea considera că a posti era o obligaţie a credinciosului şi refuză să ţină seama. În cele din urmă doamna Popescu, după ce le incită pe celelalte să se simtă jignite că o ţărancă simplă se opunea unei reguli pe care ele o respectau cu stricteţe, fiindcă le convenea, a fost de acord să fie purtătoarea lor de cuvânt.

O luă la o parte pe Nana Fira, când aceasta tocmai se pregătea să se retragă la locul ei obişnuit, şi îi spuse cu hotărâre:

— Ascultă-mă, draga mea, bănuiesc că nutreşti gânduri bune pentru că posteşti atât de des. Dacă mi-aş fi dat seama de asta mai repede, te-aş fi oprit. Probabil că preotul din parohia ta nu te-a prevenit că este strict împotriva regulilor bisericeşti să posteşti în închisoare. Acasă e cu totul altceva. Şi eu posteam vinerea, adică nu mă atingeam de carne şi nici de mâncare gătită cu ulei, dar aici mănânc orice mi se dă şi tu trebuie să faci la fel. Încântată de propria sa importanţă, continuă:

— Mai mult chiar, trebuie să ceri iertare lui Dumnezeu pentru că ai încălcat legea Lui prin aceste trei sau patru zile de ajunare. A fost o crimă să o laşi să nu mănânce patru zile, mi se adresă mie cu răutate. Ar fi trebuit să mă informezi după prima zi de post.

— Nu a postit de patru ori, ci de trei ori, i-am replicat, plictisită de atitudinea ei plină de îngâmfare. Este uşor de reamintit. În prima săptămână a ajunat luni, în a doua marţi şi a treia oară miercuri, ieri.

— Nu are importanţă, interveni Stasia, încercând să împace lucrurile. Dar, într-adevăr, Nana Fira, te rog să ne promiţi că nu se va mai întâmpla, căci sunt sigură că nu doreşti să ni se reducă raţiile.

Nana Fira, fără să scoată nici un cuvânt, încercă să se strecoare spre pat, dar doamna Popescu o opri:

— Nu, Nana Fira, nu te las până când nu promiţi că vei fi loială cu tovarăşele tale de celulă. Oricum, nu are nici un rost să posteşti, aşa, când ţi se năzare. Vinerea Mare e departe.

— Ştii, draga mea, interveni Stasia cu blândeţe, e o greşeală să faci un târg cu Dumnezeu. Dacă Atotputernicul a gândit că trebuie să ne lipsească de libertate, de dragoste, de tot ceea ce face viaţa demnă de trăit, trebuie să ne străduim să-i împlinim voia cu supunere. Prin post nu ispăşim păcatele care ne-au adus în închisoare. Le putem ispăşi doar ajutând pe cei care sunt în suferinţă, ţinând capul sus şi rugându-ne. Înţelegi ce vreau să spun, Nana Fira?

Am simţit că mi se umplu ochii de lacrimi. Stasia subliniase tocmai ceea ce multe dintre deţinutele nou venite se străduiau să dibuiască în disperarea şi groaza lor. Privirea încurcată a Nanei Fira o căuta pe a mea pentru sprijin.

— Nu fac nici un târg cu Dumnezeu şi voi continua să postesc, îngăimă ea.

— Vrei să spui că ai de gând să posteşti în continuare? se auzi vocea doamnei Popescu răsunând periculos de tare. I-am făcut semn să vorbească mai încet. Nu era momentul să atragem atenţia paznicelor care ascultau la uşă. Posibilităţile de discuţie ale Nanei Fira erau epuizate. Se urcă în pat ca o maimuţă greoaie, obosită, şi se retrase în fortăreaţa ei de tăcere.

Dintr-odată, Lily, o dactilografă numai piele şi os, condamnată la cinci ani pentru că fusese prietenă cu un membru al organizaţiei fasciste de tineret, ce era interzisă, exclamă plină de însufleţire:

— Ai spus că a postit luni, marţi şi miercuri?

Ea primise raţia Nanei Fira cu o zi mai înainte.

— Da, am răspuns eu, întrebându-mă în sinea mea la ce se putea gândi.

Lily a lăsat din mână aţa pe care o răsucea într-un şiret pentru ghete şi se alătură grupului agitat, cu o expresie de smerenie pe chipul ei plin de

ciupituri.

— Fetelor, declară ea solemn, ăsta-i postul Sfintei Fecioare.

— Şi ce-i special în asta? întrebă doamna Popescu cu un aer supărat.

— Este postul cel mai greu de ţinut, ajunezi câte 24 de ore în decursul a şapte săptămâni fără a te atinge de mâncare sau apă şi îţi petreci tot timpul rugându-te Sfintei Fecioare şi nu ţii seama de ce se întâmplă în jurul tău. Mătuşa mea care este călugăriţă mi-a vorbit despre acest post şi ce încercare de stăpânire de sine este să stai aşa fără a vorbi sau a răspunde la vreo întrebare. Se pare că nu se poate să nu primeşti ajutorul dorit.

Toată lumea rămase cu respiraţia tăiată de uimire. Cele mai multe şi-au făcut semnul crucii, după care au aruncat o privire fugitivă spre vizetă. Logica feminină fiind aşa cum este, această ştire a transformat-o pe Nana Fira din oaia cea neagră într-o sfântă şi a insuflat credinţa în celulă.

În acea seară, Stasia sugeră să facem rugăciuni împreună. Dat fiind că era necesară cea mai mare prudenţă, ca nu cumva paznica, mereu la pândă, să ne prindă, am stat una în faţa celeilalte pe cele două bănci din lemn, Nana Fira lângă mine. Cum acolo erau reprezentate mai multe confesiuni, cele care aparţineau aceleiaşi religii recitau în surdină fiecare rugăciunea sa, celelalte meditau în tăcere. Acest exerciţiu în comun a contribuit la slăbirea tensiunii din celulă.

Marţea următoare am fost trimisă la tribunal. Aşa cum bănuiam, aveam să fiu chemată ca martoră. Camaradele mele din celulă îmi dăduseră mesaje pentru prietenii sau rudele lor pe care aş fi putut să-i întâlnesc în duba ce avea să mă ducă în beciul unde urma să fiu ţinută până când îmi venea rândul să mă prezint în faţa Curţii. Aceste călătorii adesea rămâneau fără nici un rezultat, era foarte greu şi riscant să stabileşti legături cu bărbaţii deţinuţi.

Când m-am întors în acea seară, chiar înainte de apelul nominal, celelalte deţinute din celula mea au înţeles imediat din clipirile mele radioase din ochi că fusese un succes. În timp ce mă strecuram în spatele Nanei Fira, Stasia s-a apropiat şi a şoptit:

— Văd că eşti plină de ştiri, de altfel ca şi noi. Am avut a doua vizită medicală în timp de două săptămâni şi ni s-a distribuit o mare cantitate de medicamente şi vitamine. Maria şi Lily s-au certat făcând mult

zgomot, în timp ce paznica era la vizetă. Bestia care ne-a pedepsit săptămâna trecută acum nu le-a spus nici un cuvânt. Se petrece sigur ceva!

— Da, într-adevăr, i-am şoptit la rândul meu cu un aer triumfător. *Ziua cea mare a venit* în sfârşit. Se întrezăreşte întoarcerea acasă.

Stasia se făcu albă ca varul, încât i-am spus în grabă: „Vino-ţi în fire, se aud paşi la uşă, nu uita formula".

A uitat-o şi a schimbat numărul celulei şi al deţinutelor dinăuntru. Totuşi ofiţerul a zâmbit cu bunăvoinţă şi a întrebat-o:

— Ce nu-i în regulă, şefa? V-a dat doctorul vin în loc de vreun tonic?

Învăluiţi în zâmbete, grupul a trecut mai departe. Uluită de această comportare fără precedent, Stasia se repezi la mine, care mă şi aflam în mijlocul unui grup agitat.

— Acum ştiu că-i adevărat, căci ofiţerul a surâs!

— Da, am replicat, asta confirmă, fetelor, am continuat eu pe un ton impresionant, săptămâna asta a fost publicat un decret de amnistie şi graţiere, primul de când regimul a venit la putere cu zece ani în urmă. În fine, cu adevărat ne vom întoarce acasă.

Dintr-odată se produse o mare dezordine. Stasia mă privea întrebătoare:

— Toată lumea?

— Nu.

— Dar eu?

— Tu vei fi liberă curând, Stasia. Toţi cei condamnaţi pentru trecere clandestină de frontieră vor fi amnistiaţi.

— Dar tu?

— Nu, eu am o sentinţă de 20 de ani pentru înaltă trădare, mă voi întoarce la penitenciar, la cei cu pedepse mari, care nu sunt eliberaţi. Aşa stau lucrurile, dar norocul vostru mă face totuşi să sper.

Din nefericire nu am putut satisface nenumăratele cereri decât într-o mică măsură. Ştiam doar că deţinuţii cu sentinţe sub cinci ani pentru delicte minore erau amnistiaţi sau graţiaţi. Practic întreaga celulă avea să beneficieze. Asta era sigur.

Nana Fira nu s-a alăturat zarvei noastre, ea a rămas acolo pe pat ghemuită, nu s-a mişcat şi nici nu a replicat când am vorbit. M-am resemnat şi am renunţat să mai încerc să o fac să ni se alăture. I-am spus

Stasiei să împartă raţiile mele de hrană rece pe care nu avusesem timp să le mănânc, căci voiseam să adun cât mai multe ştiri.

A fost scoasă pe furiş, din locul tainic unde era pitită, coada lingurii rupte ce fusese ascuţită de un pat. Stasia a tăiat în felii jumătatea de pâine neagră, bucata de slănină de vreo 170 g şi cele 50 şi ceva de grame de gem. Pâinea era amară, slănina sărată de ne-a ars gâtul, gemul avea mai mult zarzavaturi decât fructe, dar toate ne-am lins pe buze după această schimbare în regimul nostru alimentar atât de monoton.

Când am întrebat-o pe Stasia de ce a făcut numai 16 porţii, se uită la mine plină de surprindere.

— Azi e joi, Nana Fira posteşte, ai uitat?

Da, uitasem din pricina emoţiei iscate de evenimentele acelei zile.

— Vă daţi seama că posturile ei au fost de folos, glăsui Tanda, uitându-se la Nana Fira cu adâncă veneraţie.

— Prostii, interveni doamna Popescu, iată noi nu am postit şi totuşi ne vom întoarce acasă.

Dar cum nu se întrezărea nimic, dezamăgiri supărătoare îşi făcură loc. Crizele de plâns, certurile fără motiv erau din ce în ce mai frecvente. Resentimentele se îndreptau împotriva mea. Reputaţia mea de a fi mereu neîncrezătoare la toate zvonurile acordase ştirilor mult mai mare greutate decât dacă ar fi provenit de la altcineva, iar acum se părea că speranţele se năruiseră din nou. În zadar Stasia şi cu mine căutam să le încurajăm, subliniind că felul în care se comporta personalul închisorii constituia o dovadă evidentă. Dar aşteptarea era greu de suportat pentru fiecare.

Singura persoană total neatinsă de starea depresivă generală era Nana Fira. Mai slabă şi mai extenuată, ea nu se clintea din obişnuita ei tăcere, rugăciune şi ajunare o zi pe săptămână. Nu credea în Decret, sau poate era o noţiune prea abstractă pentru mintea ei ca să o sesizeze. La un moment dat, m-am încumetat să spun:

— N-ar fi minunat dacă ţi-ai termina postul acasă? Ce satisfacţie mare pentru dumneata că într-adevăr a servit unui scop.

În ochii ei lipsiţi de vioiciune apăru pentru o clipă un licăr şi-mi răspunse pe un ton ce era de supărare:

— Nu fac asta pentru mine. Cum aş putea să mă opun în faţa voinţei lui Dumnezeu? Eu postesc pentru a-l aduce mulţumire Domnului că le-a

îngăduit copiilor mei să aibă un adăpost în casa lor.

Chinul aşteptării nu dură mai mult de două săptămâni. Într-o bună dimineaţă, în jurul orei zece, se auziră pe coridor paşi grei, neobişnuiţi. Abia am avut timp să luăm poziţie şi să ne punem zeghile, când uşa se deschise larg. Trei magistraţi, directorul închisorii şi un întreg regiment de ofiţeri se îngrămădiră înăuntru.

Ne îngheţă sângele în vine. O asemenea vizită nu prevestea niciodată nimic bun, ci dimpotrivă. Privindu-ne ca şi cum am fi fost o cireadă de vite de vânzare, magistratul şef, un colonel din justiţia militară, îndesat, plin de găitane şi fireturi, ceru şefei să spună numărul celulei, al deţinutelor şi sentinţele lor. Apoi murmură câteva cuvinte directorului închisorii, care, cu o voce puternică, peremptorie porunci: „Deţinutele cu o sentinţă sub cinci ani, strângeţi-vă lucrurile şi ieşiţi pe coridor, celelalte să se dea la o parte cu faţa spre colţul de colo".

Stasia, Maria şi cu mine am executat porunca, urmărindu-le pe celelalte care fugeau dintr-o parte în alta, de la paturi la tinetă. Inima mi se încălzi văzând că puneau sub perne bunurile lor cele mai de preţ, câte un prosop bun, vreun săpun, batiste, ciorapi. Atunci am observat că Nana Fira stătea în spatele meu. Cu riscul de a fi admonestată, am spus repede: „Nana Fira, ia-ţi lucrurile şi du-te cu celelalte. Ai fost eliberată". Mă privi complet zăpăcită. Evenimentele se desfăşurau într-un ritm prea rapid pentru puterea ei de înţelegere prea lentă. Magistratul mă auzi. „Ce sentinţă ai?" întrebă el cu un ton aspru. „Cinci ani", răspunse ea cu o voce speriată, în şoaptă. „Ce aştepţi? Hai, mişcă-te".

Luni de interogatorii şi torturi o învăţaseră pe Nana Fira să se supună imediat. Îşi luă mica boccea şi se îndreptă spre uşă, unde se opri pentru a privi înapoi. După o mişcare stângace ce părea a fi asemenea unei plecăciuni, dispăru. Uşa se trânti în urma ei. Rămăseserăm singure.

Orele zburau într-o ipotetică aşteptare. Deşi ştiam prea bine, în urma călătoriei mele la tribunal, că sentinţele mari nu erau incluse în decretul de amnistiere, speranţa încolţise în sufletul meu. Poate că celor cu pedepse pentru înaltă trădare li se va acorda o graţiere, totuşi. Decretul însemna că relaţiile Est-Vest se îmbunătăţeau şi ar fi fost logic să se elibereze deţinuţii a căror singură vină consta în faptul că lucraseră la legaţia unei ţări din vest. După nenumăraţii paşi ce se perindau prin faţa celulei noastre, mi-am dat seama că sute de persoane erau eliberate. Nu

se putea ca toate să fi avut sentinţe până la cinci ani, când majoritatea deţinutelor erau condamnate la mai mult. Cât de extraordinar ar fi dacă sora mea ar veni de la penitenciar iar eu de la Jilava şi ne-am putea regăsi în fine, acasă, în sânul familiei noastre. Tot făurind visuri şi ţesând planuri, am fost ocupate în mod fericit până către după-amiază, când din nou se auziră paşi pe coridor. Maria şi Stasia săriră în picioare, palide şi tremurând, inima-mi bătea cu putere, iar genunchii mi se muiaseră, când grefierul penitenciarului şi ofiţerul de serviciu au dat buzna în celulă.

— Ceva frontierişti sau deţinători de arme pe aici? întrebă grefierul. Stasia şi Maria păşiră repede înainte.

— Vă place la puşcărie? rânji el.

— Nu, nu ne place.

— Ei bine, şi noi ne-am săturat de voi, hai strângeţi-vă lucrurile şi luaţi-o din loc.

— Ce sentinţă ai? mă întrebă ofiţerul de serviciu.

— 20 de ani, i-am răspuns morocănos, în timp ce speranţa pălea. Fluieră printre dinţii lui îngălbeniţi de tutun.

— Ei bine, asta-i prea mult pentru decretul de acum. O să dormi singură în noaptea asta şi o să-ţi ţină companie strigoii.

Stasia mă sărută şi fugi spre uşă: „O să-i văd mâine". Se referea la familia mea. În timp ce păşeau pragul, s-au uitat înapoi spre mine şi au izbucnit în plâns: „Cât e de oribil că fericirea noastră trebuie să fie umbrită de gândul că te lăsăm aici". Ofiţerul de serviciu trânti uşa cu forţă, o încuie şi o zăvorî.

Rămăsesem singură. Acea celulă în care fusesem atât de îngrămădite părea acum imensă, tavanul boltit era şi mai înalt, pereţii acoperiţi de mucegai şi mai siniştri. Paturile fără saltele şi pături, pătrate metalice, se înşiruiau unele după altele la nesfârşit; şi li se mai adăugau pătratele formate de gratiile de la ferestre, transformând celula într-o imensă cuşcă.

Perspectiva atâtor ani viitori în celule similare mă strangula. Cum mergeam aşa de la un capăt la altul al celulei, pe pardoseala de piatră, ecoul paşilor mei răsuna în mod ciudat în spaţiul rămas gol, învăluit în tăcere. Amarul unor vise sfărâmate izbuti să disloce zăgazurile stăpânirii de sine. Am prins a plânge, aşa cum nu o făcusem niciodată mai înainte. Conştientă de ceea ce-mi lipsea, mă simţeam rănită în adâncul fiinţei

mele. Eram roasă de invidie, gândindu-mă la celelalte care aveau să cunoască bucuria revederii celor dragi de care fuseseră despărţite atâta timp. Nici eu nu-i văzusem pe ai mei încă de mai mulţi ani decât doamna Popescu, Lily, Tanda şi multe altele. Oare nu meritam şi eu aceeaşi compensaţie pentru toate suferinţele prin care trecusem? Dar această nedreptate era de fapt la fel cu toate acţiunile regimului şi o ură arzătoare îmi uscă lacrimile ce-mi curgeau şiroaie.

Dintr-odată mi-am reamintit plecăciunea stângace a Nanei Fira şi privirea ei îndurerată. Nu, nu-i purtam pică pentru că fusese eliberată, mă bucuram la gândul că avea să-şi regăsească cei doi copii. Dacă ar fi fost lângă mine mi-ar fi spus să nu mă revolt, să nu cercetez voinţa lui Dumnezeu, ci să accept soarta mea cu umilinţă, aşa cum făcea şi ea.

Umbre învăluiau celula de jur-împrejur. Ora mesei de seară trecuse de mult. M-am suit în pat extenuată de bucuriile şi frustrările zilei, dar nici nu mă întinsesem bine, că zgomotul unor zăvoare ce se trăgeau m-a făcut să mă ridic.

Paznica, pe faţa căreia se vedeau semnele unei munci suplimentare, urlă mecanic: „Ia saltelele astea".

Am tras înăuntru trei saltele încărcate cu pături şi cearşafuri şi m-am încumetat să întreb: „Nu capăt nimic de mâncare în seara asta?"

— Ce, îţi închipui că are cineva vreme să se gândească la tine?

Trânti uşa, fără a o zăvorî însă.

Uşa fu deschisă brusc, din nou. Îmi dădeam curaj pentru a întâlni chipuri necunoscute. Stasia, Maria şi Nana Fira îşi făcură apariţia.

— Voi! Am exclamat eu uimită. Toată după-masa vă imaginam pe drumul vostru spre casă.

Stasia era prea ocupată să tot drăcuiască pentru a mai putea vorbi.

— Aşa am fost, zise Maria sec. Se pare că s-a făcut o greşeală. După ce ne-au ţinut ore întregi să aşteptăm, ne-au chemat pe rând, pe Stasia şi pe mine, în faţa comisiei magistraţilor. Ne-au informat cu bunăvoinţă că sentinţele noastre, respectiv de opt şi zece ani, una pentru tăinuire de arme şi alta pentru încercare de trecere frauduloasă a frontierei, au fost amnistiate. Totuşi pedeapsa mea de şapte ani pentru că am ascuns un preot urmărit şi sentinţa Stasiei de a nu fi denunţat pe un membru al Gărzii de Fier nu intrau în această categorie. Astfel Stasia mai are câteva luni, iar eu încă cinci ani. Presupun că nu trebuie să mă plâng, este mai

puţin decât socotisem mai înainte.

Stasia spuse cu o voce răguşită:

— De ce ne-au mai scos bestiile din celulă, făcând atâta caz de libertate? Nu mi-ar fi păsat, dacă grefierul ar fi citit hotărârea aici, aşa cum face când un apel este respins. Felul cum s-au comportat este caracteristic metodelor lor. Sunt înnebuniţi când trebuie să elibereze „bandiţi politici", aşa că au născocit această procedură diabolică pentru a ne tortura din nou. Monştri odioşi!

— Dar ce e cu tine, Nana Fira? am întrebat-o, cuprinzând-o de după umeri cu braţul meu consolator.

— Sunt foarte fericită, căci am văzut pe sora şi pe vărul meu şi amândoi sunt bine sănătoşi.

— Mă bucur, dar de ce nu eşti liberă?

— Nu ştiu. Soţul verişoarei mele a fost arestat la mult timp după mine şi mi-a spus despre copii că sunt acasă şi vecinii au grijă de ei. Dumnezeu să-i binecuvânteze. Mâine este ziua mea de post, declară ea cu un aer meditativ.

— Da, şi mă bucuram că aveai să-l întrerupi revăzându-ţi copiii. Nu pot pricepe ce s-a întâmplat.

— Dumnezeu nu a voit să ne ducem azi acasă, facă-se voia Sa, răspunse ea veselă, în timp ce aranja salteaua pe pat. Se urcă repede în pat şi începu să se roage. Faptul că eliberarea ei nu avusese loc nu o afecta, ştirile despre copii aducându-i o compensare.

O săptămână mai târziu, abia, am descoperit de ce nu fusese eliberată. Grefierul veni cu noi formulare pentru Stasia şi Maria pentru a le completa şi dădu cu ochii de Nana Fira.

— Ei bine, Voina, mai ai încă o şansă să scapi.

— Dar cum, de ce nu a fost inclusă în amnistie? am întrebat eu.

El dădu din umeri:

— Rezultatul apelului ei nu fusese încă pronunţat. Ea împreună cu grupul au sentinţe de la 2 la 5 ani, dar dacă apelul este respins ar putea să capete mai mulţi ani şi îşi vor executa pedepsele împreună cu voi toate. Vor fi incluşi în amnistie numai dacă le confirmă Curtea sentinţele.

Era foarte palpitant şi încercam să o lămuresc. Ea ascultă, dădu din cap, arătând că înţelege, dar nu părea câtuşi de puţin preocupată.

— Nana Fira, când posteşti trebuie să te rogi lui Dumnezeu ca

pedeapsa ta să nu fie mărită şi apelul să fie judecat cât mai repede. Apelurile puteau fi judecate şi la doi ani de la pronunţarea sentinţei iniţiale.

Nana Fira se trezi din tăcerea în care era cufundată şi zise:

— O, nu, când ajunez aduc numai mulţumiri lui Dumnezeu.

— Dar apelul?

— Facă-se voia Sa, răspunse ea cu încăpăţânare.

— Oricum, duminică va fi ultima zi de post şi mă bucur că această încercare a puterilor tale va lua sfârşit.

— Nu sfânta zi de duminică, ci luni va fi ultima zi de post.

— De ce, ai început luni şi postul Sfintei Fecioare cuprinde cele şapte zile ale săptămânii.

— Desigur, interveni Maria şi duminică va fi cea de a şaptea zi a celei de a şaptea săptămâni. Nu trebuie să schimbi regula, Nana Fira. Ea continua să dea din cap cu încăpăţânare, în semn negativ.

— Sfânta zi de duminică este sărbătoarea Sfintei Paraschiva, făcătoare de minuni. Sfintele ei moaşte vor fi scoase afară ca mulţimea să se poată ruga, este una din cele mai mari sărbători din an şi voi posti în cinstea Sfintei drept mulţumire pentru că a făcut ca vărul meu să fie arestat mai târziu şi astfel a putut să-mi dea ştiri despre copiii mei. Ultima mea ajunare pentru Sfânta Fecioară va fi luni, în ziua următoare.

— Cerule! exclamă Maria, femeia îşi închipuie că, sub regimul ăsta fără Dumnezeu, moaştele Sfintei Paraschiva vor fi scoase şi lumea se va închina în mod public! Nu au fost luate din raclă de zece ani! Cu excepţia acelei zile de neuitat, când odraslele Satanei de acolo porunciră să fie îngropate într-un colţ îndepărtat al cimitirului.

Pe chipul Nanei Fira se schiţă un surâs plin de reminiscenţe.

— Sfânta Paraschiva era mult prea deşteaptă pentru ei. Tocmai în acea zi se stârni o furtună groaznică şi poarta cimitirului fu distrusă. Ofiţerii de la Securitate aduşi special pentru această sarcină s-au speriat aşa de tare, încât au scăpat lădiţa ce conţinea osemintele şi au luat-o la fugă. Călugării le-au adunat repede şi le-au dus înapoi în raclă, iar când odraslele Satanei s-au întors să le ia din nou, biserica era atât de plină de lume, încât nu au putut pătrunde, iar enoriaşii au stat până în zori de veghe la raclă.

Noi toate am fost de acord că era curată nebunie ca Nana Fira să nu

mănânce nimic două zile la rând. Dar după acea lungă cuvântare căzuse în muţenia ei obişnuită acoperită cu şalul. Spusele noastre rămaseră fără răspuns din partea ei.

Nici una dintre noi nu vom putea uita acea zi de luni. Dimineaţa Nana Fira suferi o criză de inimă. Stătea încovoiată pe pat şi încerca să respire cu greutate, ţinându-se cu mâinile de piept, dar rugăciunea ei confuză nu înceta. O rugam să-şi ia medicamentul, ţinea însă buzele strânse pentru a împiedica tonicul să pătrundă.

— Ia-l, Nana, stăruia Stasia, vrei să mori în închisoare şi să nu-ţi mai vezi copilaşii?

— Te rog, ia-l, insistă şi Maria. Sfânta Paraschiva însăşi îţi va spune că dacă nu îl iei vei muri de propria ta mână şi ştii că aşa ceva e un păcat.

Nana Fira ne auzea, înţelegea, iar în ochii ei se reflecta o nedumerire plină de disperare.

M-am hotărât să recurg la subtrefugii.

— Dragă Nana, am spus mângâindu-i mâna uşurel. Nu fi îngrijorată, eşti obosită şi de asta te simţi atât de slăbită, închide ochii şi rosteşte rugăciunile, stând întinsă. Dumnezeu nu se va supăra, după cum nu se supără pentru că nu îngenunchezi. Îmi apucă mâna şi se uită lung la mine, era privirea unui câine flămând ce exprima o recunoştinţă mută pentru firimiturile aruncate. În timp ce-i puneam perne sub cap, tensiunea în care se afla slăbi şi adormi. Câteva ore mai târziu se trezi înviorată, îşi aranjă şalul şi îşi reluă rugăciunea.

— Priveşte-o! şopti Maria. Nu a mâncat şi nici nu a băut nimic de sâmbătă seara. Este un miracol că a putut supravieţui crizei cardiace.

Da, într-adevăr, dar mă temeam că, fără a mai aştepta rezultatul apelului, Nana Fira ar fi putut să se prăpădească în timpul nopţii, tot atât de neauzită şi modestă cum trăise. De data aceasta am salutat lumina crudă, supărătoare, căci îmi îngăduia să observ mişcările cuverturii aspre ce o acoperea până la bărbie.

Zorile o găsiră înghemuită în poziţia ei obişnuită. Stasia veni în fugă cu terciul:

— Nană, bea acum, repede, cât e cald.

Nana Fira dădu din cap în semn de refuz, dar îşi încălcă făgăduiala de a tăcea.

— Mulţumesc, ultima zi a postului Sfintei Fecioare este de 36 de ore, o

să mănânc la prânz, nu înainte.

— Nu mai discuta, i-am tăiat scurt Stasiei, nu faci decât să o enervezi. Va acţiona aşa cum crede ea că e bine. Mai târziu, când ne-am întors de la aşa-zisa noastră plimbare zilnică atât de tristă, Nana Fira stătea întinsă, nemişcată. Îngrozite am dat fuga, urmate de paznică, care abia se urnea din loc.

— Nană, e amiază, am văzut după soare, zise Stasia. Nu am primit nici un răspuns.

— O, domnişoară, e foarte bolnavă, vă rugăm chemaţi doctorul, ne-am milogit noi. Alarmată de paloarea ei cadaverică şi de fixitatea trăsăturilor, paznica o luă din loc în grabă.

Cam în zece minute apăru sanitarul cu o seringă şi cu masa de prânz. În timp ce-i administra injecţia, îi lua pulsul.

— Este teribil de slăbită, ce s-a întâmplat, face greva foamei? Din fericire am avut fiola bună cu mine. Acum trebuie să mănânce.

Stasia îi ridică încetişor capul, iar eu o hrăneam cu lingura cu supa de arpacaş. În contact cu lichidul fierbinte i se deschiseră buzele şi înghiţi repede până când gamela rămase goală. Apoi, cu un suspin adânc de istovire, căzu pe spate cu capul pe pernă într-un somn profund, liniştit. Am vegheat-o toată după-masa. Ne-a displăcut când am auzit, la un moment dat, paşi grei pe coridor, apoi zăvoarele au fost trase şi uşa celulei s-a deschis. Nu era paznica, ea nu făcu decât să introducă o importantă procesiune formată din înalţi magistraţi militari, comandantul închisorii, grefierul, doctorul şi ofiţerul de serviciu. Comandantul tuşi plin de importanţă şi întrebă:

— Care dintre voi e Voina?

— E bolnavă, răspunse Stasia.

— N-are importanţă, daţi-o jos din pat imediat.

Când o ajutam să se coboare, am observat că se mai înzdrăvenise. Injecţia, hrana şi somnul au făcut o minune, sau poate era totuşi minunea Sfintei Paraschiva.

— Voina, am primit răspuns la apelul tău.

Stasia, Maria şi cu mine ne-am uitat una la alta, încântate. Nu era necesară o asemenea paradă să o anunţe pe Nana Fira, dacă sentinţa ar fi fost mărită.

Directorul citea rar: „Apelul tău a fost respins. Sentinţa a rămas cea

pronunţată de tribunalul militar, cinci ani. Strânge-ţi lucrurile, eşti liberă".

Pleoapele ei roşii, umflate, nu au clipit în timp ce asculta cuvintele care o redădeau copiilor ei. Mă întrebam în sinea mea dacă înţelesese despre ce era vorba, dar îşi luă bocceluţa albastră ce conţinea puţinele ei bunuri, pe care Maria i-o întinsese repede. O dezlegă şi scoase de acolo batista, peria de dinţi şi ciorapii din lână aspră şi mi le dădu. „Mulţumesc pentru că mi le-ai împrumutat", spuse ea cu o voce inexpresivă, şi atingând ultimele două articole făcu uşurel cu ochiul spre Maria şi Stasia. Am înţeles, Stasia nu avea perie de dinţi, iar Maria ciorapi. Ghemuită, acolo, în colţul ei întunecat, aparent fără să-şi dea seama de ce se petrecea în jur, în celulă, Nanei Fira nu-i scăpase nimic.

— Dumnezeu să te ajute, draga mea, i-am urat eu şi am sărutat-o pe obraz. Dar mai înainte de a o putea opri, Nana Fira se aplecă repede şi îmi sărută mâna.

Din fericire, directorul şi cu tot alaiul erau pe coridor. Când Stasia şi Maria au îmbrăţişat-o, le-a sărutat şi lor mâinile cu o gratitudine plină de umilinţă. Oprindu-se în uşă, îndreptă spre mine o privire a cărei căldură mă învălui şi înveseli. În cele din urmă se uită de jur-împrejurul celulei cu reverenţă, ca şi cum ar fi fost o raclă cu moaşte sfinte, îşi făcu semnul crucii şi păşi pragul spre libertate.

Rugăciunile de mulţumire aduse cu o umilinţă plină de demnitate, abnegaţie şi neclintită credinţă îşi primiseră într-adevăr răsplata.

Părăsisem Jilava în aprilie 1956 şi speram cu înfrigurare că la capătul călătoriei o voi regăsi pe sora mea. Dacă ne-am fi întâlnit, ea ştia că aveam să-i aduc un dar din călătoriile mele, chiar de n-ar fi fost decât o bucată de slănină râncedă, dar nu s-ar fi aşteptat să afle cum am fost pe punctul de a păţi o ruşine.

„Dacă te opreşti, trag!"

În zorii unei strălucitoare dimineţi de aprilie, după luni de-a rândul petrecute la Jilava, unde fusesem transferată de la penitenciar pentru interogatorii suplimentare şi pentru a fi martoră în vreun proces ipotetic, şi mie şi celorlalte deţinute din celulă ni s-a poruncit cu asprime să ne adunăm boarfele şi să ieşim pe coridor. După nenumăratele formalităţi legate de mutările dintr-o închisoare în alta, am fost duse în grabă şi urcate într-un camion acoperit, închis de jur-împrejur cu tablă. Patru paznici înarmaţi blocau intrarea îngustă, nici o rază de lumină, nici un suflu de aer nu pătrundeau. Drumul care a durat o oră ni s-a părut interminabil. Camionul, hurducându-se prin hârtoapele de pe şosea, ne buşea într-o parte şi alta pe platforma pe care ne străduiam să ne păstrăm echilibrul. Când am ajuns la gară, vagonul era tras undeva departe, pe o linie laterală. Am coborât ameţite şi cu o senzaţie de vomă. Ne-am luat încetişor boccelele şi ne-am oprit pentru a ne dezmorţi picioarele şi braţele învineţite şi pentru a respira puţin aer curat după atmosfera înăbuşitoare din camion. Dar un asemenea răgaz nu ne era îngăduit. Soldaţi cu arme automate, în poziţie de tragere, apărau gara de triaj pustie.

— Cine v-a spus să vă opriţi? Mişcaţi-vă mai departe, zbieră comandantul. Cine rămâne în urmă va fi împuşcat pe loc.

Izbite şi împinse, am ajuns la vagon. Uşa era foarte înaltă, deasupra umerilor noştri, şi ca să ne căţărăm sus nu a fost treabă uşoară. Cocoţându-ne pe movilele de boccele, clătinându-ne şi apucând marginea uşii de fier a vagonului, ne-am suit cu mare greutate, căzând pe podeaua

murdară. Când ultima dintre noi a reuşit să se agaţe, ajungând în patru labe, paznicul ne-a îngrămădit pe primele trei într-o cabină ce era pentru o persoană, şi celelalte nouă, printre care şi eu, într-o alta pentru şase persoane. Protestele nu serveau la nimic. Uşa a fost închisă şi ferecată.

În ciuda numeroaselor experienţe precedente de acest fel, am fost cuprinsă de o criză de claustrofobie, până când în fine am reuşit să ne acomodăm şi ne-am pus boccelele pe grătarul de deasupra capetelor noastre. Câte patru femei ne-am înghesuit pe una din cele două banchetele paralele, spaţiul dintre banchete era atât de strâmt încât genunchii ne intrau unii în alţii. A noua femeie stătea pe podea într-o parte, în faţa uşii.

Bancheta de sub fereastra dreptunghiulară, cu un grătar din sârmă pe care erau fixate şipci din lemn, avea un capac ce acoperea o gaură care putea fi folosită ca latrină. De vreme ce conţinutul curgea jos pe şine, utilizarea nu era îngăduită decât în timpul mersului trenului.

La opt fix trenul porni. Slavă Domnului, vagonul nostru fusese ataşat la un tren rapid. Aveam să ajungem la staţia din apropierea penitenciarului în două ore, un timp nu prea lung ca să îndurăm înghesuiala şi duhoarea locului.

Cum nimeni nu mâncase de la ora cinci, cu o zi înainte, imediat am fost preocupate să ne hrănim. Hrana rece constituia singurul lucru luminos dintr-o călătorie în vagonul-dubă: un sfert de pâine neagră (ceea ce era aproape de zece ori mai mult decât raţia noastră zilnică), un cubuleţ de gem de prune şi sfeclă, fără zahăr, o bucată de slănină, tare ca o talpă, sărată, pe care o primeam numai în asemenea ocazii. Uneori ni se dădea, în loc de slănină, brânză, dar asta se întâmpla foarte rar. Am pus cu grijă la o parte o bucată de pâine şi slănină pentru sora mea şi celelalte întemniţate din „Celula secretă", cărora speram să mă alătur în curând. Din când în când, auzeam prin megafon numele gărilor pe unde treceam, ceea ce ne amintea de zilele fericite de altă dată, când vizitam acele oraşe ca oameni liberi, ca turişti. Sporovăind despre o altă viaţă, timpul trecu repede şi trenul sosi în gara de unde, de obicei, deţinutele erau luate cu camionul penitenciarului. Paznicul ne strigă prin ferestruică să fim gata de coborâre. Cum eram foarte înghesuite, nu prea puteam să ne luăm boccelele pe care le puseserăm pe grătarul de deasupra, aşa că nu ne rămânea altceva de făcut decât să aşteptăm până când avea să se

deschidă uşa. Eram într-o stare de surescitare. Dorinţa de a fi cu sora mea şi cu alte prietene mă însufleţea, acesta era visul cel mai frumos în afară de eliberare şi de reunirea cu familia.

În pofida zgomotelor şi a înjurăturilor pe care le auzeam dincolo de uşă, nimeni nu a descuiat-o. În curând roţile au început să scârţâie şi trenul a pornit din nou. Sanda, scăpând un strigăt îngrijorat, se luptă să se ridice în picioare şi bătu în uşă. Răcnind să fie linişte, paznicul dubei deschise ferestruica:

— Ce-i gălăgia asta?

— Ai uitat să ne dai drumul! exclamă Sanda agitată. Ar fi trebuit să coborâm aici.

— Nu mă învăţa ce am de făcut, ripostă el. Mergeţi mai departe! Văzând chipurile noastre consternate, disperate, râse batjocoritor: „Sunteţi în drum spre graniţă!" şi închise ferestruica. Sanda se prăbuşi înapoi. Nu exista decât o singură graniţă pentru deţinuţi, cea rusească. În tăcerea care se lăsă, Olimpia spuse cu o voce tremurândă: „Asta înseamnă război, suntem deportate".

— Cum o să rezistăm în cabina asta atât de mică până la frontieră? Ar putea dura şi o săptămână, continuă Olimpia.

— Nu mă grăbesc deloc să ajung acolo, replică Sanda cu amărăciune, tu ce grabă ai?

— Să călătorim zile de-a rândul înghesuite în felul acesta? O să înnebunesc, mormăi Maria care era la închisoare de numai doi ani.

— Nu ai niciun drept să înnebuneşti, răspunse Sanda cu indignare. Ar fi lipsit de consideraţie faţă de noi toate, în orice caz, adăugă ea, cu duritatea şi umorul ei obişnuit, suntem închise de mai mult timp decât tine, aşa că, dacă e să înnebunească cineva, avem prioritate. Trebuie să taci şi să înghiţi.

— Să încercăm să comunicăm cu vecinele noastre, poate au aflat ele ceva, am sugerat eu pentru a preîntâmpina o ceartă inevitabilă.

Olimpia, care stătea lângă despărţitura de scândură, bătu cu grijă, în timp ce Sanda stătea de pază la uşă. Am primit un răspuns prompt.

— Sunt celelalte trei, anunţă Olimpia veselă. Au auzit paznicul vorbind cu şeful gării, chiar sub fereastra lor. Nu a venit nimeni de la penitenciar ca să ne ia.

Deci aşa stăteau lucrurile. Am scăpat de o spaimă îngrozitoare. Am

zâmbit toate, regretând prostia noastră de a fi înghiţit aşa de uşor minciuna nemernică, în loc să ne amintim că orice informaţie dată de stăpânire, în mod voluntar, este totdeauna falsă.

— Spuneau că şeful gării promisese să telefoneze directorului penitenciarului, dar nu am putut prinde şi restul celor discutate.

Trenul îşi tăia drum mai departe. Era aproape de amiază când se opri din nou.

Noi bătăi în perete ne-au adus alte ştiri de la camaradele noastre mai bine plasate. Trenul trebuia să ia bărbaţi de la unele închisori din nord, pentru a-i aduce la Jilava, o cale de şapte zile. Paznicul era furios că s-ar fi putut, vrând, nevrând, să mergem şi noi. Spaţiul era insuficient pentru cei care trebuiau să fie transferaţi şi nu putea să obţină raţii suplimentare de alimente pentru noi până la următorul penitenciar, unde se ajungea după două zile. Perspectiva a încă şapte zile înghesuite în acea cabină era îngrozitoare. Căldura sufocantă, strâmtoarea şi neputinţa de a ne întinde picioarele întreceau teama de a rămâne fără hrană. Numai cât ne gândeam la slănină şi ni se făcea rău.

Un fum negru trecu pe lângă fereastra noastră, zgomotul unor paşi ce se grăbeau în ultimul moment anunţă plecarea trenului. Ne făceam curaj pentru o altă înşelătorie. Dar nu a fost nici una. Se auzi fluieratul locomotivei, zgomotul roţilor de tren se pierdu în depărtare.

— Duba a fost detaşată de tren, am rostit eu cu amărăciune. Vom fi ataşate la un alt tren, un personal, desigur.

O zguduitură puternică ne făcu să nu mai pricepem nimic, până când ne-am dat seama că duba fusese ataşată la o locomotivă ce-o trăgea spre o linie lăturalnică. Asta însemna o lungă aşteptare.

Soarele în plină amiază îşi trimitea razele fierbinţi pe duba acoperită cu plăci metalice. Prin şipcile late şi grătarul din sârmă strâns legată pătrundea o slabă urmă de aer. Numai razele soarelui încărcate cu fire de praf cădeau din plin, fără îndurare. O căldură umedă se infiltra prin pereţii subţiri de care erau lipite cămăşile noastre. Şiroaie de transpiraţie ni se prelingeau pe feţe şi trupuri. Setea ne usca gâtlejurile şi buzele. Cana cu apă ce ne fusese dată de dimineaţă era goală de mult. Cererea noastră de a fi umplută din nou rămăsese fără răspuns. Paznicul dubei ne reaminti că nu puteam folosi latrina. Aceasta a fost o grea lovitură. La început, în starea de tensiune în care ne aflam, puţine dintre noi s-au

gândit la aşa ceva. Dar acum nevoia devenise imperativă, îmboldite încă şi mai mult de spiritul de contradicţie pe care orice ordin îl isca în noi.

În timp ce Sanda stătea la vizetă pentru a o bloca primele trei reuşiră să ducă la capăt cu succes acţiunea. Celelalte şase nu au mai avut noroc. Paznicul trecu prin faţa ferestrei şi observă băltoaca de sub vagon ce dezvăluia secretul. Aspra lui mustrare şi ameninţarea că ne va pune cătuşe la mâini şi picioare tuturor dacă abaterea se va repeta ne impuse pe dată stăpânire de sine.

Miros iritant de trupuri ude de transpiraţie ce se înghesuiau într-o parte şi alta a mea, genunchi goi strecurându-se din direcţie opusă pricinuiră un alt val de silă. Informaţia ce ne parveni prin bătăi în perete că duba avea să fie ataşată la trenul de ora opt seara nu îmbunătăţi cu nimic situaţia.

— Cât o fi oare ceasul? întrebă Olimpia.

— În jur de trei, cu câteva minute mai înainte am auzit o sirenă de fabrică, răspunse Zizi, pe care o poreclisem ceasul nostru, pentru că întotdeauna ştia ora exactă.

— Nu putem rămâne aşa, în această situaţie mizeră, trebuie să facem ceva, zise Olimpia, întorcându-se plină de speranţe spre mine. Nu am avut niciodată şansa să te ascult, dar mi s-a spus că eşti o excelentă povestitoare. Crezi, oare, că ai putea să ne spui o poveste? Ar fi un mare ajutor, să ne treacă mai uşor aceste ore ce se scurg atât de greu.

— O, da, exclamă Sanda. Aş vrea atât de mult să aud din nou *Copilul Vineri.* Fetelor, e extraordinar!

Eram întru totul de acord. Efortul povestirii ar fi putut domoli panica ce prindea fiinţă şi isteria ce mă cuprindea şi pe mine. Eram bucuroasă că Sanda mă scutise de sforţarea de a mă gândi ce să le povestesc. *Copilul Vineri* de Georgette Heyer[7] era ceea ce sora mea şi cu mine numeam *best-seller*-ul meu. Năzdrăvăniile lui Hero Wantage din vila spaţioasă, răcoroasă de la ţară, din Anglia secolului al XIX-lea, ne ajutară să treacă mai uşor după masa aceea atât de sufocantă.

Această poveste, ca multe altele, constituia o modalitate de a ne elibera pentru câteva clipe de greutăţile închisorii fără a ne apropia

---

[7] Scriitoare britanică (1902–1974), autoare a unor nuvele poliţiste şi romane istorice.

măcar de gratiile de la fereastră. Sute de femei deţinute (fără îndoială şi bărbaţi) aduc mulţumiri unor scriitori ca John Galsworthy, Georgette Heyer, Norah Lofts, Agatha Christie, Ellery Queen, Edna Fierber, Elswyth Thane, Stella Gibbons, Beatrice Kean Seymour, Taylor Caldwell, ca şi draga domnişoară Charlotte M. Yonge, ale cărei personaje istorice au populat copilăria mea şi de atunci au fost salvatoare în clipe de tensiune.

Niciodată vreun poet nu s-a bucurat de un public care să rămână atât de vrăjit în urma unei lecturi. Când am terminat istorisirea, aproape nu mai aveam voce, doar o şoaptă răguşită, şi soarele asfinţise. Trebuie să fi fost ora şase. Încă două ore de aşteptare, şi pentru ce? O noapte sufocantă, cu membrele noastre devenind din ce în ce mai ţepene, fără să avem nici o şansă de a dormi sau de a ne odihni, urmată de alte zile şi nopţi la fel de chinuitoare.

— Nu mai este de suportat! exclamă Sanda. Trebuie să ne dea apă. Ce cruzime să ne ţină însetate atâta timp. Bătu la uşă, strigând: „Domnule paznic, nu mai putem răbda. Suntem sechestrate în acest loc, una dintre noi a leşinat".

— Nu am leşinat, prostănaco, am spus supărată.

— Dacă nu ai leşinat, ar fi trebuit să leşini, lasă-te pe Olimpia şi, când vine la vizetă, respiră cât mai puternic.

— Respiră oare cineva când a leşinat? întrebă râzând Olimpia.

— N-am leşinat niciodată, aşa că nu ştiu, dar nici el habar nu are, probabil, am spus, pe un ton sec. Sanda are dreptate, este timpul să se ia măsuri cu privire la noi.

Paznicul nu fu deloc impresionat când mă văzu leşinată pe umărul Olimpiei, şi Zizi, în partea opusă, făcându-mi vânt cu batista.

— Nu e vina mea dacă şeful închisorii voastre nu a venit să vă ia, spuse el. Nu mai leşinaţi aşa! Nu-i decât prima zi, ce o să faceţi în a şaptea zi a călătoriei?

— Asta-i grija dumitale, replică Sanda. Trebuie să ne dai apă şi să avem un compartiment mai mare în care să ne putem mişca puţin, chiar dacă nu reuşim să ne întindem.

— Aşa ceva nu căpătaţi, răspunse el acru. În curând ridicăm un alt lot. O să fiţi fericite să staţi acolo unde sunteţi. O să vă aduc apă.

Se întoarse cu o cană de apă, ceea ce-l făcu să se simtă bine dispus şi generos. Am profitat imediat de acest fapt pentru a-l întreba cât e ceasul.

— Şapte, răspunse el fără bunăvoinţă. O să plecăm în curând. Şeful vostru era aşteptat în cursul după-mesei, dar, cum nu şi-a făcut apariţia, o să mergeţi cu noi şi până în cele din urmă o să vă întoarceţi la închisoarea de triere pentru a aştepta alt transport.

Extenuată de povestire, făcută praf din pricina ştirilor sinistre referitoare la întoarcerea noastră la Jilava, gogoriţa mea obişnuită privind claustrofobia mi se strecură din nou în suflet. Îmi venea să le împing pe celelalte, să despic fereastra, să scot uşa din ţâţâni. Am închis ochii, încercând să-mi închipui că străbat câmpii sau mă văd pe malul oceanului, ori stând de una singură pe un vârf de munte. Degeaba. Cum puteau fi ignorate presiunea trupurilor umede, picioarele care se încolăceau, vocile panicate? Olimpia, care se tot agita fără astâmpăr, izbucni în cele din urmă:

— Dacă nu mă duc repede la toaletă o să se petreacă lucrul cel mai rău. Sanda, trebuie să călcăm peste aceste reguli haine, depăşesc natura omenească, este monstruos să te abţii timp de şapte ore.

Sanda, care era una dintre şefele de celulă de la Jilava şi îşi păstrase această calitate şi aici, a fost pe dată de acord. O vom face. Este prea întuneric pentru ca paznicul dubei, care pândeşte din afară, să observe ceva suspect. Şi vom sta cu rândul la vizetă pentru a-l bloca. Mai mult chiar, dacă trebuie să suportăm această călătorie nedorită, nu văd de ce am face-o nespălate. Setea noastră s-a potolit pentru moment, să folosim restul apei ca să ne răcorim puţin.

Urale înăbuşite au salutat acest anunţ. Am căzut extenuată pe duşumea, hotărând să fiu ultima. Celelalte se strânseră una peste alta, lăsând mai mult loc pentru cea care era în activitate, şi jalnica paradă începu.

Această desfăşurare îmi îmboldi simţul umorului care, înmuiat de transpiraţie, nu era încă înecat. La prima vedere, lenjeria tragic de grotescă a femeilor claustrate în societatea sexului lor confirma teoria că îmbrăcămintea femeiască este în mod instinctiv concepută pentru a atrage admiraţia bărbaţilor. Totuşi, datorită interzicerii de a primi pachete de acasă şi a imposibilităţii de a ne completa garderoba, lenjeria, elementul cel mai fragil, suferise cel mai mult în lupta de a menţine un standard de decenţă şi a obţine armuri protectoare în contra frigului. Aşa că orice gânduri de cochetărie erau prin forţa lucrurilor excluse, în timp

ce inventivitatea în a alcătui planuri şi a combina puţinul material disponibil era în floare şi nemărginită.

Nimeni nu mai poseda furouri. Fuseseră primele obiecte sacrificate pe altarul prosoapelor igienice şi al peticelor. Atenţia s-a concentrat asupra chiloţilor care au devenit cel mai important obiect de îmbrăcăminte. Datorită nevoii de căldură, precaritatea lor a fost suplinită prin prelungiri din materiale groase ce depăşeau genunchii, iar rupturile şi sfâşierile pricinuite de uzura timpului erau acoperite cu nenumărate petice de toate culorile şi calităţile. De vreme ce elasticul era interzis, ca nu cumva să fie folosit pentru sinucideri, au fost imaginaţi o seamă de înlocuitori esenţiali.

Astfel, o fâşie îngustă de prosop cusută în partea de sus forma un fel de centură ce susţinea chiloţii. La deschiderea din faţă era o butonieră. Aceasta se închidea cu un nasture pe partea opusă. Era sistemul cel mai sigur, în pofida jenei produse de stomacurile care se umflau şi dilatau după fiecare masă. O altă metodă era de a introduce la talie un cordon din fire răsucite, scoase din pături sau din zdrenţe, legând apoi capetele. Dar materialele, fiind putrede, se rupeau la cel mai mic efort şi chiloţii puteau să cadă în momentele cele mai nepotrivite.

Ridicarea laborioasă a fustelor, scoaterea înceată a chiloţilor, turnatul în mâinile făcute căuş a unei jumătăţi de cană de apă pentru a ne spăla, toate aceste acţiuni ar fi fost foarte comice, dacă nu ar fi avut în ele atâta jale.

În cele din urmă m-am ridicat.

— Când termini, spune-mi, zise Sanda cu discreţie, întorcând capul, îţi voi turna apă să te speli. Celelalte închideau ochii. Chiar şi în locuri atât de aglomerate, iluzia unei izolări devenea esenţială. Când m-am sculat în picioare, în timp ce degetele mele umede alunecau peste nasturii de la chiloţi, Olimpia, care bătea în perete, exclamă surescitată:

— Ura, au sosit. Fetelor, văd şeful şi ajutoarele lui mergând pe peron.

Pe dată se produse o întreagă învălmăşeală şi zarvă. Niciodată nu ne-am închipuit că cei din conducerea închisorii, călăii noştri permanenţi pe care îi detestam atât, aveau să fie primiţi ca armatele de eliberare.

În timp ce-mi încheiam chiloţii şi îmi trăgeam fusta groasă, uşa a fost descuiată şi am auzit strigătul de:

„Ieşiţi afară imediat!”

Cum eram una dintre cele mai înalte, am sărit pe banchetă să cobor boccelele. În timp ce pusesem mâna pe ele şi trăgeam de una care se prinsese în alta, pocni ceva la talie. Dar mă simţeam totuşi în siguranţă. Fusta mea avea doi nasturi. Urmându-le pe ultimele două femei, am părăsit repede cabina. Şeful închisorii, adjunctul său şi alţi doi ofiţeri se aflau în faţa dubei. Când am sărit, m-am poticnit, am călcat greşit şi am căzut, lovindu-mă dureros.

— Eşti ultima? strigă şeful.

— Da, domnule, am răspuns, frecându-mi fluierul piciorului care mă durea.

Dădu o comandă ofiţerului, apoi porni cu paşi mari şi nouă ni se porunci să-l urmăm. Mi-am pus pe umăr sacul de pânză uşor de mânuit în care se afla avutul meu, mi-am luat pe braţ haina veche, credincioasă, dar împovărătoare, în mâna liberă am strâns batista în care păstram bucăţica preţioasă de slănină şi pâine, şi am pornit-o între Sanda şi Olimpia, amândouă la fel de încărcate; celelalte nouă erau în faţă, câte trei pe aceeaşi linie.

— Cât e de încântător să fii liber, după iadul acela, şopti Sanda extaziată, aş putea merge aşa ore de-a rândul.

— Probabil că aşa vom face, am declarat şi eu cu entuziasm, căci nu se vede gara. Dar dintr-odată un sentiment de teamă luă locul entuziasmului meu.

Libertatea de mişcare de care mă bucuram atât de mult a fost, fără tăgadă, stânjenită. Am simţit cum ceva îmi aluneca repede în jos pe şolduri. Vai, Doamne, m-am gândit cuprinsă de panică, chiloţii mei. Evident, în starea de surescitare pricinuită de sosirea şefului închisorii, nu-i încheiasem bine. Sau, poate, când m-am întins să iau boccelele, pocnitura aceea prevestitoare de rele însemna că butoniera sau nasturii s-au rupt. Ce puteam face?

Aruncând rapid o privire în jur, am luat în dinţi batista înnodată şi, introducând mâna sub fustă la talie, mi-am tras chiloţii. Am luat batista din nou în mână, am continuat drumul, închipuindu-mi, plină de încântare, că reuşisem să previn dezastrul.

Dar, vai, blestemaţii chiloţi au pornit iarăşi în jos. Era imposibil să-mi ridic fusta şi să-mi închei chiloţii, cu atât mai mult cu cât nu ştiam dacă aveam nasturele sau nu. Ne apropiam de gara bine luminată. Grupuri de

oameni umblau de colo, colo. Am lăsat să-mi cadă haina jos. Adjunctul şefului închisorii văzu şi, aşa cum mă aşteptam, a dat poruncă să ne oprim şi mi-a spus să-mi ridic haina. Astfel am putut să-mi trag chiloţii din nou.

Mărşăluiam înainte. Iute, în mod implacabil, chiloţii au pornit-o în jos. Călătorii şi lumea care se perindau pe acolo au fost trecuţi de cealaltă parte a peronului: se uitau la noi cu ochi mari, plini de milă şi groază. Era destul de rău să fim obligate să trecem prin faţa lor, în ţinuta noastră, cu bocanci în picioare şi haine peticite în mod ridicol, ducând în mână boccele voluminoase, una mai ticsită decât alta. Nu voiam să mă dau în spectacol.

Trebuia să ţin seama de demnitatea mea de deţinut politic.

Între timp, Sanda şi Olimpia mă lăsaseră în urmă. Respiram din greu, extenuată sub o dublă povară, şi încercam cu vehemenţă să ţin în loc chiloţii pentru a nu ajunge să fie văzuţi. Puşca ofiţerului dintr-odată mă presă din spate, în mod providenţial, oprindu-i pentru o clipă să alunece jos.

— De ce te opreşti? strigă el printre dinţi, cu violenţă. Dacă o mai faci te împuşc pentru tentativă de evadare. Mişcă-te mai repede, băi!

Chiloţii erau ţinuţi între coapsele mele strânse. Târşâiam picioarele. Alt ghiont cu puşca. Chiloţii se încolăciră deasupra genunchilor.

— Eşti nebună, vrei un glonte în spate? Alătură-te celorlalte în viteză, că, de nu, trag, urlă el.

M-am gândit că în faţa atâtor străini nu ar fi tras. Dar cum nu era decât un robot, ar fi putut în mod automat să se conformeze Regulamentului şi să tragă, fără a mai ţine seama de împrejurări.

Mă întrebam cu disperare cum aş fi reuşit să pun mâna pe acel obiect blestemat. Ar fi trebuit să-mi scot ghetele, să-mi ridic fusta lungă, groasă, operaţie ce nu putea fi nici rapidă, nici uşoară. Am încercat să grăbesc pasul. Dezastru, chiloţii alunecară în jos peste genunchi, dacă mai făceam un pas s-ar fi încolăcit în jurul gleznelor şi aveam să ajung de râsul a sute de spectatori.

— Eşti oare surdă şi nebună? Ofiţerul peste măsură de iritat îşi transformă şoaptele în urlete. Îţi ordon să te grăbeşti şi tu încetineşti pasul. Dacă te opreşti, trag!

Se auzi un declic de rău augur. Multă lume, din partea peronului unde

se afla, înainta alarmată în faţa împotrivirii mele de a le ajunge pe celelalte din urmă, îngrozită la vederea puştii aţintite spre spatele meu. Reacţia era binevenită, dar ca să se distreze de spectacolul chiloţilor mei ce cădeau nu putea fi vorba.

În acea clipă, adjunctul şefului se întoarse şi strigă:

— Cum de îndrăzneşti să rămâi în urmă atât de mult? Mişcă-te repede mai departe.

Ofiţerul, furios că fusese în mod implicit certat, mă lovi cu puşca. Lovitura mă făcu să-mi mişc coapsele. Chiloţii începură să se întrezărească de sub fustă: prinzându-i între genunchi, mi-am pierdut cumpătul. Ofiţerul era în faţa mea cu puşca îndreptată spre pieptul meu.

— Domnule locotenent, vă rog să-mi permiteţi să mă opresc un minut, i-am spus cu un calm plin de disperare.

Ochii lui mici, ca nişte mărgele, mă priveau în mod prostesc.

— Dacă te opreşti, trag, repetă el mecanic, total uimit de îndrăzneala mea, de vorbitul în şoaptă al paznicilor şi de ordinele imperioase ale comandantului închisorii.

— Atunci, trageţi, oricum mă opresc pentru că-mi cad chiloţii. Sanda, fetelor, am strigat tare, vă rog să formaţi un cerc în jurul meu.

Întreg grupul a venit înapoi pentru a mă înconjura ca un gard viu. Am luat din nou între dinţi batista, am dat drumul hainei de pe braţ, am ieşit din bocanci şi din chiloţii mototoliţi ce stăteau ca o grămadă triumfătoare la picioarele mele. Am repetat rapid operaţia în sens contrar, i-am ridicat şi vârât în buzunarul hainei.

— Vă mulţumesc, domnule locotenent, i-am spus foarte fericită, în timp ce el rămăsese consternat şi neajutorat. Apoi m-am grăbit să ajung din urmă restul grupului.

Şeful închisorii şi adjunctul lui, evident în culmea indignării, mi-au poruncit să stau la o parte în timp ce celelalte se urcau în camion. Adjunctul începu să mă percheziţioneze cu prudenţă, înconjurat de trei soldaţi cu armele îndreptate spre mine.

— Mai bine mărturiseşte ce ai ridicat de jos şi ai ascuns asupră-ţi, îmi vorbi el răstit.

— Domnule...

— Nu minţi, te-am văzut făcând-o.

— Domnule... erau chiloţii mei.

Hohotele de râs ale fetelor l-au înfuriat.

— Scoate-i afară, arată-i.

Am întins cu promptitudine obiectul ofensator. La prima vedere nici nu puteau fi recunoscuţi ca fiind chiloţi. Îmi venisem în fire, aşa că am explicat în amănunt cum se îmbrăcau şi cum se produsese accidentul. Atât nasturele, cât şi butoniera se rupseseră.

— Hmm, urcă-te în camion, mormăi el, muşcându-şi buzele pentru a masca un surâs. Apoi, regretându-şi slăbiciunea, vorbi cu asprime: „Ar trebui să-ţi fie ruşine. Ei, poftim, să-ţi scoţi chiloţii în public, n-ai niciun pic de decenţă?"

Explicaţia evidentă ar fi fost categorisită ca impertinenţă, urmând să mi se administreze o aspră pedeapsă.

Cu o simulată umilinţă, care întotdeauna m-a proteguit în asemenea împrejurări, am răspuns plină de plecăciune:

— Câtă dreptate aveţi, domnule, dar mă tem că simţul decenţei m-a părăsit în momentul în care elasticul care susţinea chiloţii s-a desfăcut. Am sărit în camion cu satisfacţia femeii care avusese ea ultimul cuvânt.

Pare ciudat să afirmi că, în această eră atomică, forţele oculte mai dăinuie încă. Totuşi, am putut constata aceasta, pe deplin, la Jilava în anul 1955.

Blestemul

Nu ştiam că există un sat Vrăjitoreni, până când am intrat la Jilava în celula nr. 1, într-o dimineaţă rece, pe la sfârşitul lui septembrie, după ce amnistia golise aproape întreaga celulă în care mă aflam. Ştiam că Vrăjitoreni, din punct de vedere literal, înseamnă bârlogul vrăjitoarelor şi aveam să aflu curând că forţa vrăjitoriei era tot atât de puternică azi acolo, ca şi atunci când satul căpătase această denumire.

Mă bucurasem că şefa celulei era Sanda, o veche cunoştinţă, şi ea în tranzit pentru penitenciar. Fostă casieră, fusese condamnată la zece ani pentru că nu-şi denunţase soţul care fugise în Apus, executase şapte ani din această sentinţă. Era o persoană binevoitoare, decentă, de o vârstă cu mine, care îşi lua responsabilităţile de şefă a celulei cu toată seriozitatea.

Ea îmi repartiză patul ce se eliberase atunci, de la fereastră, şi făcu prezentările de cuviinţă. Majoritatea celor 18 deţinute aflate acolo erau nou venite şi aşteptau procesele sau rezultatele apelurilor. Printre ele se aflau trei ţărănci, Safta, Ileana şi Rhea. Erau în închisoare de mai bine de un an şi veneau din satul Vrăjitoreni.

Rhea îşi avea patul vizavi de al meu. Auzise de mine în închisoarea-spital, unde i se făcuse o operaţie la vezica biliară. I se scoseseră 120 de pietre. Îmi făcu o primire caldă, prietenească. Cum eu eram „spioană britanică", iar ea fusese condamnată la opt ani închisoare pentru că adăpostise un spion anglo-american, considera că există între noi un fel de rudenie.

Rhea era iute la minte şi plină de haz. Începu să-mi povestească în vorbirea ei pitorească despre sătucul dintre dealurile de la vest, despre ea şi cum fusese trimisă la şcoală, timp de doi ani, în oraşul cel mai apropiat, la vreo 100 km depărtare. Acolo învăţase câteva îndeletniciri casnice, să ţească covoare, să se ocupe de grădinărit, să crească copii. După standardele ţăranilor, asta era o adevărată educaţie.

— Câţi copii ai, Rhea? am întrebat-o politicos.

— Doi băieţi, Ion are 10 ani şi Ghiţă 14. Dumnezeu să-i binecuvânteze. Îşi făcu semnul crucii cu pioşenie şi două lacrimi mari i se prelinseră pe obraz.

O priveam cu multă curiozitate. După vârstele copiilor trebuie să fi avut vreo 35 de ani, ţărăncile se căsătoreau cu mult înainte de 20 de ani, dar părea de peste 60. Avea o faţă stafidită, cu buze subţiri, palide, un păr încărunţit, împletit în două cozi subţiri, un gât slab şi sub cămaşa din bumbac, fără nasturi, îi atârnau sânii ca şi cum ar fi fost secătuiţi de mulţi copii. Nu vădea nici o urmă de tinereţe, nici măcar în ochii ei căprui, vii, cu gene mici.

Îmi povesti cum ducea la prânz masa bărbatului ei care lucra la câmp. „Purtam cu mine într-o legătură prinsă de umeri şi copilul. Părul meu des, lung, era împletit în codiţe deasupra capului ca să aşez acolo coşul. În coş se aflau o oală de pământ acoperită cu un ştergar curat, ca mâncarea să se păstreze caldă, o bucată de brânză şi o cană cu apă rece de la fântână. Mâinile nu-mi stăteau, torceam tot timpul, fuiorul de lână era legat în jurul mijlocului, iar firul îl prindeam de gât".

Dădu la o parte şalul cafeniu, gros, pe care-l purta peste cap:

— Pipăie-mi muşchii de la gât şi umeri. Chiar şi acum după doi ani în închisoare sunt mai tari decât au fost ai tăi vreodată.

Avea dreptatate. Carnea cefei, a umerilor şi gâtului era ca piatra, un contrast izbitor cu faţa şi silueta ei atât de îmbătrânite.

Era mândră de ţinuta şi de puterea ei: „Mama şi maică-sa şi toate străbunicele mele erau aşa. Suntem vestite pentru asta". Rhea zâmbi mulţumită de sine şi îşi aranjă şalul: „Întreab-o pe Safta, o să zică la fel. E plină de răutăţi, dar nu o să mintă".

— Da, îmi amintesc, şi Safta este tot din Vrăjitoreni.

— Da, din păcate e tot din Vrăjitoreni. E o ruşine pentru satul nostru. E invidioasă şi desfrânată, o târfă. Se uită înspre ea şi se întoarse apoi roşie de furie.

— Rhea, îmi vorbeai despre copiii tăi, am spus eu repede, pentru a preîntâmpina o ceartă, deşi muream de curiozitate să aflu de ce Safta era o târfă. Seamănă cu tine sau cu tatăl lor?

— Seamănă cu bărbatul meu, spuse ea plină de mândrie. Toma era cel mai chipeş flăcău din sat când m-am măritat cu el, şi, după 15 ani, cu un

picior şi o mână ţepene, este şi acum cel mai mândru bărbat pe care-l ştiu.

— Ai noroc şi bănuiesc că este un soţ devotat, aşteptându-şi iubita soţie.

— N-are încotro, râse ea cu oarecare răutate. E la adăpost, departe de cele rele, ispăşeşte o pedeapsă de 15 ani. Îşi făcu repede cruce, se aplecă şi-mi şopti: Pot să-ţi spun ţie, care ai o sentinţă grea şi, în plus, eşti şi spioană anglo-americană, a fost condamnat la moarte, dar am aflat, nu mă întreba cum, că pedeapsa i-a fost comutată la 15 ani, slavă Domnului!

Rhea îmi descrise apoi pe mătuşa ei Coca, aceasta avea grijă de copii.

— Coca e ciudată, drăguţă cum era, se ţineau flăcăii după ea, dar bărbaţii o dezgustau, nu mergea nici la horă, duminica, să nu-i atingă cumva mâna vreun bărbat. După ea, bărbaţii sunt cei mai mari duşmani ai femeilor, sursa nefericirii lumii, ea îi urăşte. Cu băieţii e altceva, la drept vorbind. Coca e şi ea o femeie care iubeşte copiii, dacă nu trebuie să-şi bată capul să-i zămislească şi să-i poarte, exclamă Rhea cu dispreţ.

Când tocmai începusem să ascult mai cu interes povestea ei, paznica ne-a pus să scoatem tineta.

În acea seară stătea pe patul ei cu ochii închişi, iar buzele i se mişcau, probabil că se ruga. Voiam să aflu mai multe despre ea, de ce era bucuroasă că bărbatul ei era în închisoare, ferit din calea celor rele şi de ce nu o putea suferi pe Safta. Cea mai indicată persoană pe care o puteam întreba era Ileana, o femeie mai în vârstă, foarte vorbăreaţă. Ileana îmi spusese că ea şi soţul ei se aflau în închisoare pentru că nu denunţaseră nişte oameni urmăriţi de justiţie. Le mai rămăseseră de executat doi ani şi era disperată la gândul greutăţilor pe care aveau să le întâmpine la eliberare. Casa şi pământul le fuseseră confiscate prin sentinţa de condamnare şi nu aveau unde să se ducă. Închisoarea era de preferat greutăţilor necunoscute cărora trebuiau să le facă faţă.

Am căutat să o încurajez, spunându-i că în doi ani multe lucruri se puteau întâmpla şi avusese noroc să fie în închisoare cu oameni din satul ei. Am întrebat-o dacă le cunoştea pe Safta şi pe Rhea.

— Bineînţeles, îmi răspunse ea cu oarecare rezervă. De fapt, mă înrudesc cu Rhea, amândouă suntem din neamul Ioneştilor, cea mai bogată familie din satul Vrăjitoreni, adăugă ea cu condescendenţă. Vrăjitoreni este un sat obişnuit, de vreo două mii de locuitori. Cei mai

mulţi ne înrudim unii cu alţii, căci nu ne place să ne căsătorim în afara familiei noastre.

— O, într-adevăr? Sunteţi rude şi cu Safta?

— Nu, ea e străină. Părinţii ei au venit în sat de la mai bine de 30 km ca să caute de lucru la noi şi au rămas. Safta s-a măritat cu un văduv din satul nostru mult mai în vârstă decât ea.

— Are copii?

— Safta e prea deşteaptă. Zice că bărbatul ei e cam bătrân, dar sunt sigură că nici nu a dorit copii, i-ar fi putut strica silueta, spuse Ileana pe un ton batjocoritor.

— Copiii nu vin chiar aşa, la alegere, am replicat cu înţelepciune.

— Nu pentru Safta, răspunse Ileana râzând cu dispreţ. Ea face numai lucruri care îi plac şi întotdeauna izbuteşte.

— Nu înţeleg cum Safta poate preîntâmpina să aibă copii. Vrei să spui că în satul vostru se folosesc anticoncepţionale şi se fac avorturi?

— Nu am auzit niciodată cuvântul ăsta, *anticoncepţionale,* spuse Ileana. Avorturi se mai întâmplă uneori, dar nu cred că Safta a făcut vreodată unul. Nu şi-ar lua riscul să-şi piardă calităţile ei de femeie sau viaţa. Ar putea fi foarte periculoase, conchise ea cu un aer protector.

— Ei bine, tare aş vrea să-mi spună şi mie cum reuşeşte, aş putea să mă îmbogăţesc învăţând femeile cum să procedeze ca să nu aibă copii.

Ileana mă privi cu un aer de milă pentru ignoranţa mea.

— Poate o să-ţi spună ea. Eu nu pot, căci nu ştiu şi nici nu vreau să ştiu, declară ea cu hotărâre şi îşi făcu trei cruci, ca şi cum ar fi ţinut la distanţă un duh al răului.

În seara aceea nu mai aveam ce afla de la Ileana, dar eram decisă să încerc din nou mai târziu.

A doua zi am dus hârdăul cu apă împreună cu Safta şi am privit-o cu atenţie, era cea mai frumoasă femeie din celulă. Avea un păr lung, arămiu, împletit în cozi groase care îi ajungeau până la mijloc, ochi negri strălucitori, dinţi albi regulaţi, buze bine conturate. Fără îndoială era mult mai tânără decât Rhea, trupul ei era ferm, bine făcut, avea spatele drept, aceeaşi ţinută hotărâtă şi impunătoare, probabil datorită oalelor pe care le căra pe cap, era plină de viaţă, veselă şi, judecând după faptul că paznicul, atunci când se afla singur cu ea, profita pentru a glumi, pesemne că atrăgea bărbaţii. Era desigur frumuseţea satului şi invidia le-

a strecurat în suflet consătencelor antipatia faţă de ea. O altă pică pe care Rhea o avea în contra Saftei era şi faptul că aceasta primise o sentinţă mai mică decât ea pentru acelaşi delict de a nu fi denunţat pe cineva urmărit de justiţie.

Am reuşit treptat să le cunosc şi pe celelalte deţinute din celula mea, gospodine din mica burghezie, arestate pentru discuţii duşmănoase faţă de regim, ţărănci care se împotriviseră colectivizării, dar nici una nu avea însufleţirea celor trei femei din Vrăjitoreni.

Neînţelegerile dintre Safta şi Rhea adesea nu mai puteau fi stăvilite şi răbufneau. Rhea nu-şi putea stăpâni ura, deşi Safta căuta să o evite în mod stăruitor. Ileana, în ciuda rudeniei ei cu Rhea, era în termeni buni şi cu una şi cu alta. Exista o poveste pe care nici una dintre ele nu voia să o destăinuiască.

În rândurile noastre s-au ivit noi probleme. Vânturi sinistre din nord au adus un octombrie neobişnuit de rece. Fereastra oblonită, deschisă toată ziua până atunci, a fost dintr-odată închisă.

În celula noastră au fost îngrămădite noi deţinute, aşa că acum eram 30. Numai Rhea şi cu mine rămăseserăm singure în pat. Rhea obiectase cu energie în privinţa împărţirii patului cu altcineva, care ar fi putut fără voie să o lovească în locul unde fusese operată. În patul meu nu a vrut nimeni să vină, căci, fiind sub fereastră, se presupunea că acolo era frig. Celelalte paturi din acea celulă subterană erau ocupate de câte două sau trei deţinute.

Dar beneficiul splendidei mele solitudini era contrabalansat de aerul sufocant pricinuit de prezenţa atâtor persoane. În plus, capacitatea tinetei devenise insuficientă, dat fiind că era utilizată aproape fără întrerupere. Cererile noastre de a ni se da una mai mare au fost respinse de către stăpânire.

Apa era raţionalizată la trei căni pe zi, ceea ce restrângea în mod considerabil posibilităţile de spălare, chiar dacă renunţai să o foloseşti şi la băut, cum procedam eu. Dintr-un anumit punct de vedere, lipsa hârtiei igienice era oarecum o binecuvântare, făcea ca spălatul să fie imperativ pentru toată lumea.

Combinaţia obişnuită de miros de transpiraţie şi emanaţiile iritante provenite de la tinetă era în aceste condiţii şi mai mult intensificată, creând o duhoare insuportabilă. Această duhoare atingea culmea, când

se mai amesteca şi mirosul de varză murată din ciorba de la masa de prânz. Oricât se atrofiase mirosul meu în timpul anilor de detenţie, oricât de flămândă eram în permanenţă, a înghiţi mâncarea în asemenea condiţii cerea un mare curaj.

Cele douăzeci de minute de plimbare în mica noastră curte construită în spaţiul zăgăzuit ce ajungea până la marginea câmpului care camufla acoperişul închisorii nu ne aducea o mare uşurare. Îmbrăcămintea noastră era atât de pătrunsă de miros, încât duhoarea ce o emana polua aerul rece pe care-l sorbeam cu aviditate.

Problemele personale erau date uitării în starea de confuzie şi nemulţumire ce se manifesta. Teama de frig întrecea cu mult oroarea duhorii şi, cu încercările de a nu lăsa să pătrundă aerul rece uscat, umezeala permanentă ce se infiltra era intensificată. Ţărăncile, care petrecuseră cea mai mare parte a vieţii lor în aer liber, erau foarte stăruitoare în plângerile lor. Rhea, purtătoarea lor de cuvânt, protestând contra duhorii, refuza să creadă că, dacă s-ar lăsa să intre aer de afară, aceasta ar scădea.

Singurul răstimp în care celula se aerisea dura zece minute, de două ori pe zi, când tineta era golită. Din fericire aceasta era o regulă a închisorii şi trebuia să fie respectată.

Pe măsură ce vremea se răcea, soba funcţiona vreo două ore în fiecare după-masă. Cereri stăruitoare erau adresate şefei celulei să se închidă fereastra în timpul nopţii pentru a putea păstra puţina căldură ce mai exista.

Sanda, cu o remarcabilă stăpânire de sine, sublinie faptul că folosirea tinetei noaptea era şi mai frecventă. A inhala gazele acelea, în timp ce dormeam, fără nici o ventilaţie, însemna a ne otrăvi singure. Ea făcu apel la mine pentru sprijin, dat fiind că îndelungata mea detenţie era simbol statutar, acordându-mi autoritate asupra unor asemenea probleme şi, cum patul meu se afla sub fereastră, o mică politeţe impunea să se ceară aprobarea mea.

Am susţinut-o, explicând că a inspira aer proaspăt ajuta ca plămânii să rămână sănătoşi. (Ţărăncile erau îngrozite să nu se îmbolnăvească de tuberculoză.) În timpul zilei, fereastra rămânea deschisă doar câteva minute, obloanele împiedicând aerul să pătrundă cum trebuia, astfel că singura şansă de a avea celula aerisită de duhoarea permanentă era

noaptea. Pentru a le convinge m-am dat exemplu pe mine şi sănătatea mea rămasă nevătămată. Aceasta trebuia să-mi confirme teoria.

Aş fi făcut mai bine dacă tăceam, căci era inutil să vorbesc. Rhea lăsă pe alţii să ducă lupta în locul ei; în mod prudent, rămase tăcută în timpul discuţiei înflăcărate ce se iscă. În cele din urmă, Sanda hotărî ca fereastra să rămână deschisă pe jumătate şi nu complet, cum se procedase până atunci.

Două nopţi mai târziu, un vânt neplăcut readuse din nou subiectul în discuţie. De data aceasta Rhea luă cuvântul. Operaţia pe care o suferise o slăbise atât de mult, explica ea cu înflăcărare, încât aerul rece al nopţii nu-i putea aduce decât rău. Cum fusese în spital, căpătase experienţă în domeniul medical şi nu mai era o ţărancă ignorantă.

I-am oferit pe dată paltonul meu drept o învelitoare în plus. L-a acceptat, dar a continuat să stăruie ca fereastra să rămână închisă. Dorea să-şi revadă copiii şi să nu moară scuipându-şi plămânii.

— Cu siguranţă că aşa se va întâmpla dacă fereastra rămâne închisă, răspunse Sanda cu asprime. Cum ai supravieţuit în timpul iernii acasă, sunt ierni destul de aspre prin acele locuri ale ţării? Nu ai deschis nici o fereastră vreodată?

— Sigur că nu, replică Rhea. Erau bătute în scânduri, până când se dezgheţa, uneori până în martie.

— Dar nu aveai în casă o tinetă, interveni Sanda. Noaptea inhalai un miros curat de fructe uscate şi legume, aveaţi un foc sănătos cu lemne, nu cărbuni ca aici. Şi totuşi tuberculoza ucide atât de mulţi copii din sate. Fetelor, continuă Sanda, sunt şefa celulei, iar Annie este cea mai veche deţinută. Amândouă suntem de acord că fereastra trebuie să rămână deschisă, iar ceea ce spunem se face. Nu are nici un rost să ne plângem conducerii. Cum duhoarea reprezintă o proastă propagandă pentru condiţiile lor sanitare mult lăudate, de data aceasta ne vor susţine pe noi şi nu pe voi. Hainele de prisos vor fi împărţite celor mai friguroase şi cu asta am terminat. Nu mai avem ce discuta.

Rhea conducea opoziţia contra ferestrei deschise şi încercă să o mituiască pe Sanda cu o bucăţică de pâine.

Pe lista Rheii eram următoarea persoană care trebuia convinsă. Surâzând, cu un aer insinuant, spuse: „Cum amândouă aparţinem familiei de spioni anglo-americani, te rog pentru binele tău să ceri şefei celulei să

închidă fereastra. Dormi cu capul chiar sub ea şi noaptea trecută vedeam cum vântul îţi sufla părul. Cu o rezistenţă slăbită după şase ani de puşcărie, o să răceşti la plămâni sau o să capeţi o meningită la cap şi cele câteva pastile pe care le-ai putea primi de la infirmerie nu o să-ţi fie de prea mare ajutor. Convinge-o pe Sanda de hatârul tău, nu al meu".

Am asigurat-o că aerul proaspăt m-a ferit întotdeauna de răceli şi i-am oferit să schimbăm păturile mele cu ale ei. În cele din urmă a consimţit să păstreze haina pentru noapte şi ne-am despărţit, după cum credeam eu, în termeni buni.

Pe la miezul nopţii, fereastra a fost închisă de o mână nevăzută. M-am trezit sufocată de mirosul acela greu şi urât, m-am ridicat şi am întredeschis-o, şi atunci Rhea şi-a tras pătura de pe faţă. Privirea ei ameninţătoare m-a îngrozit.

În dimineaţa următoare vremea se îmbunătăţi, era o zi blândă de toamnă. Dar argumentele pline de vehemenţă expuse cu multă dibăcie de Rhea nu slăbiseră. La un moment dat, îmi spuse cu o atitudine calmă, ameninţătoare:

— Dacă fereastra nu-i închisă toată noaptea, aşa cum eşti aşezată între ea şi uşă, stai în curent. Ai grijă, o să te apuce durerile de cap.

— O, nu am avut niciodată în viaţa mea o durere de cap, i-am răspuns veselă.

— Ai avut noroc, eu am şi să ştii că nu-i deloc plăcut, continuă ea pe acelaşi ton semnificativ.

Spiritele erau atât de agitate în acea zi, încât Sanda îmi ceru să spun o poveste pentru a ţine lumea liniştită. Călcarea regulii tăcerii era pedepsită prin statul în picioare ore de-a rândul. „Spune o poveste de amor, mă imploră ea. O s-o devoreze şi o să uite de fereastră".

Calul meu de bătaie în asemenea împrejurări era un roman din cele menite să stoarcă lacrimi, privind eternul triunghi, intitulat *Slujnice şi stăpâne,* de o scriitoare engleză, Beatrice Kean Seymour. Acest subiect clasic înflăcăra imaginaţia şi aveau loc discuţii aprinse despre personaje.

— Nu are importanţă cum se comportă bărbatul, o soţie nu trebuie să-l înşele, declară Rhea. La noi în sat, o asemenea nevastă este pedepsită pe dată şi pe drept cuvânt. Pot să vă spun eu o poveste adevărată, nu iscodită de vreo minte bolnavă cum e povestea ta.

Rhea se aşeză jos, satisfăcută de sine, ceru să fie ascultată şi începu:

— A fost odată ca niciodată, o fată pe nume Lenuţa. Părinţii ei erau săraci şi mare le-a fost mulţumirea, când primarul satului începu să-i facă ochi dulci fetei şi în cele din urmă o luă de nevastă. Au avut o nuntă ca-n poveşti. Casa lor era înconjurată de o mare întindere de pământ şi ea se bucura de respectul întregului sat. Primarul era bătrân şi Lenuţa nu-l putea iubi.

— Biata fată, o înţeleg perfect, oftă Dora, o ţărancă al cărei bărbat era cu 20 de ani mai mare decât ea.

— Nu ştiu nimic despre al tău, continuă Rhea. Rogu-te, nu mă întrerupe. Primarul era un om încă în putere, chipeş, care avea deprinderi cum să-şi ducă traiul cu femei şi, după toate cele povestite, i-ar fi săturat toate poftele ei trupeşti pline de lăcomie, mai mult decât un bărbat care ar fi avut jumătate din vârsta lui.

— Rhea, spuse prevenitoare şefa celulei, scuteşte-ne de amănunte, ni le putem imagina.

— O, voi orăşencelor, le faceţi pe izmenitele la auzul anumitor vorbe. Lenuţa, care mergea la horă în fiecare duminică, întâlni un tânăr străin tare mândru. Acesta venise să caute de lucru pentru o bucată de timp la Vrăjitoreni. S-au îndrăgostit unul de altul. Şi cum primarul era mereu plecat la vânătoare, Lenuţa şi străinul erau adesea văzuţi pe la asfinţit făcând dragoste pe câmp ori plimbându-se pe lună pe malul râului. Până în cele din urmă, povestea ajunse la urechile primarului. Dar el era un om bun la inimă, care, după cum spuneam, trăise în lume şi ştia cum stau lucrurile, aşa că numai o burduşi, pentru a-i aduce aminte cum se cerea să se poarte nevasta lui. Ar fi trebuit să fie bucuroasă că scăpase numai cu atât.

— Şi a fost?

— Nici gând, târfa. A rămas mai departe cu străinul. În cele din urmă i-a cerut bărbatului ei să divorţeze, ca să se poată mărita cu ibovnicul. Bineînţeles că el s-a împotrivit şi i-a spus să nu stăruiască, dacă nu vrea ca să-şi folosească drepturile de soţ. Dar nebuna nu a ţinut seama de spusele lui şi a fugit la ibovnic.

Rhea se opri pentru a produce un efect dramatic.

— Ei bine, într-o zi, când ibovnicul era la lucru, primarul o trase de păr afară din casă în piaţa publică, sună goarna ca să adune oamenii şi în faţa întregului sat o pedepsi după drepturile lui de soţ. Cu un cuţit bine

ascuţit îi reteză vârful nasului, exclamă Rhea triumfătoare, gustând pe deplin întâmplarea.

— Dar asta era un act criminal, nu l-a oprit nimeni? izbucni Sanda.

— De ce ar fi făcut-o? replică Rhea. Bărbaţii erau bucuroşi ca nevestele lor să vadă ce pot păţi dacă batjocoresc legământul căsătoriei, şi opriră femeile să se amestece. Ibovnicul sosi prea târziu. El făcu zarvă mare şi-l chemă pe primar în judecată. Dar nu avu pe ce să-şi sprijine plângerea. Primarul se călăuzise după un obicei vechi de sute de ani pe care nici o lege nu l-a înlăturat. Se tot ciondănesc şi acum.

— Ce cruzime! Ce s-a întâmplat cu biata Lenuţa?

— A fost tare bucuroasă că a luat-o bărbatu-său înapoi. Nici un alt bărbat nu s-ar mai fi uitat la ea decât cu silă. După ce nasul ei ciopârţit se vindecă, devenise respingătoare, încheie Rhea cu maliţiozitate, plină de îngâmfare.

M-am dus apoi la Safta care nu luase parte la discuţie şi am întrebat-o despre povestea auzită.

— Da, e cu totul adevărată, eram acolo, spuse liniştită. Dar dacă Lenuţa s-ar fi purtat altfel, ar fi putut avea tot ce voia, fără atâta zarvă. Ce vă închipuiţi, că toate nevestele din Vrăjitoreni sunt credincioase bărbaţilor lor?

Dintr-odată o puternică senzaţie că nişte ochi îmi sfredelesc ceafa mă făcu să mă uit în jur. Am întâlnit ochii Rheii plini de atâta răutate, încât am întors capul repede pentru a-i evita. Părea că încearcă să mă vrăjească. Undele de ură ce emanau din privirea ei au avut aproape o înrâurire fizică asupra mea. M-am întrebat dacă nu cumva faptul că am vorbit cu Safta o făcuse să se uite astfel la mine şi m-am îndepărtat.

Sună ora culcării şi, în agitaţia noastră să ne suim în pat cât mai repede, fereastra a fost uitată. Nu însă şi de Rhea. Ea întrebă liniştită: „O să rămână deschisă? E rău pentru Annie care doarme dedesubt". Nu s-a produs nici o reacţie. Eu am deschis-o ca de obicei.

Clopotul ce sună scularea mă trezi brutal dintr-un somn adânc fără vise. Când am sărit automat în picioare pentru a-mi face patul, m-am clătinat ameţită şi cu o durere de cap cumplită. M-am gândit în sinea mea că era rezultatul unei nopţi lipsite de aer, iar apa rece o să-mi facă bine. M-am frecat cu vigoare, însă fără nici un efect. Cum stăteam la rând pentru apelul nominal, m-am clătinat atât de tare, încât vecina mea a

întins mâna să mă susţină.

Nu puteam da vina pentru durerea mea de cap pe lipsa de aer, căci Sanda îmi spusese că prima oară după săptămâni de-a rândul fereastra rămăsese deschisă toată noaptea. Pe la amiază durerea se intensifică, aşa că am cerut pazniculuipermisiunea să stau întinsă. Mă simţeam prea rău ca să pot mânca, încât i-am trecut Rheii bucata mea de mămăligă şi ciorba de fasole care îi plăcea foarte mult, dar doctorul îi interzisese să o mănânce.

A primit ciorba, spunând cu blândeţe:

— Durerea de cap e din cauza curentului acela îngrozitor, în noaptea asta e mai bine ca fereastra să fie închisă.

— Nu, am şoptit eu cu hotărâre, până mâine durerea de cap va dispărea.

— Cum vrei, zise ea cu supunere, am păstrat cafeaua mea de dimineaţă pentru tine, încearcă s-o bei.

Am luat-o cu recunoştinţă ca să înghit aspirina pe care Sanda o scosese din rezervele ei secrete pentru cazuri extreme. S-ar fi putut să-mi ajute. Doctoriile erau atât de rare, nu mai luasem nici una de un an.

În dimineaţa următoare, mă simţeam încă şi mai rău. Când am încercat să mă scol, am căzut pe priciul de jos. Sanda a trebuit să mă conducă la tinetă şi m-a spălat pe faţă şi pe gât.

La apelul nominal cererea mea de a fi chemat doctorul a fost primită cu un mârâit nearticulat din partea ofiţerului de serviciu. Bineînţeles că nu apăru nici un doctor.

Paznica, una dintre cele mai puţin bestiale, s-a apropiat de mine.

— Nu eşti niciodată bolnavă şi, chiar dacă eşti, nu stai în pat, ce nu-i în regulă cu tine?

— O durere de cap atât de îngrozitoare încât nici nu mă pot mişca, am murmurat eu. Câteva ore mai târziu mi-a adus trei antinevralgice şi o aspirină.

— I-am spus doctorului, zise ea cu blândeţe, trebuie să le iei pe toate azi.

Pastilele nu mi-au adus nici o alinare. Durerea şi greaţa se intensificau. De câte ori ridicam pleoapele atât de grele, întâlneam privirea mulţumită, radioasă, a Rheii. Nu puteam să înţeleg. Primise oare ştiri bune, încerca să mi le transmită în acest fel? Buzele i se mişcau în tăcere

în mormăitul ei obişnuit.

În a treia seară, ţărăncile cerură ca fereastra să fie închisă. „Nu vrem să ajungem în aceeaşi stare ca Annie, protestară ele. Rhea are dreptate. Ea doarme în curent, are meningită şi o să moară".

— Da, zise Rhea, are aceleaşi simptome ca biată femeia aceea care a murit la spital, când eram acolo. Este într-adevăr foarte trist pentru Annie, după ce a supravieţuit şase ani.

Am rămas neclintită în hotărârea mea de a avea fereastra deschisă. În acea seară nu am putut închide ochii din cauza durerii, capul meu părea prins în cercuri de fier cu margini tăioase, care apoi se transformară în zeci şi zeci de cuţite ce-mi străpungeau fără îndurare tot creierul. În timpul nopţii, Rhea coborî uşurel din pat şi închise cu grijă fereastra: când se înapoie la patul ei şi se opri lângă mine, privirea ei diabolică, hipnotică mă făcu să mă cutremur. M-am tras la marginea patului şi cu multă durere am deschis-o din nou. Cât m-am bucurat, când s-a crăpat de ziuă şi lumea din jur a început să se scoale. Sanda şi Safta m-au dus la tinetă şi înapoi. Ce chin cumplit! Sanda mi-a cerut să beau cafeaua. Dar nu-mi puteam mişca în nici un fel capul. M-a făcut să sug o batistă curată pe care o muiase în lichidul fierbinte.

— Trebuie să-ţi spun ceva, zise Sanda, poţi să te concentrezi câteva clipe? i-am strâns mâna în semn afirmativ. Ei bine, eşti bolnavă pentru că ţi s-au făcut farmece. Dacă cedezi în privinţa ferestrei, te faci imediat bine.

— Prostii, abia am rostit eu cu un glas slab. Cine a mai inventat şi asta?

— Safta. Acum nu-ţi pierde energia întrerupându-mă şi ascultă cu atenţie. Rhea este vrăjitoare şi face farmece. Dacă bărbatul ei, Toma, are o mână şi un picior paralizate, asta se datorează iubitoarei lui soţii. Era un bărbat chipeş căruia îi umblau ochii după femei, de fapt unul care căuta mereu o pradă. Când a fost mobilizat în al doilea război mondial, Rhea a stăruit să petreacă ultima noapte cu ea. L-a prevenit că, dacă nu rămâne cu ea, îl va blestema ca la întoarcere să vină invalid şi nici o femeie nu se va mai uita la el. Farmecul iubitei s-a dovedit a fi mai puternic decât legătura căsătoriei. Toma a plecat pe front din braţele ibovnicei şi s-a întors după un an infirm, cum l-a blestemat Rhea să fie.

— Dar de ce ar trebui să-mi facă farmece mie? Ea mă place, am susţinut eu.

— Îşi iubea şi bărbatul, nu-i aşa? Şi în plus ai mai comis un păcat, eşti prietenoasă cu Safta, iar Safta a fost ibovnica lui Toma, după ce Rhea a născut primul copil.

— De unde ai aflat toate bârfele astea?

— De la Safta şi Ileana, le pare tare rău că ai căzut sub puterea unei vrăjitoare atât de puternice.

Mă cuprinse mila de mine şi lacrimi fierbinţi îmi curgeau şiroaie. Cât de odios, cât de umilitor să fii aşa de bolnav şi să te vezi obligat să apelezi la ajutorul altcuiva, eu care fusesem întotdeauna atât de independentă. Poate că aveau dreptate, dar mă scotea din fire gândul de a ceda unei vrăjitoare. Deodată, între o clipă de calmare vremelnică şi durere, mi-a revenit logica.

— Dacă Rhea este o vrăjitoare atât de puternică, de ce nu şi-a vrăjit bărbatul să o iubească pe ea?

— Am întrebat şi eu asta. Se pare că Rhea a reuşit să-l prindă în laţ pe Toma dându-i să bea un elixir al dragostei pregătit de cea mai mare vrăjitoare a satului, care a murit. Efectul băuturii a dăinuit până când a apărut primul copil. Apoi atracţia Saftei a devenit irezistibilă şi nici una din poţiunile Rheii nu a mai avut efect.

— Şi nu a încercat nimic contra Saftei?

— A încercat de nenumărate ori, dar Safta s-a dovedit o vrăjitoare mai iscusită, ea a fost o favorită a marii vrăjitoare şi o elevă mai dibace. Pretinde că o poate înfrânge pe Rhea de fiecare dată în toate încercările ei.

Era o poveste incredibilă, dar am refuzat să mă supun ambiţiei acelei femei rele şi să-i fac pe plac. Vremea era foarte frumoasă şi ar fi fost o adevărată sinucidere să închidem fereastra.

La naiba cu civilizaţia şi educaţia, m-am gândit în sinea mea cu amărăciune. Pastilele nu mi-au făcut nici un bine, mai curând mi-au mărit senzaţia de vomă.

Am avut dintr-odată o inspiraţie şi am hotărât să-i cer Saftei să facă farmece contra celor ale Rheii.

— Safta, am şoptit înnebunită, cuprinzându-i mâna.

Ajută-mă. Dacă Rhea mi-a făcut o vrajă şi poţi să o nimiceşti, te rog, fă-o. Cred că voi muri şi, cu toate că doresc să o revăd pe mama, nu am de gând să cedez în privinţa ferestrei.

— Voi încerca, spuse Safta cu blândeţe, dar e foarte puternică şi nu-şi dezminte numele. Se uită la tine fără încetare şi tot bolboroseşte în sinea ei. Toată lumea a observat asta. Dar nu pot să reuşesc decât dacă mă asculţi întru totul, fără a pune nici o întrebare. Din fericire focul este aprins.

Luă cana mea de pe prici, văzând că Sanda tocmai vorbea cu Rhea ca să-i distragă atenţia de la mine, aşa încât nu a observat conversaţia noastră.

Safta şi Ileana m-au dus la tinetă. Se afla după o rogojină pentru a exista totuşi o oarecare intimitate şi astfel eram tăinuită ochilor Rheii.

Sanda mi-a descris cum Safta pusese în cană o pânză de păianjen mare, luată de pe tavanul de deasupra patului meu, şi mai aşezase în fundul căniidouă paie încrucişate scoase din pernă. Apoi turnă puţină apă. Cum nimeni nu avusese încă timp să folosească apa de când fusese adus hârdăul, apa era neîncepută. Ţinând cana în mână, trase un cerc cu cărbune în faţa uşii de la sobă şi se aşeză în mijloc pe vine. Jăratecul arunca umbre stranii pe faţa şi pe buzele ei, în timp ce se apleca ritmic şi murmura în mod repetat o incantaţie, ce se auzea asemenea unui şuierat.

Înmuindu-şi degetele în apă, luă un tăciune aprins şi-l aruncă în cană, amestecă lichidul negru cu un pai din salteaua mea şi rosti repede şi distinct vraja: „focul durerii din capul meu să se stingă, după cum apa a stins focul din cărbune”.

Sanda îmi povesti că, în tăcerea lugubră ce învăluia celula, cuvintele Saftei rostite cu o voce voalată răsunau sinistru. Atenţia fiecăreia era concentrată asupra ei. Faţa Rheii era îngrozitoare. Cu ochii fixaţi asupra Saftei, se aplecă şi bolborosi ceva, ca şi cum ar fi încercat să anihileze incantaţiile Saftei cu unele ale ei mai puternice.

Safta veni în spatele paravanului şi îmi dădu cana: „Unge-te cu băutura fermecată peste toate părţile corpului şi capului unde sunt deschizături”, porunci ea.

Aşa cum stăteam aplecată pe umărul Ilenei cu ochii strâns închişi, mi se părea că celula se învârteşte în jurul meu. Am muiat degetele în amestecul negru şi am urmat cu supunere instrucţiunile. Nu realizasem niciodată câte orificii posedam. Întreaga procedură stânjenitoare mă făcea să mă simt ridicolă. Cum ar putea o asemenea prostie să fie de folos? Dar dacă nu ajuta, atunci ce altceva ar fi putut? Aşa că am

perseverat cu încăpăţânare până când Safta a fost total satisfăcută. Mânjită şi înnegrită toată m-au dus înapoi în pat, unde am căzut pe perne. Cana neclătită a fost umplută cu cafeaua pe care nici nu o atinsesem. Safta mă hrăni cu linguriţa. Numai speranţa că încrederea mea în Safta era justificată îmi susţinuse lupta contra durerii şi stării de vomă, până când total extenuată am căzut într-o stupoare chinuitoare.

În dimineaţa următoare m-am trezit cu un gol în stomac. Pentru prima oară după mai multe zile îmi era foarte foame.

Mi-am căutat săculeţul şi am înfulecat pâinea veche păstrată cu grijă. Dintr-odată mi-am dat seama că nu mă mai doare capul. Nu-mi venea să cred. Ca să mă asigur că aşa era, mi-am rotit capul, mişcare care mai înainte fusese de o durere agonizantă. Nici o reacţie, decât o uşoară ameţeală, slăbiciune şi foame. M-am uitat la patul de vizavi. Rhea mă privea cu o expresie piezişă pe faţa ei scofâlcită, brăzdată, încreţită într-un surâs forţat.

— Te simţi mai bine, draga mea? Sunt atât de bucuroasă.

I-am răspuns cu aceeaşi ipocrizie:

— Mulţumesc, Rhea, durerile au dispărut, mă simt slăbită pentru că nu am mâncat.

— Ei bine, trebuie cu adevărat să-i mulţumeşti lui Dumnezeu pentru bunătatea lui de a te fi ferit de meningită, boală groaznică, trimiţându-ne soarele ăsta atât de frumos. E cu adevărat vara Sfântului Martin şi trebuie să-i mulţumeşti şi Sfântului Martin, zise ea cu şiretenie, pe un ton mieros.

Ultima ei remarcă era un semn evident că mă blestemase să mor de meningită ca şi acea femeie de la spital. Farmecele ei dăduseră greş, iar fereastra de acum înainte avea să rămână deschisă noaptea. Pentru a nu-şi ştirbi prestigiul, a pretins că este de acord, dat fiind că vremea se îmbunătăţise pe neaşteptate.

Cu prima ocazie i-am mulţumit Saftei cu recunoştinţă, exprimându-i admiraţia mea pentru felul în care a ştiut să înfrângă puterea Rheii.

— Noroc că nu sunt bărbat, i-am şoptit maliţios, ăsta pare a fi singurul domeniu în care te poate învinge. Bietul Toma!

Safta chicoti: „Aşa credea ea când s-a întors invalid. Dar şmecherul nu-şi pierduse scânteierea din privire şi, după ce s-a obişnuit cu piciorul ţeapăn... a fost ca şi cum nu s-ar fi dus niciodată la război".

Curând după ce m-am întors de la Jilava, întreg penitenciarul a fost transferat în nord, la Miercurea Ciuc, în altul vestit pentru asprimea climei şi severitatea regimului. În vara următoare m-au trimis la închisoarea pentru anchetă. Am regretat amarnic, căci pierdeam tocmai singurele luni călduroase. Din fericire, nu am stat mult acolo şi ultimele zile ale detenţiei mele solitare au fost luminate de o companie încântătoare.

Despre biciuiri şi dragoste

M-am trezit cu o strângere de inimă când uşa celulei s-a deschis uşurel. Gardianul introduse o femeie, îi scoase ochelarii negri de la ochi şi îi spuse pe un ton aspru: „Fii liniştită şi urcă-te în pat".

Înfăţişarea ei era îngrozitoare. Să fi avut vreo 35 de ani, un păr castaniu îi cădea pe umeri, nările nasului mic, fin, erau umflate, buzele plesnite sângerau, iar faţa îi era congestionată. Tremura din cap până în picioare. Privirea ei fără expresie, fixă, albastră, ce părea că nu vede nimic, m-a impresionat cel mai mult. Rămase acolo, unde o lăsase, nemişcată, neascultându-i porunca, l-am şoptit:

— Grăbeşte-te şi intră în pat. Se va auzi curând semnalul de deşteptare, caută să te odihneşti puţin.

Nici un răspuns de la acea siluetă înaltă împietrită. Trei bătăi scurte în uşă. Era mai târziu decât crezusem. Vremea deşteptării. Am sărit din pat, mi-am pus pantofii şi m-am îmbrăcat. Dormeam în combinezon, căci nu aveam nimic altceva să mă schimb şi nopţile acelea de vară erau înăbuşitoare.

— Stai pe marginea patului, este voie, i-am spus pe tonul şoptit, permis.

A întors capul ca şi cum atunci şi-ar fi dat seama de prezenţa mea:

— Mi-e teamă să mă aşez, îmi răspunse cu o voce clară.

După felul în care îşi târşâia picioarele, am înţeles imediat despre ce

era vorba.

— Biata de tine, trebuie să-ţi pui nişte comprese reci.

Am muiat batista în cana cu apă şi i-am întins-o.

— Ia-o, e curată, când o să ne ducem la spălător, să-ţi uzi combinezonul şi să-l legi în jurul şoldurilor, foloseşte batista asta pentru tălpi.

— Mulţumesc, nu-mi pasă de durere.

— Nu vorbi atât de tare, am prevenit-o în grabă.

Expresia ei mă intriga. Nu era înfăţişarea obişnuită, pietrificată a unei femei care fusese biciuită. Dimpotrivă, părea că radiază ceea ce în alte împrejurări ar fi putut să fie o stare de extaz, ca şi cum se afla sub vraja unui vis sau a unei clipe de fericire de care se temea că o să dispară prea repede.

Deschiderea bruscă a uşii m-a silit să mă ridic în picioare. Paznicul ne făcu semn că o să ne ducă la spălător.

Drumul de-a lungul coridorului s-a dovedit mai chinuitor ca de obicei. Eu mă deprinsesem să privesc pe sub ochelarii negri pe care trebuia să-i purtăm ori de câte ori părăseam celula, dar ea nu. Paznicul m-a pus să merg înainte cu oala de noapte în mâna dreaptă, iar ea mă urma cu braţul întins, ţinându-se cu mâna dreaptă de umărul meu drept. Paznicul mă apucă de cotul stâng pentru a ne călăuzi.

Spălătorul se afla la capătul coridorului şi până ajungeai acolo trebuia să cobori şapte grupe de scări, numite pe drept cuvânt „Cele şapte staţii ale calvarului". Ştiam câte trepte erau în fiecare grupă, dar ea habar nu avea şi se poticnea de fiecare dată când ajungea la ultima treaptă. La a şaptea grupă de patru a călcat în gol foarte rău, astfel încât şi-a luat brusc mâna de pe umărul meu, ceea ce m-a făcut să-mi pierd echilibrul şi am fost gata să vărs oala de noapte. Din fericire a căzut jos numai capacul. Asta a speriat-o şi pe ea, iar când degetele ei mi-au cuprins cu o mişcare spasmodică umărul greşit, am scăpat cana de apă pe care o aveam în mâna stângă.

— Ai să plăteşti pentru asta, mi-a şuierat în ureche paznicul, căci nu respecţi regulile de absolută linişte pe coridor.

Câteva secunde mai târziu se deschise uşa şi am fost împinse înăuntru.

— Trebuie să terminaţi în trei minute, zbieră paznicul, asta e pedeapsa: două minute mai puţin decât cele prevăzute de Regulament.

Grăbiţi-vă.

Am dat fuga la robinet să umplu cănile şi apoi să deşert oala la closet. Ea se îndreptă spre cel de alături. Erau closete din acelea turceşti, o gaură cu două plăci de piatră pentru picioare de o parte şi de alta.

Paznicul bătea în uşă să ne amintească de cele trei minute care treceau.

— Nu-i hârtie, ce să fac? şopti în disperare femeia.

— Foloseşte batista, apoi spal-o la robinet, i-am răspuns scurt, grăbindu-mă să-mi spăl cârpa mea. Hârtia era interzisă, aşa că utilizam o cârpă pe care o spălam în fiecare zi. Am deschis robinetul, în timp ce ea îşi freca de zor batista, ştergându-şi apoi mâinile pe ea.

Am mărşăluit înapoi la celulă. Oala de noapte era goală acum, aşa că drumul devenise mai uşor. Când uşa celulei a fost ferecată după noi, ea, uşurată că se întorsese teafără, a izbucnit în sughiţuri zguduitoare. Strălucirea extatică de pe chip îi dispăruse: durerea se instalase.

Îşi ridică fără să scoată un cuvânt fusta scurtă şi lăsă să se vadă pe tot şezutul umflături roşii. Altele asemănătoare se întindeau pe tălpile picioarelor. Cea mai mică atingere era o cumplită durere. Nu putea nici să se aşeze, nici să stea în picioare. Singura poziţie posibilă ar fi fost să se culce pe burtă, dar asta era împotriva Regulamentului. Deţinuţii nu aveau voie să se întindă şi trebuiau să stea pe marginea patului de fier toate cele 17 ore, dintre momentul deşteptării şi cel al „stingerii". (Ce ironie! Becuri puternice ne băteau în ochi noaptea şi ziua.)

Semnele de pe trupul ei îmi aminteau perioada anchetei mele, cu opt ani în urmă. Ea era abia la început, în timp ce eu trecusem prin toate etapele. Cât de mult aş fi dorit atunci să am pe cineva care să mă asculte şi o mână blândă care să mă mângâie. Doi ani de celulă solitară au fost greu de suportat.

Din fericire, cănile noastre de apă erau pline ochi. O amară experienţă mă învăţase să le umplu de cum ajungeam la spălător.

Am pus uşurel batista mea udă pe bietele ei picioare, întotdeauna picioarele biciuite îmi provocau mai multă milă decât oricare altă parte a corpului.

— Încearcă să stai în picioare. O să-ţi ud combinezonul ca să ţi-l poţi lega în jurul şezutului. Apa rece face bine la umflături şi apoi nu o să mai fie atât de dureros.

— Sunt foarte recunoscătoare pentru bunătatea dumitale, spuse ea cu simplitate şi apoi încercă să stea jos sau să se închircească pe marginea patului. Atitudinea ei deveni rece şi distantă. Extazul îi reapăru pe chip.

Nici ea şi nici eu nu am mai fost scoase la anchetă în acea zi. Fusesem chemată o singură dată de la sosirea mea, cu trei săptămâni în urmă, la această închisoare pentru interogatorii. Această anchetă, a şaptea de la condamnare, acum opt ani, era în legătură cu o persoană care avusese contact cu un membru al Legaţiei britanice. Cum fusesem angajată acolo, şi-au închipuit că-l cunoşteam. Din fericire, numele îmi era necunoscut şi m-am rugat în sinea mea cu fervoare ca ei să fie încredinţaţi de aceasta. Perspectivă de a fi din nou chinuită mă îngrozea. Oricum, nu mai fusesem deloc chemată la anchetă de atunci, aşa că poate că acum aveam noroc.

Ar fi fost interesant să vorbesc cu această femeie. Fără îndoială că abia o arestaseră. Pentru mine, care de opt ani nu mai aveam habar de cărţi, ziare sau ştiri de orice fel despre familia mea, ar fi putut să fie oglinda unor recente evenimente. Totuşi, când, în conformitate cu eticheta închisorii, m-am recomandat, i-am spus pentru ce sunt condamnată şi durata întemniţării, ea a rămas total tăcută. Continua să se ghemuiască sau să stea cu picioarele îndreptate în afară, în timp ce îşi muia mereu combinezonul sau batista, fără a scoate un cuvânt.

Orele treceau. Zgomote înăbuşite de uşi ce se închideau şi se deschideau, admonestări aspre ale paznicilor şi apoi un vaiet chinuitor dintr-o celulă vecină erau singurele acompaniamente ale gândurilor mele. Îmi stabilisem o anumită rutină pentru a putea să-mi ţin mintea trează şi activă (dormitul era un păcat mare, pedepsit cu multă cruzime), aşa că mi-am văzut de treabă ca şi cum aş fi fost singură. Am parcurs kilometrul zilnic (calculat după numărul paşilor în lungimea celulei), mi-am repetat 45 de poezii în germană pe care le învăţasem în iarna trecută de la o bătrână austriacă la penitenciar şi, de asemenea, câteva reţete culinare foarte apetisante, cu atât mai mult cu cât eram tare flămândă, mi-am repovestit unele istorioare pe care mi le născocisem eu. Unele erau mişcătoare, celelalte deţinute din celulă le ascultau cu mare bucurie, mai ales că îşi închipuiau că erau romanele unor scriitori faimoşi englezi sau americani.

Partenera mea nu a făcut decât să miroasă gamela de la prânz cu un arpacaş agrementat cu maţe de oaie. Mă împăcasem cu ideea că orice

mâncare ni s-ar fi dat, era singura posibilitate de a ne hrăni, astfel că puteam să înghit orice cu un calm desăvârşit, oricât de dezgustător ca aspect sau gust ar fi fost. Dar nu am încercat să o conving să mănânce, ar fi reprezentat o totală pierdere de timp în starea în care era ea acum.

După masa de seară, când am primit o supă apoasă cu câteva felii de cartofi, dintr-odată a rupt tăcerea: „E vorba de mirosul unei ţigări americane, Chesterfield. Seara trecută, când m-au biciuit, fumau ţigări Chesterfield, aşa cum făcea şi el. Nu fuma altceva. Cât e de ciudat cum mirosurile îţi pot trezi cu atâta forţă amintiri. Mirosul ăsta mă înnebuneşte", continuă ea cu nervozitate, ridicându-se anevoie din pricina durerii.

— Prostii, am spus cu blândeţe. Nu mirosul te înnebuneşte, ci durerea în urma biciuirii pe care ai suferit-o.

— Poate, răspunse ea visătoare. A fost o experienţă din cele mai extraordinare.

Apoi continuă pe un ton disperat:

— N-ai decât să mă consideri nebună, nu-mi pasă, nu o să ne mai întâlnim niciodată, mai ai de stat într-o celulă de puşcărie 12 ani. Eu voi fi achitată şi, chiar dacă nu sunt, nu voi primi decât câteva luni. Nu am comis nici o crimă, nu sunt cineva.

Am zâmbit în sinea mea. Toate cred aşa şi apoi li se dau condamnări kilometrice.

— Atunci, de ce te-au arestat?

— Sunt învinuită că am tăinuit un bărbat pe care-l cunoşteam şi care era urmărit de poliţie şi avea intenţia să fugă din ţară. Îl urmăreau pentru că făcuse altă dată parte din partidul ţărănist, acum interzis. A stat la mine câteva zile, înainte de a încerca să fugă. Când l-au arestat, ticălosul a dat declaraţii complete despre toţi cei care l-au adăpostit. O să i-o plătesc într-o bună zi.

— Nu spune asta, ştii ce înseamnă o biciuire. Probabil că a fost torturat mult mai rău decât tine, dacă a făcut o astfel de mărturisire. Presupun că ai tăgăduit totul.

— Nu, mi-am dat seama imediat că ştiau atâtea, încât ar fi fost inutil să tăgăduiesc, aşa că le-am spus tot ceea ce voiau să ştie. M-au interogat toată noaptea (am fost arestată ieri, în drum spre casă). A fost îngrozitor, un coşmar oribil şi istovitor, pentru că ei stăteau în întuneric în spatele

unui şir de lămpi care mă orbeau.

— De ce te-au biciuit, dacă ai spus totul?

— Au zis că nu sunt sinceră şi toate încercările lor de a obţine de bunăvoie informaţii au dat greş, aşa că au fost siliţi să folosească forţa.

— Da, asta-i metoda, oricât de sincer ai fi, sunt întotdeauna siguri că ascunzi ceva.

— Da, ei nu pot crede când cineva spune adevărul, minţile lor sunt atât de ticăloşite, îşi închipuie că fiecare e la fel cu ei şi sunt convinşi că presiunea va stoarce mai mult de la noi. Ei bine, nu există nimic altceva de spus şi nădăjduiesc că acum mă cred.

— Sper şi eu.

Era în mod evident dornică de mărturisiri, aşa că am întrebat-o cu blândeţe:

— Ce ţi-au făcut?

— În primul rând mi-au pus ochelari negri, ceea ce mi-a dat impresia că mă cufund într-o groapă fără fund, în beznă. Apoi unul m-a apucat de cot şi m-a luat la goană de-a lungul coridorului şi m-a împins pe nişte scări, pe care le-am coborât împiedicându-mă. Când am ajuns jos, am căzut, iar alţii care mă aşteptau probabil mi-au dat cu piciorul până m-am rostogolit pe podeaua de piatră, total aiurită şi îngrozită. Nici nu am putut să-mi trag bine sufletul că mi-au legat încheieturile mâinilor de genunchi cu nişte curele de piele care-mi tăiau carnea (uite semnele). Pe urmă mi-au trecut o prăjină pe sub coate şi genunchi şi m-au atârnat cu cele două capete ale prăjinii de un fel de aparat ca o capră pentru sărituri. Capul mi se bălăngănea în spate în timp ce picioarele atârnau în jos în faţă. Arătam probabil ca o pasăre pusă la frigare.

— E oribil, nu-i aşa? am spus încet.

— Ei bine, ştii deci. Ochelarii au alunecat puţin şi puteam zări câte ceva între marginea de cauciuc şi pomeţii mei. O orbire totală ar fi fost mai îndurătoare. Mi-au scos fusta şi chiloţii. Eram aşa acolo, goală în faţa bestiilor.

— Unde s-a petrecut asta?

— Probabil în subsol. Camera era mare, luminată a *giorno,* cu diferite obiecte inchizitoriale prin colţuri; era plină de bărbaţi în haine civile bleumarin cu mânecile suflecate la cămăşi. Se uitau la mine cu priviri neruşinate şi făceau tot felul de glume ordinare, obscene. Îmi venea să

ţip, să vomit, să scuip, dar groaza mă împietrise. Torentul de cuvinte curgea întruna. Deşi era o căldură sufocantă (nu părea că ar fi existat ferestre), trupul meu era învăluit într-un fel de piele de gâscă, ca o gheaţă, mă simţeam cuprinsă de o teamă fizică. Teama de tortura necunoscută care mă aştepta şi de ceea ce avea să urmeze. Aveau oare de gând să mă violeze, aşa cum au făcut sovieticii multor femei când au intrat în ţară? Treceau minute după minute sau poate ore, nu se petrecea nimic. Întârzierea era tot o formă de tortură rafinată. Dintr-o dată am înţeles motivul. Apăruse un bărbat gol până la brâu, purta pantaloni negri lucioşi. Avea un tors minunat, cu muşchi ca ai unui înotător, pielea lui bronzată strălucea cu milioane de boabe de transpiraţie. Dar chipul său nu era deloc asemănător trupului, era cel al unui ascet, un sfânt slav. Ceilalţi l-au primit cu strigăte şi vorbe de ocară, căci îi făcuse să-l aştepte. A zâmbit batjocoritor, ca şi cum ar fi fost un truc prea bine ştiut că să-l mai amuze, şi cu o figură dispreţuitoare zise: „Îmi pare rău, am avut alte treburi". Apoi s-a întors spre mine, vita pusă la frigare. Expresia i se schimbă, devenise bestială. Rânji: „Lasă că-i fac eu de petrecanie pentru că ne-a dezamăgit". Bestialitatea de pe faţa lui mi-a dat o senzaţie de sufocare. Am observat că avea un bici cu un şfichi subţire, lung. A făcut câţiva paşi mai departe, s-a înclinat în mod batjocoritor, ca şi cum ar fi vrut să măsoare distanţa dintre noi. Se lăsă tăcere. Expectativa distracţiei care avea să urmeze crescu. Încordarea deveni grea şi sufocantă. Răutatea şi lăcomia de a se desfăta în umilirea mea mă înăbuşeau. Ridică mâna. Imediat alte degete puternice îmi imobilizară umerii, punându-mă în imposibilitatea de a mă mişca. Am închis ochii, strângându-i ca la dentist, iar spaima mea dinainte nu mai reprezenta nimic faţă de teroarea care ardea în fiecare fibră din trupul meu.

Se opri din povestire, cu ochii închişi ca să-şi amintească parcă mai bine scena atât de oribilă.

— Nu mai povesti, te îndurerează prea mult.

— Trebuie, spuse ea în şoaptă. Dacă mor aici? Trebuie să spun cuiva şi simt că într-adevăr mă înţelegi.

Am dat din cap cu simpatie.

— Prima lovitură a căzut pe fese, a doua pe tălpi. Era dureros, dar puteam suporta. O voce număra ritmic: „Unu, doi", aşteptam pe a treia. A venit, apoi a patra, a cincea şi încă multe altele. Durerea devenise de

nesuportat. Şfichiuirile neînduplecate îmi ardeau carnea. Nu am ţipat, dar buzele îmi sângerau pentru că le muşcam mereu. Realitatea dispăruse.

— Îţi pierduseşi cunoştinţa. Aşa mi s-a întâmplat şi mie, după a 30-a lovitură; a câta a fost ultima?

— Cred că a 25-a, dar eram perfect conştientă, nu de durere, ci de trecutul pe care-l retrăiam.

M-am uitat la ea uimită. Ce voia să spună? A închis din nou ochii, iar cuvintele curgeau în ritm monoton ca şi cum ar fi fost în transă:

„Eram din nou în acea cameră de culcare înăbuşitoare de sub acoperiş, ţintuită într-un fotoliu din lemn, cu un baston sub genunchi, încheieturile mâinilor legate peste genunchi cu o cravată albastră, fereastra din partea opusă era larg deschisă, un cadru pentru o lună voluptuoasă ca de culoarea piersicii.

— E la fel cu şezutul tău, zise pe un ton zeflemitor bărbatul care stătea în picioare la oarecare distanţă de mine. Şi era gol până la mijloc, pielea lui albă strălucea din cauza căldurii acelei nopţi de vară fără aer. Şi el ţinea în mână un şfichi subţire, cureaua lui îngustă pe care tocmai şi-o scosese.

Ochii lui albaştri băteau în gălbui, chipul îi era încordat, reflecta o dorinţă ce părea că-l stăpâneşte. Pe buze i se schiţă un surâs ca şi cum ar fi vrut să-mi dea forţă pentru a-i suporta loviturile. Nu-mi era câtuşi de puţin frică. Fiori îmi furnicau în tot trupul ca o plăcută anticipare a recompensei ce avea să urmeze. Ştiam că nu se gândea să-mi facă rău, îmi încerca doar curajul, experimentând îndurarea mea fizică şi mai ales pregătindu-mă pentru actul următor. Pentru el eram o hrană rară ca stridiile; era felul lui de a mă pedepsi pentru că devenisem un lux fără de care nu putea trăi".

Am rămas neclintită. Vocea ei inexpresivă părea că vine de la o mare distanţă, era a unei alte persoane.

„Plin de veselie râdea şi lovea. Dar şuieratul şfichiului îl excita atât de tare, încât uită că era un joc. Loviturile cădeau pe fese, pe coapse, pe tălpile picioarelor... cu violenţă, cu sălbăticie. Ar fi dorit să mă audă ţipând, implorând îndurare, să mă chinuiască şi mai subtil încă, dar nu i-am dat această satisfacţie. Cureaua îi căzu din mână, legăturile mele erau zdrenţuite, păşi înainte... câştigasem..."

În timp ce se întorcea pentru a se sprijini de perete, i se zguduiau umerii şi suspina adânc.

Ce poveste fantastică! Totuşi, eram înclinată să o cred. Nu pot uita expresia pe care o avea când a intrat în celulă. Acest episod intim era desigur adevărat. Şi poate o stare psihică de mult înăbuşită a fost dintr-odată trezită, dezvăluind amintiri cufundate în uitare. Părea de un umor jalnic această ştergere miloasă a realităţii, care transformase călăul în iubit şi astfel scopul sarcinii acestuia rămăsese fără valoare.

Plânsul şi suspinele continuau.

— Draga mea, te felicit. Duşmanii tăi nu au putut să te înfrângă, nu mai plânge, pentru că i-ai învins.

— Nu plâng fiindcă am fost biciuită, răspunse ea repede. Plâng un moment pierdut de fericire.

— Ai fost în stare să te gândeşti la aşa ceva, în timp ce brutele acelea te torturau? nu m-am putut abţine să nu o întreb.

— Ştii, nu mă gândeam, trăiam din nou. Această senzaţie nu m-a părăsit până când durerea a absorbit-o.

— Când s-a întâmplat?

— Cu zece ani în urmă, acum zece veri.

— Şi nu s-a petrecut nimic de atunci suficient de puternic pentru a şterge această amintire?

— Da, bineînţeles, au mai existat şi alţi bărbaţi în viaţa mea, cred că el a fost primul care m-a învăţat diferitele faţete ale plăcerii fizice, ceea ce francezii numesc „le plaisir des sens", aşa că amprenta a fost adâncă.

— Asemenea lucrurilor pe care le înveţi în copilărie şi nu le uiţi niciodată. De ce s-a terminat?

— Vechea poveste. Saturaţie, o altă femeie care putea să-i satisfacă mai bine ambiţia. Au părăsit ţara curând după terminarea războiului şi nu am mai auzit nimic despre el de atunci.

— Dar continui să-l iubeşti.

— Nu, nu m-am mai gândit la el de ani de zile. „Experienţa" aceasta mi-a readus totul în minte. Când o să plec de aici o voi uita din nou. Mulţumesc că m-ai ascultat şi te-a preocupat povestirea mea. Dar am uitat, mă numesc Ileana Tonescu, îmi cer scuze că nu m-am prezentat mai devreme.

Am izbucnit aproape în râs. Numele nu-mi spunea nimic, dar evident,

pentru anumite raţiuni necunoscute, care s-au dezvoltat în timpul povestirii ei, acum doream să-l ştiu.

În timpul celor opt ani trăiţi în închisoare, ajunsesem să învăţ că femeile, sub povara primului interogatoriu, cred că viaţa lor se va termina în acea celulă. Impulsul de a povesti experienţele lor cele mai secrete, gândurile şi sentimentele lor cele mai tainice devine o trebuinţă vitală, imperativă. Aceasta m-a făcut să apreciez înţelepciunea Bisericii catolice, care îi dă muribundului dreptul de a se mărturisi. O asemenea dezvăluire, chiar şi în faţa unei singure persoane, a unor sentimente şi evenimente până atunci tăinuite constituie o ultimă mulţumire, putând crea o legătură cu cei vii şi după moarte. În acelaşi fel, şocul arestării, întreruperea totală a vieţii normale şi a activităţii deschide obloanele ferecate ale conştiinţei şi discreţiei, iar nevoia de exteriorizare devine consolatoare.

Ca şi cum mi-ar fi citit gândurile, adăugă:

— Acum, când ştii numele meu, vreau să ţi-l spun şi pe al lui...

Uşa se deschise brusc, ofiţerul de serviciu intră în celulă şi zbieră: „Hei, tu de colo, arătând spre ea, stai cu faţa la perete, nu te mişca şi ţine-ţi gura, că de nu, te duci din nou jos!"

Îmi făcu semn în tăcere să-mi adun lucrurile, îmi trânti ochelarii pe nas şi mă scoase afară din celulă.

Tremurând din cap până în picioare, cuprinsă de o panică de nestăpânit, mă întrebam în sinea mea, în mod incoerent, unde mă duceau. Să fi fost represalii pentru că interogatoriul meu se dovedise nesatisfăcător, ce ar fi putut să fie?

În aceeaşi clipă îmi trecu prin minte un gând zadarnic. Nu voi şti niciodată numele acelui bărbat şi nu voi fi în stare să-i spun cât de consolatoare a putut fi amintirea sa. Deşi eram foarte amărâtă din pricina situaţiei mele, o clipă m-am simţit îndurerată şi pentru ea. Dorinţa-i nerostită că acea poveste ar putea să ajungă cândva la persoana indicată nu va fi niciodată împlinită.

Tradiţia, o forţă asemenea religiei, constituia un mare sprijin. În 1957 hrana noastră obişnuită din închisoare, transformată într-o prăjitură ce simboliza spiritul Crăciunului, avu întâietate asupra clipelor de pericol şi de durere fizică.

Prăjitura de Crăciun

În vara anului 1957, când trupele sovietice părăsiră ţara, începu o nouă perioadă de teroare. Fără sprijinul lor, regimul comunist nu se simţea în siguranţă. O mare nădejde se răspândi în rândurile populaţiei atunci, încât se luară măsuri aspre pentru a înăbuşi orice impuls de rebeliune.

Noi, în temniţele noastre, habar nu aveam despre schimbările politice. Dar ne-am dat seama imediat că se petrecea ceva. Comportarea paznicilor se înrăutăţi peste noapte. Căpătară dintr-o dată mână liberă să aplice Regulamentul *ad litteram,* cea ce implica o seamă de noi pedepse date cu multă răutate.

Rutina noastră cotidiană, care în mare măsură consta din activităţi interzise, pedepsite foarte sever, era serios stânjenită ca urmare a acestei situaţii. În special afecta foarte mult comunicările. Acestea reprezentau încălcarea cea mai gravă a Regulamentului. Pentru noi, toate deţinutele, ştirile din afară erau tot atât de vitale ca şi hrana, poate chiar mai mult. Învăţasem în mod dureros că, pe măsură ce tratamentul deţinuţilor politici devenea mai aspru, situaţia internaţională era mai tulbure. Se impunea în mod absolut să aflăm ce se petrecea în lume şi singura noastră posibilitate erau bătăile în peretele celulei vecine.

Aceasta era o celulă tranzit, denumită „carantina", unde transporturi nou sosite de deţinute erau ţinute două săptămâni, până când erau repartizate în celule permanente. Întemniţatele din carantină erau condamnate recent şi veneau din toate colţurile ţării. Nutream speranţa că, dacă nu erau prea speriate, puteau să ne dea informaţii despre familiile noastre şi despre situaţia de afară.

În decembrie 1957, răbdarea noastră ajunsese la capăt. Nu numai că celula rămăsese goală timp de o lună, dar cele două serii care o ocupaseră mai înainte nu au luat în seamă cu încăpăţânare invitaţiile noastre de comunicare. De mai bine de două luni, nici cea mai mică ştire nu ajunsese până la noi. În culmea disperării, nu mai ţineam seama de nici un risc pentru a afla câte ceva.

Înainte de Crăciun, Angela, care „trăia numai prin urechi" şi era constant în alertă, anunţase că un nou grup intrase în celula de tranzit de lângă a noastră. Toate eram foarte surescitate. Poate acest lot va fi mai curajos decât celelalte şi vom reuşi să primim veşti. Era exact ceea ce ne trebuia pentru a ni se mai ostoi dorul de acasă, pe care sărbătorile îl făceau şi mai acut.

O zi sau două, vigilenţa paznicilor foarte ascuţită ne împiedică să întreprindem cea mai mică încercare. În cele din urmă, în Ajunul Crăciunului, paznicii obosiţi şi somnoroşi îşi slăbiseră supravegherea.

Aceasta era ocazia pe care o aşteptam. Angela se aşeză de pază la uşă. M-am retras în colţul celulei, mai departe de coridor, de unde bătăile nu puteau fi auzite, dacă am fi simţit cumva prezenţa paznicului. Am bătut cu precauţie semnul V, am primit un răspuns imediat. Deci era cineva care ştia codul Morse. S-ar fi putut ca nou venitele să fi fost neştiutoare şi atunci încercările noastre ar fi rămas zadarnice. Conform obiceiului, şi-a spus la început numele şi cel al celorlalte deţinute, numele oraşelor de unde erau şi apoi au întrebat amănunte despre celula noastră. M-am prezentat imediat, dar o prevenire de pericol a întrerupt conversaţia.

Curând după aceea sosi paznicul de noapte, acesta era o bestie plină de cruzime, aşa că toate comunicările au încetat. În seara de Crăciun era de serviciu un alt paznic, pe care-l numisem „Monstrul". Nici cele mai ascuţite urechi nu puteau prinde pasul lui tiptil de pisică de-a lungul coridorului. Ba mai mult încă, avea şi oribilul obicei de a deschide uşa pe furiş, în aşa fel încât nimeni nu-l auzea când intra în celulă.

Zorii zilei de Crăciun se iviră în linişte. Dimineaţa se dovedi a fi foarte încărcată. Începu cu o slujbă catolică celebrată de o călugăriţă, apoi un serviciu ortodox oficiat de o ţărancă tânără, care ştia rugăciunile şi răspunsurile pe dinafară. Cum orice practică religioasă era pedepsită cu severitate, cele dintre noi care nu participam trebuia să fim permanent de pază.

După care urmară pregătirile pentru sărbătoarea Crăciunului. De mai multe săptămâni păstram felia de pâine şi raţia de marmeladă (asta era singurul nostru dulce) ca să facem blaturile pentru prăjitura de Crăciun.

Aveam o reţetă originală. Pâinea veche înfăşurată într-un prosop curat era strivită cu cana de la toaletă (neexistând hârtie igienică, se vărsa apa dintr-o cană pentru a curăţa una din cele trei batiste permise). Aceasta era amestecată cu marmeladă şi mămăliga păstrată din ziua precedentă care era moale şi umedă. Două femei cu o formă avansată de tuberculoză primeau raţii de lapte şi acestea erau turnate în marmeladă pentru a face „crema de ciocolată". Prăjitura era glasată cu aceeaşi cremă şi decorată cu bucăţi de mămăligă uscată şi morcov. Astfel pregătită, arăta ca opera unui mare cofetar, iar la gust era excelentă. Cum cântărea aproape un kilogram, fiecare din cele 25 de persoane care contribuiseră primea o porţie considerată răsplata adecvată pentru faptul că se sacrificase, lipsindu-se de mâncare un timp îndelungat.

Masa de prânz, câteva felii de morcov plutind într-o supă de arpacaş, tocmai se terminase. Aşteptam cu nerăbdare să scoatem desertul din tainiţa de sub pat, când tocmai intră în celulă „Monstrul". Fiecare îngheţă, îngrozită că ar putea efectua vreo percheziţie, aşa cum îi era obiceiul, şi ar descoperi cămara noastră ilicită.

Dar el urmărea altceva. Cum stăteam tăcute şi nemişcate, conform Regulamentului, ne privi pe fiecare ameninţător, apoi zbieră la şefa celulei:

— Cine a bătut în perete la celula de alături?

Sigură că de data asta eram nevinovate, şefa răspunse liniştită:

— Nimeni.

— Mincinoaso! urlă „Monstrul". Ştiu prea bine că cineva a făcut-o, am auzit eu.

O tăcere adâncă învălui acest neruşinat neadevăr, întrebă rând pe rând pe fiecare dintre noi şi i se răspunse de către toată lumea negativ. În cele din urmă ajunse la mine.

— Ei, ce zici, telefonistă faimoasă, nu-i aşa? Mărturiseşte, dovedeşte-ţi sinceritatea şi te las să scapi uşor.

— Dacă aş fi bătut aş recunoaşte, dar nu pot mărturisi ceva ce nu am făcut.

— Minciunile tale nu folosesc la nimic, urlă el. Persoana din carantină

nu este o infectă spioană anglo-americană ca tine. Ea însăşi mi-a spus, ca să nu o mai provoci din nou.

Evident, acest lucru putea fi adevărat, dar pe de altă parte putea fi şi o cursă. Se vedea limpede că umbla după o victimă. Am tăcut.

„Monstrul" continua să urle şi să înjure. Dacă nu aş fi spus adevărul, întreaga celulă ar fi avut de suferit consecinţele. Această clasică ameninţare mă situa într-o poziţie dificilă. Dar nu vedeam de ce ar trebui să recunosc un păcat pe care nu-l comisesem în acea zi şi cu atât mai puţin doream să confirm afirmaţia unui informator posibil.

— Foarte bine, o faci pe pielea ta.

Ieşi afară, încuie şi zăvorî uşa. Respiraţia lui greoaie, ce putea fi auzită prin uşă, în tăcerea mormântală a celulei, dovedea că trăgea cu urechea pentru a prinde vreun comentariu lipsit de precauţie. O mare indignare faţă de nedreptatea comisă de el fu tot ceea ce auzi.

În câteva minute se întoarse cu o pereche de cătuşe şi mă chemă în faţă. Îmi răsuci braţele la spate, îmi puse cătuşele mai jos de coate şi îmi porunci să rămân în picioare nemişcată în faţa vizetei. Celelalte deţinute trebuiau să stea în picioare, rând după rând în spatele meu, fără a avea dreptul să vorbească sau să se mişte.

Mai bine de o oră nimeni nu avu voie să folosească tineta. Vizeta era deschisă la fiecare două sau trei minute, când profera cuvinte de ocară şi ameninţări.

Deoarece cătuşele mă strângeau foarte tare, braţele începuseră să mi se umfle, iar încheieturile mâinilor şi degetele deveniseră asemenea unor cârnaţi fără sânge. Durerea era înfiorătoare. Angela, Isabela şi Sanda, care erau chiar în spatele meu, îmi aplicau în răstimpul dintre cele două deschideri ale vizetei batiste muiate în apă, ceea ce-mi aducea o clipă de uşurare.

Totuşi, groaza şi mila faţă de situaţia mea grea veneau în al doilea rând, după gândul predominant privind prăjitura noastră de Crăciun. Trebuia întreprins ceva repede, căci ar fi fost posibil ca „Monstrul" să efectueze vreo percheziţie fulger în celulă: mintea lui îndreptată numai spre ticăloşii putea să-i sugereze că aveam de când să sărbătorim ziua Crăciunului într-un fel sau altul. O prăjitură reprezenta o dosire de mâncare, o încălcare a Regulamentului, şi ar fi fost încântat să o pedepsească. Cum nimeni nu avea voie să se mişte, problema era

încurcată. Nimeni însă nu s-ar fi gândit să o arunce în tinetă. Mâncarea era mult prea preţioasă pentru a fi aruncată.

Caterina, cofetarul-şef, o maică având un dosar de închisoare excelent, vorbea ungureşte. Cum „Monstrul" era un fioros naţionalist ungur, ea i-a cerut cu respect permisiunea în limba lui să meargă la tinetă.

I-a acordat-o în silă. Prăjitura era ascunsă sub un pat aproape de tinetă. În timp ce-şi căuta batista, a reuşit cu multă îndemânare să o mute. Etapa următoare era să o împartă în 25 de porţii. Chiar şi într-o asemenea tensiune se impunea ca porţiile să fie egale şi să nu se facă nici o diferenţiere, căci contribuţia fusese egală. Doamna Popovici, o gospodină foarte eficientă, care avea un ochi ce putea aprecia cu precizie dimensiunile, recunoscut de toată lumea, s-a ocupat de aceasta, aşa cum stătea în rândul din spate, fiind proteguită de celelalte din faţă.

Curând porţiile erau gata de consumat, bine rânduite în căni. Consistenţa lor moale necesita o bază solidă, căci dacă ar fi fost luate cu mâna s-ar fi sfărâmat. Era obligatoriu să fie mâncate în afara razei vizetei. „Monstrul" nu mai putea refuza accesul la tinetă, aceasta se afla lângă perete pe partea unde se deschidea uşa. Obiceiul era ca, atunci când cineva folosea tineta, o altă deţinută să ţină cu braţele desfăcute o haină, pentru a asigura o oarecare intimitate persoanei respective. De data asta era necesar pentru a se putea mânca prăjitura. Apoi cele două schimbau locurile. Când se termina de înghiţit ultima bucăţică şi ceştile şi linguriţele denunţătoare erau spălate, urma o altă pereche. Tineta nu era vizibilă în întregime prin vizetă, putea fi văzută numai persoana care făcea paravanul. Astfel situaţia apărea pentru „Monstrul" ca foarte legitimă, mai ales că folosirea tinetei fusese interzisă înaintea mesei de prânz. Evident, mie mi se tăgăduise privilegiul natural al celorlalte, iar porţia mea rămăsese singura neconsumată. Pentru a mi-o păstra, Isabela leagă cana într-o batistă pe care o atârnă de fustă, pe sub jachetă şi cu prudenţă se retrase de la tinetă şi se aşează în ultimele rânduri.

Tensiunea slăbi de când corpul delict se afla bine adăpostit în stomacul fiecăreia. Dacă ar fi fost prinsă Isabela, ar fi fost vinovată numai ea, restul nu puteau fi implicate.

Dar pentru mine grija pe care i-o purtam constituia un motiv de tensiune suplimentară. Simţeam o amorţeală dureroasă de la vârful degetelor până la umeri şi spate. Deşi aveam mâinile libere, nu le puteam

mişca, atât de mare era durerea. În acea clipă uşa se deschise pe neauzite. „Monstrul” păşi înainte, ochii lui negri, plini de răutate, priviră în jur. Două gânduri mi se întretăiară în minte. Sau zărise umflătura de la talia Isabelei, sau se mai îmbunase şi voia să mă elibereze.

Şefa celulei, care îşi merita reputaţia de a avea prezenţă de spirit, crea imediat o diversiune pentru a-i da Isabelei timp să se elibereze de „umflătura” ei. L-a întrebat pe „Monstru” dacă una dintre femeile bolnave de tuberculoză putea să se aşeze, căci se simţea foarte slăbită. El îi răspunse negativ, urlând, şi îşi îndreptă privirile spre mine. Aşadar, nu Isabela era ţinta lui. Mă rugam cu fervoare ca al doilea gând al meu să fie cel pe care-l avea.

„Monstrul” îmi porunci să mă întorc. Declară în batjocură că încheieturile mâinilor mele erau „prea grase” şi îmi desfăcu atunci cătuşele. Suspinul meu de uşurare nu a durat decât o clipă. Pe dată a ridicat mai sus cătuşele şi le-a încuiat din nou. În timp ce faţa mea se schimonosea în dureri cumplite, el râse batjocoritor spunând: „Când o să te termin n-ai să mai ai cu ce bate în perete!”

Curând fu adusă masa de seară. Celorlalte li s-a spus că pot sta jos să mănânce. Pedeapsa lor se terminase în fine şi ele erau în măsură să se relaxeze şi să încerce un sentiment de victorie că reuşiseră să scape cu succes de vigilenţa „Monstrului”. Totuşi, pedeapsa mea continua. Fiecare nerv din trupul meu urla în tăcere. Sanda stătea în spatele meu şi încerca să sprijine cu genunchii mâinile mele care atârnau îngreunate sub povara fierului. Dar oricare din aceste mişcări reprezenta o durere suplimentară. De două ori am fost cuprinsă de slăbiciune şi, dacă nu s-ar fi aflat lângă mine o mână sigură care să mă susţină, aş fi căzut jos.

Numai cu puţin înainte de apelul nominal, după şase ore chinuitoare de la începutul torturii mele, paznicul de noapte dădu buzna înăuntru, îmi scoase cu asprime cătuşele şi-mi porunci să mănânc masa de seară. Îmi era imposibil, aşa că o altă deţinută, mereu flămândă, înghiţi porţia mea de supă vâscoasă sleită.

Am căzut pe banchetă într-o stare aproape de inconştienţă. Mâini prieteneşti îmi udau cu apă rece braţele învineţite, încheieturile mâinilor din care parcă se scursese tot sângele, şi mi le înfăşurau în prosoape umede.

Când sângele îşi reluă circulaţia normală şi în membre simţeam

înţepături şi furnicături, mi-am recăpătat conştiinţa deplină. Am reuşit să bolborosesc: „Unde-i prăjitura mea?" Isabela scoase triumfătoare cana şi, stând departe de uşă, mă hrăni încetişor cu linguriţa. Niciodată nu a avut ceva un gust atât de delicios, nicicând vreo pilulă energizantă un asemenea efect tonic. Au trecut multe luni până mi-am recăpătat libertatea de mişcare. Chiar şi azi, la cea mai mică atingere, un nerv strivit din braţul stâng îmi trimite săgeţi dureroase în creier.

Când deţinutele din „carantină" au fost repartizate prin diferitele celule ale penitenciarului, printr-o greşeală miraculoasă una dintre acele femei a ajuns în celula noastră, deşi nici prin sentinţă şi nici prin cazul ei nu i-ar fi fost locul aici. Era o femeie cumsecade şi prin ea am ajuns să aflu dedesubtul întregii poveşti.

Femeia cu care stabilisem legătura era o ţărancă. Se certase cu o altă deţinută din pricina unei neînsemnate chestiuni privind împărţirea mâncării. Aceasta, o nemernică, şi-a luat prompt revanşa raportând „Monstrului" că ţăranca încercase să comunice cu mine. A fost şi ea pedepsită să stea două ore în faţa uşii. Dar cum ea nu era „duşman de clasă" şi nici „spioană imperialistă" ca mine, nu merita o pedeapsă egală cu a mea.

Când nou-venita a aflat despre repercusiunile din celula noastră, a rămas îngrozită.

— Nu înţeleg de ce aţi riscat atât de mult! mai întâi să baţi în perete şi apoi să faceţi o prăjitură de Crăciun! De ce să încalci Regulamentul pentru a-ţi atrage o pedeapsă atât de teribilă? N-aş cuteza niciodată să fac un asemenea lucru.

M-am întors spre ea şi am întrebat-o liniştită:

— Ce-ţi lipseşte cel mai mult în închisoare? Nu mă refer la familie sau alte legături.

Îmi răspunse imediat:

— Filmele. Şi afară viaţa este foarte monotonă. Nu-i nici o plăcere să te întorci, după o zi de lucru, într-o casă pe care o împărţi cu străinii. Singura mea scăpare erau filmele, căci prin filme retrăiam o viaţă pe care o cunoscusem înainte.

— Ei bine, pentru noi comunicarea prin bătăile în perete reprezintă ceea ce reprezentau pentru tine filmele, o legătură cu lumea din care am făcut cândva parte. Cât despre prăjitura de Crăciun, ea intră în aceeaşi

categorie de lucruri. O să vezi că singura modalitate de a-ţi menţine echilibrul psihic şi acel pic de demnitate pe care ni-l mai lasă comuniştii este de a păstra o legătură cu ceea ce poate avea o contingenţă cu viaţa ta dinainte, fie chiar de a menţine vie cea mai mică tradiţie sau a bate în perete pentru a afla cea mai neînsemnată ştire posibilă.

Faptul că muzica era interzisă ca o încălcare a regulilor de tăcere era pentru noi o altă mare durere. Astfel că, într-o unică împrejurare când sunetele muzicii au pătruns în pustiul însetat al celulei noastre, parcă s-a revărsat o mană cerească.

Sunete de muzică

Era o duminică după-masă înăbuşitoare. Deşi penitenciarul se afla pe un platou în munţi, focul gheenei nu ar fi fost mai fierbinte decât mica celulă în care se aflau îngrămădite 30 de femei. Nu exista decât o singură fereastră, astupată cu un oblon de şipci bătute în cuie ce abia lăsau să pătrundă puţin aer şi lumină. Mirosul dezgustător de transpiraţie amestecat cu cel de la tinetă formase o duhoare atât de îngrozitoare, încât paznicii cu batiste la nasurile lor delicate preferau să nu intre, ci să rămână la o distanţă sigură pe coridor, atunci când se deschidea uşa. Acest mic avantaj nu compensa însă oribila incomoditate în care ne aflam, intensificată şi prin lipsa de apă. Scoasă dintr-o fântână din curte, apa trebuia să fie raţionalizată, acoperind cu greu trebuinţele esenţiale ale aproape o mie de deţinute, însetate, încălzite, năclăite, purtând mereu în suflet dorul de acasă.

Neînţelegerile ajunseseră la culme. Ciorovăieli şi certuri se iscaseră între prietene bune, între persoane legate prin amintiri şi interese comune. O discuţie violentă din pricina unui incident neînsemnat în legătură cu hârdăul cu apă izbucni între Batty şi Angela.

Batty era austriacă, de profesie cântăreaţă, care prin căsătoria cu un moşier bogat renunţase la cariera ei, dar dragostea pentru muzică nu-i pălise niciodată.

Angela fusese arestată la 25 de ani. Studentă la istorie, forţată să muncească din greu ca să-şi asigure existenţa, nu a putut urma Conservatorul pentru care ar fi hărăzit-o talentul ei. Foarte nervoasă, hipersensibilă în privinţa zgomotelor, a glasurilor răguşite ale paznicilor, vocile stridente ale femeilor o făceau să sufere atât de mult, încât noi

toate spuneam că ea nu trăieşte prin respiraţie, ci prin auz.

Pe de altă parte, această trăsătură a fost folosită în scopuri practice. Ea nu era numai expertă în codul Morse, capabilă să înregistreze cele mai înăbuşite bătăi în perete, Angela ne putea preveni la timp de apropierea iminentă a paznicilor, oricât de furişat ar fi păşit pe coridor sau ar fi ridicat vreun căpăcel la vizete îndepărtate.

Soprană naturală, nu reuşise să cânte decât prin coruri de biserici şi nu izbutise să ajungă la operă sau pe un podium de concert, din cauza lipsei de bani pentru studii. Dar tânjea cu înflăcărare după o educaţie muzicală. Astfel s-a întâmplat că, în ciuda diferenţei de vârstă şi origine, o legătură ciudată se formase între Angela şi Batty. Împărtăşind aceeaşi veneraţie pentru muzică, Batty era în culmea fericirii că putea să o înveţe pe Angela armonie şi cântece germane pe care aceasta le sorbea cu lăcomie.

Incidentul dintre Batty şi Angela a reprezentat o lecţie, iar oribilul arpacaş, care aburea masa noastră de seară, nu a făcut ca lucrurile să se îmbunătăţească. Chinurile unei înfometări permanente, combinate cu umezeala şi năduşeala, au dus la o ciondăneală generală, care s-a amplificat repede ca volum şi răutate.

Extenuate şi transpirate, tânjeam după răcoarea nopţii şi binefacerea odihnei. Câte două într-un pat, ca într-o cutie de sardele, corpurile transpirate se atingeau inevitabil sub pătura aspră pe care nu ni se permitea să o dăm la o parte, şi nu aveam cum să ne aşteptăm la o uşurare. O adiere ar fi putut aerisi plămânii noştri înăbuşiţi. Cele patru ore pe care trebuia să le mai îndurăm până la stingere erau de nesuportat.

În timp ce Batty şi Angela trăncăneau furioase despre nemulţumirile lor, liniştea acelei duminici ce învăluia închisoarea şi împrejurimile ei a fost dintr-odată întreruptă de o melodie provenită de la un patefon, purtată de o adiere nesimţită. Sunetele unei muzici adevărate, pe care nu le mai auzisem de ani şi ani, au făcut dintr-o dată să amuţească discuţia aspră, enervantă. Melodia slabă se accentua, pe măsură ce pătrundea în celulă.

Ce era? Îmi aminteam atât de bine din zilele de altă dată, când arareori lipseam de la vreun concert. Am făcut un semn întrebător spre Batty. Aceasta, cu ochii pe jumătate închişi, nu receptă semnul meu, până nu l-

am repetat. Aruncându-mi o privire de reproş, formă cu buzele cuvântul „BOLERO". Da, desigur, cum de nu am putut recunoaşte fraza înceată, obsesivă pe care instrumentele acestei orchestre maiestuoase, necunoscute, o reluau rând pe rând, fiecare în felul său propriu, ca şi cum ar fi fost acelaşi tablou pictat de mai mulţi pictori? Persistenţa acelei fraze nemodulate, stăruitoare, părea că răspândeşte un fel de pace hipnotică ce lecuia treptat şi liniştea nervii suprasolicitaţi, mereu sub tensiune. Cât de ciudat! Parcă îmi aduceam aminte că înainte acea repetare perseverentă mă iritase. Dar aici în închisoare era ceva total opus.

Pe măsură ce sunetele se dezvoltau în mod complicat într-o deplină simfonie, mesajul pe care mi-l transmiteau mie, când nu mai făceam parte din publicul unei săli de concert, ci eram o întemniţată, în celula unei puşcării, era expresia unei dureri, a unui chin, cum ar fi acela al luptei noastre torturate pentru supravieţuire, în timp ce tema pe care o preluau atât de stăruitor tobele constituia curentul subteran al speranţei neînvinse.

Asemenea unui hipnotizator mişcându-şi mâna pentru a încheia starea de extaz, tot aşa şi dirijorul invizibil al orchestrei poruncea imperios instrumentelor de suflat din alamă să trâmbiţeze cu putere, abrupt, violent, finalul acelui poem simfonic de o chinuitoare exasperare. Cât de asemănător cu năruirea propriilor noastre aşteptări, când ştirile ce se strecurau mereu privind o eliberare iminentă se dovedeau în mod constant a fi false.

Ne-am trezit fără plăcere din vraja ce ne cuprinsese. Atmosfera din celulă se schimbase complet. Iritarea din cauza căldurii, gâturile uscate, îmbrăcămintea umedă, lipicioasă, toate acestea se simţeau mai puţin. Feţele care numai cu vreo 15 minute înainte erau crispate, pline de furie, deveniseră acum amabile, drăgălaşe. Tinere şi bătrâne, simple ţărănci, intelectuale sofisticate, pe toate le vrăjise muzica.

Batty şi Angela uitaseră neînţelegerile dintre ele de mai înainte, acum îşi surâdeau una alteia, reconciliate în mod fericit printr-o înţelegere mutuală.

— Te rog, povesteşte-ne despre această piesă, cerea cu înflăcărare Angela, în timp ce traversa celula pentru a se apropia de Batty. Mi-e ruşine să mărturisesc că ştiu foarte puţin.

— Nu-mi amintesc prea multe nici eu, răspunse Batty în timp ce-şi ştergea lacrimile. E de Maurice Ravel, un mare compozitor francez contemporan, care a murit chiar înaintea războiului. Cred că era basc la origine şi a compus muzica pe tema unui dans spaniol „Bolero" pentru balerina Ida Rubinstein. Era deosebit de inteligent, un solitar, un suflet probabil extrem de chinuit.

— Da, spuse Angela gânditoare, se simte în muzică. Chinul şi disperarea, în special în final, o nimicire bruscă a visurilor sale.

— Poţi interpreta în două feluri, replică Batty, surâzând. Finalul ar putea marca şi exaltarea, când, după atât de multe încercări inutile, a atins perfecţiunea. Angela, continuă Batty al cărei instinct de profesoară ieşea la suprafaţă, ai remarcat complexitatea orchestraţiei? Pentru devoţiunea sa faţă de cele mai mici amănunte, lucrarea lui Ravel a fost comparată cu făurirea ceasurilor elveţiene. Din această pricină partitura este fantastic de grea.

— Mă întreb cât de des este repetată fraza principală, am intervenit eu. Am încercat să număr, dar la un moment dat m-am cufundat total în amintirile pe care mi le evoca.

— Eu am numărat, zise Angela. De 32 de ori.

— Aşa ţi s-a părut? întrebă Batty îndoită, cred că nu a fost decât de 30 de ori.

— Sigur că nu, susţinu Angela. A fost de 32 de ori.

— Ceea ce e foarte interesant la această piesă, spuse Batty mai departe, este lipsa modulaţiei, rămâne mereu în aceeaşi cheie, de major, numai finalul pare că explodează în mi major...

— Ce importanţă are? exclamă Rhea, ţăranca vrăjitoare, care se mândrea cu multe cântece populare pe care le ştia. Cine se mai preocupă de chei şi numere? Habar n-am despre ce vorbiţi dând atâta dovadă de învăţătură. N-am auzit niciodată despre acest *Polero* sau *Bolero* ori cum îl mai numiţi. Mie mi-a plăcut foarte mult, mi-a amintit de viaţa din satul nostru, de păstori care cântă din bucium în timp ce îşi păzesc turmele. Dar mai ales m-a făcut să mă simt din nou la mine acasă, privind vâlvătaia soarelui lăsându-se spre asfinţit şi ascultând clopotele de la biserică. Oare poate fi ceva mai frumos?

Noi, evreicele, aveam de asemenea sărbătorile noastre. Posteam în Ziua Ispăşirii Păcatelor, toamna, iar primăvara sărbătoream eliberarea strămoşilor noştri din robia egipteană. Celelalte deţinute din celulă, care nu erau evreice, se adunau în jurul nostru pentru a lua parte la sărbătoarea Paştelui şi astfel au învăţat ce înseamnă...

Dayyenu

Era firesc ca zbuciumul şi încordarea minţii şi a simţurilor, prilejuite de o detenţie îndelungată, ca şi de orice suferinţă profundă, să ne îndemne să căutăm un sprijin în religie.

Această străduinţă era mai anevoioasă pentru evreice decât pentru deţinutele creştine, dată fiind situaţia pe care, ca femei, o aveau în cadrul oficierii ritualurilor. În Europa de Est, înaintea celui de-al doilea război mondial, femeia participa în foarte mică măsură la ceremoniile religioase. Sora mea şi cu mine învăţasem doar principiile de bază ale credinţei iudaice, în timp ce fratele nostru fusese instruit de către un rabin în vederea ceremoniei de *Bar-Mitzvah*[8] ştia să citească texte ebraice şi să rostească *Kaddish*-ul[9], rugăciunea pentru morţi, la slujba întru pomenirea bunicilor noştri.

Pe de altă parte, proveneam dintr-o familie foarte asimilată. Noi, copiii, eram obişnuiţi atât cu tradiţiile evreieşti, cât şi cu cele creştine. Posteam de Ziua Ispăşirii Păcatelor, de *Hannuka*[10] ne aşezam în jurul

---

8 Majoratul religios al bărbaţilor la împlinirea vârstei de 13 ani.

9 Rugă de preamărire a lui Dumnezeu, rostită de cel îndoliat după o rudă apropiată timp de 11 luni de la deces.

10 Sărbătoarea luminilor aminteşte de victoria răscoalei împotriva elenismului idolatru ce pătrunsese în Iudeea condusă de cei cinci fraţi Macabei şi de tatăl acestora, Mitiahu. Legenda spune că pentru sărbătorirea victoriei a fost aprinsă o flacără cu uleiul găsit

unei mese festive, după cum de Crăciun aveam în casă un pom împodobit cu stele şi îngeraşi. În timpul Paştelui mâneam *Matzos*[11], iar cei de rit sefardic[12], ouă vopsite în cafeniu. La Paştele ortodox se făceau cozonaci, care ne plăceau foarte mult, şi ciocneam ouă roşii, fără să rostim cuvintele „Hristos a înviat".

Numai atunci când Adolf Hitler a aţâţat sentimentele antisemite care mocneau în România, ceea ce a dus la promulgarea unor noi legi ostracizante şi i-a făcut pe cei mai mulţi dintre prietenii noştri creştini să ne părăsească, ne-am dat seama că eram evrei.

În acea perioadă, convertirea aducea cu sine oblăduirea Bisericii catolice. La un consiliu de familie, tata declară că fratele, sora şi cu mine eram majori şi liberi să acţionăm după cum ne dicta conştiinţa. Totuşi, nu trebuia să uităm că a fi evreu nu era numai o chestiune de credinţă, ci şi de rasă şi tradiţie. Oricare ar fi fost religia pe care am fi îmbrăţişat-o, aveam să suferim sau să beneficiem de pe urma faptului de a fi evrei.

Tata mai adăugă că personal respecta orice formă de credinţă şi că noi fusesem crescuţi în acelaşi spirit. Consideram oare un semn de respect faţă de credinţa catolică să o folosim drept pavăză împotriva furiei ce se dezlănţuise acum? Va izbuti oare frica să ne convingă să ne lepădăm de religia strămoşilor noştri? Fratele nostru a cărui minte putea să pătrundă numaidecât în miezul lucrurilor întrebă gânditor:

— Dacă trec la catolicism voi putea spune *Kaddish* pentru tine, cum ai făcut şi tu pentru tatăl tău?

— Bineînţeles că nu. Ai pus degetul pe rană. Tocmai în aceasta constă puterea poporului nostru. Oriunde ne aflăm, trebuie să găsim întotdeauna alţi nouă bărbaţi care să rostească împreună cu noi *Kaddish*-

---

într-un vas ce nu fusese folosit la practicile cultului idolatru, dar care se socotea că nu putea dura mai mult de o zi; flacăra a ars totuşi timp de opt zile. În amintirea acestui fapt considerat pe atunci miraculos, sărbătoarea durează opt zile, iar în fiecare seară se aprind progresiv lumânări, începând cu una şi terminând cu opt.

[11] Pâine nedospită ce se consumă în zilele de Paşte în amintirea ieşirii din robia egipteană, când evreii au fost izgoniţi de către faraon în miez de noapte, iar aluatul lor nu a avut timp să crească; luată în săculeţi pe spinare, s-a copt la soare.

[12] Sefardinii sau sefarzii: descendenţi ai evreilor expulzaţi din Spania şi Portugalia, care s-au stabilit în general în jurul coastelor mediteraneene, în Olanda şi în America de Sud.

ul, rugăciunea ce leagă pe evrei în viaţă şi moarte, precum verigile unui lanţ nesfârşit.

Ei bine, nu am trecut la catolicism. Cuvintele tatii au făcut să încolţească o sământă. Nu numai că am devenit conştientă că sunt evreică, dar m-am simţit şi mândră de această apartenenţă.

În timpul celui de-al doilea război mondial am scăpat de deportare, dar tata a murit.

Sub regimul comunist, sora mea şi cu mine am ajuns în puşcărie, nu din motive rasiale, ci pentru credinţa noastră în principiile unei democraţii libere. Şi acolo am pătruns adevărul profund al spuselor tatii că a fi evreu este şi o chestiune de rasă şi tradiţie.

Viaţa într-o închisoare comunistă este mai cu seamă foarte aspră. În timp ce lagărele de concentrare naziste au dăinuit patru sau cinci ani, deţinuţii politici din România şi-au petrecut în închisori cei mai buni ani din viaţa lor. Sora mea şi cu mine am stat 12 ani, alte persoane câte 15–20 de ani. Trebuie să se mai ţină seama şi de faptul că persoanele care au executat condamnări de mai mică durată erau trimise apoi în lagăre de muncă sau li se fixa un domiciliu obligatoriu în anumite regiuni, fiind sub supraveghere permanentă.

Separarea totală de lumea din afară şi acea trândăvie forţată duc adesea la nebunie. Cei care nu şi-au ieşit din minţi aveau ceva ce-i ajuta să reziste, voiau să trăiască de dragul cuiva sau erau înzestraţi cu un curaj înnăscut, izvorât dintr-o anumită obârşie, trăsătură independentă de educaţie sau mediu social. Puţine femei din sutele pe care le-am întâlnit în închisoare descindeau din adevărata boierime. Majoritatea erau intelectuale din clasa de mijloc şi simple ţărănci ale căror strămoşi luptaseră contra tătarilor, turcilor, ruşilor şi germanilor şi moşteniseră curajul şi voinţa străbunilor de a supravieţui.

Aceeaşi dârzenie, trăsătură datorată unor opresori mai abili, ne ajuta şi pe noi, evreicele. O prietenă creştină, o persoană cu multă înţelepciune, ne spunea cândva: „Este foarte interesant să observe cineva cum voi, cele două surori, vă zbateţi şi izbutiţi să faceţi faţă unor situaţii noi, potrivnice. Aceasta vine probabil din neam. Părinţii voştri nu au cunoscut astfel de greutăţi, dar poate că vreun copil al Israelului s-a aflat cândva într-un asemenea impas. Sau această tenacitate se datorează pur şi simplu faptului că neamul vostru a trebuit să treacă prin viaţă cu greu

şi să se sprijine pe isteţimea lui pentru a ieşi din încurcături".

— Prostii, am răspuns uşor stânjenită. Uită-te la Bella, cea mai inventivă dintre noi, plină de resurse, gata oricând să descopere metode ingenioase de comunicare şi locuri tainice pentru comorile noastre ilicite.

— Nu e un exemplu bun! răspunse râzând prietena mea. Deşi nu recunoaşte, maică-sa e evreică, iar tatăl grec! O combinaţie greu de învins, de aceea vă întrece adesea pe tine şi pe sora ta.

Deţinutele creştine ne respectau, printre altele şi pentru faptul că ţineam sărbătorile evreieşti, în ciuda dificultăţilor de a afla data. Solidaritatea evreiască ce ne-a venit în ajutor pentru a depăşi această greutate şi-a găsit pentru prima oară expresia într-o întâmplare care a avut loc în 1950, în timpul primului nostru an de detenţie.

Deţinuţii politici ca noi erau puţin numeroşi. Majoritatea executau pedepse pentru delicte de drept comun, criminali, hoţi, persoane condamnate pentru sabotaj economic, încercare de trecere frauduloasă a frontierei. În acea perioadă, ultimele două delicte nu erau calificate drept delicte politice şi se bucurau de privilegiul, tăgăduit nouă, de a primi vizite şi pachete.

Sora mea şi cu mine, închise în „Celula secretă", eram separate de celelalte. Pe atunci disciplina nu era încă atât de severă şi, pe când traversam curtea mare în drumul nostru spre partea rezervată plimbării de 20 minute la care aveam dreptul, celelalte deţinute ne vedeau şi uneori îndrăzneau să ne şoptească cuvinte de încurajare.

La sfârşitul lunii august, sora mea şi cu mine începusem să ne frământăm cu privire la data când se sărbătorea în anul acela Ziua Ispăşirii Păcatelor. În timp ce treceam prin curtea plină de lume ne plângeam cu glas tare paznicului nostru cât era de nedrept că fazele lunii nu ne dădeau şi nouă posibilitatea să ştim data exactă a sărbătorilor, pe când creştinii nu aveau această nesiguranţă.

Mai multe evreice, care îşi făcuseră o regulă de a fi în apropierea noastră când apăream, ne-au auzit. Când ne-am întors erau tot acolo şi discutau zgomotos în germană. Ne-am ciulit urechile şi astfel am aflat că anul nou era la 12 septembrie, iar Ziua Ispăşirii Păcatelor, zece zile mai târziu.

Ce uşurare! În acea zi mama, fratele nostru şi soţia lui vor posti şi se

vor gândi la noi, după cum şi noi ne vom îndrepta gândurile spre ei. Poate că toate aceste gânduri ale noastre vor fi purtate de la unii la alţii de către ceea ce noi numeam „undele de mare distanţă ale minţii".

Cam vreo două săptămâni mai târziu, în timpul plimbării noastre, uşa celulei, ca de obicei, rămăsese deschisă pentru aerisire. Când ne-am întors, am observat cum o siluetă foarte subţire se furişa într-o celulă goală şi am recunoscut-o imediat pe Sari. Evreică din Transilvania, fusese în timpul războiului deportată la Auschwitz, unde părinţii i-au fost gazaţi. Numărul tatuat pe braţul ei era o mărturie sinistră a întâmplărilor prin care trecuse. Fiindcă nu se mai simţea în stare să îndure alte suferinţe ce se profilau la orizont sub comunişti, făcuse mai multe încercări neizbutite de a fugi din ţară şi fusese condamnată la cinci ani închisoare. Ne-am mirat ce căuta ea acolo, în acea clădire, unde nici o deţinută nu avea voie să pătrundă. După ce paznicul a încuiat uşa, m-am aşezat pe pat să-mi scot pantofii, când dintr-odată am sărit în sus; apoi, ridicând pătura, privirea mea uimită a dat peste o cutie cu piept de pui rece în gelatină.

Nu mai văzusem aşa ceva de doi ani, de când fusesem arestată. A urmat apoi o căutare de comori. În locurile cele mai neaşteptate am descoperit tot felul de bunătăţi, o lămâie, un pachet cu *Matzos,* gem, mere, bucăţi de zahăr. Sub ultimul pachet era scris pe o bucăţică de hârtie: „Un an nou fericit, libertate, *Dayyenu,* de la evreicele din închisoare, mai puţin nenorocoase".

Sari înfruntase o primejdie grozavă de dragul unor străine, care erau însă de acelaşi neam cu ea. Dacă ar fi fost prinsă, cea mai uşoară pedeapsă pe care şi-ar fi atras-o ar fi însemnat interzicerea oricărei comunicări cu familia. Se prea poate ca o cercetare mai severă să o fi implicat într-un proces de spionaj, sub acuzaţia de a fi complicea noastră nedescoperită încă. Amintirea grozăviilor prin care trecuse şi faptul că-şi dădea seama de primejdia ce o ameninţa acum nu au împiedicat-o să ne aducă mesajul celorlalte deţinute evreice. Socotise că merita să înfrunte orice pericol ca să mai uşureze suferinţa noastră, a celor care ne aflam departe de familii şi de ceilalţi evrei, în aceste zile de obştească reuniune.

În asemenea împrejurări, celelalte camarade de celulă, foste şefe legionare, priveau cu o nemărginită admiraţie această demonstraţie de solidaritate. Sora mea şi cu mine nu am uitat-o niciodată pe Sari şi

suntem bucuroase ca pe această cale să-i arătăm întreaga noastră recunoştinţă.

Anii treceau. Eram atât de riguros separate de restul lumii, încât nu mai puteam determina data sărbătorilor evreieşti. Cum sora mea şi cu mine eram adesea ţinute în celule separate, am hotărât să alegem o zi din luna septembrie în care aveam să postim întotdeauna şi ne-am străduit să trimitem vorbă familiilor noastre să facă la fel. Numai în 1956 am izbutit să stabilim pentru noi Ziua Ispăşirii Păcatelor.

Alegerea datei a fost simplă. La 29 septembrie 1956, Eleonora, prietena noastră cea mai bună, a murit ca urmare a unei neglijenţe criminale. Comandantul închisorii refuzase permisiunea de a i se face o operaţie simplă, dar urgentă, până când a fost prea târziu. Eleonora nu era evreică, ci acel gen de om pentru care important era individul, fără a ţine seama de rasă, clasă sau credinţă. În amintirea ei am ales această zi. O prietenă comună se elibera în acel an şi ea a dus familiei noastre mesajul.

În privinţa Paştelui, situaţia era diferită. Datorită eforturilor unei călugăriţe catolice şi ale unei arheoloage ortodoxe, data Paştelui evreiesc putea fi stabilită în fiecare an, orientându-ne după aceea a Paştelui catolic şi ortodox, pe care ele o calculaseră. Ceea ce ne depăşea era însă păstrarea datinii privind cina tradiţională din prima seară a Paştelui, Sederul[13]. Nu mâneam pâine în acea seară şi nici în ziua următoare, iar până în 1960 asta a fost tot ceea ce am putut face.

Un nou val de antisemitism aduse în închisoare pe cei care mai rămăseseră din organizaţia ilegală a sioniştilor. În 1959, când eram din nou împreună cu sora mea, au fost aduse în celula noastră două evreice, Raşela şi Sara.

Raşela în vârstă de 36 de ani era de o frumuseţe biblică, căsătorită, avea un fiu care rămăsese cu tatăl său. Profesoară de liceu, sionistă înflăcărată, fusese condamnată la 10 ani muncă silnică pentru propagandă anticomunistă, adică îi învăţase pe copii cântece ebraice şi Imnul Naţional israelian şi îi adunase la un loc pentru a celebra

---

[13] Masă festivă în primele două seri de Paşte. Se desfăşoară după anumite reguli. De aici şi numele de *Seder* (ordine, program).

sărbătorile evreieşti. Cu şapte ani înainte, părinţii ei emigraseră în Israel, ea era sigură că avea să-i urmeze în câteva zile, dar viza de ieşire din ţară nu i-a fost niciodată acordată.

Raşela era o persoană întru totul plăcută, căci, spre deosebire de multe nou-venite, se arăta întotdeauna gata să le scutească de corvezile mai trudnice decât oricare altele pe cele aflate de mult în închisoare. Sportivă, stăpână pe sine, atunci când în celulă se isca o situaţie încordată, ea izbutea să abată gândurile, apucându-se să facă tumbe sau să meargă în mâini.

Sara era medic şi soţie de medic. Cu ochi căprui, la cincizeci de ani, arăta tânără şi asemănarea ei extraordinară cu un *Dachshund* (adică un şoricar) ne făcuse să o poreclim imediat „Dachy". Dotată cu o inteligenţă strălucitoare, foarte cultivată, Sara îmi dezvăluia adesea necazurile ei. Executa o pedeapsă de 15 ani pentru cele scrise deschis, imprudent, rudelor ei din Israel. Se revolta plină de înverşunare împotriva acestei sentinţe, revoltă ce se îmbina cu zbuciumul necontenit iscat de soarta copilului, rămas pe mâini străine, şi cu o grijă neîncetată, înnebunitoare, în privinţa felului cum suporta soţul ei, pe care îl iubea nespus, greutăţile vieţii din închisoare. El era un bărbat cult, atrăgător, dar cu o sănătate şubredă.

Într-o zi pe când Sara mi se plângea amarnic, iar eu căutam să-i alin durerea, întrebându-mă în sinea mea ce aveam să mâncăm seara, ni se alătură Raşela.

— Ascultaţi, zise ea liniştită, fără a ţine seama de plânsul Sarei. Am făcut socoteli şi am ajuns la concluzia că Paştele cade marţi, adică poimâine.

— Şi ce-i cu asta? am întrebat eu cu aer descurajat. Sora mea şi cu mine ne-am simţit întotdeauna frustrate pentru că nu cunoşteam obiceiurile de Paşte.

— Nu mai este cazul să fiţi anul acesta, răspunse Raşela, toată viaţa mea am luat parte la cina de *Seder,* şi apoi Sara este fiică de rabin şi împreună vom putea pregăti cele necesare.

— Da, răspunse aceasta cu înflăcărare, sunt sigură că dacă soţul meu nu se simte prea rău în clipa asta, pune şi el la cale ceva asemănător.

— Ei bine, astă-seară avem ciorbă de fasole, zise Raşela, mirosul pătrunde prin obloane chiar acum. Adunaţi cât puteţi mai multe fire de

pătrunjel, morcov şi napi. Pentru rest, am eu grijă.

Raşela şi Sara au început pe loc să-şi frământe minţile cum să înlocuiască unele lucruri tradiţionale care ne lipseau. Raşela scormoni în saltele pentru a găsi vreo rămurea. Mâinile ei pricepute izbutiră să înmănuncheze şi să lege cu sfoară nişte rămurele, până când alcătui două candelabre în miniatură, fiecare cu două braţe pe care le implântă într-un săpun. Capetele fuseseră înfăşurate în bucăţele de vată înmuiate în gaz, luat dintr-o sticlă pe care paznicii o ţineau într-un dulap pe coridor pentru aprinsul focului. În cinstea sărbătorii, cu ajutorul unor zdrenţe, „coafeza celulei" ne puse părul pe moaţe, ascunse de ochii paznicilor sub bonetele noastre de închisoare. Prosopul ce avea să servească drept faţă de masă şi cămăşile noastre albe, peticite, au fost spălate şi albite cu ajutorul clorului folosit pentru dezinfectarea tinetei şi apoi trimise la călcat, operaţie grea. Împăturite cu grijă, obiectele cu pricina au fost puse între prosoape groase şi plasate sub şezutul lat al lui Mitzi, o unguroaică veselă, grasă. Datorită greutăţii, cât şi a circumferinţei trupului ei şi faptului că putea să stea mult timp nemişcată, în vreo două ore toate erau bine presate şi lucioase.

Celelalte deţinute din celulă vădeau mult interes pentru pregătirile noastre, căci nu văzuseră până atunci aşa ceva. Contribuţiile curgeau. Livia, prietena noastră catolică, stărui să stea de pază la uşă pentru a ne preveni de vreo apariţie neaşteptată; era de fapt o compensaţie, căci şi evreicele ajutau la pregătirea sărbătorilor creştine.

Luni, ajunul Paştelui, din fericire, asfinţitul coincidea cu sfârşitul mesei de seară, atunci când supravegherea era mai puţin severă. Am folosit, ca masă, patul surorii mele, căci tovarăşa ei de pat lipsea, pedepsită cu şapte zile de izolator, iar Sara şi cu mine împărţeam patul alăturat. Patru mici milieuri cu broderii vesele (daruri pe care le primiserăm de la unele tovarăşe de celulă în decursul anilor şi care izbutiseră să nu fie confiscate cu prilejul percheziţiilor) marcau locurile noastre pe prosopul întins peste pătura aspră, candelabrele din rămurele şi platoul de *Seder* se aflau în mijloc pe o batistă curată a Sarei.

Platoul era un castronaş din tablă pe care ni-l împrumutase una dintre femeile tuberculoase, singurele deţinute cărora li se îngăduia din motive de igienă să păstreze asemenea vase în celulă. În acesta erau trei felii de mămăligă uscată, ce reprezentau *Matzos*-ul; li se alătura *Haroseth*-ul,

care ar fi trebuit să fie un amestec cafeniu din mere, nuci şi mirodenii, iar acum era din fasole zdrobită. Acesta simboliza lutul din care israeliţii trebuiau să facă în Egipt cărămizi. O aşchie de os ce ne fusese oferită cu generozitate de sora Joanna, o călugăriţă catolică, din depozitul ei de ace, reprezenta mielul pascal sacrificat. O bucată de săpun modelată în forma unui ou era aşezată pe o felie de nap ca mărturie a durerii evreilor pentru distrugerea templului din Ierusalim. Mărarul din mijlocul platoului şi celelalte verdeţuri reprezentau ierburile amare care aminteau de amarnica robie a strămoşilor noştri din Egipt. Lângă platoul de *Seder* se afla o cană cu apă sărată. Arareori se putea găsi sare în celulă, dar Zoe arheoloaga, care credea cu tot dinadinsul în calităţile lecuitoare ale sării, ne dăduse din depozitul ei secret. Raşela şi-a asumat rolul de şef al Familiei, în pofida tradiţiei ce nu îngăduia ca femeia să stea în capul mesei şi să îndeplinească ritualul. Aveam totuşi încredere că Dumnezeu va ţine seama că noi trăiam într-o lume fără bărbaţi şi ne va ierta pentru că uzurpam prerogativa unui bărbat. Raşela caută pe sub pături, prin sacoşele noastre cu alimente, ca să se asigure că nu rămăsese pâine dospită. Dăduserăm raţia, dar ea adunase cu multă grijă firmiturile într-o cârpă. Ar fi trebuit să fie arse, dar cum nu aveam acces la sobă, urmau să fie aruncate în curte, în ziua următoare. Încredinţate acum că întreaga noastră gospodărie nu fusese întinată de prezenţa pâinii dospite, Sederul putea începe.

Din motive de economie, Raşela aprinse lumânarea cu un chibrit tăiat în două, luat din cutia de chibrituri, şterpelită într-o zi memorabilă de pe biroul ofiţerului politic. Am stat în picioare în timp ce ea rostea în grabă *Kiddush*[14]-ul, rugăciunea pentru sfinţirea sărbătorii şi binecuvântarea vinului şi a *Matzos*-ului, urmărind cu îngrijorare mucurile de vată cum pâlpâiau, care însă au ars bine şi repede.

Nu aveam, bineînţeles, vin; o imitaţie de cafea rece, dulce, darul camaradelor noastre tuberculoase, îl înlocuia, întocmai cum feliile de mămăligă înlocuiau pâinea nedospită. Apoi ne-am spălat pe mâini şi ne-am aşezat pe cele două paturi într-o rână. Bucata de mămăligă în chip de

Matzos a fost ruptă în două. Am mâncat o jumătate, cealaltă a fost pusă sub perna pe care se sprijinea Raşela. Am mestecat pătrunjel muiat în apă sărată şi *Haroseth,* cel puţin speram că era pătrunjel, dar verdeaţa din supă fusese atât de tocată încât ar fi putut fi şi frunze de morcov.

Raşela şi Sara au recitat fragmente din *Hagada*[15], povestea intrării israeliţilor în Egipt şi a eliberării lor din captivitate, explicând ce însemnau mielul sacrificat de Paşte, *Matzos*-ul, ierburile amare şi mărarul. La îndemnul Sarei şi în absenţa copiilor, de obicei prezenţi la mesele de *Seder,* sora mea, cea mai tânără dintre cele de faţă, a pus întrebările rituale, la care a răspuns Raşela.

Întrebare: De ce în toate celelalte seri mâncăm pâine şi astă-seară *Matzos*?

Răspuns: *Matzos* este pâinea durerii. Dumnezeu s-a arătat strămoşilor noştri şi i-a mântuit, înainte ca plămada să aibă timp să crească.

Întrebare: De ce în toate celelalte seri mâncăm tot soiul de verdeţuri şi în seara asta numai din cele amare?

Răspuns: Verdeţurile amare arată cum egiptenii au amărât vieţile strămoşilor noştri.

Întrebare: De ce în toate celelalte seri nu înmuiem verdeţurile nici măcar o dată în apă, iar acum le înmuiem de două ori?

Răspuns: Apa sărată şi *Haroseth-ul* în care le înmuiem amintesc de viaţa amară a strămoşilor noştri din Egipt.

Întrebare: De ce în celelalte seri când mâncăm stăm jos sau ne înclinăm, şi de ce acum stăm într-o rână?

Răspuns: A sta într-o rână este un semn de viaţă bună, trăită în libertate, precum aceea de care ne bucurăm acum.

Între timp, mestecam foarte conştiincios mărarul pus între două bucăţi de mămăligă, până sosi timpul mâncării festive. Ar fi trebuit să ne

---

14 Rugăciune ce constă în afirmarea crezului în Creator şi în opera Sa şi constituie totodată binecuvântarea zilei de odihnă. Se rosteşte asupra unui pahar de vin sau două pâini. Se rosteşte de asemenea înaintea începerii mesei în zilele de sărbătoare.

15 Povestea eliberării din robia faraonilor, ce se sărbătoreşte de Paştele evreiesc şi începe cu cele patru întrebări puse de mezinul casei şi continuă cu lectura psalmodiată a întregii epopei.

spălăm mâinile din nou, dar nu am făcut-o din cauza lipsei de apă.

Cele patru cupe rituale de vin pe care ar fi trebuit să le consumăm în timpul mesei s-au redus la trei înghiţituri de cafea. Sara a explicat că reprezentau cele patru făgăduinţe de eliberare din robie, făcute cândva israeliţilor, aşa cum acestea sunt scrise în *Biblie,* în *Exodul:*

Vă voi scoate pe voi din împilarea Egiptului,
vă voi izbăvi de robia lor,
vă voi mântui cu braţul întins şi cu mari minuni ale dreptăţii Mele,
vă voi lua pe voi ca popor al Meu şi eu voi fi Dumnezeul vostru.

Inutil să mai arăt că noi am interpretat făgăduinţele în felul nostru şi în loc să spunem „egipteni" am zis mereu „comunişti".

Am picurat cafea (presupusă a fi vin) în timpul rostirii celor zece plăgi abătute asupra Egiptului pe care le-am psalmodiat cu multă plăcere, însetate de răzbunare: „Sânge, dăunători, ţânţari, tăuni, ciuma vitelor, bube rele, grindină, lăcuste, întuneric în ţara Egiptului, moartea întâilor născuţi".

Raşela îngână câţiva psalmi în ebraică, acei psalmi pentru care fusese închisă, iar apoi ea şi Sara au rostit versuri care înfăţişau daniile Domnului hărăzite poporului lui Israel, după *Exod:* despicarea Mării Roşii în două ca fiii lui Israel să treacă prin mijlocul mării şi să fugă de egiptenii care îi urmăreau, dăruirea manei în deşert şi alte binefaceri. Fiecare vers se termina cu *Dayyenu,* „de n-ar fi decât aceasta şi încă e destul, adică am fi fost mulţumiţi". De exemplu, dacă nu ne-ar fi sprijinit în deşert şi nu ne-ar fi dat mana, tot am fi fost mulţumiţi – *„Dayyenu"*[16]. Aşa că acesta era înţelesul cuvântului *Dayyenu,* cuvânt ce încheia rândurile primite de la evreice înaintea acelei Zile a Ispăşirii Păcatelor, cu zece ani în urmă!

În împrejurările prin care treceam, cuvântul acesta traducea umila noastră gratitudine pentru faptul că mai eram în viaţă, fiindcă aveam tăria şi îndârjirea de a sărbători Paştele, în gura lupului, comuniştii fără Dumnezeu, gata să ne supună la pedepse necruţătoare, dar şi pentru ajutorul primit de la celelalte deţinute care ne-au păzit de ochii şi

urechile duşmanilor ce priveau şi ascultau pe furiş şi ne-au îngăduit astfel să sărbătorim în linişte Sederul.

O cană cu cafea a fost pusă la o parte pentru oaspetele nevăzut, profetul Ilie, despre care Raşela ne povesti cum spune legenda: „Ilie s-a suit la ceruri într-un car de foc şi apoi s-a întors pe pământ, veşnic cutreierător, dornic să se alăture poporului său, oriunde s-ar afla acesta. În seara de Paşte, sărbătorirea dezrobirii din sclavia faraonilor, el este cel aşteptat să aducă mesajul eliberării, întocmai după cum uşa deschisă îl aşteaptă pe cel fără casă şi hrană să intre în căminele noastre, tot aşa îl îmbie pe acest sol al eliberării să pătrundă în inimile noastre".

— Toate acestea sunt foarte bune, mormăi Sara, dar uşa este închisă pe dinafară şi, dacă se deschide, paznica se va năpusti asupra noastră şi ne va pedepsi cu şapte zile de izolare pentru că ne-a găsit întinse pe pat.

— De ce să vedem lucrurile în culori atât de sumbre, tocmai în această noapte? replică Raşela.

— Ce facem cu jumătatea de *Matzos* de sub pernă, Raşela? am întrebat cu smerenie.

— Asta este *Afikoman*-ul, desertul nostru.

— Ce cuvânt ciudat. Este ebraic?

— Nu, cred că e grecesc. Înseamnă desert sau distracţie. Nu sunt prea sigură. În orice caz, îmi cer scuze pentru greşelile din ritual pe care poate că le-am săvârşit. Nu este uşor să celebrezi întregul *Seder* fără a avea un material de referinţă. Acasă, toţi aveam o carte, *Haggadah shel Pesach,* din care citeam povestea Paştelui, întrebările şi răspunsurile. Foarte posibil ca şi simbolurile să fi fost greşit interpretate.

— N-are importanţă. Ceea ce contează este faptul că ai făcut acest lucru într-un anumit spirit şi îţi suntem recunoscătoare că te-ai străduit şi ai înfăţişat totul atât de măiestrit. La drept vorbind, eliberarea poporului nostru aprig înrobit, sărbătorită de către patru evreice în captivitate, capătă o valoare simbolică rar întâlnită!

— Da, răspunse Raşela, şi astfel am ascultat poruncile legii ebraice. Oricât de împrăştiaţi am fi pe întregul pământ, păstrarea cu mândrie a

---

16 Cuvântul exprimă o motivaţie suficientă: tradus literal înseamnă „e încă destul"; aici are un sens contextual: „de n-ar fi decât aceasta şi încă e destul pentru a aduce mulţumire lui Dumnezeu"; sau „avem de ce să-i mulţumim lui Dumnezeu".

tradiţiilor noastre, chiar şi aici în mica noastră temniţă, constituie însăşi legătura dintre noi, aşa cum respectarea datinilor străbune contribuie la unitatea oricărei naţiuni care trăieşte între hotarele propriei ei ţări.

— Şi acesta este sfârşitul *Seder*-ului? întrebă sora mea.

— Nu chiar, răspunse Raşela. Sfârşitul *Seder*-ului prilejuieşte momente de plăcută destindere, copiii recită *Had Gady*[17] un fel de poezie pentru copii, asemănătoare *Casei pe care a construit-o Jack*[18], dar cum aici nu sunt copii trebuie să renunţăm.

— Avem încă mult timp până la apelul nominal, observă sora mea, pot să vă spun o poveste potrivită pentru această împrejurare. Este vorba de Lea, o evreică, a cărei poveste poate că aţi auzit-o istorisită de Estera, o prietenă de a ei, şi de Pia, tovarăşa de celulă a Leei, în timpul când a avut loc ancheta.

Celelalte deţinute până atunci spectatoare priviseră cu mare luare aminte cum se desfăşura cina noastră şi cerură pline de ardoare să li se îngăduie să asculte şi ele. Am strâns resturile de la sărbătorirea noastră, am aranjat paturile şi sora mea îşi începu povestirea.

În timpul celui de-al doilea război mondial, Lea, pe atunci în vârstă de 12 ani, a fost deportată cu întreaga familie. Maică-sa a murit în timpul lungului marş spre lagărul de concentrare. Cum îşi dădea seama că i se apropie sfârşitul, se agăţă de fetiţă şi îi şopti: „Copila mea, această îngrozitoare nenorocire ce a căzut asupra noastră şi a poporului nostru este un blestem al lui Dumnezeu. Se spune în *Deuteronom* că, dacă poporul lui Israel nu va asculta de poruncile lui Dumnezeu, va fi blestemat. Acum ispăşim păcatele fără ştirea şi voia noastră. Pentru a ne răscumpăra să-mi făgăduieşti ceva mie, mamei tale, care acum îşi dă obştescul sfârşit: Dacă Dumnezeu te va salva, jură-mi că-ţi vei duce existenţa aşa cum e voia Lui şi cum este scris în cărţile lui Moise. Numai atunci Dumnezeu va avea îndurare faţă de tine şi de poporul nostru şi te va duce pe pământul pe care strămoşii tăi l-au stăpânit”.

---

17 Povestire simbolică despre un ied între lupi, se referă la exilul poporului evreu printre străini.

18 O foarte veche poveste englezească pentru copii, bazată probabil pe o străveche poveste ebraică.

Sora Elisabeta, o stareţă germană cu multe carte, îşi închise ochii pe jumătate şi prinse a rosti: „Dacă te vei întoarce iarăşi la Domnul Dumnezeul tău, tu şi copiii tăi, şi vei asculta de glasul Lui, cu toată inima şi tot sufletul, atunci Domnul Dumnezeul tău te va întoarce din robie şi se va îndura de tine şi te va aduna din nou dintre toate popoarele printre care te-ai risipit... Domnul Dumnezeul tău te va duce în pământul pe care l-au stăpânit părinţii tăi şi-l vei stăpâni şi tu şi te va binecuvânta şi vei prospera".

Ei bine, Lea a fost unicul membru al familiei ei care la sfârşitul războiului s-a întors acasă. În tren l-a întâlnit pe Jonathan, un văr mai îndepărtat, puţin mai vârstnic decât ea, care şi el era singurul supravieţuitor al familiei sale. Uniţi prin durerea lor comună, s-au îndrăgostit unul de altul şi s-au căsătorit înainte de a se împlini anul. Lea stărui că jurământul făcut mamei ei în pragul morţii trebuia respectat, iar căsătoria lor avea să se întemeieze pe cărţile lui Moise. Jonathan şovăia, el sublinie piedicile pe care aveau să le întâlnească în felul acesta, dar în cele din urmă se lăsă convins. Cei doi au studiat împreună regulile, considerate azi învechite şi inutile, care aveau să constituie temelia căsniciei şi căminului lor.

Estera spunea că, atunci când îşi revenise de pe urma vieţii în lagăr, Lea era cu adevărat frumoasă. Cea mai preţioasă podoabă a ei era părul, foarte des şi lung, ce-i ajungea până la mijloc. Spre groaza lui Jonathan, Lea o rugă pe Estera să o ajute să-şi taie părul şi să-şi radă capul. Prea săracă pentru a-şi putea permite să-şi facă o perucă, aşa cum avea soţia rabinului, ea îşi confecţionă singură o bonetă strânsă pe cap pe care o purta permanent. Estera mai adăugă că, de îndată ce părul începea să-i crească, Lea îl rădea. Aşa cheală arăta cu desăvârşire alta, întru totul neatrăgătoare.

— În închisoare i se răsese părul? întrebă Sara.

— Nu, Pia spunea că părul îi crescuse tot numai bucle arămii, ceea ce o făcea să arate ca o madonă italiană. Îl ascundea sub o basma şi, când se dădea foarfecă, o dată pe lună, îl tăia cât mai scurt posibil. Dar când paznicii au observat ce făcea a fost mustrată cu mare asprime, iar Pia fu făcută răspunzătoare de cele petrecute, pentru că nu o împiedicase. Conducerea închisorii nu voia să işte bănuiala că o silise la acest lucru ca pedeapsă. Lea era o soţie bună, dar ignorantă. Avu câte un copil în fiecare

an, şase băieţi, iar ultimul o fată.

— Ce neştiutoare trebuie să fi fost, ca în această epocă a anticoncepţionalelor să se lase împovărată de o familie atât de numeroasă, când erau atât de săraci, comentă Alice, cea prea sofisticată. Ea recunoştea că avusese 17 avorturi.

— Este împotriva legilor lui Moise, bineînţeles! Cum nu au fost în stare să redobândească nici una din casele unde locuiseră familiile lor, trăiau în două cămăruţe şi o bucătărie într-un orăşel ce era aproape un sat. Jonathan era funcţionar la primărie, slujbă prost plătită. Cum copiii începuseră să sosească atât de repede, unul după altul. În timpul sarcinilor Lea spăla şi călca rufe, dar tot nu erau în stare să o scoată la capăt. După spusele Esterei, de vină era Lea, care se dovedea atât de fanatică. Ea îşi înveşmânta copiii în caftane, părul le creştea în cârlionţi de-a lungul obrajilor, iar în casa lor totul era *cuşer.* Nu ştiu dacă vă daţi seama cât de greu este să ai lucruri *cuşer* sub comunişti. Nici *Matzos*-ul la Paşte nu poate fi obţinut.

Nu exista nici o şcoală evreiască, iar copiii mergeau la şcoala de stat. Lea nu-i lăsa să se ducă la şcoală sâmbăta, aşa că în mod regulat erau absenţi la orele din acea zi. Acest fapt nu numai că dădu loc unor discuţii nesfârşite cu direcţia şcolii, dar îi necăjea foarte tare şi pe copii. Nu-i puteau ajunge din urmă pe ceilalţi colegi şi în consecinţă notele lor erau mai proaste. Samuel, cel mai mare, veni o dată la Estera plângând amarnic pentru că nu era la fel ca ceilalţi elevi, fie ei evrei sau creştini, îmbrăcaţi mai mult sau mai puţin asemănător şi pentru care nu existau oprelişti în privinţa învăţăturii. Dorinţa lui era să devină doctor, dacă lipsea de la şcoală şi căpăta note proaste nu avea să obţină niciodată o bursă.

Estera stărui pe lângă Lea să o lase mai domol cu aceste reguli atât de rigide, dar Lea se temea că, dacă nu-şi va ţine făgăduiala făcută mamei sale, aceasta se va mânia. Ea şi Jonathan se lipseau de cele mai necesare lucruri ca să poată plăti la sinagogă taxe şcolare pentru pregătirea religioasă a copiilor. Taxele erau mici, deşi rabinul nu primea nimic de la stat, dar reprezentau pentru venitul redus al familiei o cheltuială în plus.

Lucrurile au mers din rău în mai rău până când Jonathan fu concediat din serviciu. Primăria proceda la reduceri de personal, trăsătură endemică a economiei comuniste, care de obicei lovea în evreii care nu

aveau o anumită pregătire.

De-a lungul lunilor, când îşi căuta de lucru, se văzură nevoiţi să trăiască împrumutând în dreapta şi în stânga, într-o bună zi, Jonathan anunţă cu mândrie că bijutierul oraşului l-a angajat să livreze bijuterii prin ţară. Lea era prea prinsă cu treburile gospodăriei şi absorbită de grijile ei ca să se întrebe cum era posibil ca un mic negustor din acel orăşel să aibă o clientelă răspândită atât de departe, mai ales că după câteva luni începuseră să o ducă mai bine cu banii.

Apoi Lea descoperi că rămăsese însărcinată cu al optulea copil. Jonathan era furios. Aveau datorii ce trebuiau plătite la termen şi erau nevoiţi să mai facă şi altele. În ceea ce-l privea, dacă Lea stăruia în încăpăţânarea ei, el unul nu ar fi avut niciodată putinţa să câştige îndeajuns ca să crească opt copii, ba chiar mai mulţi şi, la drept vorbind, nu ar fi fost just nici pentru copii. Părinţii lui, ca şi ai ei, fuseseră intelectuali şi numai din pricina lui Hitler ei doi nu putuseră merge la universitate, aşa cum plănuiseră părinţii lor. Jonathan era hotărât să le asigure copiilor o viaţă decentă, ceea ce nu mai era posibil, dacă numărul lor continua să crească. Stărui deci pentru o întrerupere de sarcină, ceea ce era legal şi nu necesita cine ştie ce cheltuială.

Lea era disperată. Pe de o parte, teoretic, gândea la fel cu Jonathan, anume că legea mozaică nu se potrivea cu o educaţie modernă, şi îşi dădea seama că, pe măsură ce va mai aduce pe lume alţi copii, viaţa lor avea să fie şi mai grea. Pe de altă parte, dacă se dădea bătută şi întrerupea sarcina, nu numai că ar fi săvârşit un păcat de moarte, dar ar fi încălcat şi făgăduinţa făcută mamei. Pe când se lupta, pradă nehotărârii, fiul mai mare se îmbolnăvi de pneumonie, boală ce necesita medicamente scumpe cumpărate pe sub mână şi o îngrijire necontenită. Fiindcă fusese nevoită să renunţe la spălat şi la călcat, economiile lor se micşoraseră şi mai mult. Îşi dădu seama că aşa ceva se putea întâmpla cu oricare dintre copii şi trebuiau să pună deoparte nişte bani cu care la nevoie să poată face faţă, iar venirea pe lume a altui copil îngreuna şi mai mult situaţia. În cele din urmă şi-a înăbuşit problemele de conştiinţă şi a făcut un avort. Opt sau nouă luni după aceea, viaţa lor şi-a urmat în linişte cursul, până când într-o bună zi Jonathan nu se mai întoarse din drumurile lui. El, unii evrei din satele din vecinătate fuseseră arestaţi. După câteva zile au ridicat-o şi pe Lea.

— Ce a făcut Estera? întrebă Zoe.

— Ea a fost curierul bijutierului în unele împrejurări.

— Dar de ce erau acuzaţi? De ce au fost consideraţi ca inculpaţi politici?

— E o poveste foarte complicată. Un evreu bătrân, habotnic din Transilvania, făcea contrabandă cu bijuterii încă din timpul războiului. El reuşise să înjghebeze o întreagă reţea de desfacere, ce lucra atât de abil, încât zece ani nu s-a descoperit nimic. Plevuşcă precum Jonathan şi Estera habar nu aveau despre ce era vorba. Ei bine, au fost acuzaţi nu numai de contrabandă, ceea ce nu este un delict politic, ci de a fi folosit parte din profituri pentru a înlesni emigrarea evreilor români în Israel. Asta le-a atras acuzaţia de a fi desfăşurat activităţi anticomuniste, de a fi organizat acţiuni de ajutorare şi de aici implicaţiile politice.

— Cum au fost descoperiţi?

— Ghinion. Unul dintre bărbaţi a fost arestat cu totul pe alte temeiuri. Ştiţi prea bine cât sunt de amănunţite cercetările. Ceva a fost divulgat. Cu multă greutate a reuşit Securitatea să le ia urma până când toţi au fost înşfăcaţi. Erau implicaţi 25 de oameni.

După câte mi-a povestit Pia, Lea se afla într-o stare îngrozitoare, căci se socotea vinovată de tot ce se întâmplase şi considera că săvârşise un păcat, atunci când pusese capăt sarcinii. Dumnezeu în mânia sa nu a pedepsit-o numai pe ea, dar şi pe bărbatul evreu şi întreaga reţea. Avea un adevărat complex de vinovăţiei. Iar pe deasupra se chinuia şi la gândul copiilor rămaşi fără adăpost şi se tot întreba dacă aveau să fie trimişi la un orfelinat de stat, unde nu ar fi putut să respecte prescripţiile religiei lor.

— Da, spuse sora Elizabeta, aruncând o privire meditativă spre Alice, un avort condamnat de toate religiile poate foarte uşor să aducă mânia lui Dumnezeu asupra unei femei.

— După cum se pare, reluă sora mea, bătrânul contrabandist era un om extraordinar. Estera povestea că în timpul anchetei a fost confruntată cu el. Slab ca un schelet, înalt, drept, cu oase ce se vedeau prin caftanul mizer, arăta ca un profet din Vechiul Testament, părul şi barba lui erau albe, avea trăsături adânci şi nişte ochi neînfricaţi. Fără să ţină seama de ordinul anchetatorului de a nu i se adresa Esterei, o informă că Paştele cădea săptămâna următoare şi-i recomandă să nu mănânce pâine sau să

se atingă de vreo mâncare ce nu era *cuşer.* Estera, mai puţin bigotă şi mereu flămândă, fu atât de tulburată de comportarea lui plină de demnitate, încât se simţi obligată să-i urmeze sfaturile.

Lea rămase neclintită în făgăduinţa ei. Pia spunea că era o fiinţă nemaipomenită, nu se atingea de carne, mânca pâine numai când nu era sărbătoare şi trăia cu zarzavaturi şi arpacaş. Ştiţi că Pia are vederi de extremă dreaptă, practic e adepta Gărzii de Fier şi de aceea este împotriva evreilor. Ei bine, Pia o diviniza pe Lea. Deşi avea un complex al vinovăţiei ei şi se frământa necontenit în privinţa copiilor şi a soţului, nu înceta să spere şi credea neabătut în triumful binelui asupra răului, exemplu ce insufla un curaj cu totul deosebit celorlalte deţinute, evreice sau nu.

— Ai auzit ce întâmplat cu copiii? întrebă Sara, preocupată de soarta propriului ei fiu.

— Da, în mânia sa, Dumnezeu a fost totuşi bun. O rudă mai îndepărtată a Leei a fost arestată la câteva luni după ea. Lea a aflat din ştirile ce circulau prin închisoare (devenise o pasionată a alfabetului Morse) că, după ce ea fusese ridicată şi cele două camere ale lor sigilate, toţi locuitorii oraşelului, atât evrei cât şi creştini, contribuiau în taină la întreţinerea lor. La uşa casei unde erau găzduiţi se depozitau noaptea alimente, saci cu făină, cartofi, varză, păsări. În zilele de sărbătoare, după cum era obiceiul, gospodinele aduceau rabinului mâncăruri rituale, dar cantităţile erau enorme. Copiii mergeau la şcoală, însă nu sâmbăta, reuşiseră să facă în aşa fel încât să cunoască lecţiile şi temele din acea zi cu ajutorul altor copii, care înainte refuzau, socotindu-i chiulangii. Pia spunea că Lea timp de două zile a râs şi plâns despovărată de grijă şi plină de recunoştinţă.

— N-ai spus ce pedeapsă a primit, interveni Zoe.

— Cinci ani pentru că nu-şi denunţase soţul.

— Dar ştia despre ce era vorba?

— Nici el însuşi habar nu avea, atunci cum ar fi putut să ştie ea? Dar cine i-ar fi crezut? Au fost ţinuţi luni de-a rândul la închisoare pentru cercetări.

— La ce penitenciar se află acum?

— Tocmai acesta este miezul povestirii mele. Nu au ajuns niciodată la un penitenciar. Am aflat la Jilava (nu întrebaţi cum) că, pe neaşteptate,

toţi cei din procesul cu bijuterii au fost eliberaţi şi au emigrat. Lea şi familia ei se află în America sau în Israel. Dar oriunde ar fi, aşa cum spunea sora Elizabeta, Dumnezeul în care credea a avut milă de ea.

Cina noastră de *Seder* încheiată cu povestea despre Lea şi eliberarea ei a lăsat urme adânci în sufletul tuturor celor de faţă, mai ales pentru că ne aflam în preajma Paştelui. O atmosferă de solidaritate şi abstinenţă inspirată de postul Paştelui îşi făcu loc. Ca de obicei, sora mea şi cu mine nu am mâncat pâine în primele două zile, dar Raşela şi Sara s-au abţinut în toate cele şapte zile prescrise de legea ebraică, ceea ce, având în vedere raţiile atât de mici din închisoare, reprezenta un adevărat sacrificiu.

Şi s-a dovedit a nu fi în zadar. După câteva luni Raşela şi Sara au fost eliberate şi, aşa cum am aflat mai târziu, au plecat imediat în Israel. Posturile, rugăciunile colective, invocările deveniseră un obicei al tuturora. În cele din urmă sora mea şi cu mine am urmat exemplul celorlalte deţinute, ceea ce s-a petrecut atunci când a fost adusă în celula noastră Carla.

Aceasta, o femeie de 40 de ani, fostă contabilă, fusese condamnată la 20 de ani muncă silnică pentru că făcuse parte dintr-o organizaţie subversivă. Catolică, ea ne povesti despre pelerinajele la mormântul rabinului făcător de minuni.

Cam cu vreo sută de ani în urmă, acest rabin fugind pe jos de pogromurile poloneze şi-a condus credincioşii după multă trudă într-un orăşel din România. Era un om înţelept, umil, iar sfaturile lui pline de chibzuinţă au fost de mare folos comunităţii respective. După ce s-a stins din viaţă la o vârstă foarte înaintată, oamenii îşi plângeau necazurile la mormântul lui.

Şi iată cum:

În amintirea lungii căi străbătute de rabin din Polonia până în România, solicitanţi evrei sau creştini mergeau pe jos de la casele lor până la cimitirul aflat la o oarecare distanţă de oraş. În drumul lor luau câte o pietricică. Durerea fiecăruia sau ruga ce i-o adresau era scrisă pe o bucată de hârtie şi pusă la mormântul său sub pietricica adusă. Pietrele adunate mereu au ajuns să formeze o lespede piramidală din ce în ce mai mare. Când ruga era împlinită, cel în cauză se ducea pe jos la mormânt, îşi lua hârtia şi o distrugea. Carla auzise povestea de la o femeie cu care

fusese întemniţată chiar în oraşul unde venise rabinul. De religie ortodoxă, acea femeie era convinsă că soţul ei se ruga rabinului să o elibereze, aşa cum acesta salvase în mod miraculos viaţa fiului lor aflat pe patul de moarte.

— Ei bine, n-o să vă vină să credeţi, exclamă Carla, dar după şase luni femeia a fost eliberată. Ştiţi cât de rar se întâmplă aşa ceva în cazurile politice. Fusese condamnată pentru că nu denunţase câţiva fugari şi ar fi primit o pedeapsă de cel puţin cinci ani. În schimb, datorită rabinului făcător de minuni s-a întors acasă.

Povestea rabinului făcător de minuni ne trezea un viu interes, surorii mele şi mie. Ne hotărârăm să întreprindem şi noi ceva. Ceea ce ar putea părea ciudat este că Livia, prietena noastră catolică, condamnată la 18 ani de închisoare, Tina, ortodoxă, şi Mitzi, protestantă, care executau sentinţe de 12 şi 15 ani, au simţit acelaşi imbold. Cum, firește, nu puteam să ajungem până la mormântul rabinului, am hotărât să ne unim în rugăciune pentru a-i cere să mijlocească eliberarea noastră. Momentul cel mai prielnic ar fi fost după ce ne urcam în pat, când Mitzi avea obiceiul să spună: „Jo Ejszakat", ceea ce în ungureşte înseamnă „Noapte bună", iar clipa aceea trebuia să fie pentru noi semnalul începerii rugăciunii.

În martie 1961, pedeapsa de opt ani a Luciei, protestantă, în vârstă de 45 de ani, măritată cu un evreu, se terminase. Ea locuia într-un oraş aproape de cel cu pricina şi ne-a promis că va întreprinde un pelerinaj pentru noi. Hârtia pe care scrisesem numele noastre şi timpul petrecut în închisoare (sora mea şi cu mine, care executam sentinţa cea mai lungă, eram întemniţate de 12 ani) avea să fie pusă sub cinci pietre, câte una pentru fiecare dintre noi. Lucia nu ştia când se va duce, căci depindea de faptul dacă mişcările ei vor fi supravegheate sau nu, dar ne jură că va face tot ce-i va sta în putere. Lucia nu ne dezamăgise niciodată, ştiam că ne puteam bizui pe ea.

Curând după plecarea ei se apropia din nou Paştele. În acel an nu se întrevedea nici o şansă pentru a-l sărbători. Sora mea şi cu mine eram amândouă bolnave, sufeream de o viroză cumplită ce bântuia în toată închisoarea şi făcuse ravagii mai mult printre vechile deţinute decât în rândul celor nou-sosite. După şase săptămâni nu scăpaserăm încă de urmările grele ale bolii. Aveam o stare de slăbiciune ce nu ne permitea

nici măcar împleticindu-ne să ne ducem când se făcea apelul nominal. Auzul meu fusese foarte rău atins. Închisă din nou între ziduri de tăcere şi durere, simţeam că-mi voi pierde minţile şi nu credeam că voi avea tăria să rezist mai departe, când am fost amândouă eliberate în ziua de 14 iunie a aceluiaşi an.

Primul nostru gând a fost să mergem la mormântul rabinului făcător de minuni ca să-i mulţumim. Se cuvenea într-adevăr să spunem *Dayyenu,* nu numai pentru că eram în viaţă şi auzeam din nou, ci şi fiindcă scăpaserăm din temniţă. Nu ne-am redobândit numai libertatea, ci chiar mai mult, căci i-am găsit pe ai noştri în viaţă şi sănătoşi. Şi mai presus de orice, părăseam ţara pentru a ne bucura de libertatea lumii occidentale.

Din păcate, distanţa la care se afla mormântul şi faptul că nu posedam acte de identitate ne-au împiedicat să ne îndeplinim această datorie.

I-am scris Luciei. Probabil că se mutase. Nu am primit niciodată nici un răspuns.

EPILOG

În decembrie 1964 mă aflam la Londra. Se apropia Crăciunul şi gândul că tovarăşele mele aveau să-l sărbătorească după gratiile sinistre ale închisorii îmi rupea inima. Simţeam imboldul să fiu cu sufletul alături de ele ca şi altă dată, în ajun de Crăciun, când ne rugam împreună pentru libertate. Sora mea şi cu mine eram acum libere. Ea se afla la Paris şi stabilisem prin scrisori să facem două slujbe, la Londra şi Paris în acelaşi timp, pentru ele.

M-am dus la Catedrala Westminster. Era închisă la ora prânzului şi am fost îndrumată la Casa clerului. Preotul de serviciu nu era liber. Am căutat mai departe un cleric şi la un moment dat a apărut cineva. El îmi spuse că de fapt era un simplu vizitator, dar dacă aveam nevoie putea să-mi dea o mână de ajutor.

I-am explicat ce mă aducea acolo. Exclamă plin de uimire: „Extraordinar! Dacă veneaţi mai devreme nu m-aţi fi găsit şi nimeni altul nu poate să înţeleagă mai bine decât mine ce înseamnă pentru dumneata şi prietenele dumitale oficierea unei asemenea slujbe. Şi eu am împărtăşit într-un fel suferinţa voastră, căci abia am fost eliberat dintr-o închisoare politică din China. Consider un privilegiu că mi se cere să mă rog pentru cei aflaţi în captivitate comunistă".

În vederea reconstituirii universului concentraţionar românesc ne adresăm: foştilor deţinuţi politici, celor deportaţi sau strămutaţi, foştilor prizonieri, disidenţi, foştilor anchetatori, magistraţi, gardieni, rudelor, prietenilor sau cunoscuţilor acestora, oricăror altor persoane care au avut un contact nemijlocit cu detenţia politică, cu rugămintea să ne furnizeze orice date privitoare la împrejurările arestării, ancheta, procesul, condiţiile deportării sau locurile de detenţie, condiţiile penitenţei (cazare, alimentaţie, torturi etc.), amintiri despre ei sau despre persoanele cunoscute, ori să ne semnaleze unele evenimente mai deosebite la care au fost martori.

Fiecare mărturie trebuie să respecte cu stricteţe adevărul.

Aceste date fac parte din patrimoniul moral şi istoric al naţiunii noastre şi nu trebuie să dezertăm de la datoria de a le face publice.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale

ANNIE SAMUELLI
Gratiile despărţitoare
Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti 2001

ISBN 973 – 99523 – 1 – 3

Tiparul executat la
S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, Bucureşti
Tel./Fax 211.32.60; Tel. 212.29.27

ANNIE SAMUELLI este astăzi singura supraviețuitoare din lotul vestitului proces așa-zis *«al Bibliotecilor Engleză și Americană»* (1950), în urma căruia, vreme de aproape 40 de ani cât a durat noaptea comunistă, poporul român a fost complet izolat de democrațiile occidentale.

Condamnată, împreună cu sora ei, Nora (Bobsie) Samuelli, la 20 și la 15 ani de temniță grea, au fost amândouă eliberate prin răscumpărare după numai 12 ani. Regimul comunist nedispreţuind niciodată valuta forte a *dușmanului capitalist*, aceasta le-a salvat probabil viața.

În volumul *GRATIILE DESPĂRȚITOARE*, printr-un șir minunat de scurte amintiri, ANNIE SAMUELLI ne descrie femei de generații, naționalități, clase sociale și credințe diferite, dar unite pentru a rezista regimului de exterminare fizică și mintală la care erau supuse ani în șir, până la totala lor exterminare.

Una dintre cele mai mari încercări fiind lipsa de comunicare, atât cu cei dragi de «afară», cât și cu camarazii de suferință, autoarea aduce un pios omagiu memoriei celui care le-a oferit posibilitatea unei comunicări prin zidurile și gratiile despărțitoare: domnul Samuel F. B. Morse, cel care, datorită genialei sale invenții, le-a salvat de la pierderea minții și a speranței.

Totodată, amintirile autoarei fac să prindă contur chipurile nespus de luminoase ale tovarășelor sale de suferință care, prin forța lor morală și spirituală, nu numai că s-au salvat pe ele însele, dar au avut tăria să susțină și să împiedice căderea celor a căror rezistență fizică și psihică nu era la fel de puternică.

Şi deși ANNIE SAMUELLI nu se amintește pe sine în acest gen de rol, ci doar în ipostaza de martoră, asumându-și simplul rol de povestitor, ea a făcut parte dintre cele puternice, ajutată fiind de credința sa, de vasta ei cultură și nu în ultimul rând de nesecatul său umor, toate acestea ajutând-o pe ea și ajutând pe cele din jurul său să răzbată din întunericul temniței spre lumina vieții trupului și a sufletului.

Întrucât cunoașterea codului Morse a făcut parte esențială din mijloacele de supraviețuire, autoarea a inclus alfabetul în acest volum.

Cartea lui ANNIE SAMUELLI este o lespede importantă, zidită în templul memoriei, pentru Istoria României din timpul lungii nopți a comunismului.